

**TÜRK GAZETESİNDE EDEBÎ
FAALİYETLER ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Sonbahar AKAYDİN

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Doç. Dr. Servet TİKEN**

2020

Her hakkı saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

Sonbahar AKAYDİN

TÜRK GAZETESİNDE EDEBÎ FAALİYETLER
ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Servet TİKEN

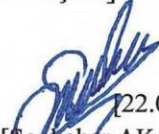
ERZURUM – 2020

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "**Türk Gazetesinde Edebî Faaliyetler Üzerine Bir İnceleme**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [*Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.*] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

[22.01.2020]
[Sonbahar AKAYDİN]

İSTİSNAİ DURUMLAR

Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)*

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../.... tarih ve ..... sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)*

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre tezde yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../.... tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar) *

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun .../.../.... tarih ve ..... sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Servet TİKEN danışmanlığında, Sonbahar AKAYDİN tarafından hazırlanan bu çalışma 22/01/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

İmza :

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Servet TİKEN

İmza :

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK

İmza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 24/01/2020

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Rıfat KÜTÜK
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
ÖN SÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1
MISIR'DA JÖN TÜRK GAZETECİLİĞİ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK GAZETESİ

1.1. TÜRK GAZETESİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	9
1.2. TÜRK GAZETESİNİN MUHTEVASI.....	12
1.3. TÜRK GAZETESİNİN EDEBÎ FİHRİSTİ	31
1.3.1. Kronolojik Fihrist	31
1.3.2. Konularına Göre Fihrist	40
1.4. TÜRK GAZETESİNİN YAZAR KADROSU	46
1.4.1. Ali Kemâl	46
1.4.2. Mehmed Suad.....	48
1.4.3. Ahmed Kemâl	49
1.4.4. Hüseyinzâde Ali	51
1.4.5. Abdülhalim Memduh	53
1.4.6. Şerafeddin Mağmûmî.....	55
1.4.7. Manastırlı Bahaeddin	57

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK GAZETESİNİN SEÇİLMİŞ EDEBÎ METİNLERİ

2.1. KISM-I EDEBÎ: LİSÂNİMİZ EDEBİYYÂTIMIZ	58
2.2. ŞUNDAN BUNDAN	62
2.3. EYYÂM-I MAHSÛSA: NAMIK KEMÂL	64
2.4. EVRAK VE MEKÂTİB: MUHARRİR EFENDİ HAZRETLERİ	70
2.5. KISM-I EDEBÎ.....	72
2.6. AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE	75

2.7. MUHARRİR EFENDİ.....	76
2.8. EN BÜYÜK TÜRK ŞAİRİNDEN.....	79
2.9. EN BÜYÜK TÜRK ŞAİRİNDEN.....	85
2.10. MEKTUB-I MAHSÛSA: ÂVENG-İ ŞÜHÛR	90
2.11. YİNE BİR TÜRK ŞAİRİNDEN.....	94
2.12. BAŞKA BİR TÜRK ŞAİRİNDEN.....	96
2.13. BEND-İ MAHSÛS: TİYATRO.....	98
2.14. MUSÂHABE: ENİN-İ GAM, RÛBÂB-I ŞİKESTE'DEN.....	102
2.15. EHRÂM'DA GECE	105
2.16. MAKÂLE-İ MAHSÛSA: ABDÛLHÂK HÂMİD BEY.....	107
2.17. MAKÂLE-İ MAHSÛSA: ABDÛLHÂK HÂMİD BEY.....	111
2.18. ABDÛLHAK HÂMİD'İN ŞİİRİ.....	113
2.19. BİR ZİYÂ-YI AZÎM.....	114
2.20. MAKALE-İ MAHSÛSA: Ş. SÂMÎ BEY.....	117
2.21. HEM CİDÂL HEM HASBİHÂL.....	121
2.22. MUSÂHABE: BİR MUHÂBERE-İ EDEBİYYE.....	124
2.23. EYYÂM-I MAHSÛSA: PLEVNE	131
2.24. KISM-I EDEBÎ: ŞEMSEDDİN SÂMÎ'YE	132
2.25. MUSÂHABE: EVRÂK-I PERÎŞÂN ARASINDAN	133
2.26. HAVÂDİS-İ MAHALLİYYE	138
2.27. KISM-I EDEBÎ: EN BÜYÜK TÜRK ŞAİRİNDEN	139
2.28. BU DA BİR TÜRK ŞAİRİNDEN	140
2.29. BU LATİF PARÇA DA BAŞKA BİR TÜRK ŞAİRİNDEN	142
2.30. MAKÂLE-İ MAHSÛSA: FUZÛLİ'YE DAİR	144
2.31. MAKÂLE-İ MAHSÛSA: İNTİKÂD NASIL OLMALIDIR?.....	147
2.32. TERÂNE-İ SEHER.....	149
2.33. HAKİKATİN BÜYÜĞÜ.....	150
2.34. RUS MEŞÂHİR-İ ŞUARÂSINDAN DERJAVİN'DEN TERCÜMEDİR	152
2.35. EYYÂM-I MAHSÛSA: NÂMIK KEMÂL	153
2.36. KISM-I EDEBÎ: TÜRK EDEBİYYÂTININ NOKSANLARI	156
2.37. KISM-İ EDEBÎ: GÜZELİM AÇMA MAZÎYİ	160
2.38. KISM-I EDEBÎ: MAKSİM GORKİ'DEN	161

2.39. KISM-I EDEBÎ: TÂİRE-İ MENÂM.....	169
2.40. TEZKÂR-I NEFÂİS: HANDE-İ BÛM	173
2.41. TANCA HATİRÂTINDAN: VİVA LA NOVYA.....	175
2.42. KÜÇÜK HİKÂYE: İKİ YUVA	178
SONUÇ.....	192
KAYNAKÇA	195
EKLER.....	199
ÖZGEÇMİŞ.....	209

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK GAZETESİNDE EDEBÎ FAALİYETLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Sonbahar AKAYDİN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Servet TİKEN

2020, 209 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Doç. Dr. Servet TİKEN

Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK

Sultan II. Abdülhamid döneminde Jön Türklerin siyasi faaliyetlerde bulunduğu merkezlerden biri olan Mısır, Türk düşünce hayatının şekillenmesinde başlıca rollerden birini oynar. Meşrutiyet taraftarı muhalifler, Mısır'da yayımladıkları gazete ve mecmualarla çeşitli konulardaki fikirlerini ifade etme fırsatı bulurlar.

Jön Türklerin Mısır'da yayımladığı gazetelerden biri, 1903-1907 yılları arasında yayım hayatını 187 sayı sürdüren *Türk* gazetesidir. Haftalık olarak yayımlanan gazete, 1902 Jön Türk Kongresi sonrası Mısır'da yayımlanan gazeteler arasında millî duyarlılıkları kesin bir dille ifade etmesiyle öne çıkar. "Türkleri tüm dünyaya tanıtmak" politikasıyla hareket eden gazetede kalem faaliyetlerinde bulunan kişiler; Ali Kemâl, Şerafeddin Mağmûmî, Manastırlı Bahaeddin, Mehmed Suad, Ahmed Kemâl, Necmeddin Arif, Esad Bey, Celaleddin Arif'tir. Gazetenin Türkçü politikasının bir yansıması olarak Yusuf Akçura'nın daha sonra kitaplaştıracağı, Türk milliyetçiliğinin teorik temellerini ortaya koyduğu *Üç Tarz-ı Siyaset*, gazetede makaleler hâlinde yayımlanır. Türkçülük düşüncesinin gelişiminde önemli katkıları bulunan Hüseyinzâde Ali Bey'in de gazetede şiir ve yazıları yayımlanır.

Siyasi, ilmî ve edebî bir gazete olma özelliğini taşıyan *Türk*'te, Türk diline ve Türk edebiyatına verilen önem dikkat çekmektedir. Mısır'da yayımlanan Jön Türk yayınları arasında edebî faaliyetler açısından da zengin bir içeriğe sahip olan gazetede, Türk edebiyatının köklü geleneğinden övgüyle bahsedilir. Yenileşme Dönemi Türk edebiyatına dikkatlerin çekildiği gazetede; Namık Kemâl, Abdülhâk Hamid, Şemseddin Sami gibi isimlerden ve onların eserlerinden söz edilir. Servet-i Fünûn edebiyatına da ilgi gösteren gazetede, Tevfik Fikret'in bazı şiirleri nesre çevrilir. Ayrıca Tevfik Fikret ve Cenab Şehabeddin'in daha önce yayımlanmış şiirlerine gazetede yer verilir. Gazetede bir kısmı müstear adla ya da imzasız olarak yayımlanan şiir, hikâye ve siyasî rüya türünde edebî metinler bulunur.

Sultan II. Abdülhamid'e karşı saygılı bir dil kullanmayı tercih eden ve dış politikada Osmanlı hükûmetini destekleyen, millî kültür bilinci oluşturmayı hedefleyen *Türk*, siyasi ve edebî yönüyle millî bir tavrın temsilcisidir. Meşrutiyet sonrası Türk edebiyatında etkili olacak fikirlere zemin hazırlaması yönüyle önemli bir yayın organıdır.

Anahtar Kelimeler: Jön Türk, Mısır, Gazete, Türk.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

A STUDY ON LITERARY ACTIVITIES IN NEWSPAPER TÜRK

Sonbahar AKAYDİN

Advisor: Assoc. Prof. Servet TİKEN

2020. Page: 209

Jury: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Assoc. Prof. Servet TİKEN

Assist Prof. Caner SOLAK

During the reign of Sultan II. Abdulhamid, Egypt, one of the centers where the Young Turks engaged in political activities, plays one of the main roles in shaping Turkish thought life. Opponents of the Constitutional Monarchy have the opportunity to express their opinions on various issues through newspapers and magazines published in Egypt.

One of the newspapers published by the Young Turks in Egypt is the Turkish newspaper, which was published 187 times between 1903 and 1907. The newspaper, which is published weekly, stands out with its precise expression of national sensitivities among the newspapers published in Egypt after the 1902 Young Turk Congress. Acting with the policy of “introducing the Turks to the whole world”, the activities in the newspaper are engaged by: Ali Kemâl, Şerafeddin Mağmûmî, Manastırlı Bahaedin, Mehmed Suad, Ahmed Kemâl, Necmeddin Arif, Esad Bey, Celaleddin Arif. As a reflection of the Turkish policy of the newspaper, Yusuf Akçura's *Three Styles of Politics*, which he later published in his book, revealing the theoretical foundations of Turkish nationalism, are published in newspapers. Hüseyinzâde Ali Bey, who made important contributions to the development of Turkish thought, also published poems and articles in the newspaper.

The importance given to Turkish language and Turkish literature in the *Türk* which is a political, scientific and literary newspaper, draws attention. Among the Young Turk publications published in Egypt, the newspaper, which has a rich content in terms of literary activities, is praised for the long tradition of Turkish literature. In the newspaper that attracted attention to Turkish literature in the period of modernization; Namık Kemâl, Abdülhâk Hamid, Şemseddin Sami and their works are mentioned. The paper which took an interest to Servet-i Fünûn some of Tevfik Fikret's poems were translated into prose. In addition, previously published poems of Tevfik Fikret and Cenab Şehabeddin are published in the newspaper. There are poetry, stories and literary texts in the form of political dreams, some of which are published under pen name or unsigned.

Türk is a representative of a national attitude in terms of his political and literary aspects, who prefer to use a respectful language against Sultan II. Abdulhamid and support the Ottoman government in foreign policy and aim to create national cultural awareness. It is an important publication in terms of laying the groundwork for ideas that will be effective in post-constitutional Turkish literature.

Key Words: Young Turk, Egypt, Newspaper, Turk.

ÖN SÖZ

Sultan II. Abdülhamid döneminde, 1895'te İttihad ve Terakkî'nin Kahire'de şube kurmasıyla Jön Türklerin yayın faaliyetlerinde artış gözlemlenir. 1902'de yapılan Jön Türk kongresinden sonra ise Mısır'da millî duyarlılığı işleyen gazete ve mecmualar yayıma başlar. Bu duyarlılığın en belirgin bir biçimde ortaya çıktığı gazetelerden biri de *Türk*'tür. Daha çok Türkçü fikirlerin yayılması amacıyla 1903-1907 yılları arasında Mısır'da yayımlanan bu gazete siyasi konuların dışında Türk dili, Türk edebiyatı ve Türk milleti gibi konular üzerinde yoğunlaşır.

Türk, edebiyat içeriği bakımından da ön plana çıkan Jön Türk yayınları arasındadır. Türk edebiyatının ve şairlerinin önemini anlatan yazıların yanı sıra özellikle Yenileşme dönemi Türk edebiyatına dikkat çekmesiyle öne çıkar. Bu çalışmamızda da *Türk* gazetesi edebiyat içeriği bakımından incelenerek seçme metinlere yer verilmiştir. Çalışma, iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde *Türk*'ün yayımlanmasında önemli rol oynayan Mısır'daki Jön Türk gazeteciliğinin ortaya çıkış sürecinden bahsedilmiştir. Akabinde Jön Türk yayınları ve içerikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde *Türk* gazetesinin tanıtımı yapılarak şekil özellikleri ve muhtevası anlatılmıştır. Muhtevada gazetede öne çıkan kavramlar ve öneminden bahsedilmiştir. Ayrıca gazetede şairler, şiirler, hikâyeler ve çeviriler hakkında da ayrıntılı bir değerlendirme yapılmıştır. Ardından edebî fihrist kısmında sırasıyla yazar adı, yazı adı, sayı, rumî ve miladî yayın yılı ve sayfa numarası şeklinde kronolojik olarak düzenlenmiş ve edebî içerikli yazılar konularına göre tasnif edilmiştir. Birinci bölümde son olarak gazetenin yazar kadrosundaki bazı şair ve yazarların biyografilerine ve gazetede kullandıkları müstear adlar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise kronolojik bir şekilde gazeteden seçilen bazı edebî metinlere yer verilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise gazeteyle ilgili değerlendirmeye yer verilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana yol gösteren, sabır ve titizlikle tezimi takip eden, umutsuzluğa kapıldığım her an beni cesaretlendirip yola devam etmemi sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Servet TİKEN'e teşekkürü borç bilirim. Hayat boyu yanımda olan, desteklerini her daim hissettiğim annem, babam ve kardeşlerime; bu süreçte yardımlarını esirgemeyen mesai arkadaşım Seracettin ERTUĞRUL'a teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

MISIR'DA JÖN TÜRK GAZETECİLİĞİ

19. yüzyılda Osmanlı'da siyasi, askerî, ekonomik ve toplumsal alanlarda etkisini hissettiren reform sürecinde gündeme gelen eğilimlerden biri Jön Türk hareketidir. Genel bir tanıma kavuşturulamayan, ortak bir dünya görüşüne mensup olmayan ancak muhalefet arzularıyla bir birliktelik arz ettiğinden söz edilebilecek bu grup, Türk siyasi hayatında olduğu kadar Türk kültür ve edebiyatında da derin izler bırakmıştır.

Meşrutiyet heyecanını taşıyan, yenilik fikrini gündeme getiren muhalifler için Jön Türk ifadesi ilk kez 1828 yılında Charles MacFarlane tarafından dönemin genç Osmanlı nesline atıfta bulunmak için kullanılır. Daha sonra 1855'te Abdolnimo Ubcini hem Sultan II. Mahmud dönemindeki reform hareketlerine katılan devlet adamlarını hem de Sultan Abdülmecid döneminin Tanzimat ricâlini tanımlama için "Jeune Turqie de Mahmoud" ve "Jeune Turgied' Abdul Medjid" ifadelerine yer verir. Bu tabiri bir kavram olarak kullanan ilk kişi ise 1857 yılında Hippolyte Castile olur.¹ Böylelikle ilk kez Batılılar tarafından yenilikçi Osmanlı aydınlarını tanımlamak için kullanılan Jön Türk ifadesi, zaman içinde Osmanlı'da da kabul görerek Sultan II. Abdülhamid'e muhalefet eden bütün Meşrutiyet taraftarları için kullanılır.

Avrupa kamuoyunda Meşrutiyet taraftarı muhalif Osmanlı aydınlarının Jön Türk ifadesiyle tanımlanması ve bu adlandırmanın yaygınlık kazanmasında Mustafa Fazıl Paşa'nın siyasi bir güç elde etme arzusu etkilidir. Meşrutiyet taraftarı genç şair ve yazarları Paris'te himayesi altına almadan önce Fazıl Paşa kendini Türkiye'deki reform hareketlerinin lideri olarak ilan etmiştir. 1867'de Paris'te yayımlanan *Journal des Débats* adlı dergide yer alan bir haberde Mustafa Fazıl Paşa'nın Genç Türkiye (La Jeune Turqie) olarak bilinen muhalif hareketin yönetimini kendi üzerine aldığı duyurulur.² Muhaliflerin liderliğini üstlendiğini ilan ettikten sonra, "La lettre adressée a sa Majesté le Sultan par S.A. Mustapha Fazil-Pacha" başlığını taşıyan risaleyi Mustafa Fazıl Paşa, binlerce bastırıp Avrupa'daki çeşitli nazırlara, diplomatlara, siyasi ricale, gazete başmuharrirlerine birer ithâf yazısı ve imzasını ilave ederek dağıtır. Hatta çok mûtenâ bir nüshanın da

¹ M. Şükrü Hanioğlu, "Jön Türkler", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.23, İstanbul 2001, s. 584.

² Şerif Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998, s. 41.

Üçüncü Napoléon'a gönderildiği bildirilir.³ İstanbul'da büyük bir heyecan uyandıran bu risale, Jön Türk hareketinin ilk ihtilalci metinleri arasında yer alır.

Meşrutiyet yanlısı muhalifler için hem Osmanlı'da hem de Avrupa'da Jön Türk tabirinin kullanılmasında ve bu adlandırmanın yaygınlaşmasında bir başka etken Mustafa Fazıl Paşa'nın desteklediği muhalif neşriyattır. Ali ve Fuad Paşalarla siyasi bir anlaşmazlığa düşen, ardından Paris'e geçen Mustafa Fazıl Paşa Avrupa'da muhalif bir örgütlenmenin ortaya çıkmasını sağlar. 1867'de Osmanlı hükûmetinin muhalif eylemlerinden dolayı Ali Suavi'yi Kastamonu'ya, Ziya Paşa'yı Kıbrıs'a, Namık Kemâl'i ise Erzurum'a gönderme kararı sonrasında Mustafa Fazıl Paşa harekete geçerek muhalif yazarları Paris'e davet eder. Mustafa Fazıl Paşa'nın daveti üzerine Namık Kemâl, Ziya Bey ve Suâvî 30 Mayıs 1867'de Paris'e ulaşırlar. 10 Ağustos 1867'de Ziya Bey, Namık Kemâl, Nûri, Suâvî, Mehmet Bey, Reşat Bey, Âgâh Efendi ve Rifat Bey'den oluşan grup Paşa'nın Paris'teki konağında buluşurlar. Genç veya Yeni Osmanlı cemiyeti olarak adlandırılan bu grubun başına da Ziya Bey getirilmiştir.⁴ Böylelikle Türk düşünce hayatında adından sıkça söz ettirecek olan Yeni Osmanlı ya da Genç Osmanlı hareketi gündeme gelmiş olur. Muhaliflerin ülke dışında teşkilatlanmaları da ilk kez bu şekilde gerçekleşmiş olur. Ülke dışında muhalif gazetecilik Mustafa Fazıl Paşa'nın desteklediği bu şair ve yazarlar eliyle ortaya konur.

Mustafa Fazıl Paşa'nın himayesinde toplanan Meşrutiyet taraftarlarını tanımlamak için Avrupa kamuoyunda Jön Türk tabiri kullanılsa da Türkiye'de bu kuşak için "Yeni Osmanlılar" tabiri benimsenmiştir. Jön Türk adlandırması, Türk siyasi hayatında Ali ve Fuad Paşalara karşı muhalefet edenlere değil, Sultan II. Abdülhamid muhalifleri için ortak bir adlandırma olarak tercih edilmiştir. Bununla birlikte Jön Türkler, çoğu zaman siyasi ve taraflı yaklaşımlarla ele alınmış; ya Jön Türk gruplarının hataları, şahsi menfaat teminleri görmezden gelinerek kahraman ilan edilmiş ya da birçok milliyetperver hürriyet sevdalısı Jön Türkler hain olarak görülmüştür.

Jön Türkler ile ilgili yapılan yorumların siyasal görüşler eşliğinde sunulmasında Meşrutiyet yanlısı fikirlerin ivme kazandığı geniş bir muhalefet hareketi oluşturduğu dönemin, Sultan II. Abdülhamid'in saltanat yıllarına denk gelmesi etkilidir. Çünkü Sultan

³ Kaya Bilgegil, *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I Yeni Osmanlılar*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1970, s. 12.

⁴ Mardin, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, s. 54-55.

II. Abdülhamid'in saltanat yılları Avrupa'da ve Osmanlı'da çok ciddi kırılmaların yaşandığı bir dönemi kapsar. Sultan Abdülhamid'in anayasayı yürürlükten kaldırması, Meclis-i Mebusan'ı feshetmesi Meşrutiyet yanlısı muhalifleri sert bir söyleme yönlendirir. Sultan Abdülhamid'in basın üzerindeki sıkı tedbirleri ve sansür uygulamaları Meşrutiyet yanlılarının fikirlerini İstanbul'da ifade etmelerine de imkân bırakmaz.⁵ Bunun yanında Meşrutiyet yanlısı şair ve yazarların Osmanlı Sultanı tarafından sürgün ve hapis cezalarına çarptırılmaları da eklenince muhalefetin Osmanlının egemenlik alanları dışına çıkmasını kaçınılmaz kılar. Böylelikle Sultan II. Abdülhamid muhalifi şair ve yazarlar çoğunlukla ülke dışı merkezlerde teşkilatlanarak başkente karşı muhalefet rüzgârını estirirler.

Sultan II. Abdülhamid döneminde Jön Türklerin ülke dışında teşkilatlanmalarında İttihat ve Terakkî'nin oldukça önemli bir payı vardır. Başlangıçta Yeni Osmanlılar adıyla gündeme gelen daha sonra zamanla Jön Türk diye tanımlanan yenilik taraftarlarının örgütlü bir hâle gelmeleri, İttihâd ve Terakkî hareketinin güç kazanmasıyla Sultan II. Abdülhamid'in saltanat yıllarında gerçekleşir. Ülke içinde ve dışında siyasal bir muhalefet zemini arayan Jön Türkler, İttihâd ve Terakkî Cemiyeti ile birlikte daha geniş bir etkinlik alanı bulurlar. II. Meşrutiyet dönemiyle özdeşleşen İttihâd ve Terakkî, ilk olarak "İttihâd-ı Osmânî" adıyla 3 Haziran 1889 tarihinde İstanbul'da Askeri Tıbbiye mektebinde kurulur. Cemiyetin kurucuları, Ohrili İbrahim Temo, Arapkırlı Abdullah Cevdet, Diyerbekirli İshak Sükûfî, Kafkasyalı Mehmed Reşid ve Bakülü Hüseyinzâde Ali'dir.⁶ Mekteb-i Tıbbiye'de temelleri atılan bu cemiyet, kısa süre sonra ülke dışına yönelecek, çeşitli şubeler açacaktır. Bu bakımdan Jön Türk hareketinin ülke dışına yayılmasında İttihâd ve Terakkî'nin Meşrutiyet fikrine geniş taraftar bulmak için ülke dışında açtığı şubelerin faaliyetleri etkili olur. Bu şubeler vasıtasıyla yayımlanan risale, kitap, dergi ve gazetelerde hem Meşrutiyet fikri hem de Sultan II. Abdülhamid karşıtlığı ele alınır. Ülke dışındaki bu şubelerin varlığı Sultan II. Abdülhamid karşıtı aydınların

⁵Sultan II. Abdülhamid döneminde sansür uygulaması Türkçe basılan gazeteleri büyük ölçüde etkiler. İstanbul'da Matbuat-ı Dâhiliye Müdürlüğü, vilayetlerde ise mektupçular tarafından yapılmaktadır. Gazetelerin provaları sansürden geçtikten sonra basılabilmektedir. Türkçe gazeteler gece basıldığından sansürleri gece yarısı yapılmaktadır. Türkçe gazetelerin geceleri basılmasının sebebi gazete yazar ve çevirmenlerinin önemli bölümünün gündüz başka işlerde çalışıyor olmalarıdır. Gazetelerin geceleri sansür edilmesinden doğan aksaklıklar üzere Matbuat-ı Dâhiliye Müdürlüğü birtakım tedbirler almıştır. bk.Fatmagül Demirel, *II. Abdülhamit Döneminde Sansür*, Bağlam Yayınları, İstanbul 2007, s. 53.

⁶Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler C.I İkinci Meşrutiyet Dönemi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 51.

ülke dışında toplanmalarında kolaylaştırıcı bir rol oynar. İttihâd ve Terakkî'nin dışında cemiyete bağlı olmayan Jön Türklerin yayımladıkları gazetelerle ülke dışında muhalif neşriyât güç kazanır.

Yeni Osmanlılarla birlikte 1860'lı yılların sonlarında başlayan yurt dışında gazete çıkarma geleneği 1890'ların başında yeniden canlanır. Ali Şefkati Bey'in Cenevre ve Napoli'de çıkardığı *İstikbal* (1869) Hakkı Bey tarafından Paris ve Cenevre'de çıkarılan *Teessüf* (1880), *Gencine-i Hayal* (1881) ve Atina'da Esad Bey tarafından çıkarılan *Teşvik* (1880) adlı neşriyatlar ülke dışındaki Jön Türk gazetelerinin öncü örneklerini oluşturur.⁷ Jön Türk basınının esas hareketlilik kazandığı yıl ise 1895'e denk gelir. Paris, Cenevre, Kahire'de Mizancı Murat tarafından yayımlanan *Mizân*, Cenevre'de Ali Şefkati Bey'in yeniden yayımlamaya başladığı *İstikbâl*, Ahmed Rıza'nın Paris, Cenevre ve Brüksel'de yayımladığı *Meşveret*, Ahmet Reşid'in Kahire'de yayımladığı *Basirüşşark* ilk Jön Türk yayınlarını teşkil eder. 1895 yılında Meşrutiyet'in ilan edileceği 1908 yılına kadar geçen süre içinde başta Kahire olmak üzere Paris, Cenevre, Londra, Brüksel, Sofya, Kıbrıs gibi ülke dışında ya da merkezî otoritenin denetiminden uzak eyaletlerde yüz elliye aşkın gazete ya da mecmua yayımlanır.

Sultan II. Abdülhamid döneminde Jön Türklerin gazetecilik alanında faaliyet gösterdiği birçok gazete ve mecmua yayımladığı yerlerden biri de, İmparatorluğun denetiminden uzak eyaleti Mısır'dır. Meşrutiyet taraftarı Osmanlı aydınlarının Mısır'a yönelmelerinde Mısır'ın reformist bir süreç geçirmiş olmasının da etkisi vardır.

18.yy'ın sonunda Fransız İşgali'ne uğrayan Mısır, 19.yy'ın hemen başında Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın gayretleriyle bu işgalden kurtulur. Ancak merkezî otoriteye başkaldıran Mehmet Ali Paşa özerk yönetimini İstanbul'a kabul ettirir. Böylelikle Mısır, artık Osmanlı coğrafyasının yarı bağımsız bir parçasına dönüşür. Orduda, maliyede, tarım ve sanayide Sultan II. Mahmud'dan daha önce ve daha başarılı reformlara girişen Mısır valisi, bu dönemde Avrupa'ya öğrenciler de gönderir.⁸ Ordu, maliye, eğitim ve kültür alanlarında hızlı bir reform hareketi başlatan Kavalalı Mehmet Ali Paşa Mısır'ı kısa sürede modern bir yapıya kavuşturur. 1820'de kurduğu Bulak

⁷ M.Şükrü Hanioğlu, "Jön Türk Basımı", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi C.3*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 845.

⁸ bk.İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 53-58.

matbaası ile Mısır'da neşriyatın yaygınlaşmasına imkân sağlar.⁹ Böylelikle Mısır kültür ve sanat alanında dikkat çeken bir bölge olmaya başlar. Bulak Matbaası'nda basılan Türkçe kitaplar, Osmanlı kültür hayatının da en nadide eserleri arasında yer alır.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Mısır'da en büyük reformist adımlardan birini gazete konusunda atar. 1828 yılında *Vakâyi-i Mısriyye* adlı resmî gazeteyi basın hayatına kazandırır. Osmanlı'ya ilham olan bu girişimiyle Mısır Valisi, Türk ve İslam dünyasındaki resmî gazeteciliğin ilk örneğini verir. İstanbul'daki *Takvim-i Vekâyi*'den önce yayıma başlayan bu gazete İstanbul Kahire arasındaki modernleşme yarışında Mehmed Ali Paşa'nın hanesine kaydedilen önemli başarılarından biri olarak kabul edilir.¹⁰ Mehmed Ali Paşa'nın Türkçe ve Arapça olarak yayımlattığı bu gazete Mısır'da gazetecilik kültürünün oluşmasına da basamak teşkil eder.

Reformist valinin 19. yüzyıl'ın ilk çeyreğinde yaptığı hamlelerle kültür, sanat ve basın merkezine dönüşen Mısır bu özellikleriyle yüzyılın sonunda firari Jön Türkleri cezbeder. Sultan II. Abdülhamid aleyhine neşriyat yapmak isteyen Jön Türkler'e Mısır oldukça iyi imkânlara sahip Türkçe matbaa imkânı sunar. Bu matbaa imkânlarını etkili bir şekilde kullanmak isteyenlerin yolu böylelikle Mısır'da kesişir. Mısır'da Jön Türklerin hazır buldukları bu imkânlar dolayısıyla ülke dışı merkezlerde yayımlanan her üç Jön Türk gazete ve mecmuasının biri Mısır'da yayımlanır.¹¹

Jön Türklerin Mısır'da bir araya gelmelerinde ve burada gazeteler yayımlamalarında bir başka etken ise Mısır'ın yarı özerk bir yapıya sahip olmasıdır. 19. yüzyılın başında merkezi yönetime karşı gittikçe güç kazanan Mehmed Ali Paşa, Mısır'ı hızla İstanbul'un denetiminden uzaklaştırır. 19. yüzyılın sonunda ise İngilizlerin Mısır'da etkili olması, Osmanlı merkezi idaresini Mısır'da adeta etkisiz hâle getirir. 1882'de örtülü bir İngiliz himayesi Mısır'da kurulur. Böylelikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul'un merkezileştirme çabasının sınırında yer alan Mısır, İngilizler'in giderek ülkede etkili hâle gelmesiyle Osmanlıyla bağlarının oldukça gevşediği bir sürece evrilir.¹²

⁹ Orhan Koloğlu, *İlk Gazete İlk Polemik*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014, s. 23.

¹⁰ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Mısır'da Türkler ve Kültürel Kaynakları*, IRCICA, İstanbul 2006, s.253.

¹¹ Ülke dışı merkezlerde yayımlanan Jön Türk gazete ve mecmualarının dökümünü veren Dündar Akunal, toplam 153 gazetenin 42'sinin Mısır'da çıkarıldığını kaydeder. Bu sayı Jön Türk yayınlarının %28'ini teşkil eder. bk. Dündar Akunal, "Jön Türk Gazeteleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi* C.3, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 851.

¹² Özge Özkoç, *Mısır'ın Uzun 19. Yüzyılı – Modernleşme, Merkezileşme ve Özerklik-*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015, s.183.

Sultan II. Abdülhamid'in nüfuz alanından uzaklaşmak isteyen muhalif Jön Türk grupları için Mısır bu yönüyle de çekici olur.

Jön Türklerin Mısır'da faaliyetlerinin yoğunlaşmasında 1895 yılının sonbaharında Kahire'de örgütlenen İttihâd ve Terakkî Mısır şubesinin varlığı etkilidir. Şubenin kurulduğu 1895'ten Meşrutiyet'in ilanına kadar Mısır'da Türkçe yayınlarda artış gözlemlenir. Aynı zamanda basında Sultan II. Abdülhamid'e karşı etkili bir muhalefet faaliyeti başlar. *Basirüşşark* ve *Mizân* gibi Mısır'daki Jön Türk basın faaliyetlerinin öncü yayınlarının ardından İttihâd ve Terakkî Mısır şubesindeki ulema ağırlıklı teşkilatlanmanın etkisinin görüleceği gazeteler yayımlanmaya başlar. Başlığının üzerinde "ve onların işleri danışma iledir" mealindeki "ve emruhum şûra beynehum" ayetine yer veren *Kânûn-i Esâsî* ile Hoca Kadri Efendi'nin çıkardığı *Havâtır-ı Murâd* ve *Reşâd* adlı gazetelerde Meşrutiyet yanlısı fikirler; ayet, hadis ve şerî hükümlere dayandırılarak savunulur.¹³

İslâmî ağırlıklı Jön Türk gazetelerinin yayımından sonra İstanbul'dan ya da ülke dışı Jön Türk merkezlerinden Mısır'a gelenlerin burada başlattıkları yayın faaliyetleri önemli bir canlılık getirir. Ancak ülke içinde ve dışındaki Jön Türk grupları arasında olduğu gibi Mısır'daki Jön Türkler arasında da anlaşmazlıklar başgösterir. Mısır'daki Jön Türk grupları arasında mahkemelere taşınan şiddetli anlaşmazlıkların cereyan ettiği dönemde İttihâd ve Terakkî Cenevre şubesi, 1889'da Tunalı Hilmi'yi Mısır şubesini yeniden düzenlemesi için Kahire'ye gönderir.¹⁴ Ancak Mısır'daki Jön Türk grupları arasında birlik tesis etmek mümkün olmaz. Tunalı Hilmi'nin Kahire'ye gelişinden sonra yayımlanan *Osmanlı*, *Yıldız*, *Hak*, *Hakk-ı Sârih*, *İntibâh*, *Enîn-i Mazlum*, *Mecmûâ-i Kemâl* ve *Sancak* gibi mecmua ve gazetelerde de Jön Türk grupları dağınık bir görünüm sunarlar.¹⁵ Birçok gazete ve mecmuanın yayımlandığı bu dönemde Mısır'daki Jön Türk basınının her türlü anlaşmazlığa rağmen ortak paydası Meşrutiyet fikridir. Genel itibarıyla da Sultan II. Abdülhamid'e karşı muhalefet bu gazetelerin ana çizgisini oluşturur.

¹³ Servet Tiken, *Mısır'da Jön Türk Basın ve Edebiyatı*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2017, s. 87-93.

¹⁴ M. Şükrü Hanioglu, *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve terakki Cemiyeti ve Jön Türklük* (1889-1902), İletişim Yayınları, İstanbul 1986, 331.

¹⁵ Tiken, *Mısır'da Jön Türk Basın ve Edebiyatı*, s. 101.

Mısır'da yayımlanan Jön Türk gazeteleri için dönüm noktasını 1902 Jön Türk kongresi oluşturur. Paris'te 4 Şubat 1902 tarihinde toplanan bu kongrenin amacı dağınık hâldeki Jön Türk gruplarını birleştirmek ve tek elden etkili bir muhalefet yapmaktır. Ancak 1902 Jön Türk kongresine Prens Sabahaddin ve Ahmed Rıza Bey taraftarlarının tartışması damga vurur. Kongreden birlik değil ayrılık çıkar. Bu ayrılık Mısır'daki Jön Türk gazete ve mecmularına da yansır. Bu bakımdan Mısır Jön Türk yayınlarında hem âdem-i merkezîyetçi eğilimin hem de pozitivist milliyetçi eğilimlerin izleri görülür.

Paris'te Jön Türkleri birleştirme hayaliyle toplanan kongre sonrası Mısır Jön Türk yayınlarında görülen en önemli değişim, Türkçü duyarlılıkların hâkim olduğu neşriyatın görülmeye başlamasıdır. Mısır'daki ilk Jön Türk yayınlarında baskın bir şekilde etkisini hissettiren İslamî referansların yerini 1902 Kongresi sonrası yayınlarında dikkat çekici boyutta milliyetçi ifadeler alır. Bu devrede Türkiye'de Türkçü-Turancı fikirlerin gelişmesinde büyük katkıları olan Hüseyinzâde Ali Bey ve Yusuf Akçura'nın Mısır'da yayımlanan Jön Türk gazetelerine yazılar göndermesi de milliyetçi ifadelerin Mısır Jön Türk basınında işlenmesi açısından çok önemlidir. Ayrıca Türkçü ve Turancı düşüncenin sembol isimlerinden biri olan İsmail Gaspıralı'nın Mısır'a gelmesi ve burada bütün İslam dünyasının uyanışı için *el-Nahda*¹⁶ adlı bir Arapça gazete çıkarması da dikkatlerden kaçmayacak bir gelişmedir.

1902 Jön Türk kongresi sonrasında Mısır Jön Türk yayımlarında millî duyarlılığı işleyen gazetelerden ilki *Şûrâ-yı Ümmet*'tir. "Millî kültür sorununu ciddiye alan"¹⁷ gazete, sütunlarına Türk dili, Türk tarihi ve Anadolu coğrafyası gibi konuları taşır.¹⁸ Yazılarının Paris'te bir araya getirildiği ancak Mısır'da neşredildiği gazete, Ahmed Rıza yanlısı tutum içindedir. Yusuf Akçura'nın yayımladığı siyasi içerikli yazılar, gazetenin siyasi çizgisine önemli katkı sağlar. *Şûrâ-yı Ümmet* gibi millî konuları işleyen bir başka yayın ise Anadolu isminin bir mefhumlar bütünü olarak ilk kez kullanıldığı, Anadolu'nun geri kalmışlığı, ihmalî ve insanların yoksulluğu gibi temaları ilk kez işleyen *Anadolu*

¹⁶ İsmail Gaspıralı bu gazeteye çıkarmadan daha önce de Mısır'a Milletlerarası bir İslam kongresi toplamak için gelmiştir. Ancak bunda başarılı olamamıştır. Kısa ömürlü bu gazeteyi Kahire'de Abdullah Battal-Taymas ile birlikte çıkarmıştır. bk. Nadir Devlet, İsmail Bey Gaspıralı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988, s. 120.

¹⁷ Şerif Mardin, "*Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri (1895-1908)*", İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.268.

¹⁸ Tiken, *Mısır'da Jön Türk Basın ve Edebiyatı*, s.116.

gazetesidir.¹⁹ Kısa süreli bir yayın olan gazete, 1902 kongresi sonrası Mısır Jön Türk basınının örneklerinden birini sunar.

1902 Jön Türk kongresi sonrasında Mısır'da yayımlanan ve uzun soluklu olmayı başaran yayın ise incelemeye konu ettiğimiz *Türk* gazetesidir. Türklük vurgusunun öne çıktığı Yusuf Akçura ve Hüseyinzâde Ali Bey gibi Türkçü düşünürlerin şiir ve yazılarını gönderdiği gazete, siyasi içeriğiyle olduğu kadar edebiyat ve sanat içerikli yazılar, sayfalarında yer verdiği şiir ve hikâyelerle dönemin basın ve edebiyatına büyük katkı yapar. *Türk*'ün yanı sıra Meşrutiyet'in ilanına kadar Mısır'da *Osmanlı*, *İttihâd*, *Doğru Söz*, *Şûrâ-yı Osmânî* ve *Fikir* gibi gazete ve mecmualar yayımlanır. Jön Türk yayınları arasında fikir birlikteliğinden söz edilemeyen dağınık yapı, bu dönem yayınlarında da devam eder.

Meşrutiyet'in ilanına kadar geçen süre içinde birbirleriyle bağlantılı olmayan çeşitli muhalif grupların siyasi fikirlerini dile getirdikleri ve "Jön Türk Basını" tanımıyla değerlendirilen bu yayınlar, sahip oldukları edebî içerikle de önem kazanırlar. Bu bakımdan söz konusu basın faaliyetleri edebiyat tarihi açısından ayrı bir dikkatle ele alınması gereken yayınlar olarak öne çıkarlar. Şerif Mardin'in "1890'lardan itibaren şekillenmeye başlayan Osmanlı edebi hayatının Jön Türk hareketiyle ilişkili olduğu şüphe götürmez."²⁰ şeklindeki tespiti de dönemin edebiyat ve siyaset arasındaki ilişkiyi gözler önüne serer. Siyasetteki çekişmelerin çok fazla öne çıktığı Sultan II. Abdülhamid dönemindeki Jön Türk yayınları edebiyattaki muhalif tabloyu bir yönüyle ortaya çıkarır.

Sultan II. Abdülhamid döneminde Meşrutiyet yanlısı fikirlerini daha rahat bir şekilde ifade edebilmek için Mısır'a giden Osmanlı aydınları İskenderiye ve Kahire'de siyasi ve edebi bir atmosferin şekillenmesine katkı sağladılar. İstanbul'da Servet-i Fünun topluluğunun dağıldığı Meşrutiyet'e kadar genel itibarıyla şair ve yazarların sessizliği tercih ettiği bir dönemde İstanbul dışı neşriyat daha önemli hâle gelir. Bu yayım faaliyetlerinin en fazla görüldüğü merkez olan Mısır, Türk düşünce hayatının yanı sıra edebiyatında şekillenmesinde başlıca rollerden birini oynar.

¹⁹ Alemdar Yalçın, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı 1920-1946*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 160.

²⁰ Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s.97.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK GAZETESİ

1.1. TÜRK GAZETESİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Mısır'da 1902 Kongresi sonrasında Jön Türklerin yayımladığı gazetelerden biri olan *Türk*, daha çok Türkçü fikirlerin yayılması amacıyla haftalık olarak çıkarılan bir gazetedir. 5 Kasım 1903 tarihinden itibaren yayımlanmaya başlayan gazete, 28 Kasım 1907 tarihli 187.sayısıyla kapanır. 5 Kasım 1903 tarihli ilk sayısı Kahire'de çıkmıştır. Gazete, Mısır'da bulunan bir heyet tarafından çıkarılmıştır. Bunlar Mehmed Said, Fevzi, Hüseyin Ali ve M.Tevfik'tir.²¹ Ahmet Bedevi Kuran'ın Jön Türkler'in gizli haberleşme dosyasından yayımladığı bir mektuba göre, gazete Gazi Muhtar Paşa'nın himayesinde yayımlanmıştır.²²

Gazete tam gazetenin yarısından daha küçük boyda olacak şekilde dört sayfa yayımlanmıştır. Gazetenin ilk sayısı da diğer sayılar gibi dört sayfadan oluşur. Birinci sayfanın sol üst köşesinde hicri olarak "10 Şaban 1321" sağ alt köşede ise Rumi olarak "23 Teşrin-i evvel 1319", yine sol üstte ise Fransızca olarak yayımlandığı tarih "5 Novembre 1903" yazılıdır. Sayfanın üst ortasında yayımlandığı gün "pençişenbe", bu yazının altında ise kalın ve büyük harflerle "Türk" yazmaktadır. "Türk" yazısının altında "1321" yazılıdır. Gazetenin adı olan "Türk" yazısı ve "1321" tarihinin altında "Şimdilik Haftada Bir Gün Neşrolunur Cerîde-i Milliye'dir" yazar. Derginin dört yıllık yayını süresince de bu ifade hep kalmıştır. Başlığın bir tarafında Türkçe, bir tarafında Fransızca ibareler yer almıştır. Başlığın yanında sayfanın sağ üst köşesinde alt alta şöyle yazmaktadır: "Umur-ı idare ve tahririye için heyet-i idare namına mahall-i atıye müracaat edilmelidir: (İdare-i ceride-i Türk): Şar Abdülaziz numro 33 Mısır el Kahire, mesleğimize muvafık asar-ı kalemiyeye sahifelerimiz açıktır. Posta ücreti verilmemiş mektuplar kabul edilmez, basılmayan muharrerat geri verilmez. İlanat ücreti ashabıyla ayrıca kararlaştırılır." Başlığın yanında sayfanın üst sağ tarafında 10 Şaban 1321 tarihinin altında Fransızca olarak "No1 LE TURK 1 Année Journal politique, scientifique et litteraire Adress: B Abdul-Aziz No 33 Le Caire Abonnement 1 an (13 F)" yazılıdır. Bu

²¹ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları*, İstanbul 2006, s. 540.

²² İhsanoğlu, *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları*, s. 282.

Fransızca ibarenin hemen altında Osmanlıca “Şerait-i İştirak: Seneliği dâhil ve hariç için posta ücretiyle beraber elli guruş sağdır. İştirak-ı esmâni ve ilan ücretleri peşin alınır” yazılıdır.

Gazetenin birinci sayfasının tamamı beş sütuna ayrılmış “Türk” başlıklı uzun bir yazıyla başlar. Gazetenin siyasi görüşünü ifade eden bu yazıda gazete ile ilgili bilgiler verilmektedir. İkinci sayfanın orta kısmına “Türk” yazmaktadır. Sağ üst köşeye “sahife 2” yazmaktadır. Birinci sayfada başlayan “Türk” başlıklı yazı bu sayfada da devam eder. Üçüncü sütundan itibaren ise koyu harflerle “Eyyâm-ı Mahsûsa” başlıklı I. Kosova Savaşı’ndan bahseden yeni bir yazı başlar. Yazı üçüncü sayfada da devam eder. Üçüncü sayfanın üçüncü sütununda Türklerin tarihinden bahseden “Makale-i Tarihiyye” başlıklı yazı başlar. Bu sayfada sayfa numarası sol üst köşede “sahife 3” şeklindedir. Sağ üst köşesinde “Sahife 4” yazılı dördüncü sayfa “Havadis-i Hariciye” başlıklı yazı ile başlar. İkinci sayısının birinci sayfasında sol üst köşede “No 2” yazmaktadır. Diğer sayılardarda da sayı numarasına göre bu devam etmektedir. İkinci sayının birinci sayfası; İtizar, Rica, Teşekkür, Resm-i Tevziye, Suret-i Nutuk gibi normal punto ile yazılmış başlıklar içerir. Ardından kalın ve büyük puntolarla Türk ve Ermeni ilişkilerinin anlatıldığı “İcmâl-i Siyasi” başlıklı yazı gelir.

28 Kasım 1907 tarihini taşıyan gazetenin son sayısı 187. sayıyla gazete dört yıllık yayın süresini tamamlar. Gazetede geçen konu başlıkları genellikle şunlardır: Eyyâm-ı Mahsûsa, Makale-i Tarihiye, Umur-ı Ticariye, İlânat, Eczahane-i Nasuhi, Doktor Şerefettin Bey, Havadis-i Mahalliye, Havadis-i Dâhiliye, Havadis-i Hariciye, Düşündüm ki, Rica, Teşekkür, Heyet-i İdare Namına, Şurdan Burdan, İcmâl-i Siyasi, İstiklâl-i Osmanî, Havadis, Yeni Kitaplar, Kısım-ı İlmi, Kısım-i Edebi, Musahabe, Siyasi, Mektub-ı Mahsusa, Bend-i Mahsus, Muharrir Efendi, Mütenevvia, Vefayât...

“Havadis-i Mahaliye” adlı yazılarda Mısır ile ilgili haberlere, “Havadis-i Dâhiliye” adlı yazılarda Osmanlı ile ilgili haberlere, “Umur-ı Ticariye” adlı yazılarda ise Türkler ve ticaret işleri hakkında bilgi verilmiştir. Eczahane-i Nasuhi yazılarının altında “Geceleri açıktır.” ibaresi yer almaktadır. Bu ilanlarda Nasuhi Eczanesi’nin tanıtımı yapılmıştır. Genellikle gazetede son sayfaların son sütunları ilânlar ve tanıtımlar için kullanılmıştır. Bu yazıların sonunda ise “heyet-i idare namına Fevzi” yazmaktadır. Bu ibareden sonra da gazetenin basıldığı matbaa yazılıdır. İkinci sayı ile yirminci sayıya

kadar ilân ve tanıtım yazılarının sonunda “heyet-i idare namına Fevzi” yazmaktadır. Yirminci sayıdan itibaren altmış altıncı sayıya kadar “heyet-i idare namına Celal” ibaresi sayfa sonuna yazılmıştır. Altmış altıncı sayıdan sonra “heyet-i idare namına Mehmed”, “Mehmed Said” ibareleri dördüncü sayfanın sonunda yazılmıştır.

Kısm-i Edebi, Musahabe, Makale-i Mahsûsa, Eyyâm-ı Mahsûsa, Mütenevvia, Tezkâr-i Nefais gibi başlıklarla başlayan yazılarda ise çoğunlukla edebî yazılara ve şiirlere yer verilmiştir. Yazılan yazılar çoğunlukla imzasız veya “Bir Türk”, “Oğuz”, “Orhan”, “Uygur” gibi müstear adlarla yayımlanmıştır. Gazetede; Ali Kemâl, Şerafeddin Mağmumî, Necmeddin Arif, Esad Bey, Celaleddin Arif, Manastırlı Bahaeddin, Ebüzziya Tevfik, Ahmed Kemâl, Mehmed Suad imzalı yazılar da mevcuttur.

1.2. TÜRK GAZETESİNİN MUHTEVASI

Jön Türklerin Mısır’da yayımladığı önemli gazetelerden biri olan *Türk*, siyasi, ilmî ve edebî bir gazete olarak tanımlanır. Uzun ömürlü bir gazete olan *Türk*’te bazı aydın ve yazarlar kalem faaliyetlerinde bulunarak düşüncelerini dile getirmişlerdir. Entelektüel kişiler tarafından oluşturulan bu yayın organında, Ahmed Saib tarafından Ahmed Rıza’ya gönderilen mektuptan da anlaşılacağı üzere kalem faaliyetlerinde bulunan kişiler Ali Kemâl, Şerafeddin Mağmumî, Necmeddin Arif, Esad Bey ve Celaleddin Arif’tir.²³ Ayrıca Manastırlı Bahaeddin ve Ebüzziyâ Tevfik’in de gazetede yazıları mevcuttur. Fakat gazetede yazı yazarlar, dönemin siyasi şartları dolayısıyla genellikle müstear adlarla ve imzasız olarak yazılarını yayımlamışlardır. Gazetenin yazarları; “Bir Türk”, “Bir Koca Türk”, “Oğuz”, “Uygur”, “Özbek”, “Tuğrul”, “Turgut”, “Konuralp” ve “Ulu” gibi Türkçetakma adlar kullanarak yazılarını yazmışlardır. Bunlara ek olarak özellikle edebî içerikli yazılarda kullanılan diğer takma adlar; “Orhan”, “Durmuş”, “Bir Osmanlı”, “Türkmen”, “Tûranî”, “Bir İhtiyar Türk” ve “En Büyük Türk Şairi” dir.

Türk adındaki bu entelektüel organın yayımlanması Türk milliyetçiliği düşüncesinin yayılmasında bir dönüm noktası sayılabilir.²⁴ Bu fikri yayma düşüncesi ve Türklük vurgusu, gazetenin ilk sayısında “Türk” başlıklı takdim yazısında ifade edilmiştir: “Bir ceride-i ilmiyye ve edebiyeye ve siyâsîyyedir ki bilhassa Türklerin muhâfaza-i hukuki tehzîb-i ezhânı, tenşît-i efkârı için te’sîs olundu. Bir gün gelir, tarih, hakâik-i şu’unun o mirât-ı ezeliye ayânen gösterir ki cihânın nâ-hakk yere adavetine uğramış, hâlâ da uğrayan akvamından biri de Türklerdir. Bugün Avrupa’da Türk dendi mi, şarkın tâ vahşetten zulmete kadar her türlü mesâvisine nefsine cem’eylemiş bir mahlûk göz önüne getirilir, bir Türkün nûr u mürüvvetten adl u irfândan fitraten mahrûmiyet-i ezeliyesine zâhib olunur, sade hükümetine, hakimmiyyetine değil, varlığına, hüviyetine suikast edilir...”²⁵ Yazının devamında, Türklerin parlak bir geçmişi olduğundan, şarkın başka milletleriyle karıştırılmaması gerektiğinden Türkleri yücelterek bahseder: “Şarkın hangi akvâmı vardır ki muâmelat ve münâsebatında Türkler kadar safvet ve istikâmet gösterebilir. Yok, Türk Avrupalıların bildiği gibi değil, asla değil, fakat

²³ M. Şükrü Hanioğlu, *Preparation for a Revolution The Young Turks 1902-1908*, Oxford University Press, 2011, s. 65.

²⁴ Hanioğlu, *Preparation for a Revolution The Young Turks 1902-1908*, s. 65.

²⁵ İmzasız, “Türk”, *Türk*, S.1, 5 Kasım 1903, s. 1.

her türlü terbiye ve terakkiye müstaid, fitraten memdûh bir mahlûktur. Ne hâcet! Biz Alman ordusuna girmiş, senelerce Alman mekteplerinde çalışmış Türk zâbitâni gördük ki nihâyette madden ve manen bir Alman zâbitı kadar meziyet ve kudret ibrâz ediyor ve hiçbir husûsda onlardan geri kalmıyorlardı. Şarkın başka akvâmıyla tecrübe buyurulsun acaba bu kudret-i temsilî, bu isti'dâd-ı teâlî görülür mü?"²⁶

Türk özellikle Türklerin haklarını korumak, ahlâkını onarmak ve fikirlerini canlandırmak için kurulmuş bilimsel, edebî ve politik bir gazetedir.²⁷ Gazetede, küçük bir aşiretten koca bir devlet kuran Türklerin seçkin fitratının kabullenilmediği ve Avrupalılar tarafından haksızlığa uğradığından bahsedilir: "Şimdi, biz Türk olduğumuzdan dolayı değil fakat hakîkati yakından gördüğümüz, hissettiğimiz için ayânen biliyoruz ki garbın Türklere şu adâvet-i nâ-be-mahallî kadar bir hak-şiken tasvîr olunamaz. Ufak bir aşiretten koca bir devlet çıkarmış, az müddet içinde Asya'nın sönen bir köşesinden Avrupa'nın parlak bir noktasına, Söğüd'den Viyana'ya kadar bilhassa kılıcına dayana dayana ilerlemiş bir kavmin fitrat-ı mümtazesine kâil olmamak hak-şikenlik değil midir?"²⁸ Türklerin geçmişine giderek birçok zorluklarla karşılaşmasına rağmen yüzlerce yıldır karşı koyulamayacak felâketlere direndiğinden ve acı da olsa geri kalmışlığından bahseder. Fakat bunun nedeni de Doğu'da, birçok zayıflık ve geri kalmışlığını gerektiren nedenlerle karşılaşmasıdır: "Biz Türklerin devlet hattâ kavmiyyet itibarıyla izmihlâl-i hazırlarını görmüyoruz, görmek istemiyoruz, yok, bu izmihlâlin en keskin acısını biz görüyor, en derin derdini biz hissediyoruz fakat hastalığın sebebi kavmin fitratında, hüviyetinde değil ancak şarkta, akvam için tâ ezelden beri o mesâvî o inkırâz ocağındadır. Türklerin yerinde, vaziyetinde bugün bi'l-farz İngilizler olaydılar, emin olmalı ki yine böyle olurlardı. Her türlü itiyâdât-ı muzırira hâzırasını Türk, bütün şarktan aldı. Her türlü esbâb-ı za'f ve tedenniye ise yine şarkta buldu. Bilhassa kudret-i fitriye sâikasıyladır ki başkalarının yüz sene tahammül edemeyeceği bütün bu âfâta altı yüz senedir mukâvemet etti. Hâlâ da etmeye çalışıyor. Avrupa'ya cenûbdan gireceğine, şimalden doğu gireydi şarka değil garba giderek yerleşeydi, hâsılı esasen bir dereceye kadar hem-nesli olduğu Macarlar gibi yapabileydi, elbette Türk'ün bu devirde yine onlar gibi parlak bir hükûmet hakimiyeti, ikbâli, istikbâli olurdu."²⁹ Milliyetçilik odaklı olan gazete Osmanlı

²⁶ İmzasız, "Türk", *Türk*, S.1, 5 Kasım 1903, s. 1.

²⁷ Hanioğlu, *Preparation for a Revolution The Young Turks 1902-1908*, s. 65.

²⁸ İmzasız, "Türk", *Türk*, S.1, 5 Kasım 1903, s. 1.

²⁹ İmzasız, "Türk", *Türk*, S.1, 5 Kasım 1903, s. 1.

politikasına yapılan dış müdahaleyi kınayarak Avrupanın ekonomik tahakkümünü ve Türklere karşı yürütülen Haçlı seferini de eleştirir. Ayrıca gazete, sözde çoğunluğun, büyük güçlerin isteğine göre hareket etmesini de sert bir şekilde kınar.³⁰

Gazete, sadece Avrupa'ya değil Türklere de Türk'ü tanıtmak amacıyla. Çeşitli Türk gruplarının kardeşliğini vurgulamaya büyük ilgi göstererek gazetede ırk esasını da gözeten bir Türklük bağı öne çıkarılır. Bunun yanında gazeteyi çıkaranlar, Osmanlı ülkesinin bir Türk İmparatorluğu olmasından hareketle etnik gruplarla barışmak için çaba gösterirler. Gazetede; Kosova, Prut, Plevne savaşları ve zaferleri her yıl dönümlerinde kutlanır. Dünyanın çeşitli yerlerinden Türkler de gazeteye ilgi gösterir ve Rusya'daki birçok Türk, gazeteye bağışlarda bulunur. Benzer bağışlar Bosna ve Girit'ten de gelir. Türk kültürünü ve Türk birliğini bütün Türk dünyasına yaymaya çalışan *Tercüman* tarafından *Türk* gazetesinin yazarlarına takdir edici bir mektub gönderilir. Bu durum Rus hâkimiyeti altında yaşayan Türkler tarafından gazeteye verilen desteği gösterir mahiyettedir.³¹

Türkleri tüm dünyaya tanıtmak amacıyla olan gazetenin ünü sınırları aşarak günden güne *Türk* okurlarının sayısını artırır. *Türk*'ün, adalete uygun bir şekilde, mensup olduğu milletin saadet ve selâmeti için hizmet amacıyla çıkarıldığı ve bu yüzden de okurları tarafından saygı gösterilen bir ünü hak ettiği gazetede şu sözlerle dile getirilir: “Elhamdülillah ki iki yaşını doldurmak için derece derece çıktığı şu geçen yüz dört hafta içinde *Türk* hemcinslerinin hep zebândaşlarının elleri üzerinde tutulmak ve enzârı umûmiyyeye bir ravza-i mutâlaa olmak üzere islâmın Avrupa içerisine uzatılmış sağ eli makamında bulunan Bosna Sarayı'ndan tâ Asyâ-yı vustâyâ hattâ Sibiryâ ve Baykal gölünün etrafına kadar yayılmış ve İran hiyve hanzâdeleri ve Buhârâ ve Kazan ümerâ ve â'yân' nezdine kabul şerefini ihrâz etmiş ve bir mevki-i muhterem kazanmıştır. *Türk* neden muhterem ne için eller üzerinde tutulmasın ki: Devlet-i aliyyenin mülk-i meşrûayı olan ve memleket-i Osmaniyyenin kalbigâhı, can evi bulunan “Mısır” gibi bir buk'a-i İslâmiyyede meslek-i bî-tarafânesiyle mensup olduğu devlet ve milletin saadet ve selâmetine kemâl-i hüsn niyetiyle hizmet etmek için çıkıyor. İktidârı derecesinde doğru

³⁰ Hanioglu, *Preparation for a Revolution The Young Turks 1902-1908*, s. 66.

³¹ Hanioglu, *Preparation for a Revolution The Young Turks 1902-1908*, s. 66.

düşünüyor. Mümkün merteye hakikat yazıyor. Şahsiyetinden tevakkî, agrâzından ictinâb ile hatır kırmıyor.”³²

Türk gazetesinin Mısır dışında geniş bir etki alanı oluşturduğunun en önemli kanıtlarında biri Macar Türkolog Vambéry'nin *Türk*'e bir mektup göndermesidir. Türkiye'de Turancılık fikrinin ilmî sahada da taraftar bulmasına katkılar yapan Vambéry, gazetesinin *Türk* adıyla çıkmasından duyduğu memnuniyeti şu sözlerle belirtir: “İşte efendim *Türk* gazetesinin de salâhiyeti ana lisânınızın kadr ü kıymetini ileri getirmektedir. Benim vaktimde Türkçe ile uğraşana gülerler ve “Kaba Türk” lakabını takarlardı... Hamd olsun bu bâbda memnun olacak tebeddülât vukû bulmuştur. Ve eğer Türk milletinin ve Türk lisânının ehemmiyetine bundan böyle tevcih-i kelâm edecekseniz milletiniz zamân-ı istikbâlde sâbık parlaklığına nâil olacağına hiç şüphem yok.”³³

Türk gazetesinin Türkçü eğilimine uygun olarak Yusuf Akçura'nın daha sonra kitaplaştıracağı *Üç Tarz-ı Siyaset*'inin makaleler hâlinde gazetede yer alması oldukça önemlidir. Yusuf Akçura, bu makaleleriyle Türk milliyetçiliğinin teorik temellerini ortaya koyar.³⁴ Yayımlandığı dönemde büyük yankı uyandıran makalelere *Türk*'ün sayfalarında da cevaplar verilir. Tartışmalara Ali Kemâl, “Cevabımız”, Ahmed Ferid ise “Bir Mektup” başlıklı yazısıyla katılır. Bu tartışmalara katılan ve Türk kimliğini öne çıkaran gazeteye destek veren bir başka isim de Türkçülük fikrinin ileri gelenlerinden Hüseyinzâde Ali Bey'dir. Onun Azerbaycan'dan *Türk*'e gönderdiği yazılar milliyetçi bir yayın organı kimliğinde olduğunun bir başka göstergesidir.

Kasım 1905'te gazete idaresinin Hüseyin Ali'ye devredilmesiyle *Türk*'ün takip ettiği Türkçü çizginin yerini İslâmcı bir çizgi almaya başlamıştır.³⁵ Gazetesinin İslâmcı bir çizgiyi takip etmeye başladığı, İslâm şehirlerinde bulunan dindaşları ve hemşehrileri arasında kardeşliği güçlendirecek ilişkileri yine bu tarihlerde yayımlanan “*Türk*'ün Üçüncü Senesi” başlıklı yazıda şu sözlerle ifade edilir: “Dâhil ve hariç bilâd-ı islâmiyyede bulunan bi'l-cümle hemşehrileri ve dindaşları arasında hâssiyât mütekaabile-i uhuvvet-perverîyi takviye edecek münasebât-ı hâlisânede bulunuyor. Ulviyyet-zât ve sıfâtı eshâbı olduklarına bir nişâne-i iftihâr bulunmak üzere âsmândan istinsâh eyledikleri ay yıldızı al

³² İmzasız, “*Türk*'ün Üçüncü Senesi”, *Türk*, S.107, 2 Kasım 1905, s. 1.

³³ Vambéry, “Mektûb-u Mahsûsa”, *Türk*, S. 49, 23 Eylül 1320/6 Ekim 1904, s. 1

³⁴ François Georgeon, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*, çev. Alev Er, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s.51.

³⁵ İhsanoğlu, *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları*, İstanbul 2006, s. 281.

bayraklarına resm eden Osman oğlu Türklerin hükûmeti ki hükûmât-ı saire-i İslâmiyenin bu günde en büyüğü ve mütemeddini bulunuyor ve silâh-ı Muhammediyi hâmil olan asâkiri bi'l-cümle arazi-yi mukaddeseyi, Kâbeyi ve kabri-i peygamberiyi hâmi ve hudûd u tegavvür-i Osmânîyi hâris oluyor. “İnnema'l-âmâlu bi'n-niyyât” Türk livâ-yı Osmânî altında müctemi' akvâmın râbıtâ-ı Osmâniyelerini takviyeye ve cümle İslâmın revâbit-ı maneviyyelerini hilâfet-i islâmiyye cehtinden te'yîde vakf u vücûd etmiş olduğundan “bi-havli-hi ve keremi-hi teâla kemâl-i hulûs” niyetle bu hizmetinde daim olmaya çalışacaktır.”³⁶

Türk gazetesi Türkçe ve Türk edebiyatına da büyük önem vermiştir. Gazetenin özellikle iki, yedi, kırk beş, elli dokuz ve yüz elli sekizinci sayılarında sırasıyla “Lisânımız Edebiyatımız”, “Afganistan’da Türkçe”, “Lisânda Türkî Medeniyette Türkîdir”, “Türk Edebiyatının Noksanları”, “Türk Dilinin Vazife-i Edebiyyesi” başlıklı yazılar bu önemi gösterir niteliktedir. Öncelikle, anlaşılır ve güzel bir üsluba sahip olan Türkçenin en gelişmiş Doğu dili olduğundan övgüyle bahseder. Doğu’da Türk edebiyatı gibi de yükselmeyi amaç edinen bir edebiyatın olmadığını ifade eder: “Nazar-ı insâfe büsbütün ayândır ki her türlü mevânî’ e rağmen lisânımız, edebiyâtımız cidden müterakkîdir. Bu devirde şarkta bir lisân bilmiyoruz ki Türkçe kadar terakkî gösterebilir. Yine şarkta edebiyât görmüyoruz ki Türk edebiyatı gibi teâlîye meyyâl olsun. Mesela Arabî, Farisî, o servet ve azamet-i esâsiyye-i mâziyye ile beraber devr-i âhirdede hiç teceddüd gösterebildi mi? Evvelden ne ise yine odur, belki daha aşağıdır.”³⁷ Türkçenin ve Türk edebiyatının yükselişinin Fuzûlîler, Nedimler, Nef’îlerle olduğunu hattâ Veysîler, Nergisîler ile de üslûp güzelliğinin ortaya çıktığından bahsedilir. “Fuzûlîler, Nef’îler, Nedimler, sâireler Türkçenin bu teâlîsini hazırladılar. Hattâ Veysîler, Nergisîler, bütün o muğlâk, mübhemmünşîlerimiz bu sa’y-ı Hudâ-pesend-âneye bülendâne-i iştirâk eylediler. Fi’lhakîka bu dehân-ı edep olmasaydı, Türkçe bugün bu ahenk-i beyâna, o parlak elfâza, o encâma mâlik olur muydu? Hâlbuki Bakîlerin, Nef’îlerin, bâ-husûs Nedimlerin, Fuzûlîlerin, bizde a’lâ-fikr-i edebe de büyük hizmetleri oldu... O da bahs-i âhirdir.”³⁸

³⁶ İmzasız, “Türk’ün Üçüncü Senesi”, *Türk*, S.107, 2 Kasım 1905, s. 1.

³⁷ İmzasız, “Lisânımız Edebiyatımız”, *Türk*, S.2, 12 Kasım 1903, s.3.

³⁸ İmzasız, “Lisânımız Edebiyatımız”, *Türk*, S.2, 12 Kasım 1903, s.3.

Gazetenin amacı, Türk boylarını bir araya getirmek için ortak bir Türkçe yaratmaktır. Bu da egemen ulus dilinin doğuşu, güncel bir yazı sistemi ve Türkçenin herkesin anlayabileceği en saf hâliyle oluşturulmasıyla gerçekleşebileceğine inanılır. Gazete, kalem faaliyetlerinde bulunan bazı Jön Türklerin gazetede Fransızca makale yayımlamalarını eleştirir. “Biz Türküz, bizim ihtiyacımız olan Türkçe”dir.” şeklinde çıkışlarda bulunulur. Birçok okuyucu gönderdiği mektuplarla sadeleştirme politikasını destekleyerek Mehmet Emin’in Türk milliyetçiliği üzerine şiirlerini bu yaklaşımın en iyi ürünleri olarak destekler.³⁹ Türkçeye önem veren gazete, Türk lisânının Afganistan’ın kendi açtığı medreselerinde okutulmak üzere buyurulduğundan bahseder: “Peder-i âlî-güherleri ne kadar mütedeyyin ve hamiyetli ve sahib-i himmet ve gayret idiye zât-ı mekkâr müsemmaât-ı emirâneleri de o derece âlem ü siyâsî ve âlî-cenâp ve zeki olan Afganistan emîr-i lahikî Fehâmetlü Habîb’ullah Hân Hazretleri bu kere payitaht emâretlerinde teşkîl buyurdıkları bir medrese-i cedîdenin programına elsine-i muhimme sırasında Türk lisânını da idhâl ile Afgan gençlerine ta’lîm ve tadrîsini emir ve fermân buyurmuşlardır.”⁴⁰ Yazının devamında Ta Çin hudûdlarından başlayarak birçok yeri dolaşan Türk milletinin lisânının mükemmel belâgatıyla birlikte medenî bir milletin dili olarak tekrar uyanmasının gurur verici olduğunu ifade ederek Türk lisânının önemini bir kez daha vurgular: “Ta Çin hudûdlarından başlayarak Buhârâ, Hîve, Afgan ve İran’ın Tebrîz cihetlerinden Kürdistan ve Asya-yı Suğrâyı ve Rumeli, Şâhâne ile Rusya’ya dolaşan bu millet-i hâkime lisânının asıl menş’î olan Maverâü’n-nehr cihetlerinden şimdiki belâgat u mükemmeliyetiyle mütemeddin bir milletin dili şeklinde tekrar uyanmaya başlanması şayan-ı iftihâr olmaktan ziyâde bahş-ende-i ümît-i irtibât ve emel-nüma-yı takarrüb ve teveddüd bir nişâne-i intibâh diye telakkî olunur müessir-i güzîde-i hamiyet olsa gerektir.”⁴¹

Siyâsi, ilmî ve edebî olarak tanımladığımız *Türk*, Türk edebiyatına verdiği önemi anlatan yazılara yer vermesinin yanı sıra zengin edebiyat içeriğiyle de öne çıkan Jön Türk yayınlarından biridir. Gazetede, edebiyatla ilgili yazılara çoğunlukla “Kısm-i Edebî” Musâhabe”, “Makâle-i Mahsûsa”, “Bir Muhâbere-i Edebiyye” başlıkları altında birçok şiir, makale, hikâye, eleştiri, anı, sohbet ve çeviri türünde yazılara yer verilmiştir. Bu

³⁹ Hanioğlu, *Preparation for a Revolution The Young Turks 1902-1908*, s. 68-69.

⁴⁰ Heyet-i Tahrîriyye, “Afganistan’da Türkçe”, *Türk*, S.7, 19 Aralık 1903, s.1.

⁴¹ Heyet-i Tahrîriyye, “Afganistan’da Türkçe”, *Türk*, S.7, 19 Aralık 1903, s.1.

bölümlerin dışında dasohbet, eleştiri ve anı türünde yazılar mevcuttur. Bu tür yazılar çoğunlukla imzasız veya Turgut, Durmuş, Orhan gibi takma adlar kullanılarak yayımlanmıştır. İmzasız olan şiirler ise genellikle “Bir Türk Şairinden”, “En Büyük Türk Şairinden”, “Başka Bir Türk Şairinden” gibi ifadelerle yayımlanmıştır. Bunun dışında gazetede, Ahmed Kemâl, Hüseyinzâde Ali Bey, Manastırlı Bahaeddin, Abdülhâlim Memdûh, Ebüzziyâ Tevfik imzalı şiir, hikâye, çeviri, anı, makâle türünde yazılar yer almaktadır.

Millî duyarlılıkların ön plana çıktığı gazetede, Jön Türklerin ilham kaynağı olan Türk edebiyatının önemli isimlerinden Namık Kemâl ve eserlerine gösterilen ilgi ön plana çıkmaktadır. Gazetenin beşinci sayısında Namık Kemâl’in ölümünün on beşinci yıl dönümü vesilesiyle yayımlanan yazıda Osmanlı matbuatının onun neşriyyâtı kadar bol neşriyyât göremediği ve edebiyata katkıları övgüyle anlatılır: “Bu nur böyle doğdu, böyle birdenbire parladı, böyle sür’atle mâhiyet-i müşâ’şa’sını gösterdi, hemen hemen dilsiz bir millete parlak bir lisân-ı vedîa güya ki “Seng-i hârâdan kahr peydâ” eyledi, fi’l hakîka bu yolda Şinasi gibi eâzımın da himmeti oldu, lâkin müceddid-i eâzım Namık Kemâl’dir. Kemâl’dir ki hazine-i edeb-i Osmanîye o vüs’at ve serveti verdi, Kemâldir ki matbuât-ı Osmânîyeye o mecd ü revnakı serpti. Tâ Tasvir-i Efkâr’dan İbret’lere, Hadîkalara varıncaya kadar Kemâl’in neşriyyâtı gibi feyz ve tecelliyi, matbuâtımız hâlen göremedi ve göremez de!”⁴² Türk lisânının öneminden bahseden gazete, Namık Kemâl’in bu lisânı zenginleştirerek yücelttiğini ve Yenileşme Dönemi Türk edebiyatında onun gibi anlaşılır bir şekilde güzel Türkçe kullanan olmadığını ifade eder: “İlahî, o ne kudret-i dehâdır ki bir lisâna bir iki senede bir iki asırlık feyz ve teâlîyi bahşediyorsun... Namık Kemâl’den evvel Türkçe ne idi, Namık Kemâl’den sonra ne oldu? Bununla beraber eslâftan, ahlâftan bir sahib-i hâme var mıdır ki bu lisânı öyle müceddid-âne, mes’ûd-âne, belîg-âne yazmış olsun. Bu üstadın büyük bir rüchân-ı fazileti de odur, o oldu kemâl-i irfânıyla yalnız, mâziye değil, âtiyede ilâ maşallah gıpta-fermâdır. Devr-i teceddüd-i edebimizden evvel öyle fasîhâne Türkçe yazan olmadı, fakat o devirden sonra da, halen bile acaba yazabilen var mıdır?”⁴³ Yenileşme dönemi Türk edebiyatına önem veren gazete, bu edebiyatın Şinasiler, Ekremler, Hâmidlerden terakki ettiğini fakat Namık Kemâl’in bu hususta yeni edebiyatın dehası olduğunu şu sözlerle vurgular: “Edebiyyât-ı Cedîde, Şinâsiler,

⁴² İmzasız, “Eyyâm-ı Mahsûsa: Namık Kemâl”, *Türk*, S.5, 3 Aralık 1903, s.1,2.

⁴³ İmzasız, “Eyyâm-ı Mahsûsa: Namık Kemâl”, *Türk*, S.5, 3 Aralık 1903, s.1,2.

Kemâller, Ekrem ve Hâmidlerin vücûduyla edebiyât-ı hakîkiyyeyi kalplere îsâr, vicdân-ı millete takdîm etmek istedi. Bu husûsda Namık Kemâl adeta bir dehâ-yı azamet-nümâ, hilkât-ı hayret-âverinde âlem-i edebiyâtta doğuverdi. Kalemî bir harika-i kudret gibi âsmân-ı edepte ateşin tulû'lar, berk-efşân fırtınalar, husûle getirdi. Güya ki onun kırtâs ve kalemî nazarlarda büyüye büyüye bir livâ-yı milliyet oluyordu. Teşbihât ve istiârâtından sarf-ı nazar, tarz-ı tasavvur ve tahassüste merd-âne etvârı, dilir-âne muhâcemâtı birçok kulûb-ı âhenîni cezb etti.”⁴⁴ Gazetede, Namık Kemâl'in vatan ve millet aşkından bahsederek ilhâmını da Türk milletinden alan kahraman bir kalem sahibi olduğundan söz edilir.⁴⁵ Ayrıca *Türk*'te yazarın daha önce yayımlanmış *Hürriyet Kasîdesi* ve bazı şiirlerine yer verilmiştir. 152. sayıda ise Namık Kemâl'in; gazetenin kimliği açısından önemli olan vatan, millet, hürriyet kavramlarını işlediği Mısır Tiyatrosu'nda sahnelenen *Vatan Yahud Silistre* oyunu perdeler hâlinde anlatılmıştır.

Türk'ün edebiyat ile ilgili kısımlarında dikkat çeken bir başka özellik ise Servet-i Fünûn şair ve şiirlerine verilen önemdir. Dönemin önemli şairleri Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in daha önce yayımlanmış şiirleri çoğunlukla “Tezkâr-i Nefâis” başlığı altında verilmiştir. Bu kısımlarda Cenap Şahabettin'in *Türk*'ün 155. 172. ve 173. sayılarında sırasıyla “Elhân-ı Şîta”, “Pür-Hüzn ü Heves”, “Hakîkat-i Sevda” ve “Ba'det-Telaki” gibi daha önce yayımlanmış şiirleri yer almaktadır. Cenab'ın yanı sıra Recaizâde Mahmut Ekrem'in “Yakacak'da Bir Mezarlık Âlemi”, Muallim Naci'nin “Bahar İçinden Hazan yahud Ye's-i Muhâceret” adlı şiirleri de yeniden yayımlanan şiirler arasındadır.

Tevfik Fikret'e ve onun *Rübâb-ı Şikeste* adlı eserine önem veren gazete, Fikret'in şairler arasında önemli bir yeri olduğundan söz eder: “Tevfik Fikret Bey, şuarâ-yı şâbımız arasında müstesnâ addedilecek bir mevki' tutar. Kârilerine ithâf ettiği “Rübâb-ı Şikeste”si, kadr-şinâsân için dâima hâtıra-yı takdîr ve ihtirâmda saklanacak kadar bedi'a-pîrâdır.”⁴⁶ Ayrıca *Rübâb-ı Şikeste*'nin bütün güzellikler ve yenilikleriyle edebiyat-ı cedîdemizin nazm kısmındaki en rakîk ve nazik şiirlerimizi oluşturduğundan bahsedilir: “Hakikat; bir taraftan Fikret'le Cenâb Şehâbettinler, Hüseyin Siretler, Faik Aliler, İbrahim Cehdîler, Nesîbler... Diğer taraftan Halid Ziyalar, Ali Kemâller, Mehmed Rauflar, Hüseyin Cahidler hattâ bir dereceye kadar da Vecîhîler kimi nazmımıza, kimi

⁴⁴ Türkmen, “Türk Edebiyatının Noksanları”, *Türk*, S.59, 15 Aralık 1904, s.1,2.

⁴⁵ bk. Durmuş, “Eyyâm-ı Mahsûsa: Namık Kemâl”, *Türk*, S.57, 1 Aralık 1904, s.1.

⁴⁶ Manastırlı Bahaeddin, “Rübâb-ı Şikeste –Bir Mülâhazacık”, *Türk*, S.22, 31 Mart 1904, s.4.

nesrimize pek tatlı ve yeni bir çığır açtılar! Edebiyyât-ı ahiremiz için asrımıza mûvâfık pek nevîn ve mükemmel bir inkılâp vücûda getirdiler... İşte Rübâb-ı Şikeste de bu muhterem gençler terakkî-perverân edeb-i himmetleriyle vücûd bulan edebiyât-ı cedîdemizin kısm-ı nazmda en cazibedâr ve taze bir perî-şiri, bütün bütün güzellikleri, bütün yenilikleriyle en rakîk ve nazîk bir bedia-yı şiiiriyesidir.”⁴⁷

Tevfik Fikret’in “Rübâb-ı Şikeste’den” ibaresiyle “Nâdim-i Hayat”, “Verin Zavallılara”, “Ne isterim?”, “Mâi Deniz” ve “Hande-i Bûm” gibi daha önce yayımlanmış şiirleri sırasıyla *Türk*’ün 156. 158. 168. ve 171. sayılarında yer almıştır. Ayrıca Fikret’in 19. 22. ve 86. sayılardaki “Âveng-i Şühûr”, “Enîn-i Gâm”, “Ninni”, “Sarhoş”, “Ramazan Sadakası”, “Yarın” ve “Bisiklet” gibi şiirleri de Manastırlı Bahaeddin tarafından nesre çevrilerek yeniden yazılır. Manastırlı Bahaeddin, samimi ve muhterem bir şair olarak bahsettiği Fikret’in bazı şiirlerini nesre tahvil ettiğini şu sözlerle ifade eder: “Âh! Hakikat, bunların biri değil, hattâ birçoğu âlâmınızın, birer makesi oluyor. Bunun içindir ki, bu samîmî ve muhterem şâirin, Tevfik Fikret’in en ziyâde hayat ve felsefeye müteallik bazı manzûm âsârını, geçen sünûhat-ı şiiiriyesini, Âveng-i Şühûr’u gibi nesre tahvîl ediyorum. Bu gibi âsâr-ı edebiyenin Mısır’da muvaffakiyyetini bize bahşeden “Türk”ümüz heyet-i muhteremesine de alenen arz-ı teşekkür ederim.”⁴⁸ Şairin şiirlerinde dikkatli bir şekilde ayrı ayrı kelime cevherlerini seçerek çok güzel ve yeni terkipler meydana getirdiğinden övgüyle bahseder: “Müellif, çirkin, güzel, nâzîk, kaba, bir halîta-ilisâniyye içinden elmas kadar parlak sadâ-yı pâk-ı melâik kadar rakîk ve sâmia-nevâz en ahenk-dâr, cevâhir-i kelimâtı müdekkik-âne birer birer seçer, ayırır ve sonra bunlardan bütün yenilikleriyle öyle bedîi ve melûn terkîpler vücûda getirir ki. Meselâ bir bahâr tasvirinde, insan kendini, ser-â-pâ baharlanmış, beyazlanmış behişt ağaçlar, fidanlar, bir âşık şibâk-ı dumû’ sürûru kadar parlak jâleler, şebnemlerle donatılmışda edâ-yı nâz ile hevâ-yı nesîmîye bûseler rîhler dokunduran reng-â-renk çiçekler, çimenler, içinde âleme ilâna çalışan fevc-â-fevc bülbüller, kâbâyarlarla mâli bir bedîa-zârda zanneder... Fakat müellif efkârını yalnız bu bedâyi’ arasında gezdiremez... Hilcate, hayâta, beşeriyyâta karşı da pek âlî hayat ile mâlî kalb-i rakîkini açar. Âlâm ve hüsrân ve fecâyî’e karşı onun dertlerini, yaralarını, kanamalarını teşrîh eder, gösterir.”⁴⁹

⁴⁷ Manastırlı Bahaeddin, “Rübâb-ı Şikeste –Bir Mülâhazacık”, *Türk*, S.22, 31 Mart 1904, s.4.

⁴⁸ Manastırlı Bahaeddin, “Rübâb-ı Şikeste –Bir Mülâhazacık”, *Türk*, S.22, 31 Mart 1904, s.4.

⁴⁹ Manastırlı Bahaeddin, “Rübâb-ı Şikeste –Bir Mülâhazacık”, *Türk*, S.22, 31 Mart 1904, s.4.

Tevfik Fikret'in "Âveng-i Şühûr", "Enîn-i Gâm", "Ninni", "Sarhoş", "Ramazan Sadakası", "Yarın" ve "Bisiklet" gibi nesre tahvîl edilen şiirlerinde kelime kadrosunda küçük değişiklikler göze çarpmaktadır. Örneğin "Enîn-i Gam" şiirinin ilk dörtlüğünde "tulû' eden güneş" nesre aktarılırken " tul'û eden gülistan" şeklinde değişikliğe uğramıştır. Şiirin ikinci dörtlüğünde sevinçler anlamında kullanılan "mesâr" kelimesi yerine yine aynı anlama gelen "sürûr" kelimesi kullanılmıştır. Bu dörtlükte var olan "nişîb", "iktirâb" kelimeleri nesir kısmında mevcut değildir. Şiirin üçüncü dörtlüğünde mevcut olan "leb" kelimesi yerine muadili olan "dudak" kelimesi kullanılmıştır. Şiirde var olmayan "gül-gûn güzel dudakları" "bu hikmet-i kâhire hep senindir" gibi ifadeler nesirde bu şekliyle kullanılmıştır. Bunların dışında "Enîn-i Gam" şiirinin kelime kadrosu büyük ölçüde aynı kalmıştır. "Ninni" şiirine baktığımızda; şiirde birinci dörtlükte duvar anlamına gelen "cidâr" kelimesi yerine nesre aktarılırken yine aynı anlama gelen "dîvâr" kelimesi kullanılmıştır. Nesre aktarılmış hâliyle son paragraf olan "Şimdi kamer bulutlardan sıyrılarak mütehâlikâne tepe penceresinden bakıyor, altun kadar parlak gözyaşları arasından süzülen tele'lü-i enzârıyla bî-kesin vech-i hazîn-i sefâletdârını sıgıyor evde güya ninni okuyor. Zavallı öksüz..." kısmı şiirde herhangi bir dörtlüğe denk gelmemektedir. Bu kısımda Manastırlı Bahaeddin değişiklik ve eklemelerle şiiri, nesre tahvîl etmiştir. "Âveng-i Şühûr"da ise "bir donuk perde bir nikâb-ı anûd gibi" benzetmesi şiirde olmayan nesre aktarılırken kullanılan bir ifadedir. "Ezhâr" kelimesi yerine aynı anlamda "çiçekler" kelimesi, "meserret ü infî'âl" yerine aynı anlamda kâh seviniyor kâh ağlıyor ifadesi, "nâgehân" kelimesi yerine "ansızın", "tehâşî" kelimesi yerine yine aynı anlamda sayılan "muhteriz", "şermende" kelimesi yerine "hicâb", "istihyâ" kelimesi yerine "utanmak" kullanılarak şiirlerin nesre aktarımında daha sade bir anlatım tercih edilmiştir. "Münkalib" kelimesi gibi şiirde mevcut olmayıp nesre aktarılırken kullanılan kelimeler de mevcuttur. Ayrıca şiirde bitmeyen bazı cümleler nesre aktarılırken fiil kullanılarak cümleler tamamlanmıştır. Örneğin; şiirde "hâl-i dâimi" diye yarım kalan cümle, nesre aktarılırken "hâl-i dâimi andırır" şeklinde bitmiştir. Genel olarak bakıldığında Fikret'in bu şiirlerinin nesre aktarılması daha sade ve anlaşılır bir anlatım sunmaktadır.

Edebî faaliyetlerin görüldüğü gazetede Abdülhâk Hâmidîn şairliği makaleler hâlinde anlatılarak bazı şiirlerine de yer verilmiştir. Gazetede, Türklerin en büyük şairi olarak bahsedilen Abdülhâk Hâmid'in şiirlerinde onun her sözünün yüceliği ve yüksekliği

gösterdiği, onun şiirini anlaşılmayacak derecede hayal meyal görenlere karşı, hiçbir sözünde bayağılığın aladeliliğinin olmadığı savunularak şairliğinden övgü dolu sözlerle bahsedilir: “Türklerin en büyük şâiri ve tekmîl dünyanın, adedi sekiz onu mütecâviz olmayan en büyük şâirlerinden biri olan Abdülhâk Hâmid Bey’den bahsedeceğim. Şiirin hayata, tenzîh-i ef’âl-i beşeriyyeye a’lâ-yı fikr ü vicdâna olan te’sîri Türk şiirleri içinde en ziyâde Abdülhâk Hâmid’in şiirlerinde mütekaddimîn arasında şiirin bu lâzimesini âsârından hayâl meyâl göstermiş olanlar vardır. Abdülhâk Hâmid eserlerinden ise hayâl meyâl görülen şey cihân-ı süfliyyet, beşeriyet-i süfliyyedir. Onun her sözü bâlâyı göstermiş, bâlâyı delâlet etmiş, bâlâyı ve bâlâyı icbâr etmiş, hiçbir sözünde, bir fikrinde süfliyyet ve sâfliyyet değil, ale’l-âdelik bile görülmemiştir. Ondan sâdır olan her şey yükselmiş, hiçbir şey alçalmamıştır. O derecedeki bazı zamanlar onun garka-i esîr-i tekellümü olan fikr ve nazar, her hâliyle tayarân hâlinde bulunan o vücûdun üzerindeki âsâr-ı ihtiyâc-ı beşeriyyetle onun esîriyeti, maneviyatıyla, maddiyatı yani ruhiyyetle cismi arasındaki açıklığın bu kadar sarîh ve ayân olarak görüldüğü, hissedildiği olur. Şâirin vazife-i akdes-i şâiriyyeti bu vakfede, bu hâlde ifâ olunur gibidir. İnsân orada rûhunu maneviyâtını gâye-i hayâli sarâhaten veyâhud hafiyyen görür. Hâmid’i anlayıp, hissedipte istigrâk, cezbe-i irşâd gibi sûfiyânın birer üs ve menşei olduğuna itimâd etmemek mümkün değildir.”⁵⁰ Hâmid’in kudretini ve yeteneğini en iyi gösterdiği eserleri trajedilerdir. Bu trajedileri insanların yaralı kalplerinin en derinlerinden yavaş yavaş alan saf bir gözyaşı ile yazar. Kalbin en gizli, en mazlum ve en hakiki hastalıklarını trajediden başka bir şey tasvir edemez. Bu yüzden roman değil hep trajediler yazmıştır. Hüzünlü olan şey yalvaran değil yalvarıştır der. Hâmid’in feryad edeni değil, insanların feryadlarını anlattığı şu sözlerle dile getirilir: “Hâmid’in en büyük eserleri trajedileridir ve Hâmid istidâdını, kudretini en ziyâde bu hâilelerde gösteriyor. Âsmânlarla baş başa vererek yazdığı şeyler hep trajedileridir. Şurası sahîhdir ki Hâmid hiçbir zaman tekellüf edemeyen, avârizla uğraşamayan bir rûhtur. Bir hekîm-i edîbin teşrîhat-ı dûr-â-dûruna Hâmid yorulmaksızın muktedir değildir o her şeye muktedir olan zekâ ve kalem, sânihâtına bir kelime-i gayr-ı sâniha ilâvesinden pek sıkılır. Hâilelerini insâniyyetin kalb-i mecrûhundan yavaş yavaş akan ılık bir kanla, hayatındide-i mahzûnundan akan hâr ve pâk bir gözyaşıyla yazar ve o dem ve dümû menbaları olan kalbin en hafî, en mazlûm, en hakîkî ihtirâsât ve emrâzından başka bir şey tasvîr ve teblîğ için isrâf etmez. İşte

⁵⁰İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa: Abdülhâk Hâmid Bey”, *Türk*, S.28, 19 Mayıs 1904, s.3.

Hâmid'in hep hâileler yazdığı, roman yazmadığı bundandır. Feryâd edeni pek ta'rif etmez, feryâdını yazar. Ekser zamanlar değil yalvaran yalvarıştır hazîn der."⁵¹

Türk diline önem veren gazetenin övgüyle söz ettiği Türk edebiyatının önemli isimlerden biri de Türkçeye önem veren ve bu doğrultuda sözlükler yazan Şemseddin Sami'dir. O, tüm olgunluğuyla bir kavmi ileri bir düzeye getirmek için hizmet ederken halk için bir umut olmuşken vefât etmiştir. Elli dört senelik hayatını biz elli dört bin sene yaşasakonun edebiyata yaptığı katkılarını yapamayız. Gazetede, Şemseddin Sami'nin edebiyatımıza getirdiği yeniliklerden; halka okumayı, çalışmayı, fikren yücelmeyi öğrettiğinden, Türk dili için önemli ve öğretici sözlükler yayımladığından söz edilir: “Şemseddin Sâmî Bey elli dört senelik bir hayatı, elli dört bin sene yaşasak yine çoğumuza müyesser olmaz, hayr ile hasenat ile doldurdu... Bu sabî, henüz sabî milletin hizmet-i terakkîsine bülend bir muvaffakiyyetiyle hasr eyledi... Hepimize, ale'l-ıtlâk hepimizeokumayı, çalışmayı, fikren teâlfiyi, tecellîyi öğretti... Bu devr, bu zürriyet içinde yetişmiş hangi ferdimiz olabilir ki Şemseddin Sâmî'den o şecere-i garrâ-yı maâliden iktitâf-ı semere-i mârifet kılmış olmasın? Hangimiz, hangimiz o şems-i kemâlatın birer misbâh-ı marifet gibi pîş-i feyzimize initâf eden eşia-i irfânıyla müstenîr olmadık? Hangimiz o Türkçe, o Fransızca kâmûslardan, lugatlardan, o fûshat-âbâd-ı itilâdan hûşeler toplamadık? Hangimiz cîb-i kütüphanelerini, İkdâm, Sabâh sahîfelerini, hâsılı bütün matbuatımızı bir ummân-ı mevc-â-mevc-i tefekküre döndüren o metin, o bülend, o müşâ'şa, mücennah bendlerden, yazılardan hiç olmazsa ilme, say-ı muhabbeti cehle, atâlete nefreti öğrenmedik?”⁵² Mekteplerde daimi bir ders olan Fransızca'yı öğrenirken o dönemde Şemseddin Sâmî'nin Türkçeden Fransızcaya, Fransızcadan Türkçeye bir lugat kitabı te'lif etmesi kütüphanelerde büyük bir eksikliği tamamlamıştır. O devre kadar onun gibi hiçbir kalem sahibi böyle bir eksikliği tamamlayacak mazhara erişememiştir: “Şemseddin Sâmî Bey'in büyüklüğü renk renk, cihet cihettir... Evvel emirde hiçbir sahib-i kalemimiz cevher-i irfânını bu derece şetâret-i liyâkatle sarf etmeyi bilmedi... Yirmi, yirmi beş sene evveli hep Fransızca öğrenmeye başladık. Mekteplerimizde bu lisân bir ders-i umûmî, ders-i daimi oldu. Öyle bir zamanda Türkçeden Fransızcaya, Fransızcadan Türkçeye mükemmel bir lûgat kitabı te'lif ederek Şemseddin Sâmî Bey kütüphane-i

⁵¹ İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa: Abdülhâk Hâmid Bey”, *Türk*, S.30, 26 Mayıs 1904, s.3,4.

⁵² İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa: Şemseddin Sâmî Bey”, *Türk*, S.36, 7 Temmuz 1904, s.1.

tahsîlimizde büyük bu noksânı parlak bir surette ikmâl ediverdi... Cihânda hatadan münezze ne vardır? Kemâl-i hakîki insanoğluna müyesser olur mu? Belki o büyük eser bile nekâisten berî değil, fakat tâ o devirden beri mertebe-i irfân-ı Osmânî teâlî, o yolda âsâr-ı taaddüetmiş iken o te'lif-i kebîrin birnazîri vücûda gelebildi mi? Böyle bir mazhariyete başka hangi bir sahib-i kalemimiz erdi? Heyhât!"⁵³ Yazının devamında, Türk edebiyatı ve lisânı ne kadar yükselişte olsa da Türkçeyi önemseyen henüz sağlam bir kâmûsun olmadığından olanların da az çok Arapça ve Farsça kelimeleri tefsîr ettiğinden söz edilir. Bu büyük eksikliği ise Şemsettin Sâmî'nin süratle tamamladığı ifade edilir: "Yarım asırdan beri lisânımız, edebiyâtımız yükseldi, yükseldi, hazine-yi mârifet-i Osmâniyye zenginleşti, zenginleşti... O teâlîyi, bu servetimunsafîn-i edep hep idrâk, takdîr ederler. Fakat bu ahengin bir nokta-ı iğtişası, bu mehtâbın bir gûşe-i zalâmı vardır... Türkçe henüz bir kâmûsumuz yoktur... Fi'l-hakîka yarım, yanlış bazı lugat kitaplarımız lisânımızdaki Arapça, Farsî kelimeleri az, çok tefsîr ediyorlardı, ama kelimât-ı Türkiyyeyi kâle bile almıyorlardı. Hülâsa, bu bir nakîsa-i uzmâ idi. Şemseddin Sâmî Bey hayret-âver bir sür'at, bir ihâta, bir muvaffakiyyet ile bu müşkilü'l-îfa hizmetin altından da kalktı, lisân ve edep ve irfân-ı Osmânîyi adeta ihyâ kıldı."⁵⁴ Anlaşılır bir şekilde güzel bir üsluba sahip olan Şemseddin Sami Bey, eserlerinin bolluğuyla Mithat Efendi'ye benzetilir. Fakat kudretli ilmi ve ince fikirleriyle Mithat Efendi'ye üstün gelebilecek nitelikte olduğu, Mithat Efendi'nin *Kâmûs-ı Türkî* gibi kıymetli bir sözlüğü vücûda getiremeyeceği şu sözlerle dile getirilir: "Mebâhis-i lisâniyye, mebâhis-i edebiyye, mebâhis-i ilmiye hep Sâmî Bey'le âşinâlardan idi. O ne vüs'atı ihâta eder? Bahs ilmî olur, edebî olur, fennî olur, Türkçe, Fransızca olur. Arapça, sırf Arapça olur. Sâmî Bey hep bu vadilerde teferrüd ederdi. Çok yazar, fakat yazdıklarını bütün bilirdi, sırf bildiklerini yazardı. Belîğ, vâzih, mûciz bir üslubâ mâlik idi. Bir üslûp ki kudret-i mani ile daha ziyade teâlî ediyordu. Vüs'at-ı hayâl vefret-i karîha cihetiyle değilse de kudret ve metânet-i ilmiyye, safvet ve letâfet-i fikriyye nokta-ı nazarından kesret-i âsâr-ı mülâbesesiyle müşâbihi ahd olunabilen Mithat Efendi'ye çok fâik idi. Çünkü fi'l-hakîka Efendi Hazretleri bi'l-farz bir muhîti baştanbaşa doldurur bir sûrette yazılar yazar, lakin "Kâmûs-ı Türkî" gibi bir te'lif-i mübeccel, taş çatlasa, vücûda getiremez. Hâsılı

⁵³ İmzasız, "Makâle-i Mahsûsa: Şemseddin Sâmî Bey", *Türk*, S.36, 7 Temmuz 1904, s.1.

⁵⁴ İmzasız, "Makâle-i Mahsûsa: Şemseddin Sâmî Bey", *Türk*, S.36, 7 Temmuz 1904, s.1.

Şemseddin Sâmî Bey başka bir nâdire-i irfân idi, bizde öyle nevi şahsına münhasır bir kutb-ı kemâlat yetişmemişti, şimdiden sonra yetişirse ne mutlu.”⁵⁵

Gazetenin “Musâhabe” bölümünde Ebüzziyâ Tefvik’in mektuplarına da yer verilir. *Türk*’ün 36. sayısında “Edîb-i ekrem Ebüzziyâ Tefvik Bey’in vaktiyle dört, beş sene mütemadiyen ve muntazaman refikâmızdan birine mebâhis-i ilmiyye ve edebiyeye dair gönderdikleri mektupları husûsiyattan tecrîd eyleyerek bu nüshadan itibâren nef-i anlil-âm neşre başlıyoruz.” ifadesiyle Ebüzziyâ Tefvik’in daha önce göndermiş olduğu mektupların gazetede yayımlanacağı ilan edilir. Bu sayıdan itibaren de Ebüzziyâ Tefvik’in mektupları aralıklarla gazetede yayımlanır.

Gazetede edebiyata ayrılan bölümlerinde yayımlanmış şiirler de mevcuttur. Ahmed Kemâl’in “Güzelim Açma Maziyi” ve “Ehrâm’da Gece” adlı şiirleri 24. ve 66. sayılarda yayımlanmıştır. Ayın Turanî mahlasıyla Hüseyinzâde Ali Bey’in “Terâne-i Seher” ve “Hakîkatin Büyüğü” adlı şiirleri gazetenin 56. sayısında yayımlanmıştır. Bu şiirlerinin yanında gazetenin aynı sayısında Rus şair Gavriile Derjavin’den Ayın Turanî imzasıyla bir şiir çevirisi de bulunur. Yine gazetede, Hüseyinzâde Ali Bey’e ait olan Ayın He. mahlasıyla “En Büyük Türk Şairinden” adlı bir şiirin yanı sıra Elif Kef. ve Elif Mim. imzalı iki şiir de yer alır.

Hüseyinzâde Ali Bey’in şiirlerinde, siyasi çağrışımlar göze çarpar. Sultan II. Abdülhamid devrini işaret eden mısralara yer veren şair, bu dönemi “zulmet ve şer” dönemi olarak görür. Hak ve adaletten eser kalmadığını, kanunun yok sayıldığını söyleyerek Meşrutiyet mücadelesini verenlere sabır tavsiye eder. Duygu ve düşüncelerini şu mısralarla ifade eder:

“Hak ve adaletten eser yoksa da
Haris-i kanun bir er yoksa da
Zulmedene karşı siper yoksa da
Gam yeme sabret, bu da yâhû geçer!

Millete, milliyete, hürriyete,
Âşık olan uğrasa da mihnete

⁵⁵ İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa: Şemseddin Sâmî Bey”, *Türk*, S.36, 7 Temmuz 1904, s.1.

Yar-ı vatan düşse de ger gurbete,
Gam yeme sabret, bu da yâhû geçer!”⁵⁶

Ahmed Kemâl’in şiirlerinde ise gurbette yalnızlık duygusu göze çarpar. Servet-i Fünûn şairlerinde de görülen tabiata yönelme, ümitsizlik ve melankoli Ahmed Kemâl’in şiirlerinde de etkisini hissettirir. Bu söyleyiş mısralarına şöyle yansır:

“Âh mâzî... Bu sahne-i müellim
Sana mechûl kalsın ey güzelim
İstemem anlama hayât nedir

Ye’s, ümmîd; nâle-i kahr
Bir cidâl-i tehî... Hayat denir!
Bunu sen bilme!.. Oof bilmeyelim!”⁵⁷

Türk’ün 20. sayısında, “Yine Bir Türk Şairinden” ifadesinin altında “İğtirâb” başlığıyla Ali Ekrem’e ait daha önce yayımlanmış bir şiire imzasız olarak yer verilir. Ayrıca gazetenin 21. sayısında yine imzasız olarak “Başka Bir Türk Şairinden” ifadesiyle Süleyman Nazif’in bir şiiri de bulunur.

Mısır’da Jön Türk edebiyatında verimli bir hikâye yazarlığı dönemi geçiren Manastırlı Bahaeddin, *Türk* gazetesinde “İki Yuva”, “Viva La Novya” ve “Tâire-i Menâm” adlı hikâyelerini yayımlar. Manastırlı Bahaeddin’in “İki Yuva” adlı hikâyesi “hürriyet” fikri etrafında şekillenir. Hikâyede hürriyet, kolağası Nihad Bey’in evinin bahçesindeki bir çift güvercinle sembolize edilir. Bir gün bir şahinin bahçedeki güvercini yaralaması ailenin yaşayacağı felâketli günlerin de başlangıcını oluşturur. Baskıyı ve savaşı simgeleyen şahin ile barışı ve huzuru simgeleyen güvercinin hikâyede bir arada değerlendirilmesi dikkat çekicidir. Böylelikle esaret ve hürriyet karşıtlığı hikâyede işlenir. Esaret atmosferini sunmak için Sultan II. Abdülhamid’in politikalarını eleştiren ifadeler hikâyede şu şekilde yer verilir: “Bu pâdişâhın daha birinci senelerinde kırılıp da hâlâ bir türlü düzeltmediğimiz belimize inen darbe-i harbin asıl sebebi yine bu meş’ûm

⁵⁶ Ayın Turânî, “Hakikatın Büyüğü”, *Türk*, S. 56, 12 Teşrîn-i Sâni 1320 / 24 Kasım 1904, s.4.

⁵⁷ Ahmed Kemâl, “Güzelim Açma Maziyi”, *Türk*, S. 66, 24 Kanûn-i Sâni 1320 / 2 Şubat 1905, s. 3.

Şehriyâr ve o menhûs Sarây ve İstibdâd gardiyanlığından; beş on mektepli, beş on vatan-perveri evlerinden Taşkışla'ya, Taşkışla'dan menfâ vapurlarına sevk etmekten; bazen Suriye'de, Yemen'de şurada burada zulmden şikâyet eden zavallı vatan kardaşlarını katl ve kahr u gâretten ve nihâyet hudûdlarda aç, çıplak altı ayda...⁵⁸

Manastırlı Bahaedin'in Tevfik Fikret'e olan hayranlığı "İki Yuva" adlı hikâyesine de yansır. Nihad Bey, *Rübâb-ı Şikeste'nin* başındaki "Süha ve Pervin" parçasını karıştıran eşi Binnaz'a şefkatli bir nazarla bakar. Ailenin dağılışı "Süha ve Pervin" şiiri ekseninde ele alınır: "Bazen karşiki keten örtülü geniş koltuğa gömülerek; yanındaki beyaz dantelâlı cigara masasının üzerinden aldığı Rübâb-ı Şikeste'nin galiba yine başındaki Sühâ ve Pervîn parçasını karıştıran zevcesine meftûn bir nezâre-i şefkatle bakar, ona bu hiç görmediği tavr-ı mahzûnu için acırdı. Şimdi, Binnâz hem düşünüyor hem okuyor gibiydi. Pervîn'in "Güzel kız, bize gelir misin?.." davetine "Şitâb ederim!.." âheng-i icâbetiyle göçenlere karışan zavallı Sühâ'yı yalnız bırakıp gaib olduğu satırını bitirince artık gözleri kararmıştı. Bu ince yazılı sahîfede bulut gibi dumanlıklardan başka bir şey göremiyordu. O anda garip bir hirâs, acı bir raşe-i ittirâk ile ürperdi. Fakat Nihâd karşısında idi. O, hâlâ birbirini iterek, kıvrılarak, halkalanarak büklüm büklüm yükselen duman mevcecikleriyle mütefekkir bakıyordu. Ona seslenmek istedi; sonra tekrar yakazâtına daldı."⁵⁹

Manastırlı Bahaeddin'in *Türk*'te yer alan bir diğer hikâyesi olan "Viva La Novya" da ise hayatın zorlukları, insanların aşağı tabaka diye hor görülmesi gibi toplumsal konulara temas edilir. "Ooh, ey ihvân-ı felâket; ey beşeriyet kardaşları! Kendi kendilerini zâdegân, e'âlî, tabaka-i bâlâ, asîl, büyük ilhâmlarıyla yâd ederken kendilerinden mâadâsını aşağı tabaka, sınıf-ı avâm falân filân diye tahkîre çalışan bu fena zenginlerin kemend-i esâreti altında daha ne vakte kadar boyun bükecekler?"⁶⁰

Manastırlı Bahaeddin, *Türk*'te yayımladığı "Tâire-i Menâm" ile ise bir siyasi rüya örneği sunar. Yazar, Manastır'dan ayrılalı yıllar geçmiştir. Bir gece rüyasında çok sevdiği ailesini görür. Rüyası onu çok heyecanlandırır. Tarifî imkânsız duygular içindedir. Çünkü yazarı ailesinden ayıran baskıcı yönetim son bulmuş, hürriyet rüzgârları esmeye

⁵⁸ İmzasız, "Küçük Hikâye, Ahmet Refik Bey Kardeşime: İki Yuva", *Türk*, S. 168, 20 Haziran 1323 / 4 Temmuz 1907, s.3.

⁵⁹ İmzasız, "Küçük Hikâye, Ahmet Refik Bey Kardeşime: İki Yuva", *Türk*, S. 168, 20 Haziran 1323 / 4 Temmuz 1907, s.4.

⁶⁰ Manastırlı "Bahaeddin, Tanca Hatırâtından: Viva La Novya", *Türk*, S. 161, 26 Nisan 1322 / 9 Mayıs 1907, s.4.

başlamıştır. Ancak bu tatlı rüya yazarın uykudan uyanmasıyla son bulur, yaşadığı hayal kırıklığını şu sözlerle dile getirir:

“Heyhât... Uyanınca, yine ejder-i istibdâdın anîf bir sadme-i kahrıyla beni bu âşiyândan fersahlarca uzak attığı şu gurbette yine yetîm gibi bî-kes ve garîb bir telhî-i hakîkat içinde idim. Âh... Ey kâhir istibdâd, ey dîv-i merdüm-hâr, ey nâ-be-kâr adüvv-i âsûdegî-i beşer!

Senin zulmet-engîz ve vicdân-şiken kanlı sahrâlarını nûr-ı irfân ve hürriyet ile pâk ve şaşalara gark edecek ferîşte-i envâr ve âzadegînin şeref-i kudûmuna artık çok zaman kalmadı... Evlâdını, evlâdının vekâr ve nâmûsunu, şeref ve haysiyetini, evlâdının zekâ veidrâk ve hayat ve âmâlini, hâsılı evlâdının bütün mevcûdiyyet-i maddiye ve ma‘neviyyesini, saâdet ve istikbâlini; senin kanlı, mülevves ve müstekreh pençelerinden, tırnaklarından ebediyen tahlîs için mâder-i azîz-i hürriyet artık koşuyor...”⁶¹

Türk’te hikâye türünün bir başka örneğini Mehmed Suad “Mim Suad” imzasıyla yayımladığı “Babam” ile sunar. Bu hikâyede baba ve evlât ilişkisi son derece duygusal ifadelerle sunulur. Otobiyografik bir özellik gösterdiği söylenebilir.⁶² Hikâyede vefat etmiş bir babanın ardından duyulan üzüntü ve hatırlanan bir bayram sabahı ele alınır.

Türk gazetesinde “Orhan” müstearıyla kaleme alınmış üç hikâyeye de yer verilir. Bu hikâyelerden “Tesâdüf”de Mısır’a dair gözlemler sunulur. Ahmed Cemil adlı kişi, arkadaşıyla birlikte bir rehber eşliğinde Mısır piramitlerini dolaşır. Hikâyenin kahramanı gezintinin, zihninde uyandırdığı hayalleri dile getirilir. Hikâyede Mısır piramitlerini kahramanın zihninde “dîvâr-ı istibdâd”⁶³ a benzetmesi dolaylı yollardan bir siyasal eleştiri çağrışımı da oluşturur. Orhan imzasıyla yayımlanan “Tıfl-ı Müstâkbel”de bireysel duyarlılıklar çerçevesinde gurbet ve ayrılık duygusu işlenir. “Leyâl-i Bârân”da yalnızlık ve hüznün duyguları eşliğinde tabiat konu edilir. Yine “Orhan” imzası ile yayımlanan “Âmâ” adlı hikâyede ise her türlü engele rağmen yaşama gayretine dikkat çekilir: İnsanlarda yaşama arzusu, hikâyede “Kollarımızı keserler yaşamak, gözlerimizi çıkarırlar yaşamak, ayaklarımızı muhâberede kötürüm ederler, yine yaşamak isteriz. Bu hayvânî

⁶¹ Manastırlı Bahaeddin, “Tâire-i Menâm”, *Türk*, S. 149, 22 Teşrîn-i Sâni 1322 / 6 Aralık 1906, s. 4.

⁶² Ali Birinci, Mehmed Suad’ın bu hikâyesinde babası merhûm Ali Rıza Efendi’yi konu edindiğini belirtir. bk. Ali Birinci, *Tarihîn Gölgesinde-Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât-*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001, s.

⁶³ Orhan, “Tesâdüf”, *Türk*, S. 66, 24 Kanûn-i Sâni 1320 / 2 Şubat 1905, s. 3.

hissi, bu her türlü sefâletlere rağmen yaşamak hissi, bizi yaşamak içindir.”⁶⁴ sözleriyle anlatılır.

Gazetede tiyatro türüyle ilgili yazılar da yer alır. İmzasız olarak yayımlanan “Tiyatro, Medhal-i Tarîhî” başlıklı yazıda, tiyatronun eski Yunan’dan itibaren geçirdiği aşamalar anlatılır. İngiliz ve Fransız tiyatrosunun gelişiminden söz edilerek Shakespeare’in önemine işaret edilir. Ünlü İngiliz tiyatro yazarı, “Şekspir başka bir dehâ idi. Başka bir sûrette parladı yahud ki sâde parlamakla faikü’l-emsâl olmakla infirâd ile iktifâ etmedi. O vadide bir şeh-râh açtı. Öyle bir şeh-râh ki bir iki asır sonra bütün cihân için şeh-râh-ı terakkî ve tecellî oldu.” ifadeleri ile anılır.⁶⁵ Gazetede, “Mim Sin.” imzasıyla yayımlanan bir başka yazı da “Mısır Tiyatro’sunda Vatan Yahud Silistre: Namık Kemâl Bey” adlı yazıda Jön Türklerin ilham kaynağı olan Namık Kemâl’in ünlü tiyatrosu anlatılır.⁶⁶

Tanzimat sonrası Türk edebiyatının önemli türlerinden biri olan tiyatro, Sultan II. Abdülhamid’in saltanat yıllarında gölgede kalır. Yabancı oyunların çevirisi ve oynanması ayrıca Türkçe eserlerin yayımlanmasının denetime tabi tutulduğu bu yıllarda tiyatroyu en çok etkileyen unsur sansürdür.⁶⁷ Ancak Mısır bu dönemde tiyatro sahasında İstanbul’a göre daha rahat bir hareket alanı bulur. Bu durumu Şerafeddin Mağmûmî, “Oğuz” imzasıyla kaleme aldığı yazısında Fransız hükûmetinin dahi oynanmasına izin vermediği bir tiyatronun Kahire’de oynanabildiğini söyler. Tiyatronun Mısır’da yakaladığı hür havayı, “Bugün birisi kalkıp Mısır’daki hürriyet ve serbestiyet Paris’ten bile ziyadedir demiş olsa ispatta güçlük çekmez.”⁶⁸ sözleriyle anlatır.

Türk’te İtalyan ve Rus yazarlardan çevrilir de yer alır. Ayın Fe. imzasıyla İtalyan hikâyeci Gabriyel Danonçiv’den çeviriler bulunur. Gabriyel Danonçiv’den yapılan çevirilerin bir kısmı ise imzasız yayımlanır. Ayın Fe. İmzasıyla çevirileri yapılan bir başka İtalyan hikâyeci ise Edmondo de Amicis’tir. Ayın Turâni imzasıyla Hüseyinzâde Ali Bey, Rus şair Gavriile Derjavin’den şiir çevirisi yapar. Manastırlı Bahaeddin’in Rus

⁶⁴ Orhan, “Âmâ”, *Türk*, S. 66, 24 Kanûn-i Sâni 1320 / 2 Şubat 1905, s. 3.

⁶⁵ İmzasız, “Bend-i Mahsûsa; Tiyatro, Medhal-i Târîhî”, *Türk*, S. 21, 24 Mart 1320 / 24 Mart 1904, s. 4.

⁶⁶ bk. Mim Sin., “Mısır Tiyatro’sunda Vatan Yahud Silistre: Namık Kemâl Bey”, *Türk*, S. 152, 21 Teşrin-i Evvel 1322 / 3 Ocak 1907, s.3,4.

⁶⁷ Mustafa Nihat Özön, “Türk Tiyatrosu’na Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili Tiyatro Özel Sayısı*, Temmuz 1966, C. XV, S. 178, s. 660.

⁶⁸ Oğuz “Ezbekiyye Tiyatrosunda Kazazedeler Piyesi”, *Türk*, S. 49, 23 Eylül 1320/6 Ekim 1904, s. 3.

yazar Maksim Gorki'den çevirdiği bir hikâyenin yanı sıra yine Ayın Fe. imzalı William Van Mildert'den de çeviriler mevcuttur.

Türk gazetesinde “Havâdis-i Mahalliyye” başlığıyla Mısır matbuat hayatından Mısır'da faaliyet gösteren şair ve yazarlardan söz edilir. Mısır'a gidiş gelişleri genellikle kaçak yollardan olduğu için şair ve yazarların Mısır'da ne kadar kaldıklarını tespit etmek güçtür. Bu açıdan *Türk* gazetesinin “Havâdis-i Milliyye” başlığı edebiyat tarihine de kaynaklık edecek bilgiler içerir. Örneğin hicivleriyle ünlü Sultan II. Abdülhamid'in keskin muhalifi Şair Eşref'in Mısır'a gidişi ve Eşref'in önemi gazetede şu ifadelerle dile getirilir: “Şâir-i meşhûr Eşref bu hafta bil-izz ves-selâmet Mısır'a muvâsalat eyledi. Hicivde Nef'ileri, Kazım Pâşâları bütün gölgede bırakmakla beraber hoş-gûlukta, nükte-fürûşlukta eblağ-ı şuarâ add olunabilir. Bu hârîka fitrat cûş ü hurûş-ı daimi içinde bir lücce-i ilâhî andırır. O karîha-i fûshat-âbâdıyla meclislerimize başka bir şevk, sohbetlerimize bir neşe-i dîğêr verdi. Biz Hazret-i Eşref'i ancak ateşîn-i zaman bir hâce-i cihân bilirdik. Fakat bu sefer anladık ki o ummân-ı marifet hîn-i hâcetten nüzhet-i lisân ile tarz-ı beyâna yine öyle parlak bir savtda muktedir imiş!”

Mısır'da yayımlanan Jön Türk gazetelerinin en uzun soluklularından olan *Türk* gazetesi edebî içerikten daha çok tarihî ve siyasi içeriğe sahiptir. Gazetenin Türk edebiyatı için önemi Meşrutiyet devrinde Türkçü düşünceler etrafında şekillenecek bir sanat ve edebiyat algısının hazırlanmasına katkı sağlamasıyladır. Bu bakımdan hürriyet, Meşrutiyet özlemi, millî hassasiyetlerin izlerinin görüldüğü edebî ürünler Türk edebiyatı tarihi için de önemli bir katkı oluşturur.

1.3. TÜRK GAZETESİNİN EDEBÎ FİHRİSTİ

Edebî fihrist sırasıyla yazar adı, yazı adı, sayı, Rumî ve Miladî yayın yılı ve sayfa numarası şeklinde düzenlenmiştir. Ardından edebî içerikli ürünler konularına göre tasnif edilerek sunulmuştur.

1.3.1. Kronolojik Fihrist

Sayı: 2, 30 Teşrîn-i Evvel 1319/12 Kasım 1903

İmzasız, “Lisânımız Edebiyyâtımız”, S. 2, 30 Teşrîn-i Evvel / 12 Kasım 1903, s.3,4.

İmzasız, “Şundan Bundan(Emile Zola)”, S. 2, 30 Teşrîn-i Evvel / 12 Kasım 1903, s.4.

Sayı: 3, 30 Teşrîn-i Sâni 1319/19 Kasım 1903

İmzasız, Kısım-i Edebî; Ebu'l-Alâi Ma'rî, S:3, 30 Teşrîn-i Sâni 1319/19 Kasım 1903, s.3,4.

Sayı: 5, 30 Kanûn-i Evvel 1319/3 Aralık 1903

İmzasız, “Eyyâm-ı Mahsûsa, Namık Kemâl”, S. 5, 30 Kanûn-i Evvel 1319 / 3 Aralık 1903, s.1,2.

Muhammed Fehmi, “Evrâk ve Mekâtîp, Muharrir Efendi Hazretleri”, S. 5, 30 Kanûn-i Evvel 1319 / 3 Aralık 1903, s.3.

Sayı: 6, 27 Teşrîn-i Sâni 1319/10 Aralık 1903

Muhammed İbrâhim, “Kısım-i Edebî”, S. 6, 27 Teşrîn-i Sâni 1319 / 10 Aralık 1903, s.1,2.

Sayı: 7, 4 Kanûn-i Evvel 1319/17 Aralık 1903

Heyet-i Tahrîriyye, “Afganistan'da Türkçe”, S. 7, 4 Kanûn-i Evvel 1319 / 17 Aralık 1903, s.1.

Sayı: 8, 11 Kanûn-i Evvel 1319/24 Aralık 1903

İmzasız, “Türk”, S. 8, 11 Kanûn-i Evvel 1319 / 24 Aralık 1903, s.4.

Sayı: 10, 25 Kanûn-i Evvel 1319/7 Ocak 1904

Bir Osmanlı, “Muharrir Efendi”, S. 10, 25 Kanûn-i Evvel 1319 / 7 Ocak 1904, s.2.

Sayı: 16, 5 Şubat 1319/18 Şubat 1904

İmzasız, “Musâhabe: Seyahat Hatıraları”, S. 16, 5 Şubat 1319 / 18 Şubat 1904, s.1,2.

Sayı: 17, 21 Şubat 1319/25 Şubat 1904

İmzasız, “En Büyük Türk Şairinden, İltifât’tan Birinci Parça”, S. 17, 21 Şubat 1319 / 25 Şubat 1904, s.1,2.

Sayı: 19, 26 Şubat 1319/10 Mart 1904

İmzasız, “En Büyük Türk Şairinden, İltifât’tan İkinci Parça”, S. 19, 26 Şubat 1319 / 10 Mart 1904, s.1,2.

Manastırlı Bahaeddin, “Mektub-u Mahsûsa, Âveng-i Şühûr”, S. 19, 26 Şubat 1319 / 10 Mart 1904, s.4.

Sayı: 20, 4 Mart 1319/17 Mart 1904

İmzasız, “Yine Bir Türk Şairinden, İğtirâb”, S. 20, 4 Mart 1319 / 17 Mart 1904, s.4.

Sayı: 21, 24 Mart 1320/24 Mart 1904

İmzasız, “Başka Bir Türk Şairinden”, S. 21, 24 Mart 1320 / 24 Mart 1904, s.4.

İmzasız, “Bend-i Mahsûsa; Tiyatro, Medhal-i Târîhî”, S:21, 24 Mart 1320 / 24 Mart 1904, s.4.

Sayı: 22, 18 Mart 1320/31 Mart 1904

Manastırlı Bahaeddin, “Musâhabe; Enîn-i Gam, Rübâb-ı Şikeste’den”, S. 22, 18 Mart 1320 / 31 Mart 1904, s.4

Sayı: 24, 25 Mart 1320/14 Nisan 1904

Ahmed Kemâl, “Ehrâm’da Gece”, S. 24, 25 Mart 1320 / 14 Nisan 1904, s.4.

İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa, Abdülhak Hâmid Bey”, S. 28, 6 Mayıs 1320 / 19 Mayıs 1904, s.3,4.

Sayı: 30, 13 Mayıs 1320/26 Mayıs 1904

İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa, Abdülhak Hâmid Bey”, S. 30, 13 Mayıs 1320 / 26 Mayıs 1904, s.3,4.

Sayı: 32, 27 Mayıs 1320/9 Haziran 1904

Aydın Mîm., “Abdülhak Hâmid Bey”, S. 32, 27 Mayıs 1320 / 9 Haziran 1904, s.4.

Sayı: 34, 10 Haziran 1320/23 Haziran 1904

İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa, Hem Cidâl Hem Hasbihâl”, S. 34, 10 Haziran 1320 / 23 Haziran 1904, s.1.

Sayı: 35, 17 Haziran 1320/30 Haziran 1904

İmzasız, “Bir Ziyâ-yı Azîm”, S. 35, 17 Haziran 1320 / 30 Haziran 1904, s.2.

İmzasız, “Musâhabe: Seyahat Hatıraları, Kartaca Harabeleri’nde”, S. 35, 17 Haziran 1320 / 30 Haziran 1904, s.3,4.

Sayı: 36, 24 Haziran 1320/7 Temmuz 1904

İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa, Şemseddin Sâmî Bey”, S. 36, 24 Haziran 1320 / 7 Temmuz 1904, s.1.

İmzasız, “Hem Cidâl Hem Hasbihâl,” S. 36, 24 Haziran 1320 / 7 Temmuz 1904, s.2.

EbüzziyâTevfik, “Musâhabe, Bir Muhâbere-i Edebiyye”, S. 36, 24 Haziran 1320 / 7 Temmuz 1904, s.4.

Sayı: 38, 8 Temmuz 1320/21 Temmuz 1904

EbüzziyâTevfik, “Bir Muhâbere-i Edebiyye”, S. 38, 8 Temmuz 1320 / 21 Temmuz 1904, s.4.

Sayı: 39, 15 Temmuz 1320/28 Temmuz 1904

İmzasız, “Musâhabe: Seyahat Hatıraları”, S. 39, 15 Temmuz 1320 / 28 Temmuz 1904, s.3,4.

Sayı: 41, 29 Temmuz 1320/11 Ağustos 1904

Abdülhalim Memduh, “Şemseddin Sâmî’ye”, S. 41, 29 Temmuz 1320 / 11 Ağustos 1904, s.2.

Sayı: 42, 15 Ağustos 1320/18 Ağustos 1904

Yine O İhtiyar Türk, “Muharrir Efendi Hazretleri”, S. 42, 15 Ağustos 1320 / 18 Ağustos 1904, s.3,4.

İmzasız, “Musâhabe, Evrâk-ı Perişan Arasından”, S. 42, 15 Ağustos 1320 / 18 Ağustos 1904, s.4.

Sayı: 45, 26 Ağustos 1320/8 Eylül 1904

Ye Elif, “Lisânda Türkî, Medeniyette Türkîdir”, S. 45, 26 Ağustos 1320 / 8 Eylül 1904, s.3.

EbüzziyâTevfik, “Musâhabe, Bir Muhâbere-i Edebiyye”, S. 45, 26 Ağustos 1320 / 8 Eylül 1904, s.3,4.

Sayı: 46, 2 Eylül 1320/15 Eylül 1904

Aydın He., “En Büyük Türk Şairinden”, S. 46, 2 Eylül 1320 / 15 Eylül 1904, s.4.

Aydın Mim., “Bu da Bir Türk Şairinden”, S. 46, 2 Eylül 1320 / 15 Eylül 1904, s.4.
 Elif Kef., “Bu Latif Parça da Bir Türk Şairinden”, S. 46, 2 Eylül 1320 / 15 Eylül 1904, s.4.
 İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa, Fuzûlî’ye Dair”, S. 46, 2 Eylül 1320 / 15 Eylül 1904, s.4.

Sayı: 49, 23 Eylül 1320/6 Ekim 1904

İmzasız, “İntikâd Nasıl Olmalıdır?”, S. 49, 23 Eylül 1320 / 6 Ekim 1904, s.1.
 Oğuz, “Musâhabe, Ezbekiyye Tiyatrosu’nda Kazâzedeler Piyesi”, S. 49, 23 Eylül 1320 / 6 Ekim 1904, s.3,4.

Sayı: 56, 12 Teşrîn-i Sâni 1320/24 Kasım 1904

Aydın Turânî, “Terâne-i Seher”, S. 56, 12 Teşrîn-i Sâni 1320 / 24 Kasım 1904, s.4.
 Aydın Turânî, “Hakîkatin Büyüğü”, S. 56, 12 Teşrîn-i Sâni 1320 / 24 Kasım 1904, s.4.
 Aydın Turani, “Rus Müşâhir Şuarâsından Derjavın’den Tercümedir”, S. 56, 12 Teşrîn-i Sâni 1320 / 24 Kasım 1904, s.4.

Sayı: 57, 19 Teşrîn-i Sâni 1320/1 Aralık 1904

Durmuş, “Eyyâm-ı Mahsûsa, Namık Kemâl”, S. 57, 19 Teşrîn-i Sâni 1320 / 1 Aralık 1904, s.1.
 İmzasız, “Münâzır-ı Medeniyye”, S. 57, 19 Teşrîn-i Sâni 1320 / 1 Aralık 1904, s.2.
 Orhan, “Mütenevvia, Yolculuk Hatırâtından”, S. 57, 19 Teşrîn-i Sâni 1320 / 1 Aralık 1904, s.4.

Sayı: 58, 26 Teşrîn-i Sâni 1320/8 Aralık 1904

Orhan, “Mütenevvia, Yolculuk Hatırâtından”, S. 58, 26 Teşrîn-i Sâni 1320 / 8 Aralık 1904, s.3,4.

Sayı: 59, 3 Kanûn-i Evvel 1320/15 Aralık 1904

Türkmen, “Türk Edebiyatının Noksanları”, S. 59, 3 Kanûn-i Evvel 1320 / 15 Aralık 1904, s.1.
 Turgut, “Musâhabe(Tiyatro)”, S. 59, 3 Kanûn-i Evvel 1320 / 15 Aralık 1904, s.3,4.

Sayı:61, 17 Kanûn-i Evvel 1320/29 Aralık 1904

Turgut, “Musâhabe(Tiyatro)”, S. 61, 17 Kanûn-i Evvel 1320 / 29 Aralık 1904, s.4..

Sayı:66, 24 Kanûn-i Sâni 1320/2 Şubat 1905

Ahmed Kemâl, “Güzelim Açma Maziyi”, S. 66, 24 Kanûn-i Sâni 1320 / 2 Şubat 1905, s.3.

Orhan, “Küçük Hikâye, Tesâdüf”, S. 66, 24 Kanûn-i Sâni 1320 / 2 Şubat 1905, s.3,4.

Sayı:68, 3 Şubat 1320/16 Şubat 1905

Mim Sin., “Maksim Gorki”, S. 68, 3 Şubat 1320 / 9 Şubat 1905, s.1.

Sayı:70, 17 Şubat 1320/2 Mart 1905

Oğuz, “Musâhabe(Masallar)”, S. 70, 17 Şubat 1320 / 2 Mart 1905, s.4.

Orhan, “Kâhire’de Bahar Günleri”, S. 70, 17 Şubat 1320 / 2 Mart 1905, s.2,3.

Tuğrul, “Mektûb-u Mahsûsa; Kıbrıs-ı Lefkoşa, Bahar Hatırâtından”, S. 70, 17 Şubat 1320 / 2 Mart 1905, s.2,3.

Sayı:72, 24 Şubat 1320/16 Mart 1905

Mim Suâd., “Babam”, S. 72, 24 Şubat 1320 / 16 Mart 1905, s.4.

Sayı:73, 10 Mart 1321/23 Mart 1905

Orhan, “Âmâ”, S. 73, 10 Mart 1321 / 23 Mart 1905, s.4.

Orhan, “Tıfl-ı Müstâkbel”, S. 73, 10 Mart 1321 / 23 Mart 1905, s.4.

Sayı:74, 17 Mart 1321/30 Mart 1905

Tuğrul, “Mektûb-u Mahsûsa; Kıbrıs-ı Lefkoşa, Bahar Hatırâtından”, S. 74, 17 Mart 1321 / 30 Mart 1905, s.4.

Sayı:75, 24 Mart 1321/6 Nisan 1905

Orhan, “Leyâli Baran, Gecelerimden”, S. 75, 24 Mart 1321 / 6 Nisan 1905, s.3.

Sayı:80, 28 Nisan 1321/11 Mayıs 1905

İmzasız, “Şâm-ı Garip”, S. 80, 28 Nisan 1321 / 11 Mayıs 1905, s.4.

Sayı:81, 5 Mayıs 1321/18 Mayıs 1905

İmzasız, “Kanâtır-ı Hayriyeyi Ziyâret”, S.81, 5 Mayıs 1321 / 18 Mayıs 1905, s.4.

Sayı:82, 12 Mayıs 1321/25 Mayıs 1905

İmzasız, “Ümîd-i Ati”, S.82, 12 Mayıs 1321 / 25 Mayıs 1905, s.4.

Sayı:83, 19 Mayıs 1321/1 Haziran 1905

İmzasız, “Ümîd-i Ati”, S.83, 19 Mayıs 1321 / 1 Haziran 1905, s.4.

Sayı:84, 26 Mayıs 1321/8 Haziran 1905

Mim Sin., “Bir Küçük Rus Hikâyesi: Hazine”, S. 84, 26 Mayıs 1321 / 8 Haziran 1905, s.4.

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 84, 26 Mayıs 1321 / 8 Haziran 1905, s.3,4.

Sayı:85, 2 Haziran 1321/15 Haziran 1905

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 85, 2 Haziran 1321 / 15 Haziran 1905, s.3.

Be Fahri, “Mehcûr Vatan”, S. 85, 2 Haziran 1321 / 15 Haziran 1905, s.4.

Sayı:86, 2 Haziran 1321/22 Haziran 1905

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 86, 2 Haziran 1321 / 22 Haziran 1905, s.3,4.

İmzasız, “Rübâb-ı Fikretten Nesre Tahvîl”, S. 86, 2 Haziran 1321 / 22 Haziran 1905, s.4.

Sayı:88, 23 Haziran 1321/6 Temmuz 1905

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 88, 23 Haziran 1321 / 6 Temmuz 1905, s.3,4.

Sayı:89, 30 Haziran 1321/13 Temmuz 1905

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 89, 30 Haziran 1321 / 13 Temmuz 1905, s.3,4.

Sayı:92, 21 Temmuz 1321/3 Ağustos 1905

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 92, 21 Temmuz 1321 / 3 Ağustos 1905, s.3,4.

Sayı:93, 28 Temmuz 1321/10 Ağustos 1905

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 93, 28 Temmuz 1321 / 10 Ağustos 1905, s.3,4.

Özbek, “Teselya Hatırâtından: Rûh-ı Kemâle”, S. 93, 28 Temmuz 1321 / 10 Ağustos 1905, s.4.

Sayı:94, 4 Ağustos 1321/17 Ağustos 1905

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 94, 4 Ağustos 1321 / 17 Ağustos 1905, s.3,4.

Sayı:95, 11 Ağustos 1321/24 Ağustos 1905

Özbek, “Abdulhalim Bey’in Vefatı”, S. 95, 11 Ağustos 1321 / 24 Ağustos 1905, s.2.

He he., “Mütenevvia, Cezâyir Hatırâtından”, S. 95, 11 Ağustos 1321 / 24 Ağustos 1905, s.3.

Sayı:96, 25 Ağustos 1321/7 Eylül 1905

İmzasız, “Güneşin Çocukları”, S. 96, 25 Ağustos 1321 / 7 Eylül 1905, s.3.

Sayı:104, 20 Teşrîn-i Evvel 1321/2 Kasım 1905

İmzasız, “İfâde-i Mahsûsa, ‘Türk’ ün Üçüncü Senesi”, S. 104, 20 Teşrîn-i Evvel 1321 / 2 Kasım 1905, s.1.

Sayı:116, 19 Kanûn-i Sâni 1321/1 Şubat 1906

İmzasız, “Hafız Efendi’nin Şiiri, Suâd Bey Efendi’nin Manzûmeleri”, S. 116, 19 Kanûn-i Sâni 1321 / 1 Şubat 1906, s.1.

Sayı:136, 22 Haziran 1322/5 Temmuz 1906

İmzasız, “Bir Yaz Yürüyüşü, ‘Edmondo De Amicisin-Hayat-ı Askeriye’den”, S. 136, 22 Haziran 1322 / 5 Temmuz 1906, s.3,4.

Sayı:143, 5 Teşrîn-i Evvel 1322/18 Ekim 1906

Aydın Fe., “Küçük Hikâye: Bir Garibâldici, Edmondo De Amicisin Asârından”, S. 143, 5 Teşrîn-i Evvel 1322 / 18 Ekim 1906, s.3,4.

Sayı:144, 12 Teşrîn-i Evvel 1322/25 Ekim 1906

Manastırlı Bahaeddin, “Maksim Gorki’den: Saat”, S. 144, 12 Teşrîn-i Evvel 1322 / 25 Ekim 1906, s.3,4.

Sayı:148, 16 Teşrîn-i Sâni 1322/29 Kasım 1906

Manastırlı Bahaeddin, “Hatırât: BeyazYâsemen”, S:148, 16 Teşrîn-i Sâni 1322 / 29 Kasım 1906, s.3.

Sayı:149, 22 Teşrîn-i Sâni 1322/6 Aralık 1906

Manastırlı Bahaeddin, “Tâire-i Menâm”, S. 149, 22 Teşrîn-i Sâni 1322 / 6 Aralık 1906, s.3,4.

Sayı:152, 21 Teşrîn-i Evvel 1322/3 Ocak 1907

Mim Sin., “Mısır Tiyatro’sunda Vatan Yahud Silistre:Namık Kemâl Bey”, S. 152, 21 Teşrîn-i Evvel 1322 / 3 Ocak 1907, s.3,4.

Sayı:153, 28 Teşrîn-i Evvel 1322/10 Ocak 1907

Aydın Fe., “Aşiyân Peder, William Van Mildert’in Hatırâtından”, S. 153, 28 Teşrîn-i Evvel 1322 / 10 Ocak 1907, s.3,4.

Sayı:154, 11 Kanûn-i Sâni 1322/17 Ocak 1907

Aydın Fe., “Aşiyân Peder, William Van Mildert’in Hatırâtından”, S. 154, 11 Kanûn-i Sâni 1322 / 17 Ocak 1907, s.4.

Sayı:155, 25 Kanûn-i Sâni 1322/7 Şubat 1907

Cenap Şahabeddin, “Tezkâr-i Nefâis, Elhân-ı Şitâ”, S:155, 25 Kanûn-i Sâni 1322 / 7 Şubat 1907, s.3.

Aydın Fe., “Küçük Hikâye:Ufana Dö Si’nin Ölümü, Gabriyel Danonçiv”, S:155, 25 Kanûn-i Sâni 1322 / 7 Şubat 1907, s.3,4.

Sayı:156, 1 Şubat 1322/14 Şubat 1907

Tevfik Fikret, “Hande-i Bûm”, S. 156, 25 Kanûn-i Sâni 1322 / 7 Şubat 1907, s.4.

Aydın Fe., “Küçük Hikâye: Ufana Dö Si’ nin Ölümü, Gabriyel Danonçiv”, S. 156, 25 Kanûn-i Sâni 1322 / 7 Şubat 1907, s.4.

Sayı:157, 15 Şubat 1322/28 Şubat 1907

Namık Kemâl, “Tezkâr-i Nefâis”, S. 157, 15 Şubat 1322 / 28 Şubat 1907, s.3.

Sayı:158, 1 Mart 1322/14 Mart 1907

Tûrânî, “Türk Dilinin Vazife-i Edebiyyesi, Tercümân-i Refik-i Muhteremimizden”, S. 158, 1 Mart 1322 / 14 Mart 1907, s.2.

Tevfik Fikret, “Tezkâr-i Nefâis: Nâdim-i Hayat, Verin Zavallılara”, S. 158, 1 Mart 1322 / 14 Mart 1907, s.4.

Aydın Fe., “Giosue Carducci”, S. 158, 1 Mart 1322 / 14 Mart 1907, s.4.

Sayı:161, 26 Nisan 1322/9 Mayıs 1907

Manastırlı “Bahaeddin, Tanca Hatırâtından: Viva La Novya”, S. 161, 26 Nisan 1322 / 9 Mayıs 1907, s.4.

Sayı:162, Mayıs 1322/16 Mayıs 1907

İmzasız, “Bir Hayal: Edmondo De Amicis”, S:162, Mayıs 1322 / 16 Mayıs 1907, s.3,4.

Sayı:163, 10 Mayıs 1323/23 Mayıs 1907

Aydın Fe., “Bir Hayal: Edmondo De Amicis”, S:163, 10 Mayıs 1323 / 23 Mayıs 1907, s.4.

Sayı:168, 20 Haziran 1323/4 Temmuz 1907

Tevfik Fikret, “Tezkâr-i Nefâis: Büyük İkramiye Kazanmış Bir Gazete Muharriri Lisânından”, S. 168, 20 Haziran 1323 / 4 Temmuz 1907, s.3.

İmzasız, “Küçük Hikâye, Ahmet Refik Bey Kardeşime: İki Yuva”, S. 168, 20 Haziran 1323 / 4 Temmuz 1907, s.3,4.

Sayı:169, 22 Haziran 1323/11 Temmuz 1907

Recaizâde Mahmud Ekrem, “Tezkâr-i Nefâis: Yakacık’ta Bir Mezarlık Âlemi”, S. 169, 22 Haziran 1323 / 11 Temmuz 1907, s.3,4.

İmzasız, “Küçük Hikâye: İki Yuva”, S. 169, 22 Haziran 1323 / 11 Temmuz 1907, s.4.

Sayı:170, 3 Temmuz 1323/25 Temmuz 1907

Manastırlı Bahaeddin, “Küçük Hikâye: İki Yuva”, S:170, 3 Temmuz 1323 / 25 Temmuz 1907, s.4.

Sayı:171, 18 Temmuz 1323/1 Ağustos 1907

Tevfik Fikret, “Tezkâr-i Nefâis: Ne İsterim?, Mai Deniz”, S. 171, 18 Temmuz 1323 / 1 Ağustos, s.4.

İmzasız, “Leylak Sayfıyyesi: Gabriel Danonçiv’den”, S. 171, 18 Temmuz 1323 / 1 Ağustos, s.4.

Sayı:172, 25 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907

Muallim Naci, “Tezkâr-i Nefâis: Kalem’e”, S. 172, 25 Temmuz 1323 / 8 Ağustos 1907, s.3.

Cenab Şahabeddin, “Tezkâr-i Nefâis: Pür-Hüzn ü Heves”, S. 172, 25 Temmuz 1323 / 8 Ağustos 1907, s.4.

İmzasız, “Leylak Sayfıyyesi: Gabriel Danonçiv’den”, S. 172, 25 Temmuz 1323 / 8 Ağustos 1907, s.4.

Sayı:173, 2 Ağustos 1323/15 Ağustos 1907

Cenab Şahabeddin, “Tezkâr-i Nefâis: Hakikat-i Sevda, Ba’de’t-Telâkî”, S. 173, 2 Ağustos 1323 / 15 Ağustos 1907, s.4.

Ayin Fe., “Leylak Sayfıyyesi: Gabriel Danonçiv’den”, S. 173, 2 Ağustos 1323 / 15 Ağustos 1907, s.4.

Sayı:175, 22 Ağustos 1323/26 Ağustos 1907

İmzasız, “Manzûme”, S. 175, 22 Ağustos 1323 / 26 Ağustos 1907, s.4.

İmzasız, “İtirâf: Gabriel Danonçiv’den”, S. 175, 22 Ağustos 1323 / 26 Ağustos 1907, s.4.

Sayı:176, 23 Ağustos 1323/8 Eylül 1907

Muallim Naci, “Bahar İçinden Hazan Yahud Ye’s-i Muhâceret”, S. 176, 23 Ağustos 1323 / 8 Eylül 1907, s.3.

Abdülhak Hâmid Bey, “Tezkâr-i Nefâis: Meclis-i Sâlis, Tarık Bin Ziyâd”, S. 176, 23 Ağustos 1323 / 8 Eylül 1907, s.4.

İmzasız, “İtirâf: Gabriel Danonçiv’den”, S:176, 23 Ağustos 1323 / 8 Eylül 1907, s.4.

Sayı:177, 6 Eylül 1323/19Eylül 1907

Ayin Fe., “İtirâf”, S. 177, 6 Eylül 1323 / 19 Eylül 1907, s.4.

1.3.2. Konularına Göre Fihrist

Şiir

- Abdülhak Hâmid Bey, “Tezkâr-i Nefâis: Meclis-i Sâlis, Tarık Bin Ziyâd”, S. 176, 23 Ağustos 1323 / 8 Eylül 1907, s.4.
- Abdülhalim Memduh, “Şemseddin Sâmi'ye”, S. 41, 29 Temmuz 1320 / 11 Ağustos 1904, s.2.
- Ahmed Kemâl, “Ehrâm'da Gece”, S. 24, 25 Mart 1320 / 14 Nisan 1904, s.4
- Ahmed Kemâl, “Güzelim Açma Maziyi”, S. 66, 24 Kanûn-i Sâni 1320 / 2 Şubat 1905, s.3.
- Aydın He., “En Büyük Türk Şairinden”, S. 46, 2 Eylül 1320 / 15 Eylül 1904, s.4.
- Aydın Mim., “Bu da Bir Türk Şairinden”, S. 46, 2 Eylül 1320 / 15 Eylül 1904, s.4.
- Aydın Turânî, “Terâne-i Seher”, S. 56, 12 Teşrîn-i Sâni 1320 / 24 Kasım 1904, s.4.
- Aydın Turânî, “Hakîkatin Büyüğü”, S. 56, 12 Teşrîn-i Sâni 1320 / 24 Kasım 1904, s.4.
- Cenab Şahabeddin, “Tezkâr-i Nefâis, Elhân-ı Şitâ”, S:155, 25 Kanûn-i Sâni 1322 / 7 Şubat 1907, s.3.
- Cenab Şahabeddin, “Tezkâr-i Nefâis: Pür-Hüzn ü Heves”, S. 172, 25 Temmuz 1323 / 8 Ağustos 1907, s.4.
- Cenab Şahabeddin, “Tezkâr-i Nefâis: Hakikat-i Sevda, Ba'de't-Telâkî”, S. 173, 2 Ağustos 1323 / 15 Ağustos 1907, s.4.
- Elif Kef., “Bu Latîf Parça da Bir Türk Şairinden”, S. 46, 2 Eylül 1320 / 15 Eylül 1904, s.4.
- İmzasız, “En Büyük Türk Şairinden, İltifât'tan Birinci Parça”, S. 17, 21 Şubat 1319 / 25 Şubat 1904, s.1,2.
- İmzasız, “En Büyük Türk Şairinden, İltifât'tan İkinci Parça”, S. 19, 26 Şubat 1319 / 10 Mart 1904, s.1,2.
- İmzasız, “Başka Bir Türk Şairinden”, S. 21, 24 Mart 1320 / 24 Mart 1904, s.4.
- İmzasız, “Hafız Efendi'nin Şiiri, Suâd Bey Efendi'nin Manzûmeleri”, S. 116, 19 Kanûn-i Sâni 1321 / 1 Şubat 1906, s.1.
- İmzasız, “Manzûme”, S. 175, 22 Ağustos 1323 / 26 Ağustos 1907, s.4.
- Manastırlı Bahaeddin, “Mektub-u Mahsûsa, Âveng-i Şühûr”, S. 19, 26 Şubat 1319 / 10 Mart 1904, s.4.

Muallim Naci, “Tezkâr-i Nefâis: Kalem’e”, S. 172, 25 Temmuz 1323 / 8 Ağustos 1907, s.3.

Muallim Naci, “Bahar İçinden Hazan Yahud Ye’s-i Muhâceret”, S. 176, 23 Ağustos 1323 / 8 Eylül 1907, s.3.

Namık Kemâl, “Tezkâr-i Nefâis”, S. 157, 15 Şubat 1322 / 28 Şubat 1907, s.3.

Recaizâde Mahmud Ekrem, “Tezkâr-i Nefâis: Yakacık’ta Bir Mezarlık Âlemi”, S. 169, 22 Haziran 1323 / 11 Temmuz 1907, s.3,4.

Tevfik Fikret, “Hande-i Bûm”, S. 156, 25 Kanûn-i Sâni 1322 / 7 Şubat 1907, s.4.

Tevfik Fikret, “Tezkâr-i Nefâis: Nâdim-i Hayat, Verin Zavallılara”, S. 158, 1 Mart 1322 / 14 Mart 1907, s.4.

Tevfik Fikret, “Tezkâr-i Nefâis: Büyük İkramiye Kazanmış Bir Gazete Muharriri Lisânından”, S. 168, 20 Haziran 1323 / 4 Temmuz 1907, s.3.

Tevfik Fikret, “Tezkâr-i Nefâis: Ne İsterim?, Mai Deniz”, S. 171, 18 Temmuz 1323 / 1 Ağustos, s.4.

Çeviriler

Aydın Fe., “Küçük Hikâye: Bir Garibâldici, Edmondo De Amicisin Asârından”, S. 143, 5 Teşrîn-i Evvel 1322 / 18 Ekim 1906, s.3,4.

Aydın Fe., “Aşiyân Peder, William Van Mildert’in Hatrâtından”, S. 153, 28 Teşrîn-i Evvel 1322 / 10 Ocak 1907, s.3,4.

Aydın Fe., “Aşiyân Peder, William Van Mildert’in Hatrâtından”, S. 154, 11 Kanûn-i Sâni 1322 / 17 Ocak 1907, s.4.

Aydın Fe., “Küçük Hikâye:UfanaDöSi’nin Ölümü, GabriyelDanonçiv”, S:155, 25 Kanûn-i Sâni 1322 / 7 Şubat 1907, s.3,4.

Aydın Fe., “Küçük Hikâye:UfanaDöSi’nin Ölümü, Gabriyel Danonçiv”, S. 156, 25 Kanûn-i Sâni 1322 / 7 Şubat 1907, s.4..

Aydın Fe., “Giosue Carducci”, S. 158, 1 Mart 1322 / 14 Mart 1907, s.4.

Aydın Fe., “Bir Hayal: Edmondo De Amicis”, S:163, 10 Mayıs 1323 / 23 Mayıs 1907, s.4.

Aydın Fe., “Leylak Sayfiyyesi:GabrielDanonçiv’den”, S. 173, 2 Ağustos 1323 / 15 Ağustos 1907, s.4.

Aydın Fe., “İtirâf”, S. 177, 6 Eylül 1323 / 19 Eylül 1907, s.4.

Aydın Turani, “Rus Müşâhir Şuarâsından Derjavın’dan Tercümedir”, S. 56, 12 Teşrîn-i Sâni 1320 / 24 Kasım 1904, s.4.

İmzasız, “Şundan Bundan(Emile Zola)”, S. 2, 30 Teşrîn-i Evvel / 12 Kasım 1903, s.4.

İmzasız, “Bir Yaz Yürüyüşü, ‘Edmondo De Amicisin-Hayat-ı Askeriye’den”, S. 136, 22 Haziran 1322 / 5 Temmuz 1906, s.3,4.

İmzasız, “Bir Hayal: Edmondo De Amicis”, S:162, Mayıs 1322 / 16 Mayıs 1907, s.3,4.

İmzasız, “Leylak Sayfıyyesi: GabrielDanonçiv’den”, S. 171, 18 Temmuz 1323 / 1 Ağustos, s.4.

İmzasız, “Leylak Sayfıyyesi: Gabriel Danonçiv’den”, S. 172, 25 Temmuz 1323 / 8 Ağustos 1907, s.4.

İmzasız, “İtirâf: Gabriel Danonçiv’den”, S. 175, 22 Ağustos 1323 / 26 Ağustos 1907, s.4.

İmzasız, “İtirâf: Gabriel Danonçiv’den”, S:176, 23 Ağustos 1323 / 8 Eylül 1907, s.4.

Manastırlı Bahaeddin, “Maksim Gorki’den: Saat”, S. 144, 12 Teşrîn-i Evvel 1322 / 25 Ekim 1906, s.3,4.

Muhammed İbrâhim, “Kısm-i Edebî”, S. 6, 27 Teşrîn-i Sâni 1319 / 10 Aralık 1903, s.1,2.

Hatıra Yazıları

Be Fahri, “Mehcûr Vatan”, S. 85, 2 Haziran 1321 / 15 Haziran 1905, s.4.

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 84, 26 Mayıs 1321 / 8 Haziran 1905, s.3,4.

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 85, 2 Haziran 1321 / 15 Haziran 1905, s.3.

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 86, 9 Haziran 1321 / 22 Haziran 1905, s.3,4.

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 88, 23 Haziran 1321 / 3 Temmuz 1905, s.3,4.

He he., “Cezâyir Hatırâtından”, S. 89, 30 Haziran 1321 / 15 Temmuz 1905, s.3,4.

İmzasız, “Musâhabe: Seyahat Hatıraları”, S. 16, 5 Şubat 1319 / 18 Şubat 1904, s.1,2.

İmzasız, “Musâhabe: Seyahat Hatıraları, Kartaca Harabeleri’nde”, S. 35, 17 Haziran 1320 / 30 Haziran 1904, s.3,4.

İmzasız, “Musâhabe: Seyahat Hatıraları”, S. 39, 15 Temmuz 1320 / 28 Temmuz 1904, s.3,4.

İmzasız, “Şâm-ı Garip”, S. 80, 28 Nisan 1321 / 11 Mayıs 1905, s.4.

İmzasız, “Kanâtır-ı Hayriyeyi Ziyâret”, S.81, 5 Mayıs 1321 / 18 Mayıs 1905, s.4.

Orhan, “Mütenevvia, Yolculuk Hatırâtından”, S. 57, 19 Teşrîn-i Sâni 1320 / 1 Aralık 1904, s.4.

Orhan,” Mütenevvia, Yolculuk Hatırâtından”, S. 58, 26 Teşrîn-i Sâni 1320 / 8 Aralık 1904, s.3,4.

Orhan, “Kâhire’de Bahar Günleri”, S. 70, 17 Şubat 1320 / 2 Mart 1905, s.2,3.

Tuğrul, “Mektûb-u Mahsûsa; Kıbrıs-ı Lefkoşa, Bahar Hatırâtından”, S. 70, 17 Şubat 1320 / 2 Mart 1905, s.2,3.

Tuğrul, “Mektûb-u Mahsûsa; Kıbrıs-ı Lefkoşa, Bahar Hatırâtından”, S. 74, 17 Mart 1321 / 30 Mart 1905, s.4.

Edebî Makaleler

Abdülhalim Memduh, “Şemseddin Sâmi’ye”, S. 41, 29 Temmuz 1320 / 11 Ağustos 1904, s.2.

Aydın Mim., “Abdülhak Hâmid Bey”, S. 32, 27 Mayıs 1320 / 9 Haziran 1904, s.4.

Bir Osmanlı, “Muharrir Efendi”, S. 10, 25 Kanûn-i Evvel 1319 / 7 Ocak 1904, s.2.

Durmuş, “Eyyâm-ı Mahsûsa, Namık Kemâl”, S. 57, 19 Teşrîn-i Sâni 1320 / 1 Aralık 1904, s.1.

Ebüzziyâ Tevfik, “Bir Muhâbere-i Edebiyye”, S. 38, 8 Temmuz 1320 / 21 Temmuz 1904, s.4.

Ebüzziyâ Tevfik, “Musâhabe, Bir Muhâbere-i Edebiyye”, S. 36, 24 Haziran 1320 / 7 Temmuz 1904, s.4.

Ebüzziyâ Tevfik, “Musâhabe, Bir Muhâbere-i Edebiyye”, S. 45, 26 Ağustos 1320 / 8 Eylül 1904, s.3,4.

Heyet-i Tahrîriyye, “Afganistan’da Türkçe”, S. 7, 4 Kanûn-i Evvel 1319 / 17 Aralık 1903, s.1.

İmzasız, “Bend-i Mahsûsa; Tiyatro, Müdhil Tarihi”, S:21, 24 Mart 1320 / 24 Mart 1904, s.4.

İmzasız, “Bir Ziyâ-yı Azîm”, S. 35, 17 Haziran 1320 / 30 Haziran 1904, s.2.

İmzasız, “Eyyâm-ı Mahsûsa, Namık Kemâl”, S. 5, 30 Kanûn-i Evvel 1319 / 3 Aralık 1903, s.1,2.

İmzasız, “Güneşin Çocukları”, S. 96, 25 Ağustos 1321 / 7 Eylül 1905, s.3.

İmzasız, “Hem Cidâl Hem Hasbihâl,” S. 36, 24 Haziran 1320 / 7 Temmuz 1904, s.2.

İmzasız, “İntikâd Nasıl Olmalıdır?”, S. 49, 23 Eylül 1320 / 6 Ekim 1904, s.1.

İmzasız, “Lisânımız Edebiyyâtımız”, S. 2, 30 Teşrîn-i Evvel / 12 Kasım 1903, s.3,4.

- İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa, Abdülhak Hâmid Bey”, S. 28, 6 Mayıs 1320 / 19 Mayıs 1904, s.3,4
- İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa, Abdülhak Hâmid Bey”, S. 30, 13 Mayıs 1320 / 26 Mayıs 1904, s.3,4.
- İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa, Fuzûlî’ye Dair”, S. 46, 2 Eylül 1320 / 15 Eylül 1904, s.4.
- İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa, Hem Cidâl Hem Hasbihâl”, S. 34, 10 Haziran 1320 / 23 Haziran 1904, s.1.
- İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa, Şemseddin Sâmî Bey”, S. 36, 24 Haziran 1320 / 7 Temmuz 1904, s.1.
- İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa”, S. 28, 29 Nisan 1320 / 12 Mayıs 1904, s.3,4.
- İmzasız, “Musâhabe, Evrâk-ı Perişan Arasından”, S. 42, 15 Ağustos 1320 / 18 Ağustos 1904, s.4.
- İmzasız, “Musâhabe: Seyahat Hatıraları”, S. 39, 15 Temmuz 1320 / 28 Temmuz 1904, s.3,4.
- İmzasız, “Münâzır-ı Medeniyye”, S. 57, 19 Teşrîn-i Sâni 1320 / 1 Aralık 1904, s.2.
- İmzasız, Kısım-i Edebî; Ebu’l-Alâi Ma’rî, S:3, 30 Teşrîn-i Sâni 1319/19 Kasım 1903, s.3,4.
- Mim Sin., “Maksim Gorki”, S. 68, 3 Şubat 1320 / 9 Şubat 1905, s.1.
- Mim Sin., “Mısır Tiyatro’sunda Vatan Yahud Silistre:Namık Kemâl Bey”, S. 152, 21 Teşrîn-i Evvel 1322 / 3 Ocak 1907, s.3,4.
- Muhammed Fehmi, “Evrâk ve Mekâtip, Muharrir Efendi Hazretleri”, S. 5, 30 Kanûn-i Evvel 1319 / 3 Aralık 1903, s.3.
- Oğuz, “Musâhabe (Masallar)”, S. 70, 17 Şubat 1320 / 2 Mart 1905, s.4.
- Oğuz, “Musâhabe, Ezbekiyye Tiyatrosu’nda Kazâzedeler Piyesi”, S. 49, 23 Eylül 1320 / 6 Ekim 1904, s.3,4.
- Özbek, “Abdulhalim Bey’in Vefâtı”, S. 95, 11 Ağustos 1321 / 24 Ağustos 1905, s.2.
- Tûrânî, “Türk Dilinin Vazife-i Edebiyyesi, Tercümân-ı Refik Muhteremimizden”, S. 158, 1 Mart 1322 / 14 Mart 1907, s.2.
- Turgut, “Musâhabe(Tiyatro)”, S. 59, 3 Kanûn-i Evvel 1320 / 15 Aralık 1904, s.3,4.
- Turgut, “Musâhabe(Tiyatro)”, S. 61, 17 Kanûn-i Evvel 1320 / 29 Aralık 1904, s.4.
- Türkmen, “Türk Edebiyatının Noksanları”, S. 59, 3 Kanûn-i Evvel 1320 / 15 Aralık 1904, s.1.

Ye Elif., “Lisânda Türkî, Medeniyette Türkîdir”, S. 45, 26 Ağustos 1320 / 8 Eylül 1904, s.3.

Yine O İhtiyar Türk, “Muharrir Efendi Hazretleri”, S. 42, 15 Ağustos 1320 / 18 Ağustos 1904, s.3,4.

Hikâye

İmzasız, “Küçük Hikâye, Ahmet Refik Bey Kardeşime: İki Yuva”, S. 168, 20 Haziran 1323 / 4 Temmuz 1907, s.3,4.

İmzasız, “Küçük Hikâye: İki Yuva”, S. 169, 22 Haziran 1323 / 11 Temmuz 1907, s.4.

İmzasız, “Ümîd-i Atî”, S.82, 12 Mayıs 1321 / 25 Mayıs 1905, s.4.

İmzasız, “Ümîd-i Atî”, S.83, 19 Mayıs 1321 / 1 Haziran 1905, s.4.

Manastırlı “Bahaeddin, Tanca Hatırâtından: Viva La Novya”, S. 161, 26 Nisan 1322 / 9 Mayıs 1907, s.4.

Manastırlı Bahaeddin, “Küçük Hikâye: İki Yuva”, S:170, 3 Temmuz 1323 / 25 Temmuz 1907, s.4.

Mim Suâd., “Babam”, S. 72, 24 Şubat 1320 / 16 Mart 1905, s.4.

Mim Sin., “Bir Küçük Rus Hikâyesi: Hazine”, S. 84, 26 Mayıs 1321 / 8 Haziran 1905, s.4.

Orhan, “Küçük Hikâye, Tesâdüf”, S. 66, 24 Kanûn-i Sâni 1320 / 2 Şubat 1905, s.3,4.

Orhan, “Âmâ”, S. 73, 10 Mart 1321 / 23 Mart 1905, s.4.

Orhan, “Tıfl-ı Müstâkbel”, S. 73, 10 Mart 1321 / 23 Mart 1905, s.4.

Orhan, “Leyâl-i Baran, Gecelerimden”, S. 75, 24 Mart 1321 / 6 Nisan 1905, s.3.

Nesre Tahvîl

İmzasız, “Rübâb-ı Fikretten Nesre Tahvîl”, S. 86, 2 Haziran 1321 / 15 Haziran 1905, s.4.

Manastırlı Bahaeddin, “Mektub-u Mahsûsa, Âveng-i Şühûr”, S. 19, 26 Şubat 1319 / 10 Mart 1904, s.4.

Manastırlı Bahaeddin, “Musâhabe; Enîn-i Gam, Rübâb-ı Şikeste'den”, S. 22, 18 Mart 1320 / 31 Mart 1904, s.4.

Siyasi Rüya

Manastırlı Bahaeddin, “Tâire-i Menâm”, S. 149, 22 Teşrîn-i Sâni 1322 / 6 Aralık 1906, s.3,4.

1.4. TÜRK GAZETESİNİN YAZAR KADROSU

1.4.1. Ali Kemâl

Gazeteci, yazar, edebiyat ve siyaset adamı olan Ali Kemâl 1867’de İstanbul’da doğmuştur. Son dönem Osmanlı aydınları arasında önemli bir yeri olan Ali Kemâl’in asıl adı Ali Rıza’dır. Başta Mizancı Murad olmak üzere pek çok önemli şahsiyetten ders aldığı 1882’de yatılı olarak girdiği Mekteb-i Mülkiye, onun fikrî ve edebî hayatında ilk önemli merhalelerdir. Mektebin üçüncü sınıfındayken 1886’da arkadaşlarıyla birlikte *Gülşen* adıyla bir edebiyat dergisi çıkarır. *Tercüman-ı Hakikat*, *Saadet*, *Gülşen* adlı dergilerde yayımladığı ilk şiir ve yazılarıyla Muallim Naci ve Ahmed Midhat saflarında yer alan Ali Kemâl, Mülkiye Mektebi’ndeki tahsilin tesiriyle zamanla Muallim Naci ekolünden uzaklaşarak Recaizade Ekrem’e yönelir.⁶⁹

Fransızcasını ilerletmek için Paris’e giden Ali Kemâl, bir süre de Cenevre’de kalır. Yurda döndükten sonra gizli cemiyet kurmaya kalkışmaktan tevfi edildi ve dokuz ay hapiste kaldı. 1889’da memur olarak sürüldüğü Halep’te, Maarif Nezareti’nce açılan ders kitapları yarışmasında İlm-i Ahlak adlı kitabıyla birincilik kazandı. 1899’da Paris’e giderek *İkdam* gazetesinin Paris Muhabirliğini yaptı.⁷⁰

Ali Kemâl, Avrupa’da Jön Türk grupları içinde yer alan önemli isimleri de tanıma fırsatı buldu. Bunlardan biri de Mısır Jön Türk basınının etkili isimlerinden olan hatıralarında hayranlıkla bahsettiği Ubeydullah Efendi’dir.⁷¹ Ayrıca Paris’te Mizancı Murad’ın çevresinde Jön Türk hareketinin içinde bulundu. Mizancı Murad II. Abdülhamid’le anlaşınca Jön Türklerden ayrıldı. 1900’de İspanya ve Tunus üzerinden Kahire’ye giden Ali Kemâl, burada tek sayılı *Mecmua-i Kemâl* adlı bir dergi çıkarmış ayrıca burada Türk gazetesini çıkararak heyetin arasında yer almıştır. *Türk* gazetesinde, Yusuf Akçura’nın Üç Tarz-ı Siyaset adlı yazı serisini tenkit eden *Cevabımız* başlıklı yazısını bu gazetede yayımladı.⁷²

1908’de Meşrutiyet’ten kısa bir süre önce İstanbul’a dönen Ali Kemâl, burada *İkdam* gazetesinin başmuhabirliğini yaparken Dârülfünûn’da ders verdi. İttihad ve

⁶⁹ Ayşe Ulusoy, “Ali Kemâl” *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C.I, AKM Yayınları, Ankara 2001, s.326-327.

⁷⁰ *Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar*, haz. Arslan Tekin, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2018, s. 47.

⁷¹ Ali Kemâl, *Ömrüm*, haz. M. Kayahan Özgül, Cümle Yayınları, Ankara 2016, s. 128.

⁷² bk. *Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar*, haz. Arslan Tekin, s. 48.

Terakki Fırkası ile karşı karşıya geldi. 31 Mart Vaka'sından sonra Avrupa'ya kaçarak 1909'da *Yeni Yol* adlı bir dergi çıkardı. 1912'de İstanbul'a döndü ancak Bâbiâli Baskını'yla İttihatçılar iktidarı tam ele alınca Viyana'ya sürüldü. Üç ay sonra İstanbul'a geri geldi. 1913'te *Peyam* adlı gazeteyi çıkardı. Ancak hükümet gazetesini kapattı. Çeşitli görevlere getirildikten sonra 1919'da Kuvâ-yı Milliye aleyhinde tamim çıkardı.⁷³ Milli Mücadele yıllarında Anadolu'daki harekete destek vermez. *Peyam-ı Sabah* adıyla çıkardığı gazetede Milli Mücadele aleyhine yazılar kaleme alır. Milli Mücadele aleyhindeki tavrı dolayısıyla Darülfünûn öğrencilerinin tepkisiyle karşılaşır. 1922'de Darülfünûn öğrencileri, Ali Kemâl'in de aralarında bulunduğu Rıza Tevfik, Hüseyin Dâniş, Barsamyan Efendi gibi hocaların Darülfünûnla ilişkilerinin kesilmesi için boykot yaparlar. Bu hadiseler üzerine de Darülfünûn'daki görevinden ayrılmak zorunda kalır.⁷⁴

Milli Mücadele aleyhine çok şiddetli yazılar yazdığı için eleştirilerin odağında kalan Ali Kemâl, 1922'de tutuklanır. İstanbul'dan Ankara'ya trenle götürülürken İzmit'te öfkeli bir kalabalık tarafından 6 Kasım 1922'de linç edilir.

Eserleri:

1. *Sorbon Dârülfünunu'nda Edebiyyât-ı Hakikîyye Dersleri*, İstanbul 1898.
2. *Paris Musâhabeleri*, İstanbul 1899, II. C. 1913'te.
3. *Râşid Müverrih mi Şair mi*, İstanbul 1914.
4. *Mes'ele-i Şarkîyye Medhal*, Kahire 1900.
5. *Muterizlere Ecvibe-i Müskiye*, Kahire 1900.
6. *Edebiyyat ve Siyâsiyyat*, 1910.
7. *Yıldız Hatırât-ı Elimesi*, 1910.
8. *Bir Safha-i Tarih*, İstanbul 1913.
9. *Ricâl-i İhtilâl*, İstanbul 1913.
10. *Ömrüm*, İstanbul 1958. (Ölümünden sonra yayımlanmıştır.)
11. *İki Hemşire*, İstanbul 1315.
12. *Çölde Bir Sergüzeşt*, İstanbul 1316.

⁷³ *Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar*, haz. Arslan Tekin, s. 48.

⁷⁴ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Darülfünun Osmanlı'da Modernleşme Odağı*, C.I, IRCICA, İstanbul 2010, s.292.

1.4.2. Mehmed Suad

10 Nisan 1869'da İstanbul'da doğan Mehmed Suad, 1889'da Mekteb-i Mülkiye okulundan mezun olmuştur. Memur hayatına ilk adımını Hariciye Nezareti Umur-u Şehbenderi Kalemi'ne maaşsız bir şekilde başlayarak attı. Buradan ayrıldıktan sonra Kahire'de, Hidiv ailesinden ve Şura-yı Devlet âzâsından Cemil Tosun Paşa'nın daire müdürü oldu. Paşa'nın arazisinin teftişine ve idarî işlerine baktı ve defalarca nakdî mükâfata lâyık görüldü. Bu vazifeye tayininde bilhassa iyi Arapça bilmesinin bir dahli olmalıdır.⁷⁵

Mehmed Suad'ın Mısır'a gidişinden bir sene sonra Osmanlı İttihat ve Terakkî Cemiyeti 1895 baharında kurulmuş ve aynı senenin sonbaharından itibaren ülke dışına bir Jön Türk akını başlamıştı. Bir taraftan vazifesine devam eden Mehmed Suad, diğer taraftan da Jön Türklük âleminin simalarından biri oldu. 1896'da Jön Türklüğün en büyük ismi olarak Mısır'da *Mizan*'ı çıkaran Murad Bey'in çevresinde bulunanlardan biri de yine M. Suad Bey'di. 1897'de Saray'ın Jön Türklerle anlaştığı görüşmelerde Ahmed Celâleddin Paşa'nın mutemetlerinden biri ve Basiretü'ş-şark sahibi Ahmed Reşid Bey'le, Cemiyet'in temsilen görüşenlerden biri Rauf Ahmed (Hotinli), diğeri de M. Suad olmuştur.⁷⁶

Meşrutiyet'in ilânından ancak bir sene sonra 1909 Ağustos'unda İstanbul'a dönen Mehmed Suad Bey, Vakit kaybetmeden bir vazife alabilmek için Dahiliye Nezareti'ne müracaat etti ve Tensik Komisyonu'nun kararı ve tensibiyle Neci Sancağı (Basra) mutasarrıflığına tayin olundu. 1908 sonrasında matbuatta ve memuriyette ismi artık değişmiş; babası Ali Rıza'nın irtihâlinden sonra fart-ı muhabbetinden Ali Suad olmuştu. Onun Araplarla meskûn sancaklara gönderilmesinin başlıca sebeplerinden biri Arapçayı çok iyi bilmesi ve bu mahalli iyi tanınması olsa gerektir.⁷⁷

Meşrutiyetten sonra İstanbul'da öğretmenlik dâhil çeşitli görevlerde bulunan Mehmed Suad, daha sonra İstanbul dışında da çeşitli görevlere atanmıştır. Bir müddet Bağdat ve Suriye'de resmî görevlerde bulunmuş en son atandığı Siirt Vali vekilliğini kabul etmeyerek istifa etmiş ve 1917'de tekrar İstanbul'a dönmüştür. 1919'dan sonra

⁷⁵ Ali Birinci, *Tarihin Gölgesinde-Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât-*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001, s. 109-110.

⁷⁶ Birinci, *Tarihin Gölgesinde-Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât-*, s.110-11.

⁷⁷ Birinci, *Tarihin Gölgesinde-Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât-*, s.111.

Anadolu’da çeşitli görevlere tayin edilmiştir. 1 Mayıs 1933’te emekliye ayrılan Mehmed Suad, 19 Ekim 1933’te vefat etmiştir.⁷⁸

Çok verimli bir yazı hayatı olan Mehmed Suad; şiir, hikâye, tenkit yazılarının yanı sıra birçok konuda makaleler kaleme almıştır. *Mekteb, Âşîyan, Mizan, Servet-i Fünûn, Halka Doğru, Tanin, Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilürreşad* gibi birçok gazete ve mecmuada imzasına rastlanan Mehmed Suad, Mısır Jön Türk basın ve edebiyatına da katkılar sağlamıştır. Kahire’de 1905 yılında Türk matbaasında içinde hikâyelerinin de yer aldığı *Görölmüş Şeyler* adlı bir eser yayımlar. Ayrıca Mısır’da yayımlanan *Mecmûa-i Kemâl* ve *Türk*’te imzaları görülür.⁷⁹ *Türk* gazetesinde, “Mim Suad” imzasıyla hikâye neşreder. *Türk*’te neşrettiği “Babam” adlı hikâyesine daha sonra Kahire’de yayımlayacağı *Görölmüş Şeyler* adlı eserinde yer verir.

Ali Birinci, Mehmed Suad’ın yayımlanmış eserlerini şu şekilde tespit etmiştir:

1. *Görölmüş Şeyler*, Türk Matbaası, Kahire 1905.
2. J. B. L. Jacques Baron Rousseaux, *Bağdad’dan Haleb’e Arabistan Seyahatı*, Türk Matbaası, Kahire 1321.
3. *Talimü’l Lügati’l-Arabiye*, Dersaadet 1331.
4. *Seyahatlerim*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1332.
5. *Amerika Cemahir-i Müctemiası Reis-i Muhteremi Wilson Hazretlerine Açık Mektub*, Dersaadet 1919.
6. *Küçük Asya* (Charles Texier) İstanbul 1339.
7. *Muhtelif Memleketlerde Beledî Usûller*, (M. J. Montagu Harris) İstanbul 1928

1.4.3. Ahmed Kemâl

30 Kasım 1873’te İstanbul’da doğan Ahmed Kemâl, babasını erken yaşta kaybedince Darüşşafaka’da okur. Bu okuldan 1893 yılında birincilikle mezun olur. Aynı yıl Darüşşafaka’ya öğretmen olarak atanır. Kendisi gibi Darüşşafaka mezunu olan İsmail Safa’nın etkisiyle edebiyat ve sanat dünyasına adım atar. *Pul, Malûmat, Mekteb* ve *Servet-i Fünûn* gibi devrin önemli dergilerinde şiirler kaleme alır.⁸⁰

⁷⁸ Birinci, *Tarihin Gölgesinde-Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât-*, s.115.

⁷⁹ Tiken, *Mısır’da Jön Türk Basın ve Edebiyatı*, s. 87-93.

⁸⁰ M. Kayahan Özgöl, *Son Jön Türk Kalesi Ahmed Kemâl Akünal*, Kitabevi, İstanbul 2010, s. 13-14.

Gizli toplantılara katıldığı gerekçesiyle birkaç kez gözaltına alınır. İngiltere'nin Boerlere karşı açtığı Transval Savaşı'nda İngilizleri destekleyen Türk şair ve yazarları arasında bulunur. Sultan II. Abdülhamid'e karşı muhalif fikirler ortaya koyar. Hattâ Osmanlı Sultanına bir suikast düzenlemeyi dahi planlar.⁸¹ Bu suikast tertibinin ortaya çıkmasından sonra büyük bir ceza alacağını düşünen Ahmed Kemâl, önce Pire'ye sonra Atina'ya firar eder. Atina'da İcmâ-ı Ümmet gazetesini çıkardıktan bir müddet sonra Ali Kemâl, önce Kahire, sonra Paris, Atina, Berlin gibi şehirlerde görülür.⁸²

Ülke dışında Sultan II. Abdülhamid'e karşı etkili bir muhalefet hareketi içinde bulunur. Mısır'da Ubeydullah Efendi'yle birlikte 13 sayı devam eden *Doğru Söz* adlı gazeteyi yayımlar. Sultan II. Abdülhamid'i sert bir şekilde eleştirdiği şiir ve yazılar kaleme alır. Şiirleri Mısır Jön Türk basınında *Doğru Söz* gazetesinin yanı sıra *Hak* ve *Türk* gazetelerinde de yer alır.⁸³ Mısır'da bulunduğu dönemde Hüseyinzâde Ali Bey'le temas kurar. Bakü'de yayımlanan *Füyûzat*'a yazılar gönderir. Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul'a döner. Bir süre Ankara'da görev yapan Ahmed Kemâl, 1914'te tekrar İstanbul'a döner. Burada yazı faaliyetlerini devam ettirir. Toksöz gazetesinde Ankara hükûmetine muhalif yazılar kaleme alır. Cumhuriyet'in varlığını memnuniyetle karşılarsa da birtakım rahatsızlıklarını dile getirir. Çeşitli resmî görevler üstlenen Ahmed Kemâl, son yıllarını gözlerden uzak bir şekilde geçirmeye tercih eder. Son vazifesi Beykoz Belediyesi Başkanlığı olan Ahmed Kemâl, 1940 yılının Aralık ayında İstanbul'da vefat eder.⁸⁴

Ahmed Kemâl'in birçok dergide muhtelif türlerde yazıları olmasına karşılık bunları kitaplaştırması mümkün olmamıştır. Kayahan Özgül'ün tespitiyle Ahmed Kemâl'in yayımlanmış iki eseri vardır:

1. *Füyûzat-ı Kiraat* 1910
2. *Vatan Yavrularına Ninni* 1915

⁸¹ Ahmed Kemâl suikast planını anlatmak için İsmail Safa, Ubeydullah Efendi ve Tevfik Fikret'i Taşkasap'taki evine davet eder. Ancak Ahmed Kemâl'in davetlileri bu suikast tasavvuruna itidâlli yaklaşır ve olumsuz sonuçlar doğuracağını ifade ederler. bk. Beşir Ayvazoğlu, *Fikret*, Everest Yayınları, İstanbul 2019, s. 355.

⁸² Özgül, *Son Jön Türk Kalesi Ahmed Kemâl Akünel*, s. 24.

⁸³ Tiken, *Mısır'da Jön Türk Basın ve Edebiyatı*, s. 150.

⁸⁴ Özgül, *Son Jön Türk Kalesi Ahmed Kemâl Akünel*, s. 113.

1.4.4. Hüseyinzâde Ali

Türkçülük akımının öncülerinden olan siyaset adamı, gazeteci-yazar ve hekimdir. 1864'te Azerbaycan'da doğan Hüseyinzâde Ali, ilk eğitimine Tiflis Türk Müslüman okulunda başlamıştır. Erken yaşlarda içine girdiği çevre dolayısıyla edebiyata ilgi duymuştur. 1884'te ortaokulu bitiren Alibey Hüseyinzâde, Rusya'nın başkenti Petersburg'a giderek Askerî Tıp Akademisi'ne kaydoldu. Aynı zamanda serbest bir dinleyici olarak Petersburg Üniversitesi'nin Şark Dilleri Fakültesi'nin faaliyetlerine de devam etti. Şarkiyatçıların ilmî usulleri ile doğu mütefekkir ve yazarlarını tanıdı, onların eserlerini değerlendirdi.⁸⁵

1890'da İstanbul'a gelen Hüseyinzâde Ali, burada Askerî Tıbbiye'ye kayıt oldu. İttihad ve Terakkî Fırkası'nın kurucuları arasında yer aldı. Tıbbiye'den sonra 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'na askerî tabip yüzbaşısı olarak katıldı. 1900'de Askerî Tıbbiye Mektebi'nde cilt ve frengi hastalıkları profesör yardımcısı görevine getirildi. İttihad ve Terakkî mensubu olduğu için görevinde fazla kalamadı; 1903 yılında Azerbaycan'a döndü. Rusça yayımlanan *Kapsi* gazetesinin başyazarlığını yaptı. Ahmet Ağaoğlu, Ali Merdan Topçubaşoğlu ve Azerbaycan'ın en zenginlerinden Zeynelabidin Tagiyef'le Türkçe günlük *Hayat* gazetesini kurdu. İki yıl bu gazetenin başyazarlığını ve müdürlüğünü yaptı. *Hayat* kapandıktan sonra Tiflis'te *Füyûzat* dergisinin müdürlüğünü ve başyazarlığını üstlendi. Sonra Kafkasya'da çıkan *İrşad*, *Terakkî*, *Hakikat* gazetelerinde yazdı.⁸⁶

Bilim adamı, sanatkâr, ideolog ve entelektüel olarak döneminin bütün siyasi ve edebi şahsiyetleriyle dostluklar kuran, onların saygısını kazanan Ali Bey'in dostları arasında İbrahim Temo, Ubeydullah Efendi, Dr. Abdullah Cevdet gibi İttihad ve Terakki mensupları, Tıp Fakültesi öğretim üyeleri Türk Ocağı mensupları, Hilâl-i Ahmer teşkilatı üyeleri, Rusya Türklerinin ileri gelenleri, Yusuf Akçura, Ahmed Ağaoğlu, Ziya Gökalp, Mehmed Fuad Köprülü, Mehmed Emin Yurdakul vardı.⁸⁷

Hüseyinzâde Ali Bey ilk Türkçülerdendir. *Hayat* gazetesinde yayımlanan makalelerinde Türklerin ırk ve dillerini incelemiş, Türklerin büyük birlikler kurduklarını

⁸⁵ *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Azerbaycan Türk Edebiyatı*, C.4, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 135.

⁸⁶ *Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar*, haz. Arslan Tekin, s. 51-52.

⁸⁷ Ali Haydar Bayat, *Hüseyinzâde Ali Bey*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 27.

belirtmiştir. *Füyûzat* dergisindeki yazılarında Türkçülüğü ele almış ve bütün Türklerin edebî dil olarak Osmanlı Türkçesini kullanması gerektiğini savunmuştur. Yazılarında Yazı ve Ayn, Ayn H., Heyatî, Salyanî, A. Turanî, Turanî, Ali Hüseyinzâde, Hüseyinzâde Ali Turan gibi değişik imzalar kullanmıştır.⁸⁸

1904'te İstanbul'dan Azerbaycan'a döndükten bir yıl sonra, Yusuf Akçura'nın Türkler için Osmanlıcılık, Turancılık ve İslâmcılık ideolojilerinden hangisinin doğru olduğunu Kahire'de yayımlanan *Türk* gazetesinin 23-34 sayıları arasında *Kısm-i Edebî* köşesindeki yazılarına, gazetenin 56. sayısında Bakû'dan A. Turanî imzası ve "Mektub-i Mahsus" başlığıyla bu konudaki düşüncelerini açıklamıştır. Ali Bey bu yazısında gazetenin eski sayılarında Tatar olarak ayrı bir ırk gösterilen Kazanlılar, Kırımlılar, Orenburglular'ın Türkoğlu Türk olduklarını, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Türklerin aynı İslâmî inanç altında, mezhep duygusunun üstünde, aynı ırkın mensupları olarak birbirlerini sevmeleri gerektiğini, suni olarak Pantürkizm ve Panislamizm gibi ideoloji icadına gerek olmadığını savunmuştur. Bu düşünceler dar anlamda Pantürkizm, geniş anlamda da Panturanizmin ilk savunmasıdır. Hüseyinzâde Ali Bey'in *Türk* gazetesinde yayımladığı yazı etrafında tartışmalar da cereyan eder. Türklük üzerine yapılan bu tartışma sonrasında Hüseyinzâde Ali Bey, *Hayat* gazetesinde "Türkleşmek, İslamlaşmak ve Avrupalılaşmak" gerektiğini savunan yazılar kaleme alır. Bu düşünce aynı zamanda daha sonra Ziya Gökalp tarafından ileri sürülecek fikirlerin de temelini oluşturur.⁸⁹

Hüseyinzâde Ali Bey'in *Türk* gazetesinde fikir yazılarının yanı sıra şiirleri de yayımlanır. Ayn Turanî mahlasıyla Hüseyinzâde Ali Bey'in "Terâne-i Seher" ve "Hakîkatin Büyüğü" adlı şiirleri gazetenin 56. sayısında yayımlanmıştır. Bu şiirlerinin yanında gazetenin aynı sayısında Rus şair Gavriile Derjavin'den Ayn Turanî imzasıyla bir şiir çevirisi bulunur. Gazetenin 19. sayısında Hüseyinzâde Ali Bey'e ait olan Ayn He. mahlasıyla "En Büyük Türk Şairinden" başlıklı bir şiir de yer alır. Daha önce İstanbul'da Jön Türklerle kurduğu ilişkiyi kendisi Mısır'a gelme de Mısır'daki Jön Türklerle de sürdürür. İstanbul'da Askerî Tıbbiye'de yakın dostluk kurduğu Abdullah Cevdet'in de Mısır'da faaliyet göstermesi ayrıca Hüseyinzâde Ali Bey'in Ahmed Kemâl'i *Füyûzat*'a davet etmesi bu ilişkinin birer örneğidir.

⁸⁸ *Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar*, haz. Arslan Tekin, s. 53.

⁸⁹ Bayat, *Hüseyinzâde Ali Bey*, s. 31.

1907'den 1910 yılına kadar Bakü'de Saadet Mektebi'ni kurarak burada dersler veren Hüseyinzâde Ali, 1910'da İstanbul'a geldi. İttihad ve Terakkî'nin merkez yönetim kuruluna seçildi ve 1918 yılına kadar bu partinin etkili bir üyesi olarak faaliyet gösterdi. 1916'da Berlin'de toplanan Türk Kavimleri toplantısına, 1917'de Stockholm'de milletlerarası sosyalist toplantısına, 1926'da Bakü'de Birinci Türkoloji Kongresi'ne katıldı. Türkiye'de *Malûmat*, *Türk Yurdu*, *Yeni Mecmua*, *İçtihat*, *Yeni Adım*, *Top Dünyası*, *Poliklinik* dergileriyle, *Hâkimiyet-i Milliye* ve *Tan* gazetelerinde yazdı. 1933 yılında emekliye ayrılmış ve 1942'de de İstanbul'da vefat etmiştir.⁹⁰

Gazete ve dergilerde yayımlanmış birçok şiiri, makalesi, hem edebiyat hem de tıp alanında yazıları olan Hüseyinzâde Ali Bey'in eserleri şunlardır:

1. *Abd-i Gılaf ve Mahfaza*, Bakü 1906.
2. *Siyâset ve Fûrûset*, Azerbaycan Elmler Akademiyası 1994. (Ölümünden sonra yayımlanmıştır.)
3. *Kefâlet Yahud Vefakâr Dostlar*, İstanbul 1923.
4. *Garbın İki Destânında Türk*, Bakü 1926,
5. *Faust*, İstanbul 1932.
6. *Veba ve Mikrobu*, İstanbul 1900.

Bu eserlerinin yanı sıra Hüseyinzâde Ali Bey'in tamamlamadığı bir ansiklopedik tıp lugatı, frengi hastalığı ile ilgili bir kitabı ve Adam Smith'ten çevirdiği *Milletlerin Zenginliği* adlı bir eseri de mevcuttur.⁹¹

1.4.5. Abdülhalim Memduh

Şair, oyun yazarı, edebiyat tarihçisi olan Abdülhalim Memduh, 1866'da İstanbul'da doğdu. Düzenli bir eğitim görmedi. Lisân Mektebini yarıda bırakarak Mekteb-i Hukuk'a girdi. Bu sıralarda bir taraftan Hariciye Nezareti Hukuk-ı Muhtelite Kalemî kâtiplerinden iken diğer taraftan da *Mizângazetsinden* yazılar neşreder. 1888'de *Muhit* mecmuasının yazı işlerini üstlenir.

Hükûmet aleyhine davranışları sebebiyle tutuklanan Abdülhalim Memduh, ardından Konya'ya sürgün edilir. Yedi yıl sonra Trablusgarb'a, sonrasında Bitlis'e

⁹⁰ Bayat, *Hüseyinzâde Ali Bey*, s. 52.

⁹¹ Bayat, *Hüseyinzâde Ali Bey*, s. 41-43.

sürgüne gönderilir. Oradan da kendi isteğiyle İzmir'e gider. Burada *Muktebes* ve *Hizmet* gazetelerinde yazıları çıkar. 1900'de yeniden sürgün edileceği endişesine kapılarak Avrupa'ya kaçar. 21 Temmuz 1905'te Folkeston'da ölür. ⁹²Abdülhak Hamid'in anlattığına göre cenazesi Prens Mustafa Fazıl Paşa'nın kızı Nazlı Hanım tarafından Tunus'a naklettirilmiştir.⁹³

Verimli bir yazı hayatı geçiren edebiyat ve kültür çevresinden çok sayıda dost edinen Abdülhalim Memduh, İstanbul ve İzmir basınındaki birçok dergi ve gazeteye şiir ve yazılarını gönderir. Tercüman-ı Hakikat, Nihal, *Gülşen*, *Servet-i Fünûn*, *İrtikâve Utarid* gibi gazete ve mecmualarda imzaları görülür. Ayrıca François Coppe, Victor Hugo, Charles, Baudelaire'den çeşitli çeviriler yapar.⁹⁴ Ülke dışında bulunduğu dönemlerde Folkestone'da *Dolap* ve *Meşrutiyet* adlı yayınlar çıkardığına dair kayıtlar mevcuttur.⁹⁵ Yine bu dönemde ülke dışında yayımlanan çeşitli gazete ve mecmualara yazılar gönderir. Kısa bir süreliğine Şura-yı Ümmet'in yazar kadrosu içinde bulunur.⁹⁶ Avrupa'da bulunduğu yıllarda Kahire'de yayımlanan *Türk* gazetesine de "Şemseddin Sami'ye" başlıklı bir yazı gönderir.

Bilal Öngül *Abdülhalim Memduh'un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma* adlı doktora tezinde Abdülhalim Memduh'un eserlerini şu şekilde tespit etmiştir:

Eserleri:

1. *Tasvir-i Vicdan*, İstanbul 1888.
2. *Tasvir-i Hissiyat*, İstanbul 1886.
3. *Bürhan*, İstanbul 1886.
4. *Bedriye*, İstanbul 1887.
5. *Reşit Paşa*, İstanbul 1888.
6. *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye*, İstanbul 1888.
7. *Mazlum Türklere Mev'ize*, Paris 1902.
8. *Ne Bekliyoruz?*, Londra 1902.
9. *Anthologie de L'Amour Turc*, Paris 1905. (Edmond Fazy ile birlikte)

⁹² Özcan Aygün, "Abdülhalim Memduh", TDV İslâm Ansiklopedisi, Ankara 2004, C. 29, s. 85-86.

⁹³ İbnü'l-Emin Mahmud Kemâl İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C.III, Haz. Hidayet Özcan, AKM Yayınları, Ankara 2000, s. 1306.

⁹⁴ Bilal Öngül, *Abdülhalim Memduh'un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*, Ege Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2002, s. 253-258.

⁹⁵ Muammer Göçmen, *İsviçre'de Jöntürk Basını ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri*, Kitabevi, İstanbul 1995, s.103.

⁹⁶ Öngül, *Abdülhalim Memduh'un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*, s. 90.

10. *Abdülhamit ve Genç Türk Bir Haremağası*, İzmir 1911. (Refik Nevzat'la birlikte)

1.4.6. Şerafeddin Mağmûmî

Hekim, yazar ve siyaset adamı olan Şerafeddin Mağmûmî 1869'da Üsküdar'da doğdu. Asıl adı Eşref Fevzi'dir. İlk tahsilini soğukçeşme Askerî Rüşdiyesi'nde yaptı ve Üsküdar Paşakapısı Askerî Rüşdiyesi'nden mezun oldu. Tıp öğrenimine Kuleli İ'dâdî-yi Tıbbî Mektebi'nde başladı, burada üç yıl okuduktan sonra 1887'de Gülhane Mekteb-i Tıbbiyye-i Askeriyyesi'ne girdi. Tıbbiyeden arkadaşları arasında Abdullah Cevdet, İbrahim Temo, İshak Sükûtî, Hikmet Emin gibi İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin kurucu kadrosu da bulunuyordu. Gülhane Mektebi'nden 1894'te tabip yüzbaşı olarak mezun oldu. Hekimlik mesleğini seçmesinde üç yaşında iken annesinin veremden ölmesinin, Mağmûmî lakabını almasında da anne şefkatinden mahrum olarak büyümesinin etkili olduğu rivayet edilmektedir.⁹⁷

Kuleli Mektebi'nde okurken hürriyetçi fikirlerle tanışan Mağmûmî, Mayıs 1889'da Gülhane Mekteb-i Tıbbiyye'nin bahçesinde oluşturulan İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin kurucu üyeleri arasında yer aldı. Cemiyetin aynı yıl haziran ayında Edirnekapı'da yapılan ilk toplantısında zabıt kâtibiydi. 1894'te Haydarpaşa Hastanesi'nde göreve başladı. Şubat 1895'te Adana, Halep, Beyrut, Suriye vilâyetlerinde baş gösteren kolera salgını münasebetiyle müfettiş olarak görevlendirildi. Mayıs 1895'te Tarsus, Mersin ve Silifke'de incelemelerde bulundu, bir buçuk yıl kadar bu bölgelerdesalgınla mücadele etti. Aynı zamanda buralarda İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin örgütlenmesini sağladı.⁹⁸

Şerafeddin Mağmûmî, daha Paris'e kaçmadan önce İstanbul'dan *Meşveret* dergisine "Sâî" takma adıyla yazılar gönderiyordu. Paris'e gider gitmez oradaki Jöntürklerle irtibata geçen Mağmûmî *Meşveret*'te artık kendi imzasını kullanacaktır. Yazarın 18 numaralı ve 27 Recep 1314-8 Eylül 108 (1896) tarihli *Meşveret*'teki "Ne İdik Ne Olduk?" başlıklı yazısı ise Doktor Şerafettin Mağmûmî" imzasını taşıyor. Ayrıca yazının altında gazete adına "Şimdiye kadar Saî imzasıyla derc ettiğimiz Makalât

⁹⁷ İsmailTürkoğlu, "Şerafeddin Mağmumi" *TDV İslam Ansiklopedisi*, EK-2, İstanbul 2016, s. 167.

⁹⁸ Türkoğlu, "Şerafeddin Mağmumi", s. 167.

Şerafeddin Beyindir” şeklinde bir not koyulmuştur. Mağmûmî'nin, yazılarını bizzat kendi adıyla yayımlaması, bu tarihte artık Paris'te olduğunu kesinleştiriyor.⁹⁹

Şerafeddin Mağmûmî, Ahmed Rıza, Mizancı Murad Bey, Dr. Nazım ile birlikte İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ni Paris'te yeniden canlandırmaya çalışmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in serhafiyesi Ahmed Celaleddin Paşa'nın girişimiyle Paris'teki neşriyatlarına son verilmesi ile İstanbul'a dönmeyip burada tıp eğitimi almaya karar verir. Bir taraftan da İstanbul'da çıkan *Tarîk ve İkdâm*'a imzasız yazılar gönderir.¹⁰⁰1901'de Paris'ten ayrılıp Mısır'a gider. Kahire'de *Türk* gazetesini yayımlayan heyetin arasında yer alır. Bu gazetede “Düşündüm ki” başlıklı siyasi içerikli makalelerinin bir kısmını “Bir Türk” ve “Oğuz” mahlaslarıyla, bir kısmını ise imzasız olarak yayımlar. Yine *Türk*'te “Gördüm ki” başlıklı yazılarını ise “Bir Koca Türk” ve “Uygur” adlarıyla yayımlar. Gazetede “Uygur” imzasıyla edebî içerikli yazılarda kaleme alır.

Şerafeddin Mağmûmî, II. Meşrutiyet'in ilânından sonra İstanbul'a döner ve burada beş ay kadar kalarak uğrunda büyük mücadele verdiği Meşrutiyet karşısında hayal kırıklığına uğrar. Tekrar Mısır'a döner ve 20 Temmuz 1927'de Kahire'de vefat eder.

Eserleri:¹⁰¹

1. *Başlangıç*, İstanbul 1306.
2. *İlm-i Nebâtât*, İstanbul 1890.
3. *Kimyâ-yi Uzvî ve Fenn-i İspençiyârî*, İstanbul 1891.
4. *Vücûd-ı Beşer*, İstanbul 1892.
5. *Ramazân Hediyesi*, İstanbul 1894.
6. *Koleraya Karşı Müdafaa*, Bursa 1894.
7. *Seyahat Hatıraları I*, Kahire 1908.
8. *Seyahat Hatıraları II*, Kahire 1908.
9. *Nasıl Zengin Olunuyor?*, Kahire 1910.
10. *Kâmûs-ı Tıbbî I*, Kahire 1910.
11. *Paris'ten Yazdıklarım*, Kahire 1911.
12. *Kâmûs-ı Tıbbî II*, Kahire 1912.

⁹⁹ Nazım H. Polat, *Dr. Şerafeddin Mağmumi-Bir Jöntürk'ün Serüveni*, Buke Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 31-32.

¹⁰⁰ Türkoğlu, “Şerafeddin Mağmumi”, s. 167.

¹⁰¹ Polat, *Dr. Şerafeddin Mağmumi-Bir Jöntürk'ün Serüveni*, 64-65; Türkoğlu, “Şerafeddin Mağmumi”, s. 167-169

13. *Düşündüm ki*, Kahire 1913.

14. *Seyahat Hatıraları III*, Kahire 1914.

15. *Hakikat-i Hâl*, İstanbul 1914.

1.4.7. Manastırlı Bahaeddin

1884 yılında Manastır'da doğan Bahaeddin'in biyografisiyle ilgili çok az bilgi mevcuttur.¹⁰² Harid Fedai Manastırlı Bahaeddin'in anne ve babasının İstanbul'a göç ettiğini ve onun hiç evlenmediğini tahmin eder.¹⁰³

Mısır'da Jön Türk gruplarıyla birlikte hareket ettiği görülen Manastırlı Bahaeddin'in *Türk* gazetesinde verimli bir yazı hayatı geçirdiği görülür. Gazetede, hikâye, çeviri ve siyasi rüya türünde yazılar kaleme alır. Servet-i Fünûn şiirine ilgi duyan yazar, Tefik Fikret'ten saygı ve övgüyle söz eder. *Türk* gazetesinde, Fikret'in şiirlerini kelime kadrosunda birtakım değişiklikler yaparak nesre çevirir. Meşrutiyet özlemini dile getiren hikâyeler yayımlayan yazar, bu hikâyelerini Mısır'da kitaplaştırır. Meşrutiyet'in ilanından sonra Türkiye'ye döndüğünü tahmin ettiğimiz yazarın bundan sonraki dönemde çok verimli bir yazı hayatının olmadığı görülür. Sabutel¹⁰⁴ soyadını alan yazarın Cumhuriyet devrinde rastlanılan tek eseri Almandan yapılan *Sus: Düşman Seni Dinliyor* adlı çevirisidir. Manastırlı Bahaeddin bu eseri 1943 yılında Turan Aziz Beler ile Türkçeye kazandırmıştır.¹⁰⁵

Ölüm tarihi hakkında bilgi edinemediğimiz Manastırlı Bahaeddin'in eserleri şunlardır:

1. *Eyyâm-ı Girizân*, Osmanlı Matbaası, Kahire 1908.
2. *Sus: Düşman Seni Dinliyor*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1943. (Turan Aziz Beler ile birlikte Almandan çeviri)

¹⁰² Yazarın doğum tarihinin 1884 olduğu 1953 yılında yapılan elli yılı dolduran muharrirler jübilesi kapsamında yayımlanan bir haber metninde yer alır. bk. *Akşam Gazetesi*, 29.05.1953

¹⁰³ *Manastırlı Behâ'e'd-dîn Eyyâm-ı Girizân*, Haz. Harid Fedai, Lefkoşa 2010, s. 8.

¹⁰⁴ Bazı kaynaklarda ve kütüphane kayıtlarında Manastırlı Bahaeddin'in soyadı, Sobutay şeklinde de verilmiştir. bk. Dilara Karakaş, *Turan Aziz Beler'in Romanları Üzerine Bir İnceleme* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, , İstanbul 2011, s. 31.

¹⁰⁵ Türk Basın Birliği Derneği tarafından İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi konferans salonunda, 30 Mayıs 1953 tarihinde düzenlenen "1953 Jübilesi" adlı toplantıda elli yılını dolduran sanatçılardan biri de Manastırlı Bahaeddin olarak ifade edilir. Bu anma toplantısı için hazırlanan broşürde Manastırlı Bahaeddin'in sadece bu iki eserine yer verilmiştir. bk. Taha Toros Arşivi, Dosya No:37,e-arsiv.sehir.edu.tr.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK GAZETESİNİN SEÇİLMİŞ EDEBÎ METİNLERİ

2.1. KISM-I EDEBÎ: LİSÂNİMİZ EDEBİYYÂTIMIZ

Nazar-ı insâfa büsbütün ayândır ki her türlü mevâni'e rağmen lisânımız, edebiyâtımız cidden müterakkîdir, müte'âlîdir. Bu devirde şarkta bir lisân bilmiyoruz ki Türkçe kadar terakkî gösterebilir. Yine şarkta edebiyât görmüyoruz ki Türk edebiyâtı gibi teâlîyemeyâl olsun. Mesela Arabî, Fârsî, o servet ve azamet-i esâsiyye-i mâziye ile beraber devr-i ahîrde hiç teceddüd gösterebildi mi? Evvelden ne ise yine odur, belki daha aşağıdır.

Şimdi elsine ve edebiyât-ı garbiyyede olduğu gibi Türkçe ile sâde efkârı, mezâmîni değil, etvârı, evzâ'ı da ifâde etmek mümkündür, lisânımız o derece rakîk, fasîh oldu, üslûb-ı beyân aynıyla insândır, kavî-i ma'rûfını Türkçeye tatbîk edebiliyoruz. Sâde bu kadar mı, bizde bir üstâd elinden çıkan bir makâleyi bir eseri mütâla'a ederken insan o sahib-i kalemi, her türlü evzâ' u etvâr-ı tabî'iyyesiyle pîş-i nazar-ı hayâlde hakikate benzer bir surette tecessüm ettirir, ettirmeye mecbûr olur. Tarz-ı beyân o derece müessirdir. Bir ferd lakırdı söylerken, bir hatîb nutk îrâd ederken her dakîka renk renk vaz' alırlar, sesi yükseltir, alçaltırlar, kolları kaldırır, indirirler. Bazen kalkarlar, yürürler, gezerler... Dedığımız gibi bütün bu evzâ'ı, bu ahvâli Türkçe güzel bir üslûbdan istidlâl etmek kâbildir. Bundan mâ'adâlisânımızdakelimâtın âheng-i fevkalâdesine, ibârelerin, cümlelerin revâbit-ı sâdesine ecnebîler bile meftûndur. Lisânımızı velev anlamasada bir ecnebi safvet-i fasâhâtle görüşülür bir Türkçe'yi işittikçe mahzûz olur. Şu cihet de şâyân-ı dikkattir ki bu ihtişâm-ı âheng-i edâ ile beraber lisân-ı Türkî mevâdca tabî'ileşti, sâdeleşti, şimdi on, on beş yaşında çocuklarımız adeta edebî, edîbâne makaleler yazıyorlar.

Yok, yok mahdûd bir zaman-ı ahîr içinde bu lisân hudûdu geçti, yürüdü, yükseldi, büyüdü, bir garblisânı gibi oldu, bu tecellîyi tasdik etmemek mümkün müdür? Şimdi ferih fahûr diyebiliriz ki:

Osmânî lisânı bu lisândır

Fikr eyle ne bahr-i bî-kerândır

Bu hakîkati böylece izâh ettikten sonra aramak, düşünmek isteriz ki bu feyzin masdarı nedir? Bu teceddüd kimin, kimlerin eseridir? Bu feyzin masdarı hem şarktır, hem garptır, bu teceddüdün bâ'isleri ise ekseriyâ velev müfritâne olsun, garp ve şarka meyl eden şuarâmız, üdebâmızdır. Bununla beraber esasen Türklük cevher-i pâkini, kudret-i fitriye-i nâmiyesini de bu mebhasda nazar-ı dikkatten ayırmamalıdır. Arab ve Acem'e ifrât ile teveccüh göstermiş olsalar da eslâfda Ahmed ü Necâfî, âvâre-i dil-şikeste Zâtî'den itibaren bakılır. Fuzûlîler, Nef'îler, Nedîmler sâireler Türkçenin bu te'âlîsini hazırladılar.

Hattâ Veysî'ler, Nergisîler, bütün o muğlâk, mübhem münşîlerimiz bu say-ı Hudâ-pesendâneye bülendâne iştirâk eylediler. Fil-hakîka bu dühât-ı edeb olmasaydı, Türkçe bugün bu aheng-i beyâna, o parlak elfâza, o encâma mâlik olur muydu? Hâlbuki Bâkîlerin, Nef'îlerin, bâ-husûs Nedîmlerin, Fuzûlîlerin, bizde i'lâ-yı fikr-i edebe de büyük hizmetleri oldu... O da bahs-i âherdir.

İlâhî bu efâzıl-ı edebden, bazen ne kadar kadr-nâ-şinâsâne müştekiyiz, gûyâ lisânımızı 'Arab ve 'Aceme kurban ettiklerinden dolayı müştekiyiz. Fakat bir kerecik olsun, munsifâne düşünmeliyiz. Türkçe onlardan evvel neydi, onlardan sonra ne oldu?

O şikeste-beste Türkî-i kadîmî, şivece, edâca, mevâdca her husûsça bir derece-i bülende, Fârsîler, Arabîler derecesine ref eden bu dahîler değil midir? “Divânını aç elinle söyle” hangi birinin fazâhat-ı belâgatı 'Arab ve 'Aceminkinden geri kalır? Böyle sürat ve muvaffakiyetle lisân-ı Türkîyi o mertebe-i kemâle ref etmek eser-i dehâ değil de nedir? Ama denilebilir ki o tarz beyân şâibe-i taklîdden bâ-husûs taklîd-i acemânenen'ârî değildi.

Gördüm olmuş halef selef hep

İran şu'arâsına halef hep

Zarar yok, o zaman cihân-ı edebde muktedâ-i terakkî edebiyât-ı Fârsiyye ve 'Arabiyye idi. Edebiyyât-ı garbiyye henüz meçhul. Nâ-mekşûf idi. Hâsılı dikkatle mütâla'a buyurulsun. Türkçeye ilk revnâkı, ilk şevki, revnâk-ı te'âlîyi, şevk-i terakkîyi verenler bu eslâf-ı 'izâmımızdır. Tekrar ederiz onlar gelmemiş onlar bu eseri vücûda getirmemiş olaydılar bil-âhirelisânımız bis-suhûle feyz ü kemâl-i hâzırını bulur muydu?

Türkçemiz şimdi, belki Kırımlıların ve sâ'irenin Türkçeleri gibi kırık, dökük, fakîr, yabancı bir derekede kalmaz mıydı? Vaktâki bil-âhire üçüncü Mustafa'nın, bâ-husûs Selîm-i sâlisin Mahmud-ı sânlînin azm-i hüsrevâneleriyle garbdan o cihân-ı terakkîden fikren feyz almaya başladık. Bil-hassa Reşid Paşaların, Fu'âd Paşaların, Âlî Paşaların himmetiyle sonraları bu feyz-i küllî tevsî eyledi, o mâyede zaten her türlü

kudret, cevher mevcûd, hâzır olduğu için bir Âkif Paşa, bir Şinâsî, bir Kemâl, hulâsa bütün o zümre-i bülend-i edeb ceffel-kalem, öyle bir sürat, öyle bir suhûletle Türkçeyi mertebe-i vâlâ-yı lâhıkına ref ediyordular... Artık lisânımız şarkdan alacağını hep almıştı, bu sefer garbdan istifâzaya başladı. Âkif Paşa işitti, anladı. Şinâsî, Kemâl, diğeri gördüler, anladılar ki garbda lisân, hattâ lisan-ı edebumûmiyyetle tebeyyün-i fikre bir vâsita demektir.

Bir fikri ne derece suhûletle, tesir ile tebliğ edilebiliyorsa bir lisân o kadar mükemmeldir. Bunun içindir ki servet ve ihtişâm-ı elfâza zaman zaman ihtimâm etmekle beraber yazı yazarken fikri, ma'nâyı rehber-i idrâk edinmelidir, nasıl düşünülürse öyle yazmalıdır, her şeyde olduğu gibi yazı da ve hattâ tabî'attan, safvetten ayrılmamalıdır. Zevk, neş'e, te'âlî hep o tecellîde, o nasîbdedir. Ne için garbın şâirleri, nâsirleri büyük düşünür büyük eser vücûda getirir, büyüklük gösterir oldular, hep bu sâyede!

Bu sâde hakikati idrâk eder etmez üdebâmızlisânımıza hayâle sığmaz bir vüsat, bir şevk, bir meziyet verdiler. Çünkü dediğimiz gibi himmet-i eslâf ile o zemîni ilk fırsatta her türlü te'âlîyemüsta'id, müheyyâ buldular. O bir kenz-i mestûr-ı irfân idi ki o ebedî kemâl ile öyle açılıverince böyle hârîka-nümûn oluverdi.

Garptan lisânca, edebiyâtça bu istifâzamızı o devr-i teceddüden beri artırdık, hattâ hadden aşkın, taşkın bir dereceye bile getirdik. Acaba şu ifrâtın bir zararı mı oldu, hayır bin kere hayır! Fil-hakîkaüdebâmızın içinde Türkçeyi adeta Frenkçe gibi, büsbütün o şîve ile büsbütün o tarz ile hattâ bütün Türklerin anlayabilmesi için muhtâc-ı tercüme bir sûretteteyazanlar türedi. Fakat vaktiyle Nergisîlerin, Veysîlerin, Sadîlerin de böyle muhtâc-ı tercüme değil miydi? Öbür temâyül şarka idi, bu meyl garba oldu. Fakat bu sefer garba doğru şu ifrât-ı inhimâkın mazarratlarından lisânımızı tâ Avnî Bey'den Nâcî Efendi'ye kadar bir mertebe tarz-ı metîn, kadîm taraftarlarımız hâme-i itidâlleriyle vikâye ediyorlardı. Yalnız vikâye değil, yine o feyz-i kadîm ile Türkçeyi tezyin eyliyorlardı. Hele Nâcî, hele Nâcî o cihân-ı kadîm-i edebden âheng ü metânet-i elfâz, encâmu ihtişâm-ı kelîmât gibi ne bedî'alar buluyor, getiriyordu. Tâ uzaklarda, yükseklerde garba, şarka, ne tarafa olursa olsun bir Hâmid'in te'âlîsi, tecellîsi Türkçe için bir şân-ı ebedî oldu. Lakin daha yakınlarda hizb-i şübbân-ı edebî velev müfritâne olsun bu feyz-i tevsîe tıpkı arılar gibi, öyle vecd ü şevk ile çalışmaları o şânıtemdîd eyledi. Her fikr-i heyecânda, cidd ü iştigâlde, mutlak terakkîde idi, üstâdlar çalışıyor, lâkin tilmîzlerine çalışıyordu, cidâl ile olsun, salâh ile olsun, netice-i say say-ı Hudâ-pesendâne idi. Tarz-ı kadîme meyl edenler

yazıyor. Lakin tarz-ı cedîde heves eyleyenler yine yazıyorlardı. Bütün bu sâ'î-i sıdk ü safvetden lisânımız, edebiyâtımız küşâyış buldu buluyor... O derecedeki bir devr-i takdîr gelsin gelsin, ufuktan şu bulutlar çekilsin çekilsin, matbu'âtımızdan ne hârikalar parlar, lisânımızda ne terakkî, edebiyâtımızda ne te'âlî peydâ olur. Cihân hayretle görür. Bir kavm ki seyf ile o iktidârı, kalemle bu istidâdı gösterir dururken ağrâz-ı ebed ü ânın, mesâvî-i zemin ü zamanın kurbanı olur da hayâtтан, necâttan zor zoruna mahrûm bırakılırsa insâniyyet için evvelüâhir bu birleke olmaz mı?

2.2. ŞUNDAN BUNDAN

Emile Zola kendi kalemiyle Fransa meşâhir-i üdebâsından mücâhid-i hakikat ü adâlet büyük Zola'nın sene-i devriye-i vefâtı vesilesiyle birçok hâtırât neşr edilip duruyor. Bunlardan en mühimi vefâtından az evvel bir sahib-i merâkım tertîb eylediği su'âllere müteveffânın kalemiyle verdiği âtîdeki cevaplarıdır.

Ahlâkımın başlıca hassasiyeti?: bilmiyorum.

İnsanda tercih ettiğim sıfat?: İyilik

Benim en makbul terânem?: bilmiyorum

Benim başlıca kusûrum?: bilmiyorum

Tercih ettiğim meşgûliyet?: çalışma

Emel-i sa'âdetim?: hiçbir şeyi yapmamak

Benim en büyük musîbetim nedir?: Şekk ve şüphe içinde olmak.

Ne olmak isterim?: da'imâ sıhhat-i tâmmede bulunmak

Bulunmak istediğim memleket?: Nerede yaşıyorsam orası

Tercih eylediğim reng ü çiçek: Kırmızı gül

Tercih ettiğim hayvân?: hepsi

Bence en makbûl müellifler?: Halisü'l-itikâd ve vuzûh ile ifâde edenler

Tahayyülde en büyük kahramanlar?: Kahraman olmayanlar

Hayat-ı hakîkate bence en makbûl kahramanlar?: Kendi ekmeğini kazananlar

En ziyâde tahkir ettiğim evsâf-ı tarihiye?: Hâinler

En ziyâde hayran olduğum fil-i askerî?: Ne için öldüğünü bilmeksizin ölen bir nefercik

Bence en makbûl isimler?: En sâde olanlar

En ziyâde nefret ettiğim şey? Anlamamak

Tercih ettiğim içki ve ta'âmlar?: İçmemek ve az yemek

En ziyâde takdîr ettiğim ıslâhât?: Bütün insanları bahtiyar edecek olan.

Mâlik olmak istediğim bahşâyiş-i tabî'iyye?:Fesâhât ve belâgat

Nasıl ölmeyi isterim?: Ansızın

Mağdûr ve mafûvv göreceğim kabahatler? : Yapıldığına te'essüf olunanların hepsi

Rusyada kızlar dârülfünûnu feminizm meselesinin Amerika'dan sonra en ziyâde intişâr ve terakkî eylediği yer Rusya'dır denebilir. İşte bunun en yeni delîli de bu kerre Petersburg'da tesîs ü küşâd olunan genç kızlara mahsûs Darül-Ulûm vel-Ma'ârifdir. Rusya Encümen-i Dâniş-i Fünûnunun re'isi Granduk Kostantin Kostantinoviç'in huzûrunda resm-i küşâdı icra edilen bu mü'essese-i nisâ'iyye-i âliye dört sınıftan ibâret ve her sınıf fünûn ve edebiyât şubelerine münkasımdır. Ve kayıd kabul olunacak tâlibâtı numûmî idâdiyye şehâdetnâmesinin hâ'iz olması şarttır. Bu haberi okurken bu türlü mü'essesât-ı ilmiyye-i nisâ'iyyenin bizdeki lüzûm-ı şedîdi fikrimizde uyandı. Bâ-husûs mestûriyyet sebebiyle mekâtib-i âliyyeye genç hanım kızlarımız devam edemiyorlar. Bunlara mahsûs bir dârü'l-tedrisin hele tıp şubesini dahi hâvî olmak şartıyla te'essüsü zamanı çoktan hulûl etti sanıyoruz. Bu husûsu ilerde tafsîlen maârif-i umumiye muhiblerinin enzârına arz edeceğiz.

Bir acîbe-i fizyolojiye – (Sanbarnardino) dan yazıldığına göre mahall-i mezkûr sekenesinden bir zenci dehşetli işti'âl kazâsından mahvolmak üzere iken bin müşkilât(zorluklar) ile canını kurtarabilmiş fakat garîbi şu ki vakayimüte'âkıb merkûmun levnî ağarmaya başlayıp simsiyâh iken bembeyaz kesilmiştir. Halkın hayretini mûcib olan bu hâli etubbâ-i mahalliyye dahi tevîlden âciz kalmıştır.

Çin imparatoriçesi San Lui Marazında – Çin İmparatoriçesi kendi tasvirini Amerikalı Miss Kate Ocusta Karl nâm ressama yaptırmaya başlayıp hattâ levhanın gelecek baharda Amerika'nın San Lui şehrinde küşâd edilecek maraz-ı beynel-milelde teşhîrine dahi müsâ'ade eylemiştir.

2.3. EYYÂM-I MAHSÛSA: NAMIK KEMÂL

Dün tamamen on beş sene evveldi... Bahr-i sefidin o sâkit adalarından birinde, Sakız'da bir ferd vefât eyledi, yok öyle değil, bir neyyir-i zekâ söndü... Böyle bir musîbet başka bir memlekette vukua geldikçe cihân mâtem-zâra döner, o ziyân acısını küçük, büyük, âlim, câhil herkes idrâk eyler. Bizde ise heyhât!

O dakıkada o gûşe-i iğtirâbda sönen o nûr, bu tarihten elli üç sene evveli bil-âhire hâme-i belâgatıyla o derece şâhâne vasf eylediği pâ-yı taht-ı Osmâniyye de mehd-ârâ-yı şuhûd olmuştu. Daha ibtidâ-i fasl-ı hayâtında, tufûliyyetinde o sâf, geniş cebhesiyle, o parlak, parlak olduğu kadar derin nigâhıyla, her hâliyle harikuladeliğini göstermişti. Fakat vaktâ ki sabâvete, sabâvettensebâba geçti, sinnen birkaç sene, fikren, idrâken ise senelerce büyüyordu, çoğumuzun henüz mekteb sıralarında geçirdiğimiz bir devr-i hayatta âsâr-ı fazl u irfânını, kudret-i hâme-i icâzını göstermeye başladı; Türkçede bir tarz-ı ifâde ibdâ eyledi, eslâfi mebhût, ahlâfi hayran kıldı, dilerse "Bârîka-i Zafer"lerle Veysîlerin, Nergisîlerinrûh-ı dakîkini istiğrâka düşürüyordu; fakat isterse "Tasvir-i Efkâr" ile Avrupa'nın en fasîh lisânlarına muvaffakâne yaklaşarak ahlâfa me'âlen bir ikbâl-i edeb hazırlıyordu. İlahî, o ne kudret-i dehâdır ki bir lisâna bir iki senede bir iki asırlık feyz ü te'âlîyi bahşediyorsun... Namık Kemâl'den evvel Türkçe ne idi, Nâmık Kemâl'den sonra ne oldu? Bununla beraber eslâftan, ahlâftan bir sahib-i hâmevar mıdır ki bu lisânı öyle müceddidâne, mesûdâne, belîğâne yazmış olsun. Bu üstâdın büyük bir rüchân-ı fazileti de odur, o olduki âsâr-ı irfânıyla yalnız, mâziye değil, âtiye de ilâ-mâ'sallâh gıpta-fermâdır. Devr-i teceddüd-i edebîmizden evvel öyle fasîhâne Türkçe yazan olmadı, fakat o devirden sonra da, hala bile acaba yazabilen var mıdır?

Bu nûr böyle doğdu, böyle birdenbire parladı, böyle süratle mâhiyet-i müşâşasını gösterdi, hemen hemen dilsiz bir millete parlak bir lisân-ı vedî'a gûyâ ki "Seng-i hârâdan güher peydâ" eyledi, fil-hakîka bu yolda Şinâsî gibi e'âzımında himmeti oldu, lâkin müceddid-ia'zâm Nâmık Kemâl'dir. Kemâl'dir ki hazîne-i edeb-i Osmânî'ye o vüsat u serveti verdi, Kemâldir ki matbu'ât-ı Osmâniyyeye o mecd ü revnâkı serpti. Tâ Tasvîr-i Efkâr'dan İbret'lere, Hadîkalara varıncaya kadar Kemâl'in neşriyyâtı gibi feyz ü tecellîyi, matbu'âtımız hâlen göremedi ve göremez de! Fakat:

Yüksel hünerinle kâni olma

İhsân-ı Hüdâya mâni olma

Terâne-i müşâşasını en önce terennüm eden o bârika-i fazîlet bu hizmet-i uzmâ-yı edeb ile iktifâ etmedi. Vatanına muhabbetini fi'len de göstermek, kalbinin de fikri gibi büyük olduğunu isbât etmek istedi. Türkçeyi şarktan muzafferâne sökmüş, çıkarmış, safha-ı garrâ-yı garba ref eylemişti. Türklüğü de öyle yapmaya kalkıştı. Türkçenin o gûnâgûn kuyûdı, secileri, sanatları, cinâsları, hulâsa bütün o zincirleri canını sıkılmış, hâme-i marifetini o vâdî-i inkılâba sokmuştu. Türklüğün o reng-â-reng esâreti, mahkûmiyeti fikr-i ahrârânesini isyâna düşürdü... Lisânını nasıl o girîveden kurtardıysa milletini de öyle kurtarmak hevesine düştü. Böyle bir say-ı muhteşeme bezl-i vücûd etmek için evvel-emirde bir zemîn-i hürriyete geçmek gerekti. Kemâl de vatanı, evlâd ü 'ayâlî, memuriyeti hep terk ile öyle yaptı.

“Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten”

“Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten”

matlarıyla başlayan kasîde-i garrâyıtanzîm ede ede Fransa'ya, İngiltere'ye revân oldu. Bu sebîl-i gazâ'da türlü türlü acılara uğradıkça:

Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplansın gelsin

Dönersem kahbeyim millet yolunda bir azîmetten

dedi, sebât eyledi...

Bu cihâdın netâici ne olursa olsun, tesîri, ehemmiyeti büyük oldu. O demden itibârendir ki Türklüğe siyâseten bir feyz, bir şebâb geldi. Cihân anladı ki bir Türk edeben olduğu gibi siyâsiyyâtça da bir Avrupalı gibi düşünebilir, hareket edebilir. Kemâl'in, rüfekâsının Londra'da neşr eyledikleri "Hürriyyet" ise cidden bir nümûne-i irfândır. Efsûs, o zamandan beri bu zemînde pek çok neşriyyât-ı hilâf-gîrâne vâki oldu. Fakat kudret-i edebiyece, kudret-i fikriyece, hattâ kudret-i siyâsiyyece Hürriyyet'in kâ'bına varanlar olabildi mi?

Bu sahîfe-i kemâl-i edeb, edbiyyât için bir nümûne idi, hâlâ da bir nümûnedir. Fakat irfan ü siyasiyyât içinde öyle değil midir? O nezâhet-i lisân nedir? Dakâyık-ı haslet-i şarka o vukûf nedir? Nedir o tedbîr, nedir o temyîz? Saltanata karşı hürmette bir lahza

kusûr etmemek sâhib-i saltanatı o nizâ'nın fevkinde tutmak, ma'a-mâ-fih hem saltanata, hem hükûmete, hem millete –zaten hep birdir- hizmet eder her hakîkati söylemek, yazmak o hizb-i hürriyetin düstûr-ı hareketi oldu. O kadar ki Âlî Paşa'nın vefâtıyla ahvâl bir parça sükûnet bulur bulmaz ayn-ı neşriyyât-ı hilâf-gîrâne İbret, Hadîka, sâire kisveleriyle Dersaâdet'e girebildi.

O devirden itibaren idi ki Namık Kemâl'in kâlinde, kaleminde, şahsından devlet ü millet için daha büyük, ne büyük hizmetlerme'mûl idi. Bir cerîdenin riyâset-i tahrîriyyesinde, cihân-ı matbuâtinkürsî-i tevkîrinde o büyük muharrir edeb ü irfân-ı Osmânîyi ihyâ, i'lâ eylerdi. Zaten öyle de yapmaya başlamıştı, İbret'in, Hadîka'nın pek çok bendleri o nev' bedâyi-i Kemâldendir ki bu müdde'âya zaman ile mü'eyyed, nûrdan parlak birer güvâhdır. Yine o sâhib-i dehâ bir dârül-fünûnun rahle-i tadrîsindeşübbân-ı mülki ne rengin sûrette irşâd eylerdi. Bi'l-ahire telif ettiği Osmânî Tarihi'ni o zaman tadrîs edebilmiş olaydı, bugün bizde başka revîşde, başka emelde, başka fikirde bir hizb-i şebâb yetişmiş olurdu. Hâsılı yine o mücessim-i irfân bi'l-farz maârif nezâretini deruhde etmiş olaydı, şimdi idrâk ve irfân-ı Osmânî baştan başa bir tecellî-i diğere mazhar bulunurdu. Heyhât, buhasenâtın hiçbiri hayyiz-i husûle gelmedi, gelmedi... Nûrdan ziyâde zulmet içinde çırpınmaya alışmış,

“Rencîde olur dide-i huffâş ziyâdan”

Bir idâre o hâme-i fazl u hüneri zâlimâne kırdı, senelerce kırmaya çalıştı. O lisân-ı fazilet ü hamîyyeti susturmaya çabaladı. Şarkta tarz-ı hükûmet, şân-ı hâkimîyyet böyledir, halkın hayr-ı nef'ine ne sûretle olursa olsun hizmet etmek isteyenleri kahretmektir. Bu usûl-i idâre bir şahsa, bir zamâna münhasır olmadı, asırlarca böyle devam etti.

Hulâsa o fikr-i mübeccelinhidmet-i devlette inşirâkına da meydân verilmedi. Şiddet ü cevdetiylevülâtı, vükelâyı mebhût ederken kaymakamlıkta, mutasarrıflıkta söndürülmesine kadar varıldı...

Bedbaht ana derler ki elinde cühelânın

Kahr olmak için kesb-i kemâl ü hüner eyler

kavli hazîn hazîn tahakkuk ediyordu. Âkıbete emel ü irfan-ı Osmânî'ye “Vatan yahud Silistre” gibi bir bedîa-yı marifet ü hamîyyet ihdâ eylediği için daha devr-i Azîzî'de Magosa zindanına atıldı.

Cihânda ne parlak zekâ, hattâ ne büyük dehâ olursa olsun, bir halktan, bir memleketten böyle bir muâmele-i kadr-nâ-şinâsî görürse dayanamaz. Çünkü insana mensûbdur, söner, ma'a-mâ-fih zekâ ve dehâ-yı Kemâl bu mesâible de sönmedi, uzaktan uzağa mümkün olduğu kadar yine parladı, yine ufak tefek birçok bedî'alar saçtı. Ale'l-husûs her hâle rağmen, vatanını, milletini sevmekte, takdîs etmekte devâm eyledi.

Hâlâ bâb-ı âlînin o Felatûn'u beğenmez divâneleri sâ'atlerce uğraştıktan sonra âcâib ü garâ'ibkuyûd içinde bir müsvedde karaladıkları için evvelî, bâlâ, mutasarrıf, vâlî oluyorlardı.

Hâlâ nefâset nâmına taâmdan mâ'adâ cihândan hiçbir lezzet almamış ve bütün âmâl-i hayâtını şâirin dediği gibi:

Bir şîşe şarâb, bir semen-had

de bile değil, fakat bir sahan pilav ile bir kâse hoşâfta bulmuş bî-çâreler nâzır, vezîr tayîn olunuyorlardı. Daha neler neler olmuyordu. Nâmık Kemâl ise habs ü nefy ü nekbet içinde süründürülüyordu da yine:

Ezâ-yı habs u nefyi kadr ü nâmusla gördüm hep

demekten başka bir tarz-ı şikâyet bilmiyordu. Pek çok me'yus olunca:

Nâmûs ile irfânı yetişmez mi mükâfât

İkbâl yolu gerçi Kemâl'in kapanıktır.

Çok ak göremezsen de saçında, sakalında el-minnetü'llâh yüzü ak, alnı açıktır, diyordu. Bununla beraber vatanını, vatandaşlarını sevmekten, düşünmekten geri kalmıyordu. Ruslarla muhârebede mağlûb olduk, öyle bir Vâveylâ kopardı ki büyük bir kalbin ihtirasâtı ne büyük bir kudretle teblîğ olunur gösterdi.

Ya “Bir Muhâcir Kızının İstimdâdı” ne bedî'a-yı hamîyyet ü şefkattir o?

İşte şu mazlûmun teni!

Bak lekelenmiş dâmeni

İnsan mı sandın düşmanı?

Allah için öldür beni

Allah hıfz etsün seni

Vaktâ ki gâzî-i bî-müdânî Ahmed Muhtar Paşa hazretleri Gedikler gibi bir gâzâ-yı vâlâ ile şân-ı askerîmizi o devre-i nekbette bile ilâ'ya muvaffak oluyordu. Bu edîb-i a'zâmdır ki o ser-dâr-ı muzafferî:

Âferin ey rûzgârın şâh-süvâr-ı saf-deri!

Bir gazâ ettin ki hoşnut eyledin peygamberi

nidâ-yı tecbîli ile alkışlanıyordu.

Sevmedi, sevmedi, hiçbir şâir Nâmık Kemâl kadar vatanını, vatandaşlarını sevmedi. Fi'l-hakîka garâmiyyâta, aşkta büyük şâirlerimiz, bâ-husûs büyük bir şâirimiz yetiştî. Lâkin hep vatani daha belîğâne, daha müessirâne teblîğ eder şu'arâmız henüz türemedi.

Bu mülkün halkını söylet sana feryâd lazımsa

Bu mülkün halkını seyret harab-âbâd lazımsa

Bütün bu halktır ki kalb-i mükerrermin amâc-ı meyl ü muhabbeti oldu. Bu halkı mes'ud, bu mülkü ma'mûr göremediği içindir ki Namık Kemâl bedbaht öldü, bedbaht bitti.

Ölürsem görmeden millette ümîd ettiğim feyzi

Yazılısın seng-i kabrimde vatan mahzûn, ben mahzûn

demişti. O felâket de tahakkuk etti. Fakat fikrimizce Kemâl'in büyüklüğü, esâsen büyüklüğü lisândan, edebiyâtta ziyâde bu milletin mürşid ü mürebbî-i evveli olmasıdır. Bugün yazdıklarımızın, düşündüklerimizin çoğu acaba ta o menbadan nebeân etmedi mi? İhtisâsât-ı mâliyemizin ilk inkişâfâtı üstâdın o ilk âsârından aldığımız füyûzât ile değil midir? İbret ile Hürriyet ile fikren perverde olmayaydık, şimdi bizde garbın ne kadar içine girmiş çıkmış olsak da yine pek çok tuhaf beylerimiz gibi irfân-ı hakîki züğürdü kalmaz mıydık? Yok, ecnebî malı kifâyet etmez. Bir milletin kendine mahsûs kemâli olur. İşte bize o feyz ü nimeti bu üstâd-ı edeb hazırladı. Eyâ, şebab-ı hâl ü istikbâl, hüviyyetini, hakikatini bilmek, anlamak istersen Kemâl'in âsâr-ı azamet ü marifetine ikbâl et, secde et, oku, oku, en muhtasarından, en mufasssalına kadar o rengîn sahifeleri oku. O zaman

işte o zaman cidden mazhar-ı kemâl olursun. Böyle yapamazsan velev garbın hangi darülfünunundan mezûn olursan ol, ne öğrenirsen öğren, irfân-ı hakîki-i Osmânîye dâimâ bîgâne kalırsın.

Türklük bekâ bulursa, bir gün gelir Kemâl'in namına Bolayır'da, Sakız'da, Magosa'da, Bâb-ı Âlî caddesinde, hulâsa mülkün birçok köşelerinde tıpkı Fransa'da Victor Hugo'ya olduğu gibi heykeller rekz olunur.

Ey dâhiye sen şimdilik ol sabr-ı zillet

Heykel dikecek sonra senin nâmına millet

O devr-i saâdete kadar ise her müntesib-i edebin, her sâhib-i hamîyyetin şânına düşen fırsat düştükçe bu nâm-ı mübecceli takdis eylemektir.

Denir bir gün gelir de sâye-i feyz-i hamîyyette

Kemâl'in seng-i kabri kalmadıysa nâmı kalmıştır

O zümre-i güzîdenin tercümân-ı efkâr u hissiyâtı olarak, o emel ile intişâr eden "Türk" edîb-i azâmın on beşinci sene-i devriyye-i vefâtı olmak münasebetiyle, bu vazife-i muazzezeyîfâya çalıştı, şâyed muvaffık olduysa ne mutlu!..

2.4. EVRAK VE MEKÂTİB: MUHARRİR EFENDİ HAZRETLERİ

Cerîde-i ferîdelerinin geçen nüshasında münderiç ay yıldız şeklindeki Osmânî sancağının aslına dâir iki makâleyi dikkat ve ehemmiyetle mütâlaa ettim. Buna dâ'ir kimin başka mâlûmatı varsa işâr eylemesi ricâ olunduğundan min-gayri haddin mütâlaa-i tevârîh ile kesb-i vukûf eylediğim malûmât-ı âtîyyeyi tahrîr ve takdîme cür'et eyledim. Şöyle ki:

Müessis-i bünyân-ı devlet-i sultan Osmân daha genç ve bey iken fazl ü irfân ve sulh ü takvâ ile meşhûr Şeyh Edebâlî ismindeki âlim ile kesb-i muârefe eylemiş ve tesâdüfen bir gün kerîmesi Mâl Hatun'u görerek taaşşuk etmişti. Osmân Bey izdivâc talebinde bulunursa da Şeyh Edebâlî mûvâfakat eylemez. Birçok ay mürûrundan sonra Ertuğrulzâde genç Osmân Şeyh Edebâlî'yi ziyârete gidip gece orada misâfir kalır ve uykusunda şöyle bir rûyâ görür. Edebâlî'nin koynundan hilâl şeklinde bir kamer çıkarak kendi koynuna girmiş ve badehû önünde bir ağaç peydâ olup büyüye büyüye dalları budakları kıtaât-ı sâliseye sâye-bân olmuş ve cesîm dalları dört yüksek dağ "Kafkas, Atlas, Toros ve Alp Dağları" üzerine istinâd etmişler, müteâkıben cibâl-i mezkûrenin eteklerinden dört cesîm nehir nebeân edip şehirler, kasabalar, hisârlar, kaalalarla, câmiler, ehrâmlarla donanmış, çayırlar, ormanlarla yeşillenmiş vâdîleri suluyarak denizlere akmaya başlamışlar bu esnâda ağacın yaprakları şerâre gibi parlak, kılıç gibi sivri bir şekil olup rûzgârın sevkiyle kâffesi İstanbul'a teveccüh eylemiş ve pâyitaht-ı âlem olan iki denizin mültekâsındaki o şehir-i azîm münevver bir halka gibi parlayarak semt-i re'sinde dahi büyük bir yıldız zuhûr eylemiş.

Devlet-i Osmâniyye'nin bânî-i muazzamı bu temâşâ-yı ulvî karşısında mebhût ve mütehayyir kalıp tam parmağını İstanbul halkasına geçirirken uyanır. Ve bu hâlet-i nevmi sâhib-i hâneye nakl ve hikâye eyler. Şeyh Edebâlî tefekkürât-ı amîkaya daldıktan sonra hükm ve tabîr eyler ki kerîmesiyle sâhib-i rûyâ izdivaç edecek ve bunun semeresi olmak üzere bir devlet-i mu'azzam teşekkül eyleyerek cihângîrâne dünyâyı istilâ eyleyecek ve Konstantiniye anın pâyitahtı olacaktır.

Bunun üzerine Mâl Hatun ile Osmân Bey te'ehhül eyleyerek bundan sonra Sultân Orhan vücûd bulmuş ve Sultân Osmân nâil-i istiklâl olunca o fevkâlâde rûyânın hâtırası olmak üzere hilâl ü necmi devletine şîâr-ı resmî ittihâz edip bunu da alâmet-i cihâd ü zafer olmak üzere kırmızı zemîn üzerine bor levninde resmettirmiş ve o zamandan beri alâmet

ve füyûzat-ı iftihârımız olup kalmıştır. İşte târîhlerde manzûr ve meşhûdum olan kuyûd-ı mevsûka bundan ibâret olup daha başka tafsîlâta vâkîf olan zevât varsa tabîî yazıp haber verirler. Bâkî...

2.5. KISM-I EDEBÎ

Âile-i Hıdıviyye erkânından ve Mekteb-i Sultâniyye'nin yetiştirdirdiği ezkiyâdan Prens Muhammed İbrâhîm Bey Efendi hazretlerinin imzâsıyla “El-müeyyed” gazetesinde neşr edilen bir makâle-i edebiyenin tercümesidir:

“Yaşamak ve ömür sürmek! Acabâ zevk isrâf etmek demek mi? Yoksa başka bir manâsı mı vardır?”

Mısır gençlerinin en çoğu husûsen - âyânzâdeler- yaşamak, ömür sürmek ve gün görmek sözlerinin manasını eğlencelere dalmak ve oyunculardan tat almak zannediyorlar. Binâen aleyh fazâil-i insâniyye ve kemâlat-ı akliyye için yaratılmış ve dünyâya gelmiş olduklarını nazar-ı dikkatlerine almayarak hemân meydân-ı mülezzât ve sahne-i shevât-ı rezîlede alabildiklerine koşuyor ve birbirleriyle yarışıyorlar. Şâyed bunlardan birisi sâirlerinin gitmekte olduğu fenâ yollardan ayrılır ve her ne yüzden olursa olsun servetini ikikat eylemek tarafına koşar. Sözlerden uzak olsun!.. Şimdilerde ise bunların pek çoğu borsa da havâ oyunlarına düşüyor.

Bunlar adamlığa yakışan ve düşen işleri bilmemezliğe gelerek canını sever, zevklerine meftûn birer ten-perverî olup kalmışlardır.

Hele bunlardan bazıları vardır ki kendilerine pederleri bitmez tükenmez mâl: Ucu bucağı bulunmaz mülk bırakıp gitmişlerdir. Bunlar ise felekten ileride kendileri için neler alıkoymuş olduğunu görmeyerek veya boş bulunarak kesret-i mâl ve cesâmet-i mülklerine mağrurenşehvât-ı hayvâniyyeleri yolunda servetlerini târumâr ediyor, neleri varsa hep altından girip üstünden çıkıyor. Ve bil-cümle mâl ve mîrâsı harman edip bâd-ı safâya savuruyorlardı. Derken iki elleri böğürlerinde kalır, arkasından zillet ü meskenet deryâlarına dalıyor. Ve servet ü gınâlarıbî-kârla insâniîşeye kâfi gelirken nâfile yere cemiyete yük oluyorlar.

İnsâna bu hâl büyük ‘ârdır

Cemi‘yyete, medeniyyete ‘azîm bir şerdir.

Melâhîyi bir fidâna teşbîh edecek olursak sarhoşluk etmek, alâka eylemek, mâlını havâyâ saçmayı dahi işbu fidânın dal ve budağı makâmında tutarız.

Vay! Bu fidânın artık vereceği meyveye

Vay! Bu dalların yükleneceği şeylere

Sarhoşluğun menşei, sarhoşlarla ülfet ve buldukları yerlere devâma tenezzül etmektendir. İnsân yavaş yavaş alışır, görünene esir kalarak onlar gibi sarhoş olur kalır. Şâyed evvel-i emrde, sarhoşların merâtib-i hayvâniyyenin en aşağı derecesinde bulunarak masharalık ve alçaklık ve ihânetlere dûcâr olmalarından başka yerde akıl, fikir, mâl u sıhhatin ziyâ-ı zevâli ve arkasından bin türlü emrâz-ı muhlikenin ez-cümle ilâcı bulmayan ve evlâdına mîrâs kalan gabâvet ve felç ve sâir illetlerin üzerlerine hücûmu gibi ahvâl-i esef-iştimaleri nazar-ı dikkate alınırsa insâna en büyük vaaz ve en büyük bir ders-i ibret olur.

Alâka etmek yanî yosmalara abayı yakmak ise zillet, ihânete dûcâr ve aklını shevât-ı hayvâniyyesine musahhir kılarak yüreğinden merhamet ve mürüvvet hâssalarını mahv u ifnâ eylemek demektir. Hâlbuki akıl, nefse hâdim ve esir kalsın diye halk olunmayıp ancak nefse bir âmir ve bütün kuvây-ı beşeriyede hâkim olmak için mahlûktur.

Alâka etmekten kurtulmanın en birinci çâresi nefsinde meyl-i his edeceği bir şeyi ilk başlangıcında tekrar akıl ve fikrine getirmemek ve nazar-ı ehemmiyete almamaktır. Zîrâ bu bâbdaki vukûâtın cümlesine mebdeve sebep bir bakmak ve gözetmek olmuştur.

Şâirin:

Neyyir-i nigâhıyla bana zahm açtı da sonra

Noldun dedi cânâ seni hançerlediler mi?

Beyitinden dahi münfeham olacağı vechle gözünden urulanlar kurtulmak ve iyi olmak için çok zahmetler çekmeye ve hayli acılar tutmaya mahkûmdurlar. Heyhât heyhât ki esîr-i zülf-i perîşân olanlara âzâdelik yoktur!

Mâlını havâyâya saçmak ki şarklılardan pek çoğu böylelikle mübâhât ediyor ve isrâfa cömertlik sözünü halt ederek ayıplarını örtmek istiyorlar. İşbu haslet nefsi beşerde bir tabîat-ı mevrûse değil ise mutlakâ görenin belâsıdır.

Sebebi ise eş ve dost arasında kurulmak “Menem diğeri-nîst” diye halka görünmektir.

Bu hâl en ziyâde sarhoşlarla âşıklar arasında vukû buluyor. Görülür ki bunlardan birisi ne bahlinden, ne de lütfundan olmayarak hemen keseler dolusu bahşişler veriyor. Veya yerine mangır vermekten imtinâ ediyor. Bunun bu hâli ise sermest ve üftâdeliğine bir alâmet mutlakâ bulunup baş bâde ve hevâ ile dolarak idrâkini kaybetmiş, hum-hâne ve dum-hâneköşelerine düşerek rindân elinde oyuncak olup kalmıştır. Kâh bunlara karşı şişer, kurulur, azamet-fürûş olur. Kâh güler, gürler, velvele-i hurûş bulunur. Etrâfını alan bir nice kalendârân ise kendisine gülerler ve eğlenirler. Derken kesede sermâye, kâsede mastikâ kalmaz. Artık dört yanına bakınır, dost bildiklerini arar. Cümlesinin yerlerinden yeller estiğini gözüyle görür.

Böyleleri ne için mâllarını, bir cüzünü fukarâ-yı millete ihsân ile tathîr edip de Allâh'ın ve kullarının indinde mahmûd olmuyorlar.

Fenâlıklar ber-vech-i bâlâ zikr olunan şeylere münhasır kalmayıp tama ve gurûr ve sâire gibi nice hasâil-i zemîmeye de sebep bulunuyor ise bu râdde-i zikri maksadımız hâricinde olduğundan şimdilik terkini münâsib görürüz.

Şuraya kadar izâh eylediğimiz şeylerden malûm olmuştur ki “Yaşamak, ömür sürmek melâhiye müptelâ ve shehevâtına esîr ve lezzât-ı muhlikeye meftûn demek olmayıp ancak nefs-i insâniyyede câmiul-hayr bulunan ahlâk fazladan lezzet aldığı şeylerle istikmâl-i akl etmektir. Kemâlini bulan aklı ile şeref ve mâl ü sıhhatini muhâfaza eder ve sâhib-i müevvet olup hayrını gayra îsâl eden insân-ı kâmiller sırasına geçerek bu halk-ı cemîli ile insâniyeti ikmâl eder. Ahlâkı mükemmel olanın hürriyetle aklı ve kuvvet-i irâde ile sadr-ı vâsi bulunup ilâ-maşallâh ömür sürmeye ve günler görmeye muktedir olur.

Hemân Hudây-ı müteâl hazretleri cümlemizi nefsimize ve ebnâ-yı asrımıza ve milletimize hayrı olan şeylere mûvâfık buyursun âmîn!

Muhammed İbrâhîm

2.6. AFGANİSTAN'DA TÜRKÇE

Peder-i âlf-güherleri ne kadar mütedeyyin ve hamiyetli ve sâhib-i himmet ve gayret idiyse zât-ı mekkâr-ı müsemmaât-ı emîrâneleri de o derece âlem ve siyâsî ve âlî-cenâb ve zekî olan Afganistân emîr-i lâhikî Fehâmetlü Habîb'ullâh Han Hazretleri bu kere pâyitaht-ı emâretlerinde teşkîl buyurdıkları bir medrese-i cedîdenin programına elsine-i muhimme sırasında Türk lisânını da idhâl ile Afgan gençlerine talîm ve tadrîsini emir ve fermân buyurmuşlardır. Münâsebât-ı İslâmiyye-i düveliyyenin hakîkaten nisyâna atıldığı şu zamânda Emîr-i müşârün-ileyhazretlerinin herhâlde bir fikr-i musîb ve dūr-endîşî netîcesi olarak lisânımızın kendi açtıkları bir medresede tevîn ve tadrîsini emretmeleri gâyet büyük bir hüsn-i tesîr hâsıl etmiştir. Ta Çîn hudûdlarından başlayarak Buhârâ, Hive, Afgan ve İrân'ın Tebrîz cihetlerinden Kürdîstân ve Asya-yı suğrâyı ve Rumeli-i şâhâne ile Rusya'yı dolaşan bu millet-i hâkime lisânının asıl menşei olan Mâverâü'n-nehr cihetlerinden şimdiki belâgat u mükemmeliyetiyle mütemeddin bir milletin dili şeklinde tekrâr uyanmaya başlanması şâyân-ı iftihâr olmaktan ziyâde bahş-ende-i ümît-i irtibât ve emel-nümâ-yı takarrüb ve teveddüd bir nişâne-i intibâh diye telakkî olunur müessir-i güzîde-i hamiyet olsa gerektir. Fehâmetlü müşârün-ileyhazretlerinin kemâl-i muvaffakiyyet ve itilâ-yı şân ü şevketlerine an-samîmil-fuâd duâ ile beynel-İslâm taaddüd-i emsâl-i devletlerini Allâh-ı azîmü-şândan niyâz ve kemâl-i fahr ile yazdığımız şu birkaç satırın mazmûn-ı hakîkiyyesinde emîr-i celîl-i müşârün-ileyhe teşekkürât-ı vicdâniyyemizin mâ-ziyadeten mevcûd olduğunu ilâveten arz ederiz.

Heyet-i Tahrîriyye

2.7. MUHARRİR EFENDİ

Beş numaralı gazetenizde “düşündüm ki” tahtında mestûr olan sütûnlarda Türkçe lisânın Mısır kıtasında gittikçe tedennî eylemesi ve mahvolması yoluna gidildiğinden bahsedilmiş ve bu münâsebetle bunun müsebbib-i yegânesi zannedilmiş olan Hıdîv-i esbak merhûm İsmâil Paşa hakkında şöyle bir lisân istimâl edildiği gibi ricâl-i hâzıradan dahi bu meslekte devâm edenlere bir lisân-ı tevbih ile hitâb edilmiş olduğunu gördüm. Şu mesleğinize her şeyden sarf-ı nazar gazetenizin muvaffakiyyeti nâmına teessüf eyledim. Evvelâ acaba İsmâil Paşa’ya isnâd olunan cinnet ü ihânet mahâlinde midir? Anı bir kısa muhâkemededen geçirelim: Evet merhûm-ı müşârün-ileyh vâkıa istiklâliyyet havâlarında gezdi, bir Afrika imparatorluğunu düşündü ve bu bâbda ceddi Muhammed Ali Paşa’nın açtığı çağrı tevsîi eylemeyi kendine vecîbe bildi. Şüphesiz bu hâl ebnâ-yı Türke karşı merkez-i saltanata karşı sadâkete delâlet etmez ise de insâf buyurulsun irsen nîm-hükümdâr olarak tevellüd etmiş bir âdem zîr-i idâresinde dokuz milyona karîb yek-nesil bir ahâlî-i Müslime ve taht-ı tevliyetinde dünyânın en zengin bir kıta-ı vâsiasını görerek ve diğer taraftan dahi devletin idâre-i merkezziyesinde gün-be-gün zaf ve avâriz istilâ eylemekte idiğini müşâhade ederek, ahvâl-i istiklâliyyete müsâid ve müstaid zan eylemesi ve ol veçleidâre-i maslahata sülûk etmiş olması ve bu miyânda Türkçe yerine lisân-ı beldeyi ikâme etmiş olması pek gayr-ı tabîiyye midir?

Öyle bir mevkide olup da kendisini zevk ü sarhoş-ı istiklâliyyetinden men edebilecek olanlar miyonlarla insanlar içinde kaç kişiden ibâret olabilir? Fransızca bir darb-ı mesel vardır: Kraldan ziyâde kimse kral olamaz. Yanî menâfi-i kraliyeti düşünemez. İşte bu darb-ı meselin matlainca ve insâf dâiresinde düşünüldüğü hâlde İsmail Paşa dahikendi uğrunda hukûk-ı saltanatu fedâdan hükûmet-i merkeziyyeden ziyâde menâfi-i devleti vikâye ile mükellef tutulamaz. Ve bu bâbda daha çok söz söylenebilirse de yine sükût edelim: Vakıâ İsmâil Paşa’nın hatâ eylediğinde şüphe yoktur. Ve âdem-i muvaffakiyyeti dahi gösterir ki esâs fikr-i selîm olsa bile hedefe vâsıl olmak için istimâl ettiği vesâit yanlış idi ve eslâf misillü o dahi dâima nifâk-ı İslâm’dan istifâde bekleyen Fransızların peh-pehine kapıldı, istibdâdı istiklâliyyet zanneyledi, isrâfta ulviyet gördü. Bî-lüzûm borçlara battı, nihâyet kendine etti ve gerek Mısır’ı ve gerek sülâlesini öyle bir hâle getirdi ki hattâ Avrupalılar dahi Mısır’ın asâkir-i Osmâniyye tarafından işgâl ve istilâsı lüzûmunu görerek hükûmet-i seniyyeye bu bâbda teklifde bulundular yani Mısır’ın belki Muhammed Ali Paşa’dan mukaddem bulunduğu hâl ve münâsebeti ircâ-

yı imkânını ortaya koydular. Bunu tedkîk ve tarîf sadedimiz haricinde bulunduğundan yalnız şunu demekle iktifâ ederiz ki bu hâlden istifâde etmeğimizi de men eden herhalde İsmâil Paşa değildi. Bil-akis o âdem-i efâliyle kendine kuyu kazmış ve bilmeyerek hukûk-ı saltanatın istirdâdı esbâbını istihzâr etmiş idi. Fakat sonra bizim yerimize İngilizler istifâde ettiler. Her ne ise bu acıklı bahsî kapayalım şu makaleden maksad yalnız İsmail Paşa'nın şahsına karşı vukû bulan isnâdâtı reddetmek değildir. Bu kısmı “üzkürû mevtâküm bil-hayri” hadîs-i şerîfini dahî tezkâr ile kapayıp söze devam edelim!

Türklüğün lisânından evvel biraz kendinden bahsedelim: Türklük lafzı esasen az zamandan beri kavmiyet-i hürriyetimize âlem olmak üzere istimal olunmaktadır. Ve başlıca garbiyyûnun kavmiyeti itibarıyla hükûmetlerini tesis ve tesmiye eylemiş olmalarına taklîden ancak son zamanlarda bazılarınca hüviyyet-i siyâsiyyemizin Türklük itibarıyla teessüsü fikri zuhûr olmuştur. Ne hâcet hala daha kendini mümtâz addeden İstanbul ahâlisi Türk kelimesini taşralıları istihfâf makamında olmak üzere istimâl ettiği gibi başlıca Türk unsurundan mürekkep bulunan asâkir-i Osmâniyye dahi minel-kadîm Türklük namınaharb etmeyip din uğrunda cihâda gittikleri erbâb-ı vukûfun malûmudur.

Devlet-i Osmâniyye menşe itibarıyla Türklüğe müstenid ise de bilâhire kesb eylediği ve vûsat ve azimet ve alel-husûs hilâfet itibarıyla ihrâz eylediği şekil ve mertebe hasebiyle eczâ-yı mütemmimesini teşkîl eyleyen bütün akvâm ve bâ-husûs ve akvâm-ı Müslimeye mübtenî bulunmuştur. Akvâm-ı Müslime beyninde hâkim, mahkûm olmayıp cümlesinin bir hükûm ve kânun-ı adil ve şere tâbî olabilmeleri kafiyesi cümlesini müsâvî buldurmuş devletimizi dahî yalnız Türklerin olamayıp umuma mahsûs bir devlet olmak üzere teşkil eylemiştir. Bu hakikat bugün heyet ve vükelâyı teşkîl eden zevât-ı kirâma bir kere atf-ı nazar olunmakla dahi görülür ki makam-ı sadâretde bulunan zât bir Arnavud zabtiyye nezâretinde bir Arap orman ve ziraat ve maden nezâretinde bir Suriyeli Hristiyan hazine-i hâssada bir Ermeni bulunduğu gibi gerek süferâ meyânında ve gerekse umum-ı devâir-i devlet dâhilinde her milletten efrâd mevcuttur. Vâkıâ bu heyet-i umûmiyyeyi birleştirmiş olan ve vasita-ı ittisâl bulunan Türkler olmuş ve olmaktadırlar. Maa-zâlik minel-kadîm Türkler hiçbir vakitte kendilerine mahsûs bir makâm-ı rüchâniyyet tayin etmeye teşebbüs eylememiş oldukları gibi yine de öyle bir fikir ve niyete zâhib olmayacakları müstagnî-i îzâhtır. Türklerin bir maksadı var ise o da ancak devletin eczâ-yı muhtelifesinin irtibâtını muhâfaza ve takviyeye çalışmaktan ibarettir, devlet ancak bu

suretle teessüs etmiş ve yine de ancak bu sayede bekâ bulabileceği bedîhîdir. İşte şu mesrûdata binâendir ki Mısır gibi taarrüb etmiş bir kıtada “Türk” nâmında neşredilen bir gazete Türk tahakkümünü andırır ve bil-hâssa Türklük menâfiini gözetir gibi tevîl olunabilecek makâlâtta imtinâ edip bilâkis telif-i beyine hizmet etmiş ve âkvâm-ı müslime arasında mübâyeneti mûcib ve sû-i teville dûçâr olmuş nikat var ise onları ref ve izâle eylemeye say etmesi mûvâfık-ı akl ü hikmet olabilir. Bu dahi ancak mülâyim bir lisân ile ve cezb ü celb-i kulûba sülûk eyleyerek vûkû bulabileceği bedîdârdır. Lisân-ı Türkî'nin Mısır'da talîm olunması meselesine gelince vakâ-yı devletin lisân-ı resmîyesinin unutulması mûcib-i teessüf bir hâl olduğunu izâha hâcet var mı? Fakat bu husûsda kabahat sahib-i varakanın zannettiği gibi bir kişide on kişide değildir. Bu Mısır'da bulunan umûm Türklere ait bir hatadır. Türklerin ahlâkında en zayıf olan cihet kavmiyyetlerini muhâfaza husûsunda lazım gelen azm ve metânetin fîkdânıdır. İşte bu sebeptendir ki ebnâ-yı Türk mesela İngilizlerin yaptığı gibi gittiği yerde lisânının tevsîine hizmet edeceğine bil-akis kendisi hemen anı unutarak efrâd-ı beldeye benzemeye çalışıyor, ne hâcet İngilizler ancak yirmi seneden beridir Mısır'da buldukları hâlde sokaklarda tesadüf olan fellâh çocuklarına varıncaya kadar İngilizce tekellüm ettikleri hayretle görülüyor. Halbûki bunca yüzlerce senelerden beri Mısır'ı daire-i idâresine zam eylemiş olan Türkler kendi lisânlarını söyletemedikten başka ancak on sene, yirmi sene mukaddem Mısır'a gelip de tehhül ile evlâd peydâ etmiş olanların dahî çocuklarına lisânlarını okutmak lüzumunu hissetmemiş oldukları istiğrâb edilmeyecek derecede kesretle görülüyor. Binâ-ber-în cümlelerin günahını bir ya da birkaç kişiye yükletmek ne câiz ve ne de mümkündür. Bu hâle bit-tabî azîm teessüfle berâber ahvâlin tegayyürünü ancak evsâf-ı milliyemizin terakki ve teâlisinden beklemek ve muhâfaza-i hüviyyetinden inhirâf etmiş olmaları da itâle-i lisân ile değil belki akl ve delâil ile hakîkate davet etmelidir.

Gazetenizin muhiblerinden bulunduğum cihetle mâhza bir sâika-ı hüsn-i niyetle kendimi şu varak-pâreyi tastîrinden men edemedim.

Bir Osmânlı

2.8. EN BÜYÜK TÜRK ŞÂİRİNDEN

İltifât'tan Birinci Parça

Lütfun eder, ey latife-i nûr,
 Bir külbe-i hüznü gülşen-i sûr,
 Sevdim seni, olma dîdeden dur,
 İstihlâfa gel âfitâbı!

Ey nûr ki olmasaydı sâkin
 Binlerce senin gibi mahâsin
 Olmazdı bu memlekette mümkün
 Şark ehline sıhhat iktisâbı

Maksûd nedir, deęilsin âgâh
 Bir ben bilirim ânı bir Allâh
 Kendim okur ağlarım ben, eyvâh!
 Derdin ile yazdığım kitâbı.

Sevdim seni, ey enîse-i cân
 Düşüm bu fîraş-ı derde nâlân
 Olsun ki hakîkatin nümâyân
 Terk etti gözüm hayâl ü hâbı.

Mâzî ola gayrı hâb ü hülyâ
 Zaten o değil mi hâl-ı dünyâ?

Her subh gelip sen eyle ihyâ
Tarîkî-i rûz-ı igtirâbı.

Yâ Rab kimin inkisârıdır bu?
Bir nâirenin buhârıdır bu!
Hangi suçun ahz-i sârıdır bu
Ya hangi terakkubun cevabı?

Gel, gel ne revâ bu havf ü haşyet;
Azv etme bu kalbe başka niyyet.
Var onda da sendeki meziyyet:
Bir hüsne seza görür hicâbı.

Heyhât, bu kızda, ey metali
Meşhûd mu yâverî-i tâli
Olmuş nesi varsa mahv ü zâyî!
Yokluk dolu hâne-i harabı!

Yâ necm-i redîf-i bahtın, ey mâh,
Ol rütbemidir ki hâir-i câh
Peyveste olup da ettiğim âh
Aks etmeye “sevdiğim” hitâbı?

Sevdim seni, bunda şek yok, efsûs
Aşkıla değil ümîd-i pâ-bûs

Tasmîm edeli çok oldu meyûs
Olmaklığı pâynın türâbı

Gîsû mu nedir o fikret-i âbâd?
Ol reng-i zeri nedir Hudâ-dâd?
Yâ Râb, ne güneştir ol perî-zâd,
Kim nûra şebîhtir sehâbı

Ey yâd-ı vatan: Muînim ol sen,
Gurbet-zedeyim, karînim ol sen
Sâkî-i çemen-nişînim ol sen
Hazmeyleyim içtiğim şarâbı.

Bir aşk-ı nev oldu gerçi peydâ
Mâtem o siyâh fikrin amma!
Bir mâr gibi içimde hâlâ
Etmekte devâm pîç ü tâbı

Yâ Rabbi ne ittifâktır bu?
Sevdaya mı iştiyâktır bu?
Bilmem ki nasıl mezâktır bu
Sevdim ben o mâh-ı bî-nikâbı!

Bir matla-ı sâf-ı mihr-i matlûb
Mestûre değil o vech-i mergûb

Olmaz idi belki böyle mahcûb,
Bilseydi usûl-ı ihticâbı!

Ey tıfl, nedir benimle derdin?
Fikrimle bu dâimî neberdin?
Rûzî-i dilim mi, germ ü serdin
Sevkınle mi ömrümün şitâbı?

Sen nûr, hayât zıll-ı zâil:
Ey tıfl ki misl-i mevt-i hâil
Olmaz nazarın cihânda kâil
Temyîze herem ile şebâbı!

Ey tıfl ki misl-i mevt hattâ
Âlî ve denî yolunda hem-pâ
Tefrîk etmez sihâmının aslâ
Mesûd ü mükedder ü musâbı.

Eytıfl ki bin ketîbe-i zûr!
Etmez seni terk-i seyfe mecbûr?
Tâb-âver olur mu kalb-i meksûr,
Bir zerre kadar da olsa tâbı?

Eyler sana şâh terk-i efser,
Serdâr-ı cesûr ihâle-i ser;

Oldukça mukadder ve müyesser,
Çekmem mi ya ben bu hoş azâbı?

Ey kalp, ne ihtirâzdır bu?
Teklîf değil, niyâzdır bu!
Allâh'ın elinde râzdır bu!
Aşkın sorulur mu intihâbı?

Aşkın sana hâl ü şânı ma'lûm
Bir mahkemede değil o mahkûm
Kâbil mi ki bir sabi-i masûm
Tefrîk ede cürm ile sevâbı

Bir sen değil, ey müsebbîb-i âh!
Benden hep esâfil eyler ikrâh!
Fâik ki yaratmamıştır Allâh
İnsâna kilâb-ı kûçe tâbı.

Sevdim seni ben, oyunca meşreb
Mani midir ihtilâf-ı mezheb?
Mümkünse eğer kabûl-i matlab,
Terk et bu zehâb-ı nâ-savâbı!

Görmez mi bu mübtelâyı mazûr,
Ol göz ki ne semti etse manzûr,
İzhâr ile sanki mâî bir nûr,
Hem-tarz-ı semâ olur rikâbı?

Eyvâh! Bilinmiyor merâmım!
Bazen de alınmıyor selâmım!
Rüyâda mı gördü fikr-i hâmım,
Bilmem o duâ-yı müstecâbı?

2.9. EN BÜYÜK TÜRK ŞAİRİNDEN

İltifattan: İkinci Parça

Olsam ne kadar enîs ü hoş-gû
 Gülmez bana gülmez âh o gül-rû;
 İfrîte mi benzerim nedir bu
 Âşık nazarımdan ictinâbı

Reh-cû-yı necât iken İlâhî,
 Kalsın mı piyâde bir sipâhî?
 Acziyle olursa da mübâhî,
 Hiç yok mu o âcizin Cenâbı?

Ol müntebih ey hayâl-i şeb-gerd
 Ettik yetişir tahammül-i derd.

Gülsün bana gayrı hep zen ü merd
 Teşrih edelim bu iltihâbı

Her subh o yâre intizârım
 Hoştur, ben o demde bahtiyârım;
 Ettikçe nigâh-ı sügvârım
 Tekbîl o leb-i safâ maabı

Gülmezse dehân-ı gonce-i pür
 Güldükçe eder irâe-i dür;
 Nûşab-ı emel o şerbet-i mür
 Ondan daha hoş gelir itâbı

Yok misli o hüsn-i bî-bahane
 Bir dâne fakat sirişk-dâne
 Hiç mültefit olmaz in ü âna
 Tedvîr kılan bu âsiyâbı

Esti yine esti bâd-ı muhlik?
 Olsam da ne sûd o dürre mâlik?
 İndirme sen olsun, ey güzellik
 Deryâ-yı fenâda bir habâbı!

Bir bâddır ey gönül bu fikret,
 Kıl hâlden intifâ'-i gayret.
 Men etmeye olmayınca kudret
 Yâd etme ne lâzım inkılâbı?

Gel fırsatı bil ganîmet ey yâr
 Hıfz et anı, kapmasınlar agyâr
 Oldukça yerin bu bizim devvâr
 Kim sarsar-ı âhdır rübâbı.

Gel bak vatanım ne dil-rübâdır.
 Şâyân sana burc-ı itilâ'dır.
 Her su mütekârib-i semâdır.
 Tahsîs-i cevâmi'in kıbâbı

Gel gel kaçalım seninle bundan
 Hoştur bize semt-i şark-ı vatan,
 Kim hoş-ter olur mukârin olsan
 Bir mihr-i nevin o cilve-yâbı

Bir fikr-i mehîn imiş, acayib
 Olmaklığım i'tilâfa tâlip
 Hattâ .....deh olsa zâhib
 Mezhep değil a anın zehâbı?

Gel kılma yed-i tazarruum red
 Sevdâ-zedeyim senin müebbed,
 Olmaz bu kadar serim mukayyed
 Cây eylese pençe-i ukâbı

Cinnet getirir düşünse Âdem,
 Bilmem ne olurdu hâl bir dem
 Ger devlet-i vaslının görürsem
 Ben kendimi hâiz nisâbı.

Sevdim seni, ey sitâre-i ân
 Olsun zemîniyâna pinhân
 Eylersen eğer semâya eymân
 Şâhid kılalım şu mâhitâbı!

Olsun yerimiz şu sâye-i bîd,
 Versin ana şevk-i necm nâhîd,
 Kıl aks-pezîr fecr-i ümîd
 Bu âlem-i nîl-gûn-âbı.

İlmiyle şu tâir-i edîbin
 Ol baisi bir güzel nasibin
 Bitsin bu seni son garîbin
 Bir sözle umûm bî-hesâbı

Sen mûcidisin bu söz ü sâzın,
 Bâdîsi tazarru'un niyâzın.
 Kalbimde durur nigâh-ı nâzın,
 Görmez mi ne dindir ızdırâbı?

Yâ Rab, bu murâdı sen kıl âsân,
 Maksat ne ise sen eyle ihsân,
 Ol mihr-i münîre et nümâyân
 Gönlümdeki hâl-i incizâbı.

Bir âh gelip gider içimden,
Manâsı nedir bilir miyim ben?
Meşhûd sana mahall-i şiven,
Ben açmaya korkarım o bâbı.

Açtım seni ey neşîde-sûz
On üç sene sonra ayn-ı dirûz
Ol dağ dal olma şu'le-efrûz,
İskât ettim ben ol rebâbı!

Londra

2.10. MEKTUB-I MAHSÛSA: ÂVENG-İ ŞÛHÛR

[Rübâb-1 Şikeste'den Nesre Tahvîl]

Fasl-ı Bahâr (Mart)

Nazarlarının bütün câmidiiyeti, çehresinin bütün soğukluğuyla kış, kaç gündür ayrılmak istiyor, fakat ayrılamıyor... Bir donuk perde bir nikâb-ı anûd gibi. Şu kâinat-ı yetimeyi kaplayan bulutları kâh örtüyor, kâh açıp bakıyor, örtüyor... Hâsılı bu bârid nazlanmış, bu soğuk hâl-i tereddüd birçok sürüyor.

Şurada kuşlar, o zavallı yavrucağızlar bu cilveden sersemliyor, saçaklara tahassun ediyorlar; ötede her dakika bârid bir tahavvüle uğrayan şu manzara, bir lahza evvel aldanarak inkişâf eden bî-çâre çiçeklere dehşetâver oluyor... Hâsılı bir dakika-i ferdâ içinde, bütün şu mevcûdat kâh seviniyor, kâh ağlıyor. Şimdi gördüğünüz mütebessim bir nazra, biraz sonra bir çehre-i melâle münkalib oluyor.

Evet, Mart çirkin değil fakat en nazlı hatlarında huşûnet' alâimi mürtesim bulunan acı bir yüzü daha doğrusu hırçın, sinirli bir kadının hâl-i dâimi andırır...

Nisan

Çiçekli bir dala konmuş kanatlı bir hülya diye kalem, bu tasvîr-i sâdenakşıyla bahârı hülâsa eylemek isterken, ansızın tıpkı vüreykalaradaki peydâ olan bir hicâb-ı muhterizle bir âvâre cüretinden utanıyor...

Fakat hakîkaten o ne kadar latîf bir hengâme-i teceddüddür ki bütün dallarıyla, semâsıyla, kuşlarıyla şu köhne toprak, daha dün kışın pençe-i bi-insâfında hırpalanırken, bir gün şu sâha-i zerrîn-i tabiatın çiçeklenmiş bir inbisât-ı ferah-fezâ ile müsteğrak sürü sürü olduğunu görürsünüz.

Âh seherler incili, hafif yağmurlar arasında etrafa handeler saçarak mütebessimâne size bakarken şurada sular akar, ötede kuzular meleşir ve oynayırlar... Bu letâfet-i gûn-â-gûne baktıkça, hayat tecessüm etmiş de safâsından raks ediyor zannedersiniz...

İşte tabiatın bu ibtisâm-ı hand-â-hand esnasında, sarı bir nîlüferin açılmış rûh-i bahâr kadar bedâyî-nümâ güzel dudakları arasından bütün letâfetiyle, iltifâtıyla nîsân doğar...

Nîsân, şühûr-ı isnâ aşerin kraliçesidir.

Mayıs

Fasl-ı rebîin en rûh-nevâz bir semâ-yı kebûdi altında, muattar, esîrî bir hava-yı bahârın öpüp okşadığı zümrüdîn-çemenzâr, bir bedîa pare-i behiştî...

Burada saf u dilber, şûh u sevdakar bir köylü kız tasavvur ediniz ki etrâfını muhît rengârenk çiçekler; onun handesinden serpilten elvân-ı revnaktır, cânî beyninden sürûr ve naz ile ötüşen fevc-â-fevc kuşlarda, onun âvâz-ı şevkinden uçan ervâh-ı zî-âheng olsun...

Ah! Bu Mayıstır.

Münevver gözleri, payını takbîle çalışan nergislerle handân-ı tarâvet, muattar saçları, rüzgâra naz ile pûseler dokunduran sünbüllerle tâlân-ı letâfet, çıplak sînesi ise, vücûd-ı latîfînden râyiha ibtidâ eden çiçeklerle lertzân-ı muhabbet.

Oh! Bu şûhu fettân köylü kız “Mayıs” tır.

Mayıs doğunca jalelerde subh-i bahârîden gülçîn olurlar: Bu köylü kız o kadar sâf u dilber, şûh u bî-ârâmdır; fakat bir akşam en müzehheb raşe-i aşkıyla titrerken, bu bî-çâre de... Ah nefha-i vedâ ile söner.

Haziran

Mesûd köylü! Tozlu alnını tevekküle benzer behîmî ve handever bir incilâ okşarken, altın başaklı tarlasının bir kenârını tezyîn eden ağaçlar altında, bî-haber... Tahayyüle dalmış... Gel sevgilim gel!.. Seninle şu mazlum hatıradan firâr edelim... Bak, her taraf teferruce şâyeste!.. Gel rûhum! Biz bu devre-i şâiriyyet içinde seninle âguş âguşa bulunurken karşımızda ekinler pür-neşe ve pür-şagaf temevvüce geldikçe “mesûd köylüler” diye terâne-zen olsunlar...

Temmuz

Terli alnını, mâi yeldirmesinin yenlerine silerek tarlada yorgun argın bir köylü kadın gezinir... Semt-i resinde güneşin ateşler saçan şu feverân-ı şûaiyyesi altında bile, belli ki, başak toplamaya çıkmış... Bakınız! Mütemâdiyyen eğilip doğrularak yerden toprağın verdiği nimetlerden kuvvet-i maîşet topluyor.

Gâh zevcinin gayret-i gûlânesine, bazen de kızının neşe-i tıflânesine pek derin bir nazra-ı şefkatle bakar, gördüğü şu kavî âile ve önündeki bu bol mahsûlden başka fikrini

bir şey meşgul etmediği için bu saâdet ona kâfi görünür... Çünkü o küçük ailedir ki tuhfesi kemter ikdâmıyla ve o mahsûldur ki bir sene inâmıyla âlemi besleyecek!..

Evet, mâi yeldirmesiyle yorgun argın tarlada çalışan bu köylü kadın, bence Temmuzun timsâlidir.

Ağustos

Sünbülî bir havâ, bir muhît-i nâ-mahdûd içerisinde sükûn-engîz bir râkidiyyetle dururken zannedersiniz ki acı bir hisle raşelenir... Hasta bir nağme katre katre ve eşk-âlûd, fakat suûda katiyyen mecâli olmayarak dökülür... Bu sönen yazın son nefesleri dem-i vâpesînidir.

Bu soluknağme der ki: “Ey bî-sûd ömr-i nâlende! Fasl-ı sürûr geçti! Sen kudûm-i bahârı beklerken yaz vedâ-ı hayât edip gidiyor ve seni dest-i hazâna terk ediyor!”

Eylül

Giryân bulutlarıyla zerd ve muhtazır eylül hulûl ettikçe teşbîh-i zârını pek ziyâde sevdiğim âtîdeki şu şiir-i melûl hatıramı cerîha-dâr eder beni ağlatır!...

“Bir kızın hîn-i irtihâlinde

Dolaşan handeyi cemâlinde

Andırır hâlet-i zevâlinde...

Âh, ben sonbahârı pek severim!”

Teşrîn-i Evvel

Vech-i dilberinde saklı bir hüsn bütün ekdârı okunan şu verem-i dilrübâ, hazânın sevk-i kahrıyla yaprakları solmuş fersûde bir ağacın perişân ve hasret-perver gölgesi altına oturmuş, defterinde bir şiir-i giryân arıyor...

İşte sarı verem ziyâlarıyla tâb-dâr cephe-i sâfında da hülyâ nümâyân... Ve biraz solgun, biraz mahmûr-i sevdâ olan bu sarı gelin hâli, düşün yaprakların râz-ı melâliyle de pek mûvâfık ki bu da o cebhe-i sâf u hazînidir hutûtuyla muharrer görünüyor...

Teşrin-i Sâni

Birer pervâne-yi sekrâna benzeyen zavallı bî-mecâl yapraklar, rüzgârın bî-insâf, mütehevvir hücumları arasında yarışan, âvâre-ser dönüyor düşüyor, kırık dallar ve bozulmuş kuş yuvaları, hazânın pençe-yi kahrında dökünerek öteye beriye çarpılarak mahkûm-ı iğbirâr, ağlıyorlar...

Kışın hevl-engîz, câmid nazarları altında rencide-i bî-çâre kuşlar küçücük ruhlarına bir melâz-ı nevbahârîyi ararken, hasta, üryân bir hâlde bister-i hâkîye serilmiş cism-i tabîat da, madûm iniltilelerle kim bilir nerelerden bir şifâ, bir feyz, bir muhyî arıyor.

Fasl-ı Şitâ – Kanûn-ı Evvel

Her yer beyâz, her şey hitâm-ı hâile-i berfe muntazır oldukları hâlde yekpâre bir beyazlığın altında raşe-nâk ve naş-ı hâk bir sûrette lifâfe-i emvâtı andırıyor... Yalnız birkaç bed-nigâh, nazîr-i tayf-ı âdem kargalar bu sahne-i beyâzda bir tûde-yi siyâh teşkil ediyorlar... Bunlar gûyâ bu intizâmın o reng-i sükûnu ve kışın numûne-yi râz-ı derûnudurlar.

Kanûn Sâni

Yine kar... Bir sükûn-i câmidle, yine her yer melûl ve mevt-âlûd...

Bir donuk perde, bulutlardan müteşekkil bir nikâb-ı anûd, çehre-yi kâinâtı beşerin çeşm-i ibtihâlinde saklıyor ve yine o donuk perdenin zilâlînde bu bî-çâre beşerin bir hirâs-ı bâridle titreyen nazra-ı münâcâtı tecellî ediyor. Hâsılı şu levh-i hazîn ve mâgmûmun her yanından dalga dalga reng-i memât akıyor. İşte şu fikr-i meşûmun üryân ve zâr ve müstagrak-ı melâl iki timsâli... Ah, fahr-i zaman ile belleri bükülmüş kadîd-i lerzende bu iki âciz, çatlamış elleriyle yoklanarak şu mezbelede işte hayat arıyorlar...

Şubat

Karlar, ümîdler, son defa olarak şu hâk-i nâime zâr u bî-mecâl kanatlarını silkiyor... Demek ki, mevsim artık vedâ ediyor...

İşte bu sırada dağların sîneleri de seylâbelerle şerhalanır ve bu şerhalardan her biri bir bâhâr-ı hayât ihtivâ eder... Evet her mevsimin sükûtu başka bir mevsime menba-nümâ olur, fakat ey tâli-i beşer..! Ben bu zuhûr ve sukût-i mevâsime baktıkça bilmem niçün teellûm eder de sana ağlarım.

Manastırlı Bahaeddin

2.11. YİNE BİR TÜRK ŞAİRİNDEN

“İğtirâb”

Figân figân ki garîbim vefâ diyârından
 Baîdim âh o perînin reh-i güzârından.
 Bir öyle bâdiye-yi firkat oldu kim vatanım
 Hayâl-i yâr bile geçmiyor civârından.
 Şu gülüşünün saçılır girye-yi ibtisâmından,
 Gelir şemîm-i hazân nefha-i bahârından.
 Sabâhı leyle-yi hicrân kadar bükâ-engîz,
 İner umûm-ı seher necm-i şu'le-dârından.
 Mehîb âh cihândır zaman-ı kadr-i mahdûd
 Uğultularla gelen nevha-i cûy-bârından.
 Girüb makabir-i uşşâka toplamış da nesîm
 Bütün şu yerlere saçmış gönül gubârından.
 Bu giryegâh da âh eyledikçe ben tenhâ,
 Acep duyar mı o meh-pâre hande-zârından?
 Benim figânlarımı yârime götürmezse
 Ne anlarım bu yerin cûşiş-i bahârından?
 Şu bülbül âh o gülün gülistânına gitse,
 Duyulsa nevhalarım şi'r-i gam-nisârından
 Hazân bulutları rahm etse yâre gösterse
 Hazîn çehremi ufk-ı seher kenarından.
 Denizde, kuşta, bulutta vefâ olur mu bana?
 Yabancıнын ne duyarlar lisân-ı zârından

Ecel, ecel diye tenhâ-rev-i sahârîyim,
Hayat mahvoluyor mevt-i intizârından!
Belâ-yı vücûd mu ey âlem-i cahîm-i firâk
Yakıp da kurtarıyor hâl-i ihtisârından.
Ten-i garîbime çok görme bir avuç hâkî
Ne gam gelir sana bir aşkın mezarından?

2.12. BAŞKA BİR TÜRK ŞAİRİNDEN

Şiir

Sarîr-i hâmememe güldün gibi tahayyürle

Garip geldi sana bir garîbin elhânı

Bu nây-pârede mecbûldur teessürle

Bunun da böyle olur bak enîni, efgânı

Bizim diyârda her şey güler iken ağlar

Bu yolda almış o yerler nasîbini Hak'tan

Figân çıkar derelerden dumanlıdır dağlar

Melâl içinde temevvüc eder hayâl-i vatan

Çiçeklerindeki şebnem birer sirişk-i elem

Tuyûrunun sesini titrek, rakîk, nevha-nümûn

Bütün mahâsin-i eşya tutar gibi mâtem

Bedîa-zâr şebâb ve emel durur mahzûn

Bedîa-zâr-ı emel! Biz bu şeyi bilmezken

Nasıl sa siz bize gösterdiniz tehevvrle

Ne hoştu, nûr-ı şafakla uyandınız erken

Bizimse geçmede eyyâmımız tasavvurla

Bizim diyârda pek çok harâbe var ma'lûm

Ufuklarında birer ümidin hayâli gezer

Enîn-i ye's ü tazallum-ı gırîv ü nâle-i yevm

Budur o yerlere şimdi veren ferr u zîver

Bana gelince! Teellüm-nümûd olan o yerin

Kararsız müteheyyic garip kimsesiyim

Değil penâh-ı ahîrim olan şu beldelerin
Bûy-ı safâ kesrenin bir garîb-i bî-kesiyim
Nigâh-ı hüzn ile baktım cihânda her hâle
Enîn-i ye's ü figân-ı melâldir eserim
Bunca hayatıma dense mesdîd bir nâle
Evet, ben inlerim inler benimle kilik-i terim

2.13. BEND-İ MAHSÛS: TİYATRO

Medhal-i Târîhî

Tiyatro nedir, evvelden ne idi, zamanımızda ne oldu, kadîm Yunanistan'ın tiyatro müellifleri, devr-i teceddüd, İngiltere:

Şekspir, Fransa: Korneyi, Rasin...

Üdebâmızdan biri hayli zaman evvel: “Tiyatro

Kamış kalemin gıcirtısına gülen bir matmazele hitâb.

“Bir mektub-ı edeptir.” demiş ve bu söz ekseriyetle henüz tiyatroyu mahûd-ı zuhûru kavlından ibâret addeden o vakte göre hâiz-i ehemmiyet, celb-i dikkat görülmüştü. Fakat cihân, cihân-ı terakkidir. O demden beri biz bile sâha-i teâlîde şöyle böyle mesâfeler katettik. Garptan doğru ezansız bir şaşaa ile parlama gelen neyyir-i irfân ve emâle karşı göz açtık, teveccüh eyledik...

Sade her türlü cilveleriyle tiyatronun envânını, fâcialarını, vakalarını, mudhikelerini, operalarını, operetlerini görmeden, anlamadan, görmek, anlamak ile iktifâ etmedik... Bir dereceye kadar olsun, kısmen de icâd veibdaa çalıştık. Pek nâkıs, ibtidâî olmakla beraber, çünkü bu bir ibtidâ, bir fâtiha idi, her başlangıç ise biz-zarûre nâkıs olur – bu yolda eserlerimiz yazıldı, hattâ oynandı, evet oynandı. Gedik Pâşâ'da Şehzâdebaşın'da, Kuşdili'nde, ötede, beride yalan yanlış olsa da oynandı. Akşamı sönük, soluk çıkmış olsa bile bu bir sabah-ı inşirâh-ı marifet idi. Bizde tiyatronun kâmilen feyz-yâb-ı tecellî olmamasına sebep bir değil, belki mesel-i marufda denildiği gibi yüz birdir. Bunların birini meselen tesettür-i nisvânı söylemek esbâb-ı sâireyi tahrîbden istignâ için kâfîdir.

Biz bu mevânî-i gûn-â-gûne mebnî memleketimizde derd-i vukûf ile bitâp iken garpta yine o tiyatro hârikül-âde tecelli ile itilâ ediyor. Edep kelimesinin manâ-yı fâsihi edebüd dünya ved-dîn de olduğu kadar tevsi olunsa bile, sade bir mekteb-i edeb olmakla, o derece kalmakla iktifâetmeyerek bir mekteb-i edebiyât, bir mekteb-i müktesebât, bir mekteb-i ahlâk-ı beytiyye, ahlâk-ı millîye, ahlâk-ı ictimâiyye, hâsılı bir mekteb-i hayât, bir mekteb-i tekâmül-i hayât mertebesine terfi eyliyordu. Zaten Yunan-ı kadîmin Aşilleri, Sofokolları, Oripidleri, Aristofanları cihânda kabilliyet-i idrâk meâlî pây-dâr oldu. Kahbe oldukça sönmez, sönme bilmez eserler, nûrlar ile fâcianın ve hattâ bir parçada

mudhikenin en kara nümûnelerini ibdâ etmişlerdi. Asırlar bitti, kurûnlar geçti, kavimler medeniyetler battı. O birkaç sahîfe, o birkaç yaprak, o birkaç cilt yazı bitmedi, geçmedi, batmadı. Oh! Âlemde vâridât-ı fikriyye kadar zevâlden masûn, edebiyet ile meşhûn ne vardır, kurûn-ı kadîmede böyle idi. Kurûn-ı vusta o büyük mâziye bu cihetten de hiç yaklaşımadı. Lakin vaktâ ki devr-i tecdid teâkib-ı asârdan, terâkim-i eyyâmdan meşiyet-i ezelin beyâna sığmaz bir cilvesiyle istinbât eylediği nuhbe-i feyz-i fûnûn-ı bedîanın agsân-ı sâiresine olduğu gibi bu dalına, bu budağına da ilkah eyledi. İtalya’da, İspanya’da, İngiltere’de, Fransa’da, Almanya’da sahnîtemâşalar bir hayat-ı nev ile bazen âheste âheste, bazen de birdenbire parlamaya başladı. Mûteahhirinden bir müverrih-i fâzılın dediği gibi garip değildir ki tâ ezelden beri kâinatta âsâr-ı teâlî ve temeddün ortadan, gövdeden değil fakat uçlardan adalardan, cezirelerden, sevâhilden tecellî eder, eder de sonra vasata doğru yürür. Güyâ ki bu bir kâidedir. O derece amimül-vukudur.

Devr-i teceddüdün şaşaa-i rengîni fûnûn-ı bedîanın ressamlık gibi, mimarlık gibi, şiir gibi şubât-ı bülendini İtalya’da, İspanya’da, Fransa’da gark-ı nûr, nûr-ı terakki eyledikten sonra şimâle kadar yayıldığı, kurûn-u ahîrenin doğduğu medeniyet-i cedîdenin kâmilten tahakkuk, teessüs ettiği bir sırada idi ki bilmem ne demeli, “Leyse alallâhi bi-müstenkiri, inne yecmaul-âlemi fi vâhidin” mi demeli yoksa Hudâ gibi.

Dehâ-yı kâdirdir eyler seng-i hârâdan kehrpeydâ

Demek ki kâdir mi varmalı, İngiltere’nin o mağluk, o is, o sis içinde bir köşesinden acz ve fakr ile mahviyet ve zilletle çıkan, yetişen bir ferd-i nahîf âheste âheste fakat ittirâd ile gitgide ise ikbâl ve şa‘şa‘a ile bir, iki, üç, beş... Tiyatro yazdı, ancak sade gördüğü gibi yazmadı, bir parçada düşündüğü uzun uzadıya düşündüğü gibi yazdı, yazdı da evvelâ sade o mülkte sonraları ise bütün gün temeddünde mâziye, hattâ atîye hayret ve yer yer bedîalar, harikalar hemde avuç avuç ortaya saçtı. Şekspirden evvel tiyatro bir göl ise sonra bir umman oldu. Södip Rova ki Yunan fâcialarının en müthiş, en parlağıdır, Marmarayı nihayet adalar denizini andırır, bir dereceye kadar mahsûrdur. Lakin Otello, lakın Hamlet, hiç şüphe mi var bahr-ı sefidleri, bahr-ı muhîtleri, öyle vüsat ve azametleri yâda getiririz. Öbürü bir, öbürkiler ise beş, on kenz-i lâ-yefnâyı, nuhbe-i garrâyı, nükte-i muallâyı, hâsılı o müzâyâyı müştemildir. Vahdet-i zaman, vahdet-i mekân, vahdet-i vaka, o devr-i kadîmin tiyatrosunda tagayyüre değil, cüzice olsun tahrife cüret edilmez şerâiti girân-bahâ idi. Şekspirin o mesûd pek azameti, bu mukaddes lakın müzic, lakın manî-yi

teâli kaydları ne inşirâh, ne ikbâl ile çâk çâk ediyordu. İlk perdede, Venedik'te, evde, mahâl-i muhtelifede gördüğümüz, Otello ikinci, üçüncü perdede denizleri, fersahları aşiverdi. Zamandan zaman Venedik'ten Kıbrıs ve adada ise şehrin bir meydanından sarayın bir bahçesine, daha sonra da yatak odasına geçiverdi. Sade böyle zaman mekân değil vakada taaddüd eyledi. İlk perdede neler gördük, neler işittik...

Venedik'in sokakları, evleri, yolcuların hâlleri, endişeleri, meclis-i ayânın evzâ-yı efkârı. Cumhuriyetin Türklere açtığı muhârebe, muhârebe-yi bahriyye, o muhârebenin serdâr-ı ekremliği ne sûretle, ne için Otello'ya tefvîz olunuyor! Bu ferd kimdir, ne yaptı, nereden geldi! Simâ-yı mehîb esmerinden münfehim olmuyor mu? Esasen, ırkan Endülüs'tendir, o hulk ile, o celâdetle, o hâssiyetle muttasıftır. Bu hassaya mebnîdir ki şecâat-ı mücessemedir ki bununla berâber esir-i garâmdır... Harpta ve aşkta Tanrıları andırır. Fakat yine bu hâssaya mebnîdir ki kıskançtır. Severse sevdiğini ölesiye, öldüresiye öyle dehşetü'l-vaşetle sever... Tiyatro bir fenn-i istihzardır, derler. Ta ibtidâddan itibaren Şekspir bizi Otello'nun şu hilkatine şu mahiyetine dair tavsîfât ile hazırlamamış olaydı, hatmeden yani küçük bir vesvese, bir fesâd üzerine o müthiş serdârın mââmâfih cânı gibi sevdiği zevce-i masûmesini eliyle vahşiyâne boğmasını hiç anlamazdık... İkinci, üçüncü, dördüncü, perdelerdir ki bu menâzır-ı gûn-â-gûn sürûr ve mâtemi, nûr ve zulmeti, aşk ve bazı ne şaşaaaya ne azamet içinde arz eyler... Eserde felsefe var, şiir var, târîh var, fen var, bununla berâber hayât, hayâta mutâkabat, öyle kudret ve hakîkat var... Belki bu hâdise fâcia vâka olmadı. Olduysa da elbet öyle olmadı... Fakat olabiliirdi... O tasavvur-ı muallânın kuvveden fiile çıkmasına mevânî-i hârikülade yok. Hamlet de böyledir, Romeo ve Julyet de böyledir. Hep böyledir... Tiyatroyu, fâcia-yı kadîmeyi birden bire bu mertebe-i valâya bu tarz-ı fûshat arayarak faîde bilmek sarf-ı eser hârika-yı dehâ-yı tamdır.

Fil-hakîka dediğimiz gibi bu devre doğru tiyatro memâlik-i sâirede dahi terakkîde, tecellîde idi. Lakin İngiltere'de Şekspirin bu şâibe-i marifet-i bedîaya verdiği vüsat ve kabiliyeti asrımıza gelinceye kadar, başka hiçbir iklimde, velev sâhib-i dehâ ile olsun hiçbir ferd veremedi. On yedinci asırda idi ki Fransa'da bir Corney, Sid'leriyle, Horas'larıyla, Çepna'larıyla, Polyokat'larıyla, bütün o envâr-ı bedâyi ile fâcia-i kadîmeyi, ancak fâcia kadîmeyi bülend bir derecede ihyâ etti. O belâgat ve fesâhat içinde bir nûr-ı seher gibi azamet ve rikkatle parlayan eserlerde şiir vardır. Hem de en bedî bir şiir vardır.

İhtirâsât-ı kalbiyyenin enmûzec-i reng-â-rengi vardır. Hamâset ve celâdetin tebcîli hisset ve zilletin tenkîli –ne kadar da marife ve harika ile!- hep vardır. Lakin bu bir hayâldir, bir mâzi-yi muhayyeldir, bir tasavvur-ı âteşin mefrûzudur. Bütün bu nakşlar nûkteler bulutlara, arşlara menkuştur, musavverdir. Bir müddetçe sonra Rasin de Atalılılarıyla, Andromaklılarıyla, Fedorlarıyla geldi, yine bu tarza garâmiyyâtı, o şiddet-i letâfeti, o incizâbı idhâl hem de şaşaa ile idhâl eyledi. Hiç şüphe yok, “Rasin, Korney” tiyatronun bir derece hallâkı, bir mübdi-i havârikıdır. Bu hak ve hakîkati zamanı izhâr ve isbât eyledi. Şu safha-yı mahdûde-i mazî bugün hâlâ, belki de istikbâle reşk-efşândır. Fakat Şekspir başka bir dehâ idi. Başka bir sûrette parladı yahud ki sâde parlamakla faikül-emsâl olmakla infirâd ile iktifâ etmedi. O vadide bir şeh-râh açtı. Öyle bir şeh-râh ki bir iki asır sonra bütün cihân için şeh-râh-ı terakkî ve tecellî oldu.

2.14. MUSÂHABE: ENÎN-İ GAM, RÛBÂB-I ŞİKESTE'DEN

Heyhat! Mütehevvir, anîf sultânlarıyla nice bî-tâb ve bî-mecâl eşyâ-yı zaîfeyi târmâr eden insafsız rüzgâr, işte zavallı yaprakları da birer darbe-i kahrıyla dallarından, filizlerinden koparıyor, düşürüyor ve güyâ tulû eden gülistân her nigâh-ı işrâkı da zavallıların bu mâtemiyle istihfâf, istihzâ ediyor. Hâlbuki o nigâh yükseklerden bu sürûr aşâğılardan yükselen çırpınan şu hüznü ezer, inletir, işte şu hasta sâilenin bile nigâh-ı garîbânesi önünden cânibine menekşe râyihaları neşr ederek gülüp geçen şu süslü kadınların revişlerinde bu bî-çâreye karşı bir şemîm-i istihkâr sezilir.

Evet, hilkat pek gariptir, benimde ağlayarak yazdığım bu şiir-i siyâh, ihtimâl ki kâriamin dudaklarında tebessümler hattâ handelerle titreyecektir. Âh, neler... Kim bilir, öyle titreyerek kaç defalar giryelerim onun gül-gûn güzel dudaklarında neşât ve saâdeti olmuştur.

Öyle! Likâ-yı hilkatte tecellî eden bu reng-i tehâlûf niçin? Niçin benim kederim başkasında zevk olsun? Evet? Yazık değil mi? Niçin benim enîn-i gamım bir leb-i meserrette tanîn-i şevk olsun? Fakat âh ey hilkat! Bu hikmet-i kâhire hep senindir...

Ninni

Bir havâ-yı hazîn ve mebhûtu kucaklayan şu fakîrâne, basık tavanın tozları arasında muhterizlerinde bir ziyâ titreyip söndü. Şimdi boş odanın nîm-muzlim kalan dîvârında ince, hafif bir gölge, bir zıll-ı garîb ve sefâlet irtîâş ediyor. Bu karanlıkta bir vücûd-i nahîf işte eğilip kalkıyor, rüzgârın iniltisinden vahdetin fısıltısından ürküyor, telâş ediyor. Nâgehân bir sadâ-yı eşk-âlûd, bu fakîrâne odanın cevfi-i zalâmını inleyerek dolaştı:

-Anneciğim!!

Yetîmin enîn-i gamgînini bir aks-i hazîn ve mebhût takip etti. Ve o tozlu, basık tavan, nîm-muzlim duvarlar ve o havâ-yı hazîn ve mebhût bu öksüze ninni dediler. Yavrucuk bu aksi sadâyı dinleyerek artık yattı, uyudu.

Şimdi kamer bulutlardan sıyrılarak mütehâlikâne tepe penceresinden bakıyor, altın kadar parlak gözyaşları arasından süzülen telelü-i enzârıyla bî-kesin vech-i hazîn-i sefâletdârını sıgıyor evde güya ninni okuyor. Zavallı öksüz...

Rübâb-ı Şikeste – Bir Mülâhazacık

Tevfik Fikret Bey, şuarâ-yı şâbımız arasında müstesnâ addedilecek bir mevki tutar. Kârilerine ithâf ettiği “Rübâb-ı Şikeste”si, Kadr-şinâsân için dâima hâtıra-yı takdîr ve ihtirâmında saklanacak kadar bedia-pirâdır.

Hakikat; bir taraftan Fikret’le Cenâb Şehâbetinler, Hüseyin Siretler, Faik Aliler, İbrahim Cehdîler, Nesîbler... Diğer taraftan Halid Ziyalar, Ali Kemâller, Mehmed Rauflar, Hüseyin Cahidler hattâ bir dereceye kadar da vecîhîler kimi nazmımıza, kimi nesrimize pek tatlı ve yeni bir çığır açtılar! Edebiyyât-ı ahiremiz için asrımıza mûvâfık pek nevîn ve mükemmel bir inkılâp vücûda getirdiler... İşte Rübâb-ı Şikeste de bu muhterem gençler terakkî-perverân edeb-i himmetleriyle vücûd bulan edebiyât-ı cedîdemizin kısm-ı nazmda en cazibedâr ve taze bir perî-şiiri, bütün bütün güzellikleri, bütün yenilikleriyle en rakîk ve nazîk bir bedia-yı şiriyyesidir.

Müellif, çirkin, güzel, nâzik, kaba, bir halîta-ilisâniyye içinden elmas kadar parlak sadâ-yı pâk-ı melâik kadar rakîk ve sâmia-nevâz en ahenk-dâr, cevâhir-i kelimâtı müdekkik-âne birer birer seçer, ayırır ve sonra bunlardan bütün yenilikleriyle öyle bedîi ve melûn terkîpler vücûda getirir ki. Meselâ bir bahâr tasvirinde, insan kendini, ser-â-pâ baharlanmış, beyazlanmış behişt ağaçlar, fidanlar, bir âşık şibâk-ı dumû sürûru kadar parlak jâleler, şebnemlerle donatılmışda edâ-yı nâz ile hevâ-yı nesîmiye bûseler rîhler dokunduran reng-â-renk çiçekler, çimenler, içinde âleme ilâna çalışan fevc-â-fevc bülbüller, kâbâyarlarla mâli bir bedîa-zârda zanneder... Fakat müellif efkârını yalnız bu bedâiy arasında gezdiremez... Hilkate, hayâta, beşeriyyâta karşı da pek âlî hayat ile mâlî kalb-i rakîkini açar. Âlâm ve hüsrân ve fecâyie karşı onun dertlerini, yaralarını, kanamalarını teşrîh eder, gösterir.

Rübâb-ı Şikeste, mukaddimesinde dide-i kâriin safha-yı şirine ibzâl-i nigâh eylerken, belki bir noktada durarak, gösterişsiz iki üç katrecik îsâr edeceğini düşünerek teşyi-i hayât etmede olduğunu söylüyor.

İki, üç katre-i şefkat... Bu tesellî yetişir şu cedelgâh-ı muhassîde bütün hüsrânla, bütün âlâm ve fecâyile geçen günlerimin iki, üç katredir ancak silecek mâtemini ve daha sonra:

Hepsibunlar, bu yazılmış, unutulmuş şeyler o samimiyetle meczûb olarak toplanıyor. Kim bilir, belki içinden biri âlâmınızın;

-Evet, âlâmınızın çünkü elemenden hâli yaşayan yok. Buna bî-çârebeşer katlanıyor. Belki bir makes-i nâ-çîzi olur, en âli yaşayanlar bile, hissetmede, en müstahkar yaşayanlar gibidir... Aynı çamurdan bu yığın diyor.

Âh! Hakikat, bunların biri değil, hattâ birçoğu âlâmınızın, birer makesi oluyor. Bunun içindir ki, bu samîmî ve muhterem şâirin, Tevfik Fikret'in en ziyâde hayat ve felsefeye müteallik bazı manzûm âsârını, geçen sünûhat-ı şiriyyesini, Âveng-i Şühûr'u gibi nesre tahvîl ediyorum. Bu gibi âsâr-ı edebiyenin Mısır'da muvaffakıyyeti bize bahşeden "Türk" ümüz heyet-i muhteremesine de alenen arz-ı teşekkür ederim.

Manastırlı Bahaeddin

2.15. EHRÂM'DA GECE

Sükût... Sanki tabiat uyur gibi pür-emel
 Uğultular işitirsin için için... Bir ova
 Uzakta bir iki şeb-pâre-i fenâr gel gel
 Diyordu kırmızı lerzişleriyle sanki bana...

Yetîm çocuk gibi dolgun yürekli pek mahzûn
 Bu kûy uyur ovanın sîne-i garâmında,
 Nasıl uyursa hayâlimde yâd-ı mâsûmun
 Bıraktığın edebî renk irtisâmında.

Senin, senin, yine mutlak senin meâlinle
 Garâm içinde giryân-ı sükûtu dinlerken
 Zamân zamân açılırdı kamer cemâlinle,
 Okurdu rûhuma gûya bütün seni şiirin

Bilir misin? Bana sordundu böyle bir gecede,
 “Acep bu ay mı nümâyân bu anda her yerden?..”
 O anda, şimdi de, hattâ evet gelir gecede
 Kamer yine bu kamer sevdiğim fakat değişen?

Evet... Fakat değişen? Bir suâl ki pek muğlâk!
 Budur bu köhneleşen fikrimin cevâbı bugün:
 Zehirlenip yaşamak!.. Hiç inanmamak duymak!
 Hayâtı tan ile sevmek!.. Ân içinde bütün.

İnanmamak... Ebediyyen inanmamak... Ne hazîn

Yine zevâline yanmak o itikâdâtın

Ki pençesinde boğuldu bugünkü felsefemin!

Mücâdelâtı içinde bu nefy ü isbâtın:

Zehirlenip yaşamak!.. Hep tehî ümîd ü tab...

Dolaşmak ürkerek, âvâre-fıkr, her şeyden...

Budur dimâğımın icmâl-i rûhu... Anladın mı aceb?

Kamer, yine o kamer sevdiğim. Fakat değişen?

Mısır'ül-Kâhire1904 Ahmed Kemâl

2.16. MAKÂLE-İ MAHSÛSA: ABDÛLHÂK HÂMİD BEY

(I)

Türklerin en büyük şâiri ve tekmîl-i dünyanın, adedi sekiz onu mütecâviz olmayan en büyük şâirlerinden biri olan Abdülhâk Hâmid Bey'den bahsedeceğim.

Hilkat, fezâ, gâye-i hayat ve sâire gibi felsefenin iştigâlden ihtivâdan teeddüb eylediği bî-pâyânlıklara mesîl olarak nazar-ı tedkîke, hisse o bî-pâyânlıklardan pek çok şeyler göstermiş, pek çok ebvâb-ı tefahhüs ve istiksâ açmış olan bu büyük adam hakkında da umûmî ve mükemmel bir şey söylemek iddiasında bulunmam. Böyle bir iddia onun mahdûdluğunu, muhtevâlığını gösterir ki sahîh değildir; o adam daldığı cihân-ı hasenât ve hüsn gibi nihayetsiz bir vücûd olup, kendisinde her zaman her nazar ve his ve birçok şey bulur söyler, fakat ona dair olan sözlerine encâmından âgâz eder.

Bu âciz müşârün-ileyhin mütehayyirîn-i ebediyyesinden olduğumdan ve bu sınıf-ı efrâd-ı nâdiresi -evet maat- teessüf nâdiresi- arasında benim kadar uzun bir müddet onu görmek, dinlemek şeref ve saadetine nâil olanlar da nedrette bulunduğundan, o arş-ı zehhâr-ı bülendînin bana umûmiyyet ve maneviyyetle ihsân eylediği şeylerden bazılarını şurada yazmak istedim. Yazdıklarım da kavâid-imarûfe-i tarîf ve muâhezenin hiçbirine riâyetim yoktur çünkü mevzum hep tarîf ve ihsân etmiş hiç marûfâta dâhil olmamıştır. Bir de o nev adamlardandır ki ilim ve fen ile tarîf edilmeleri mâ-fevkül tabiyeliklerini ızâa ve büyüklüklerine ihânet eder.

Abdülhâk Hâmid Bey nevâdirdendir ki kendisini anlayanlar ve daha sahîhi hissedenlere beşerin pek âlî bir fevkal-beşeriyyeliği olduğuna inandırır. Aristo lisânından İskender'e hitâp ettirdiği

Gördüm seni Hakk'a tâ'at ettim

Var olduğuna kanâat ettim

Gördüm seni nûra kâni oldum

sözüne onu anlamış olan bir kalpten kendisi de pek haklı ve müstahikk bir muhâtab olabilir. Heyet-i umûmiyyesiyle bir feryâd-ı mücessem-i lâhûtî olan o adamın her sözü ve tekmîl sözleri hissedenlere hasâyis-i maddiyenin ve kâffe-i maddiyât ve hissiyât-ı marûfenin fevkinde bir diğer cihân aranmak kudret ve hassasiyyeti hâizdir. Şiirin hayata, tenzîh-i efâl-i beşeriyyeye alâ-yı fikr ü vicdâna olan tesîri Türk şiirleri içinde en ziyâde

Abdülhâk Hâmid'in şiirlerinde mütেকaddimîn arasında şiirin bu lâzimesini âsârından hayâl meyâl göstermiş olanlar vardır. Abdülhâk Hâmid eserlerinden ise hayâl meyâl görülen şey cihân-ı süfliyyet, beşeriyet-i süfliyyedir. Onun her sözü bâlâyı göstermiş, bâlâya delâlet etmiş, bâlâya ve bâlâyı icbâr etmiş, hiçbir sözünde, bir fikrinde süfliyyet ve sâfiliyyet değil, alel-âdelik bile görülmemiştir. Ondan sâdır olan her şey yükselmiş, hiçbir şey alçalmamıştır. O derecedeki bazı zamanlar onun garka-i esîr-i tekellümü olan fikr ve nazar, her hâliyle tayarân hâlinde bulunan o vücûdun üzerindeki âsâr-ı ihtiyâc-ı beşeriyetle onun esîriyeti, maneviyatıyla, maddiyâtı yani rûhiyyetle cismi arasındaki açıklığın bu kadar sarîh ve ayân olarak görüldüğü, hissedildiği olur.

Şâirin vazîfe-i akdes-i şâiriyyeti bu vakfede, bu hâlde îfâ olunur gibidir insân orada rûhunu maneviyâtını gâye-i hayâli sarâhaten veyâhud hafıyyen görür. Hâmid'i anlayıp, hissedipte istigrâk, cezbe-i irşâd gibi sûfiyânın birer üs ve menşei olduğuna itimâd etmemek mümkün değildir.

Hilâf-ı tabiat hayâlleri vardır. Ve işte bu hayâller onun en tabiî hayâlâtıdır. Onun serîr-i fikri kânûnen tabiîliktir ki şiirde ağlatan, düşündüren, sevdiren tenzîh ve terfi ve terbiye eden şiirde oradadır. Ve bu saht ve dürüş-t-i beşeriyatın değil, heyûlâ-yı muazzam-ı insâniyyetin cevlangâhı o mâ-fevkal-tabiîliktir.

Abdülhâk Hâmid'in bugün her şeye rağmen, bu millet arasında uğradığı tarizât her büyük fikr ve dehânın zaman-ı tecellîisinde uğradığı tarizât nevinden değildir, Galile'ye, Sokrat'a, "Yalandır!" diye bağrışlardı, Hâmid'e "Anlayamıyoruz, biraz aşağı in!" diye bağırıldılar. Hâmid'i fitrat o kadar mümtaz yaratmıştır ki ona kim kasd-ı tarizde bulunmuşsa Hâmid'in ilân ve eşhâr-ı ulviyyet ve azametinden başka bir şey yapmamıştır.

Müteahhirînin haklı haksız, -ekserî haklı- nefret eyledikleri fasâhat-ı kadîme avârızının pek çoğunu bile Hâmid kullanmamış değildir. O tarzda kasîdeler, gazeller, terkîbde valsler, zihâflar, imâleler Hamid'de hep vardır. (Geçen gün alel acele şunu söyleyelim ki bu hatîat Hâmid'de bunları pek fenâ birer nakîse addeden mutaassıbîn-i kudemânın bilâ-istisnâ kâffesinden daha azdır.) Lakin hakîkatte hiç biri avâmın bildiği taksîrat-ı edebiyeye, eşkâl-i şiir değildir. Meselâ öyle imâlelerivardır ki imâlesizliği bir kusurdur. Gazelleri gazel tarzındadır ki insan bir türlü gazel demek istemez, kasîdeleri kasîde şeklindedir de kasîde değildir. Bazeno kadar âdî ve âmiyyâne elfâz ile o kadar yüksek fikirler bast eder, o kadar büyük hakîkatler söyler ki insan kavâlibinin onları

ihâtasına hayret eder. Hep şu kıtalar o kabîlden yani elfâzca bir ‘‘Hâmidlik’’ i hâiz olan meâl-i hâmidânedir:

Îlâhî bir eser göster bahâr-îşâd-mânîden
 Söner mi âteşim bilsem nesîm-i kâm-rânîden
 Bana bir rûh bahş ettin hayât-ı cavidânîden
 Onunsa maksadı bir nefhadır gülzâr-ı fanîden

Fenâdır gâye-i derdin, gönül dermânı neylersin?
 Öürken cân cüdâ tenden olup cânânı neylersin?
 Görünmezse o bir dünyâda cânân cânı neylersin?
 Muhammed karşına çıkmazsa sen îmânı neylersin?

Yolumda her ne görsem ben girerken şekl-i cânâna,
 Nedendir hasretim Yâ Rab uyar mûnis-i cânâ?
 Bütün cânânlara olsam vaslına nâil,
 Sükûn gelmez yine gönlümdeki nîrân-ı hicrâna!

Çektiğim âlâmdan, Rabbim, bu abd-i âsimi
 Şermsâr eyler bütün duvârlar aynalar!
 Hayra masrûf olmadan bir yolda sarfiyyâtım âh
 Mahvolup gitti inâyet kıldığın gencîneler.

Hiffet yetişir, vakûr ol ey mevt!
 Bir lahza sabûr ol ey mevt!
 Masûmlara cezâ verirsen!
 Mücrimler için gafûr ol ey mevt!

Bizde hâlâ birçok kudemâ-perestân-ımuannidînvardır ki Hâmid Bey hakkında bizim hiss-i perestârî-yi takdîsimizi itiraftan henüz ibâ ederler. Bunların mülâhaza ve sebep-i ihtiyâtlarını pekiyi bildiğimden birkaçını bil-iltizâm Hâmid'in, meselâ:

Mîr Saîd bahiste nâ-nâil imiş meğerse!

İbni Kemâl sandık, Bû-cehl imiş meğerse!

Muvâcehemde bu bî-vech sözleri anma:

Benim sana ne çıkarmış teveccühâtımdan?

Yok ferd-i âferîdeye Hâlid alâkamız,

Eğer varsa ol ferîd-i cihân-âferinedir!

Ve sâire gibi sanâyi-i mahfûza-i kadîmenin en müntahib ve makbûl envâıyla ârâste oldukları hâlde Hâmid'in hiç makbûlu olmayan beyitlerini okudum. O zamandan itibaren arz-ı takdîre başladılar!.. Hâlbuki heyhât, bu gafil efendiler bilmiyorlar ki Hâmid “Tarz-ı kadîm şiiri bozmuş, herc ü merc etmiş” ise “Bize –En doğrusu yine kendinedir meslek-i ecdâdın nâ-kâfi olmasından ve şiiri o insanları bir “kibriyâ-yı bî-nihâyet”e sevk ve rabt eden tahassüs-i ulviyi elab-ı elfâz derecesine tenzîlden gayetle ihtirâz eylesesinden dolayıdır.

“Hâmidin ibtidâsıyla şu son zamanları arasında muhtâc-ı îzâh bir fark yoktur. O adam mükemmel olarak doğmuş, elhân-ı şebâbiyla şimdiki feryâdları arasına büyük bir fark koymamıştır, ulvîyyâtının menba-ı feryâdı hiçbir tebeddüle, tahavvüle uğramamıştır. Âsârında değişen hattâ pek çok değişen, biri diğerine asla benzemeyecek derecede değişen şeyler eşkâl u elvân ve kavâlib mevzûdur rûh hep aynı rûh, nûr hep aynı rûhtur.”

2.17. MAKÂLE-İ MAHSÛSA: ABDÛLHÂK HÂMİD BEY

(II)

Hâmid'in her eseri bu milletin cevlangâh-ı irfân ve siyâseti olan kahve, kalem odası, selâmlık dâiresi gibi başlıca mahâfil-i Osmâniyye lisânlarının ihtivâ edebildiği telâkkiyyat-ı fikriyyeden büsbütün başka mevzularda, hâllerde, tarzlarda meâlîyî nâtik iken yine yalnız hiss-i tabîyyesi de muhâfaza edebilen idrâkât-ı mutavassıt erbâbına gâyetül gâye hoş gelmek ve görünmek mazhariyetinde de birçok sâf, lâübâlî “Hoş-ayende!” âsârı vardır. Fakat bu eserlerde, kendi tabiriyle, tamamıyla, “kendi olmamış” iken yine o temâyüz-i tabi, imtiyâz-ı hissî, infirâd-ı tefekkürü ayândır. Bir kere şu manzûme-i sâf ve sade-dilâneye bakınız ki merhûm vâlidesi hanımın gözlerine âmâ târî olduğu zaman, sırf kendi için söylemiştir.

Ey Şems, eyâ hâlık-ı elvân olan âfet
 Ey sâyesi eşyâya veren nûr ile zînet
 Seyyâre-i uzmâ ki bütün heyet-i âfâk
 Muhtâc-ı îânet ve inâyâtıdır elbet.
 Sâi-i meşîyyet ki sürüp zulmeti şebden,
 Ebhâr-ı sehârîden eden ref'-i bürûdet.
 Hâmî-i yetîmân ve şifâ-sâz-ı marîzân,

Ey menba-ı envâr olan u'cûbe-i kudret
 Ol feyzi sana bahş eden Allâh için olsun
 Kıl mâderimin gözlerini mazhar-ı sıhhat!
 Ol şefkat-i mâtem-zede kim görmedi bir gün!
 Evlâdını görmekle ede kesb-i meserret!

Bir kerede şu manzumeye bakınız ki Hâmid her mısırada mütecellî ve mütenakkıştır:

Bu hâib ve hâsir-i semâvî,
 Bu ahter-i sügvâr kimdir?

Bu mevce-i tâir-i semâvî, bu şule-i sâhir-i semâvî,

Bu heykel-i râşedâr kimdir?

Handân o fakat umûm içinde, her şeb dolaşır nücûm içinde!

Bu nâim-i sâir-i semâvî,

Bu zıll-ı ziyâ-yı nisâr kimdir?

Takip ettim o mâhtâbı, baktım tutuyor reh-i bekâyı;

Maksûduna hem değildim agâh, ummân idim göründü nâgâh!

Âh evvelim bî-kenâr-ı câvîd,

Her mevcesi bir menâr-ı câvîd,

Mâziye şebîh olan bu sübût-ı müstakbeli hıfz eden bu tâbût,

Bu reh-rev-i zâhir-i semâvî,

Bu makber-i bî-karar kimdir? İlâ-âhirihi...

Hâmid'in en büyük eserleri trajedileridir ve Hâmid istidâdını, kudretini en ziyâde bu hâilelerde gösteriyor. Âsmânlarla baş başa vererek yazdığı şeyler hep trajedileridir. Şurası sahîhtir ki Hâmid hiçbir zaman tekellûf edemeyen, avâızla uğraşamayan bir rûhtur. Bir hekîm-i edîbin teşrîhat-ı dûr-â-dûruna Hâmid yorulmaksızın muktedir değildir o her şeye muktedir olan zekâ ve kalem, sânihâtına bir kelime-i gayr-ı sâniha ilâvesinden pek sıkılır. Hâilelerini insâniyyetin kalb-i mecrûhundan yavaş yavaş akan ılık bir kanla, hayatındide-i mahzûnundan akan hâr ve pâk bir gözyaşıyla yazar ve o dem ve dümû menbaları olan kalbin en hafî, en mazlûm, en hakîkî ihtirâsât ve emrâzından başka bir şey tasvîr ve teblîğ için isrâf etmez. İşte Hâmid'in hep hâileler yazdığı, roman yazmadığı bundandır. Feryâd edeni pek tarîf etmez, feryâdını yazar. Ekser zamanlar değil yalvaran yalvarıştır hazîn der.

Bu hâileler, bu heyâkil ebediyet için şurada pek muhtasar olarak da birer fikr, birer hiss-i temhîd ve ityan etmeyeceğim. Bütün büyük şeyler hakkında fikr ve hisleri, hayır, hayretleri- evet, hayret her şeyden müfid ve sahîhtir. - Tasvîr etmek en mühim ve müfid bir tarîka-i tedkîk ve mütâlaadır. Nitekim her kibriyâmuvâcehesindeki vecd ü aczi tasvîr en büyük bir marifet, en sahîh ve müesses bir belâgattır.

2.18. ABDÜLHAK HÂMİD'İN ŞİİRİ

Biliriz kâinat içinde olur
 Beldeler münkalib bevâdiye,
 Yem-i cuşân olup hıyâbânlar,
 Sâhalar gösterir yem-i hâmûş...
 Lücce-i âbdan cezîre çıkıp,
 Beldeler fişkırır şevâhıktan.
 Bunca emsârı hâk ile yeksan.
 Bunca deryâ vü deşti yekser eden
 O büyük tâziyâne-i ezelf,
 Darbe-yi rûzgâr derler, o
 Dâimü'l-hubûb sarsar ki
 Verzişinden güneş rükû'a varup,
 Kürreler, zühreler kılar secde!
 Ki bevârik, o nâzilât-ı sehâb
 İnerek velveleyle bâlâdan
 Yerde mebhût olan o dâhiyeler;
 Ki yanardağ denir o burc-ı mehîb
 Merkez-i arzdan çıkan âfet;
 Müteâric-i harîk-ı zulmânî
 Ki çıkarken zemîn edüp hareket
 Hep cemâdât haykırır, titrer!
 Ki sönerken dahi olup peydâ!
 Bir yaman ateş-i siyeh, seyyâl,
 Eser-i darbe-i mehîbesidir
 Eser-i sun'-ı Hâlık-ı müteâl!

2.19. BİR ZİYÂ-YI AZÎM

Ebül-Kâmûs Şemseddîn Sâmî Bey vefât etmiş. Bunu duyup da müteessif olmayacak kadar münevver bir Osmânî tasvîr olunamaz, hepimizin müktesebât-ı ilmiyyesi içerisinde bu menba-ı feyz ve envârdan alınmış büyük küçük bir parça vardır. Cümlemiz bu sönen zekânın hayrânı idik dâima medyûn-ı şükrânı kalacağız. Müşârün-ileyh asr-ı ahîrin en büyük, en muhterem ulemâ ve fuzalâsından idi. Memleketimizde pek çok edîbler, şâirler yetişti. Fakat Sâmî Bey gibi ihtiyacât-ı maliyeyi anlayarak ulûm ve fûnûn-ı hâzırânın taammüm ve intişârına vakf-ı hayat etmiş bir muharrir pek az görüldü. Hayat-ı şahsî için tuz ve ekmek ne ise Şemseddin Sâmî Bey'in vücûda getirdiği asâr ve müellifât dahi hayat-ı millî için o derece lazımdır. Maârif-i garbiyyeye duhûl için elsine-i ecnebiyye kapı ise bununda miftâhi demek olan lugâtın bizde mefkudiyetini en evvel his ile bir *Kâmûsu'l-A'lâm* yapıp ortaya koyan bu fâzıl vâcibül-ihtirâmdır. Yalnız bu eseri kendisini Osmânîlerin Larus'u diye tavsîfe kifâyet eder. Yalnız bu eserinden dolayı bu millet-i Osmânîyye ilel-ebed kendisine müteşekkir ve minnetdâr kalacaktır. Bunu takip eden *Kâmûsu'l-A'lâm*, *Kâmûs-i Türki*, *Kâmûs-i Arabî* gibi âsâr-ı cesîme-yi muhallide ise hazret-i müellifi lâ-yemût derecesine isad etse sezâdır. Bunlardan başka Şemseddin Sami Bey'in cîb kütüphanesi idâdî miyânında intişâr etmiş *Yer*, *Gök*, *Lisân*, *Yeni Lisân*, *İnsân* vesaire unvanlı halk için gayet nâfi, gayet faideli hacmi küçük, fakat kıymeti pek büyük âsâr-ı müteaddidesi vardır. Ve "Sabah Gazetesi" ilk o gece tesîs eden yine bu allâme-i vâcibül-ihtirâmdır.

Şemseddin Sâmî Bey'in gazetelerdeki adı makalâtına varıncaya kadar bütün asârında fikr-i âlimâne ve hakimâne göze çarpar. Hepsi bir vukûf-ı tâm ile yazılmıştır. Tarz-ı ifadesi gayet sade, her türlü tekliften azâde olmakla beraber gâyet ciddi, elfâz-ı zaide ve lüzûmsuz tafsîlattan ârîdir.

Maârif-i Osmânîyye Şemseddin Sâmî Bey'le hâlen emsâlsiz bir hâdim-i feyz ve irfânı vakitsiz olarak kaybetti. Henüz elli dört yaşında âlem-i mesâîye veda ile ebediyen çekilmesi millet ve memleket için bir mâtem-i umûmîdir. Üstad-ı muazzam Sami Bey maddeten öldüyse manen ilel-ebed zî-hayat kalacaktır. Nâm-ı aliyyesi tecbîl olunacak hiçbir vakit lisân-ı takdîr ve tekrîmden düşmeyecektir. Hattâ o devr-i teâlî ve terakkî-i şeref hulûl edince Yanya'da, Erenköy'ünde, encümen-i danîş-i kebîrin hülyasında

müzehheb heykeli rezk edilecektir. Seyyidü'l-kavmü hâdi mühüm sırrına mazhar olan bu koca meyyiti Cenâb-ı Hâk elbette mazhar-ı rahmet ve gufrân eyler.

“Şemseddin Sâmi Bey Rumeli’de Yanya vilâyetine tâbi Fraşer karyesinde 1265 senesi tevellüd etmiş ve daha çocuk iken ebeveyni vefât ettiğinden birâderleriyle Yanya’ya giderek orada husûsî olarak Türkçe, Arapça, Fransızca, Rumca ve Fârsî lisânlarını tahsîl ettikten sonra Rum mekteb-i âliyyesinde ve yedi senede ulûm ve fûnûn-ı hâzırâyı tadrîs eylemiş ve bade İstanbul’a gelip muharrirliğe başlamıştır. Memuriyet-i resmiyye ile Cezâyir bahr-i sefid ve Trablus taraflarında bir müddet ikâmet ederek nihâyet teftiş-i askerî komisyonu baş kitâbetine tayîn edilmişti. Kendileri esâsen zaîf ve nahîful-bünye olup birçok senelerden beri romatizma gibi bazı müzmin hastalıklara mübtelâ olmuş ve bugün eyâdî-i istifâde de dolaşan âsâr-ı celîlenin çoğunu âlâm ve evcâ-ı maraziyye içerisinde yorulmaksızın mütemâdiyen çalışarak yazmış meydâna çıkarmıştı. Naş-ı mukaddesi İnan köyünde kâin köşkünde fazl ve zekâsının, gayret ve mesâisinin meftûnu olan birkaç bin yârân ve kârîin tarafından ahzân ve âlâm içinde kaldırılarak Nerdbân karyesi mezâristanında mevcut aile makberine gözyaşları içerisinde defnolunmuştur.”

İngiltere’nin Der-saâdet sefiri Sir Nikola okunur ve Fransa sefiri Mösyö Konstan ve Rusya hükûmetinin maslahat-güzârı Ermenî meselesi üzerine ahîren içtimâ etmişlerdir. Bade İngiltere sefiri sadrazamla mülâkât etmiş ihtilâl ve şûrişin devam ettiği takdîrde Bitlis valisini şahsen mesul tutacağını Sadrazam Hazretleri İngiltere sefirine bildirmişlerdir.

Menâbi-i husûsiyyeden teraşşuh eden katliâm hakkındaki şâyiât-ı müteheyvice şimdiye kadar resmen tasdîk olunmamıştır. İngiliz konsolosu Yüzbaşı Tirek Moşe gitmiştir. Sason taraflarından geçerek tahkîkat icrâ edecektir. Raporuna intizâr olunmaktadır.

İngiltere’nin Der-saâdet sefiri, Ermenî hâdisesinde tedâbîr-i lâzime-i ciddiyyeye hükûmet-i Osmâniyyece tevessül olunarak şûrişe nihâyet verilmez ise bir nümâyiş-i bahrî icrâ edileceğini bâb-ı âlîye bildirmiştir.

İnan’ın Der-saâdet sefiri, Şâh hazretlerinin Memâlik-i Osmâniyye’ye firâr ve ilticâ eylemiş olan bir birâderinin kendisine teslîm edilmesini Bâb-ı âlîden talep eylemiştir.

Merhûm Osmân Pâşâzâde damad Kemâleddin Pâşâ'nın haremi Naîme Sultân'ı zehirlemeye teşebbüs töhmetiyle ithâm olunarak on beş sene küreğe mahkûm edildiğini geçen nüshâmızda yazmıştık. Sultân-ı müşârün-ileyhânın tavassuta-i şefâatiyle Kemâleddin Pâşâ'nın mazhar-ı afv-ı şâhâne olduğu ve yüz lira aylık ve rütbesi iâde olunarak Bursa'da ikâmete me'mûr edildiği Avrupa gazetelerinde görüldü.

İstanbul gazetelerinde dahi Kemâleddin Pâşâ'dan sudûr eden akvâl ve efâl-i gayr-i meşrûa sebebiyle şeriatın ahkâm-ı katiyye-i münîfesine binâen Naime Sultân-ı aliyyetüş-şân hazretleri kendisinden bâyin-i nikâhı münfesih olduğu ilân olunur. Sûretinde bir tebligât-ı resmiyye münderictir.

Merhûme Prens İsmet Hanımefendi'nin zevc-i keder-dîdeleri saâdetli Ahmed Celâleddin Pâşâ hazretleri berây-ı tebdîl-i havâ geçen hafta Avrupa'ya gitmişlerdir.

2.20. MAKALE-İ MAHSÛSA: Ş. SÂMÎ BEY

Öldürme ey avâlimin Allahu ekberi!

Nurunla keşf-i râh-ı sevap eyleyenleri

Nidâ-yı tazarruunu şâir işittiği kadar âsmâne ref eylesün... Şayet ezel izâna sığmaz bir cilve-i umyân ile hükmünü icra eder, durur... Say ile, o say-i cihân-pesendî ile, o gümrâh-ı idrâk ile, o fûshat-ı irfânıyla muhtac-ı terbiye, yetim-i marifet bir kavmin tehzîbine tekemmülüne cândan hizmet eyleyen bir Şemseddin Sâmîhedef-i sarsar-ı ecel olur, söner, bir matâli-i envâr iken söner, sâha-i irfân-ı Osmâniyye'nin nurânî bir umûd-ı kemâli iken göçer, yıkılır... Niçin, hikmetten sual olunur mu? Neşve-ihestî o derece bî-direngdir... O derece ki bu mübhemiyyet bu zalâma karşı lisân-ı acimizden:

Fânist cihân der ü vefânist

Bâkî hemeustcümle fânist

Feryâd-ı muğlâkından mâadâ bir hikmetsâdır olmuyor! Şayed bu miskînâne sayha-ı ibhâmade bir hikmet namı verilebilirse!

Şemseddin Sâmî Bey elli dört senelik bir hayatı, elli dört bin sene yaşasak yine çoğumuza müyesser olmaz, hayr ile hasenat ile doldurdu... Bu sabî, henüz sabî milletin hizmet-i terakkîsine bülend bir muvaffakiyyetiyle hasr eyledi... Hepimize, alel-ıtlâk hepimizeokumayı, çalışmayı, fikren teâlîyi, tecellîyi öğretti... Bu devr, bu zürriyet içinde yetişmiş hangi ferdimiz olabilir ki Şemseddin Sâmî'den o şecere-i garrâ-yı maâliden iktitâf-ı semere-i mârifet kılmış olmasın? Hangimiz, hangimiz o şems-i kemâlatın birer mısbâh-ı marifet gibi pîş-i feyzimize initâf eden eşia-i irfânıyla müstenîr olmadık? Hangimiz o Türkçe, o Fransızca kâmûslardan, lugatlardan, o fûshat-âbâd-ı itilâdan hûşeler toplamadık? Hangimiz cîb-i kütüphanelerini, İkdâm, Sabâh sahîfelerini, hâsılı bütün matbuatımızı bir ummân-ı mevc-â-mevc-i tefekküre döndüren o metin, o bülend, o müşâşa, mücennah bendlerden, yazılardan hiç olmazsa ilme, say-ı muhabbeti cehle, atâlete nefreti öğrenmedik?

Eyâ şebân-ı mütefekkirin-i vatan! Şimdi âsûde, ıssız bir mezarlığın birkaç kabza-yı türâbına karıştıran bu meyt-i mübâreki hürmetle, huzû ile rikkatle, hüzn ile selamlamalıyız, vedalamalıyız –vazîfe-i âdemiyet böyle icâp eyler... Kadr-şinâslığıyla, dühât-ı güzîn-i kemâlete mertebe-i şükrânıyladır ki bir millet kadr-i irfânını ispat eder-

Bu kadar elvân-ı fena içinde tarih-i Fikret-i Osmâniyye'ye bir tabaka reng-i huçeste-i bekâ bahşeden odur.

Hakikat! En bed-bîn nazarlara bile ayân değil midir ki Şemseddin Sâmî gibi herhangi iklimde olursa olsun fer, neşe verir bir hucet-i kemâller yetiştiren bir heyet-i ictimâiyye zevâl ile mahkûm olamaz. Mademki bu toprakta bu kudret, bu halkta bir nişane-i selâmet vardır, âfimiz o kadar zannolunduğu gibi zalâm ile mestûr mudur? İzmihlâl ile târ-mâr olur mu?

Şemseddin Sâmî Bey'in büyüklüğü renk renk, cihet cihettir... Evvel-i emirde hiçbir sahib-i kalemimiz cevher-i irfânını bu derece şetâret, liyâkatle sarf etmeyi bilmedi... Yirmi, yirmi beş sene evveli hep Fransızca öğrenmeye başladık. Mekteplerimizde bu lisân bir ders-i umûmî, ders-i daimi oldu. Öyle bir zamanda Türkçeden Fransızcaya, Fransızcadan Türkçeye mükemmel bir lugat kitabı telif ederek Şemseddin Sâmî Bey kütüphane-i tahsîlimizde büyük bu noksânı parlak bir surette ikmâl ediverdi... Cihânda hatadan münezzeh ne vardır? Kemâl-i hakîki insanoğluna müyesser olur mu? Belki o büyük eser bile nekâisten berî değil, fakat tâ o devirden beri mertebe-i irfân-ı Osmânîyi teâlî, o yolda âsâr-ı taaddüdetmiş iken o telif-i kebîrin birnazîri vücûda gelebildi mi? Böyle bir mazhariyete başka hangi bir sahib-i kalemimiz erdi? Heyhât! Yarım asırdan beri lisânımız, edebiyâtımız yükseldi, yükseldi, hazine-yi mârifet-i Osmâniyye zenginleşti, zenginleşti... O teâlîyi, bu servetimunsafîn-i edep hep idrâk, takdîr ederler. Fakat bu ahengin bir nokta-ı iğtişası, bu mehtâbın bir gûşe-i zalâmı vardır... Türkçe henüz bir kâmûsumuz yoktur... Fil-hakîka yarım, yanlış bazı lugat kitaplarımız lisânımızdaki Arapça, Farsî kelimeleri az, çok tefsîr ediyorlardı, ama kelimât-ı Türkiyyeyi kâle bile almıyorlardı. Hülâsa, bu bir nakîsa-i uz mâ idi. Şemseddin Sâmî Bey hayret-âver bir sürat, bir ihâta, bir muvaffakîyyet ile bu müşkilül-îfa hizmetin altından da kalktı, lisân ve edep ve irfân-ı Osmânîyi adeta ihyâ kıldı. Bir halk içinde bir nâmı tebîd için bu mesâî-i meşkûre kâfi değil midir?

Hâlbuki Şemseddin Sâmî Bey'in derece-i sâniyede, fakat yine parlak bir büyüklüğü de safvet ve sâfiyyet-i sayı, ismet ve necâbet-i âsârı oldu. Bu istikâmet-i mücesseme fisk u fesâd-ı hâme nedir bilmedi, kudret-i bülend-ikalemmini asla hasâisse alet-i ittihâz etmedi. O idâreye hoş görünmek, bu cemâate yaranmak için mesela tarihi tahrife, Zola'yı telîne hâsılı bu vesâit-i redîe ile tervîc ve idâme-yi mesâvîye, o zillete

çalışmadı, hattâ aġrâz-ı şahsiyyeye bile kapılmadı. Öyle münâkaşât-ı âdiyyeye hiç girişmedi. Bu bir hayat-ı kalemiyye ki billûr gibi berraktır, en latîf bir leyle-i sayfın bedri tâmı kadar saftır. Alel-husûs bir cebel-i bereketin bir sahra-i cevdet ve metânetten letâfetle mevce mevce nebeân eden bir mâ-i lezîz-i câriyi andırır, öyle muazzez, nâfidir.

Bununla da bitmedi, Sâmi Bey'in üçüncü mertebede bir büyüklüğü, fakat bu sefer hepimize baştanbaşa, büyükten küçüğe numûne-i imtisal olur, olabilir bir büyüklüğü intizâm-ı hayatı, ittîrâd-ı sayı, imtidad-ı hizmetidir.

Hiçbirimize nasîp olmadık bir metânet-i azim ile bu koca muharrir hangi emri hayrı tuttuysa hüsn-i hitame daima sûrat ve selâmetle îsal eyledi... Ah, biz işte bu ders-i ulviyetten ibaret olmalıyız. Bir say böyle muntazam, muttarid, ahenkdâr olursa semere verir. Başka bir semere verir. Yoksa ekser-i ashab-ı kalemimiz gibi her başladığımız esere bir türlü hâtme veremezsek emeklerimiz çok kereler boşa gider. Basit olsa da mâkul pek mâkul bir sözdür ki

Sabit-kadem ol bir işe yâ başlama evvel

Yâ başladığın kârı pezîrâ-yı hitâm et

İşte bütün bu kemâlât rengârenktir, alel-husûs bu âheng-i medid-i mesâidir ki Sâmi Bey'in âsârına başka bir revnak-ı azamet veriyor, mevki-i bülend-i kemâlini âlem-i irfânımızda hakîkaten dü-bâlâ eyliyor. Bunun içindir ki tâ Şinâsîlerden, Kemâllerden, Ziyâ Pâşâlardan tutulsunda Ekremlere Hâmidlere, Ebüzziyâ Tefvik, Said Beylere, Mithat Efendilere gelinceye kadar o devirin hiçbir sâhib-i kalemi umûmiyyet itibârıyla bu nâdire-i zekânın pây-e-i müstesnâ-yı edebine eremedi. İrfân-ı Osmâniyye'ye böyle hizmet edemedi. O birileri daha büyük edîb, daha bülend muharrir, hattâ müceddid idiler. Şüphe yok, Said Beyler'in ise müktesebâtı garp ve şarka ittîlâi belki daha ziyâde idi. Mithat Efendi de daha çok yazı yazdı. İnkâr olunmaz. Fakat bu efâzılın hiçbiri Şemseddin Sâmi Bey'in yukarıdan beri şerh edegeldiğimiz fezâil-i müteaddidesini nefsinde böyle inşirâh ile sühûletle cem eyleyemedi. Bu sebebe mebnûdir ki bu sahib-i fazlın irtihâli âfak-ı edeb-i Osmâniyye'den bir mihr-i müşaşainn üfûlu demektir. Matbuâtımızda bir bahis olunmadığı Sâmi Bey'in hâme-i metîn-i tetkikinden geçmiş olmasın. Mebâhis-i lisâniyye, mebâhis-i edebiyye, mebâhis-i ilmiye hep Sâmi Bey'le âşinâlardan idi. O ne vüsâtı ihâtadır? Bahs-i ilmî olur, edebî olur, fennî olur, Türkçe, Fransızca olur. Arapça, sırf Arapça olur. Sâmi Bey hep bu vadilerde teferrüd ederdi. Çok yazar, fakat yazdıklarını

bütün bilirdi, sırf bildiklerini yazardı. Belîğ, vâzıh, mûciz bir üslubâ mâlik idi. Bir üslûp ki kudret-i mani ile daha ziyade teâlî ediyordu. Vüs'at-ı hayâl vefret-i karîha cihetiyle değilse de kudret ve metânet-i ilmiyye, safvet ve letâfet-i fikriyye nokta-ı nazarından kesret-i âsâr-ı mülâbesesiyle müşâbihi ahd olunabilen Mithat Efendi'ye çok fâik idi. Çünkü fil-hakîka Efendi Hazretleri bil-farz bir muhîti baştan başa doldurur bir sûrette yazılar yazar, lakin “Kâmus-ı Türkî” gibi bir telîf-i mübeccel, taş çatlasa, vücûda getiremez. Hâsılı Şemseddin Sâmî Bey başka bir nâdire-i irfân idi, bizde öyle nevi şahsına münhasır bir kutb-ı kemâlat yetişmemişti, şimdiden sonra yetişirse ne mutlu. Efsus! Hayat-ı Osmâniyye'de bir devr-i infilâk-ı edeptir ki söndü, sönmek üzeredir. Şinâsîler, Ziyâ Pâşâlar, Kemâller çoktan gitmişti. Biçâre Nâci Efendi de yaşamadı, âkıbet Sâmî Bey'defenâ-yâb oldu.

Gayret, ey şebâb-ı ümmet, gayret ki bu zâyatın bi-kadril-imbân telâfisine muvaffak olmalısın, yoksa tarihin tîşe-i tevbihine uğrarsın. Bu gazâ-yı-sab-ı teâlîden muvaffakiyyet için ise ziyâ-ı edebîsine el birliğiyle eşk-i teessür döktüğümüz şu üstâd-ı muazzez ve mükerrermin ruh-ı muallâsından, ruhâniyyet-i garrâsından istiâne etmeliyiz! Fakat o da ibtidâ-yı emirde öyle çalışmakla, öyle fart-ı irfân, hüsn-i hulk ile baştanbaşa müzeyyen bir ömr-i takvâ geçirmekle olur.

Es-selâmü li-men ittebeal-hüdâ!..

2.21. HEM CİDÂL HEM HASBİHÂL

Geçen nüshamızda, “Bir İhtiyar Türk” imzasıyla neşrolunan bir bend sâf lisânımıza dair bazı mütâlaâttan mâ-adâ bir nev şebân-ı erbâb-ıkalemimize epeyce tarîzâtı şâmil idi. Biz ne genciz ne de ihtiyar, ne ifrâta, ne tefrîte düşeriz. Bunun için iki her tarafta hakîkati bî-pervâ söyleyebiliriz.

Evet, esâsen ihtiyar Türk’ün hakkı vardır. Arapça ile Türkçe arasında bir karâbet, bir münâsebet mevcuttur. Bil-farz Almanca Türkçe’ye Arapça’dan daha yakındır hoppalığını kabul edenlerden değiliz. Türkler Arabın lafzan ve manen vâris-i irfânıdırlar. Fakat bununla beraber sarâhaten diyebiliriz ki Arapça başka, Türkçe yine başka bir lisândır. Latince ile Fransızca’nın birbirine münâsebetleri, karâbetleri var iken Latince başka, Fransızca yine büsbütün başka bir lisân değil midir? Bu hâlde bir kelime Arapça’da ne ise, Türkçe’de yine o olmak neden iktizâ etsin? Arab’ın bil-cümle kâideleri lisânımızda harfiyyen merî tutulmak ne için lâzımeden addolunsun? Araplar “İhtirâs, İhtisâs” kelimelerini bilmezlermiş, kullanmazlarmış! Neme gerek?

Biz Türküz Bize Türkî Gerek

Cumhûr-ı üdebâ-yı Osmâniyye Kemâller, Ekremler, Ziyâ Pâşâlar, Ayetullah Beyler, hattâ Nacîler bu elfâzı ferâh ferâh kabul ettikten sonra bize düşen nedir? O eser teceddüde iktifâdır. Türkçeyi bu hâl-i kemâle ref eden Araplar Arapça bilenler değil, fakat esâtize-i edeptir, o hâlde lisânımızı biz Arap ve Acem’den evvel bu fuzalâ-yı kirâmın âsârından taallüm, tettebbu ederiz hattâ sâhib-i makâleye deriz ki bil-farz “Talîm-i Edebiyyât” ın kabul ettiği, ihtirâs, ihtisâs, lugatlarını Arabın itirazına zerre kadar itibâr etmeyerek sahîh addeder, inşirâh ile istimâl eyleriz lakin “tatrîz, istişfâ” kelimelerini Arap’da yüz bin kere doğru olsa da Türkçede terviç edemeyiz, elfâz-ı gayr-i menûseden olmak itibariyle muhill-i fesâhat görürüz. Vaktiyle galiba Muallim Feyzi Efendi Abdülhâk Hâmid Bey’e karşı Makber lafzına itiraz etmişti. Hâmid Bey cevâben Makber lafzı ne kadar yanlış olsa elbette bir Acemin itirazından doğrudur, dedi, geçti. Yok, Arapça, Acemce başka, Türkçe yine başkadır, fesuphanallah biz lisânımızı Arap ve Acemden mi öğreneceğiz? Evet, lisân-ı Arap mübeccedir, edebiyât-ı garibiyye bir ummân-ı hikmet ve kemâlâttır, Farsî de mükerrerdir. Edebiyyât-ı Farsîyye ise yine bir füşhat-âbâd-ı marifettir. Bütün bu hakâiki şevk ile tasdîk, teslim ederiz. O kadar değil, bu hazâin-i irfândan elimize fırsat düştükçe müstefiz olmayı bir nimet-i mahsûsa ad eyleriz.

Fakat lisânımızı Arabîden, Farsîden öğrenmeyi ömrümüzde hatıra getirmeyiz? Üdebâ-yı cedîdemizin vâdî-i eslâftan büsbütün inhiraf ile Arapçayı müstakill bir lisân addetmeleri oldu.

Ziyâ Pâşâ

Ayrıldı bizimle çünkü eslâf

Varsın bizi de ayırsın ahlâf

demiyor mu? Genç, ihtiyar ne olursan ol, ey Türk, lisânında Türkî, teâlî istiyorsan Türklükten ayrılma, Türkçe yazı yazarken Arap ve Acemi unut, Koca Said Bey'in dediği gibi:

Tarz-ı İrân ile Urbânı bırak eslâfa

Türk isen Türkî yazar şivede tahrîre çalış

Şimdi bir parçada gençlere bazı hakâiki ifhâm etmek isteriz! Evvela şu hakîkatten emin olmalı ki Türkçeyi güzel yazmak için Fransızca düşünmek mukabele ile tefsîre kalkışmak bir zillettir. Her iki lisânı da bi-hakkın temellük edemeyenlerdir ki bu âdî nümâyişlere iftikar ederler. Öyle üdebâ görmediğimi bil-farz gelişigüzel kullanıverdikleri (anat) lafz-ı garîbini sahîfenin altında bir işaret ile (Nuance mukâbilinde) diye tavnîh ediyorlar. Fesuphânallah, bir Türk lisânını anlamak için Fransızca'ya neden müftekir olsun? Ya Fransızca bilmiyor da sade Almanca, İngilizce biliyorsa! Bazen daha ileri gidiyorlar, Türkçe edatları bile Fransızca mukâbilleri ile izâha girişiyorlar. Daha bu gazetede idi, geçenlerde biri (Olmak haysiyetiyle) diyeyazdığı bir ibâre-i Türkiyenin içinde kavs arasında cümle-i tavzihiyyesini -güyâ- karıştırmıştı. Maksat nedir? Şayed (Olmak haysiyetiyle) terkiyinden mana çıkaramayanların o Fransızca ibâreye müracaat etmeleri midir? Ne gülünç ne çocukçasına hâller! Böyle olunca Nâcî Efendi'nin:

Üslûbumuzu mahvediyor Avrupa derdi

Bir Avrupalı görse bu ahvâli gülerdi

demeye hakkı yok mudur? Hele bizde bir fırka-i zalâl daha var ki ona göre de Türkçe hîç, hîç-ender-hîç! Türkçe yazmak, Türkçe konuşmak hep tedennî alâmeti imiş. Fakat en garîbi şu ki bu mübârekler Türkçeden başka bir lisânda kâtipliğe öyle muktedir görünmüyorlar.

Şimdi insâf ile düşünölsün, bu lisânı şu mertebe-yi tekemmüle ref eden müceddidin-i edebimiz hiçbir vakit böyle şeylere giriftâr oldular mı? Şinâsilerde, Kemâllerde, Ziyâ Pâşâlar'da, Ekremlerde, Hamitlerde hiç bu nakîseler görülür mü? Fil hakîka bu nev-zuhûrlara göre bir Namık Kemâl nedir? Hiç! Bir Abdülhâk Hâmid nedir, yine hiç! O biri Türkçe selâset ve selâmetle bir fikri ifadeye muktedir değil iken Kemâl Bey'in yazılarını beğenmez, bir yeni ise "perdemin ucu" "karyemin pâbuşu" diye hep bayağı taklîtlerle âlûde bir iki manzûme karaladığı için Eşberleri, Tezerleri, Târikları, bütün o bedâyii hiçe sayar. Küstahâne Hâmid Bey'i istirkâpa yeltenir. Artık sönmüş! Bitmiş olmakla ithâma kadar varır. Âvare, düşünemez ki,

Söner mi söndü denilmekle nûr-ı nâ-mütenâhi?

Nefesle kâbl-i itfâ mıdır çerağ-ı ilâhî?

İşimiz gücümüz öbürünü söndürmek, birini susturmak, bitirmek... Sonra kendi kendimize sıfrul-yed ortada kalmaktır. Fakat o zaman irfân-ı Osmâniyye heder olmaz mı? Bu esâtize-i kemâle böyle eblehâne seng-endâz-ı taarruz olacağımızao âsâr-ı kemâlden cidden istifâdeye çalışsak daha makûl bir harekette bulunmuş olmaz mıyız? Fransa edebiyâtına, irfâna o da yarım, yanlış bir vukûf ile Türkçede, Türklükte, temeyyüz, teâlî mümkün olur mu?

Her milletin, her lisânın kendine mahsûs bedâyi-i irfânı vardır. Türkçenin bedâfalarını tezlîl, o bedâfaları ibdâ edenleri tahkîr ile izâa-i ömr etmek ise gençlerimiz için hayât-ı edebiyeyi baştan başa telh eylemek demektir, el-hazer!..

2.22. MUSÂHABE: BİR MUHÂBERE-İ EDEBİYYE

1

Edîb-i ekrem Ebüzziyâ Tevfik Bey'in vaktiyle dört, beş sene mütemadiyen ve muntazaman refikâmızdan birine mebâhis-i ilmiyye ve edebiyeye dair gönderdikleri mektupları husûsiyattan tecrîd eyleyerek bu nüshadan itibâren nefan lil-âmm neşre başlıyoruz. Bir müntesab-ı edeb bu saf, samimi, alel-husus her türlü tasannudan âzâde lâkin parlak, fevkal-âde parlak bir tarzda yazılmış sahîfeleri dikkat ve ibretle nazar-ı mütâlaadan geçirse, alel-husus bu vadide meşk-i taklîd ittihâz edebilirse dünyalar kadar müstefîd olur. Niçin ibtihâc ile itirâf etmemeliyiz? İster garp, ister şark, hattâ isterse her iki tarafla da derinden derine uğraşmış olsun, hangi sahib-i kalemimiz vardır ki Türkçeyi Ebüzziyâ Tevfik Bey kadar şirin, şâibe, taklid ve tasniyeden berî, mûnis, müessir bir edâ ile yazabilsin.. İlâhi!. Ona üslûb-ı münşerihdir ki tıpkı vatanımızın en ruh-perver bir köşesinden nebeânenen bir cûy-ı hoş-revân gibi tabîî bir incizâb, tavsîfe sığmaz bir güzellik, bir şevk, bir neşe ile akıyor, gidiyor!.. O satırları okudukça yine öyle meftûn-ı tabiat bir şâirimizle hem-zebân olarak:

Neden ey cû!..Sana baktıkça ömrüm artar eksilmez

Meğir zincir-bend-i pây-ı ömr-i pür-şitâbımsın

Diyeceğim geliyor...

Böyle yazabilir, böyle düşünebilir bu ikbâlde, bu teâlîde fuzalâmız yetiştikçe Türklükten meyûs olmamalıyız. Ah; bir kere şu vadi-i Nil'i baştanbaşa boylamalı, hattâ devr-i istilâyı Arabın o mücâhid-i mârûfu gibi rahş-ı tedkîki tâ Afrika'nın o bir başına kadar bütün o Memâlik-i İslâmiye'ye sormalı, sormalı da hiç bu nevi teheyycât-ı edebiyeye, bu çeşit fuzelâ-yı edebe tesâdüf olunur mu? İnsâf ile görmeli!.. Bizde terakkiyât-ı fikriyye var, bizde istidâd-ı fitrî var, bizde hep mesâi var, bizde olmayan şey nefsimize itimâddır, kudretimize vukûftur, meziyetimize aşinâlıktır, bir de vifâktır. Nice nice Ebüzziyâları, o büyük büyük sahîb-i kemâlleri girân, keşîf bir kıymet-i nâ-şinâslıkla, bir bîgânelikle, bir nifâk ile söndürdük, söndürüyoruz. Garpta olaydı, o şetâretle, o ferâsetle, ba-husûs o hâme-i garrâ ile tecellî eden bir Ebüzziyâ hulken ve kalemen ya da getirdiği Clemenceau'lar gibi afâk-ı edebde sihir-sâz olurdu. Bizde ise!...

Fakat insan odur, insanlık ona derler ki mahiyet-i kemâlini işte böyle bir zemîn-i bî-emânda bile göstermeye muvaffak olmalıdır!..

Eyâ vatanın bir köşe-i sükûnunda sönmek bilmez bir şevk ile gıdâ-yı edeb arayan tâlib-i irfân! Oku, oku, bu mübahasâtı, bu münâkaşâtı oku... Oku da bu zirve-i kemâlde cevelânededen idrâkların öyle sandıkları gibigevşek olmadığına sevinç ile kanâat getir. Bu mebâhis-i edebi gözden geçir, geçir de Türklerde zekâlar ne kadar melûf-i kemâldir, şevk ile idrâk et, fakat o kadarla iktifâ eyleme. Acı acı birçok mesâiye, bazen bî-sûd bir renk alır mesâi-i meyûsâneye mukâbil o eslâf-ı kirâmın senin gibi ahlâf-ı güzîde için yetiştirdikleri mâzi-i fazlı daima şükrân ile hatıra getir, getir ki o biçârelerin hayatta iseler yâdları, memâtta iseler ruhları bir lahza, bir kere olsun meserretle ihtizâza gelsin. Çünkü onların evvel ü ahir cihândan gördükleri, görecekleri hep bu manevi, lakin bir necm-i seher gibi süreksiz, hafif mükâfattır.

Zaten "...Gitti ukbâya bin sekizde dediğimiz Bâkî Efendi, o pir-i edebimiz değil mi ki?

Kadrini seng-i musallâda bilip ey Bâkî,

Durup el bağlayalar karşına yarân saf saf!

Diye ancak böyle bir emel-i sâf u sâdeyi beslemekten gâm alıyor. Şu dühât-ı mağdûre-i edebe bu inşirâh-ı rûhânîyi olsun çok görmemeliyiz! Yazıktır!

*

**

Oğlum bak! Size pederâne veya tecrübekârâne bir nasihatçikte bulunmak isterim: Her türlü tesliyyete muhtaç olduğum şu hengâm-ı müsâbiyetimde dahi bu nasihatimi ifâya mecburum. Her şeye vehle-i ûlâda yani ilk ihtisâsâtta kapılmayın. Bana itimâd buyurun ki Ziyâ, sizin gibi ashâb-ı namus ve irfândan olan zevâta layık, hemde sinnen sizden belki küçük olmakla beraber pek çok ahvâlde sizlere faik ve binâen aleyh birçok husûsatta sizleri irşâda muktedir, yahud ve o hasletle mütehallik bir birader olabiliyordu. Lakin ben haddimi bilenlerdenim. Sizler gibi bana nisbetle ciddi tahsîl görmüş ezkiyâ-yı şebâba izâfe-i irfân edecek meziyyâtı haiz değilim. Evet benim! Size kendimi beğendirebilirim ömrüm oldukça iftihâr ederim. Ve beni manevi peder tanıyan hamiiyetkâran-ı vatanı bu hislerinden, bu ihsâslarından dolayı gözlerimden eşk-i şâdî dökerek muânaka-i

maneviyede bulunurum. Benim kalbim, benim hissim, hâsılı tepeden tırnağıma kadar cismâniyyet ve ruhaniyyetim her manaya karşı evlâd-ı vatanın terakkisine hizmet edebilecek vesâil-i istihsâle masrûftur. Ama istediğim şeylerin binde birine muvaffak olamayacakmışım. Vaktiyle neşriyatımın birinde dediğimi yine tekrar ederim: Böyle şeylerde muvaffakiyyetle mahrumiyyetin şânı müsâvîdir. İnsan için hasenâtta sebât bir lâzime-i namustur.

Cahilim, fakat cehlimi muterif bir cahilim. Şarlatan değilim velev bir asırlık terakkîyi bir seneye sıkıştırmak iktidârını göstermiş olsun, bir şarlatanın nümâyîşine firîfte olamam. Siz bilirsiniz ki “...Oğlunun mumu yatsıya kadar yanar” derler. Bu asr-ı terakkîde, petrol var, gaz var, elektirik ziyâsı var. Binâen-aleyh nigâh-ı imân ile bakarsanız görürsünüz ki o türlü hokkabâzların işgâl ettikleri fanûs-ı müzevver nihâyet nısfül-leyle kadar sürüyor. Evkât-ı mütebâkîyye-i leyli tenvîr ile subh-ı kâzibe bile takarrüb edemiyor. İşte misâl olarak... Efendi Hazretlerini irâe ve ihtâr ederim. Bu zât-ı muhterem şimdiye kadar muallim oldu, edîb oldu, hekîm oldu, tabîb oldu, müdâfi-i din oldu, dinsiz oldu, romancı oldu, müverrih oldu, vatanperver oldu, gazeteci oldu, hâdim-i hürriyet oldu. Hâsılı panayırlarda oynayan seyyâr tiyatro aktörleri gibi günde yüz rol değiştirdi. Her rolde bir başka kisve ile arz-ı endâm etti. Nihayet mâhiyyet-i hakîkiyyesiyle meydana çıktı. Böyle ucûbe-i rüzgâr ve sunına şâyân olan müsahhireleri, hâl-i tabîyyeleri ne ise ana yalnız ölüm korkusu ircâ eder. Ekser habs-tıynet erbâbını havf-ı mucâzatın sûret-i seriyyede namuslu edişi gibi.

Bir hafta vardır ki Tercüman’da Emile Zola Tenkîdâtı unvanıyla makâleler neşretmektedir. Okuyun görürsünüz ki bir alay kırk anbar mahsûlü avâm-firîbâne laklaka. Mesela Ermeni zürafâsının tabirâtından olan zevîbe gibi sözlere bile tesadüf ederseniz. Yedişer, sekizer sûtûnlu olan bu bendlerin hülâsa hükmü nedir biliyor musunuz? “Emile Zola’yı takdîr edenler yalnız maîşet-i hâzire-i medeniyye ile diyânet aleyhinde bulunan firkadan ibarettir” kavli oluyor ki Efendi Hazretleri bununla şayed Emile Zola’yi halkımıza tanıtmak isteyen erbâb-ı kalem var ise onları ürküterek cesaretlerini kırmak.

Emile Zola hakkındaki fikrine mukâbil Evliyâ Çelebi denilen kallâşın eserini malûmât-ı evvelîn ve ahirîni câmi olmak üzere halka ilan edişine ne buyurursunuz. Zannedermisiniz ki bu fikir kendi içtihadıdır. Estağfirullah... Efendi tâ Tuna’da yazı yazmaya başladığı tarihten bugüne kadar her ne yazmış ise rüzgârın vezânına tâbi olarak

yazmıştır... Kendisinin tafra-füruşâne ilanından hâli kalmadığı o kırk elli bin satırlarına bakınız her birini har-ı deccâlin tüyleri gibi bir başka makam ile müterennim görürsünüz.

Katib Çelebi'nin, "Karyunes" nâmında bir müverrihden Latince'den Türkçe'ye bir tarihi vardır. Bu kitab hilâfı sabit olmamış bir takım rivâyât-ı tarihiyyeyi câmi olduğu haysiyyetle müellefât-ı mühimmeden madûdtur. Nüshası da nâdirdir. Bana bunu vaktiyle Mustafa Fazıl Pâşâ merhûm vermiş idi. Eser, evvel-i tarih-i intişârı olan on üçüncü asırdan on yedinci asıra kadar Liden'de, Londra'da, Floransa'da, Roma'da, Paris'de defeat-ı müteaddidede temsîl edilmiş. Her defa temsilde birçok şürûh ve havâşî ile ikmâl ve ıslâh kılınmıştır. Hattâ Şinâsî-i merhûm buna bir de izâhnâme yazmıştır ki o da elimdedir. Bunu bastırmak isterim, öyle abone falan da açacak değildim. Hattâ illustre edecek idim. Ve hattâ Liden'de iki defa musavver basılmış olduğunu haber aldığımndan Lahey'de bir kitapçı vasıtasıyla o zamana mahsûs olan musavverâtın istinsâhına bile muvaffak olacak idim. Asıl maksadım ufak kıtada bir tarih koleksiyonu vücûda getirmek idi...

...İşte benim... Efendinin Mevzûâtül-ulûm medhiyyeleri, Evliyâ Çelebi reklamları ile bir de şu hasbihâlim göz önüne alınırsa o neşriyâttan maksat ne olduğu ve efendinin daima hilâf-i vicdân-ı ahvâle vesâtetinden başka bir kârı olmadığı mertebe-i sübuta vâsıl olur.

Medhiyyâtel verir, biraz da müsteşrikîn-i kirâm ile görüşelim!..

Bunları pekâlâ bilirim. Hattâ Viyana'da Baron Kramernâmında bu gürûhun ser-efrâzlarından bir de dostum var idi ki 87'de Viyana'da kendisiyle görüşmüş idim. Fakat onu başka yolda buldum. O pek ciddi bir adam idi. maksadı ise birtakım vesâik-i tarihiyyeden asâr-ı sâlifenin etvâr-ı medeniyyesine istidlâl etmek idi. Hattâ Memûn-ı zamanın ve ondan sonraki iki halife devrinin bütçelerini ele geçirmiş ve oto tipi olarak aynen bastırmış idi.

Mümkün değil Fransızlar Almanlar kadar ciddi olamıyor. Bir Fransızın zekâca bir Almanla nisbet kabul etmeyecek mertebe-i bâlâda bulunduğunu itiraf ile beraber ciddiyâтта bir Alman'dan pek çok dûn olduğunu da iddiâdan geri durmam.

Bunların iddiâ-yı intisâb ettikleri elsine-i şarkıyye bize karşı değil kendi hemşehrilerine karşı olsa gerektir. Yoksa bizim medrese-nişin suhteler kadar da Arapça yazamazlar. Siz ne zannediyorsunuz gerek Mösyö Şefer, gerek Barbiye dö Minâr

cenâpları Ermeni’yi bırakır da bir Müslümanı mı alır kıyas ediyorsunuz, hiç cehlini meydana koyacak kendi ehemmiyetini iskât edecek bir aleti eliyle istimâl eder mi?

Miracnâme ile diğer kitabı siz yine o gürûhun asârından mütelezziz olan mahlûkâtta birine ihdâ buyurun. Urûc etmek fikrinde değilim. Şinâsi’nin dediği gibi “Nasıl bu taze maârifle eskiler alayım.”

Siz asâr-ı garbiyyeden her ne tensîb ve irsâl buyurursanız ben onu kemâl-i minnetle neşr eylerim. Binaenaleyh tercüme ettiğiniz küçük hikâye her ne ise resimleri nasılsa birer nümûnesini gönderin göreyim. Belki Fransız mümessilleriyle rekâbet havasına düşerek güzel bir şey vücûda getirebilirim.

Benim teessürâtımı yenecek hiçbir hâl mutasavver değildir. Siz onu bekleyecek iseniz hiçbir şey yapamayız, o bir acıdır ki tâ ciğer-gâhıma saplanmıştı. Onu oradan çıkaracak şey mevttir başkası değil.

Tıbâata, neşriyyâta, hizmet en ziyâde lezzet aldığım şeylerdendir, beni avutabilecek yani muvakkaten meşgul eyleyecek bir şey varsa o da bunlardır.

(Mütemer-i müsteşrikîn) bunu ikdâmda görünce mecmûamda bir makâle yazmak için şu notu tutmuş idim ki burada aynen derc eyliyorum. Binâen-aleyh o bâbdaki fikrimi anlarsınız:

“Mütemer” bu kelime olsa olsa meşveret ve müşâvere manalarında olan (Muammer) (İstîmâr) ve (Teemmür) kelimeleri gibi (Emr) maddesinden müştak olmak lazım gelir. Hâlbuki lugatta müteber vezninde (Mütemir) vardır ki eyyâm-ı acûzunşiddet-iberd günlerinin ahir gününe denir. Ve (Şehr-i Muharremül-Haramın) ism-i kadîmi idi kieyyâm-ı câhiliyede kullanılır idi.

Haydî, hatır içinden bir demü temer yapı verelim. Fakat yoktan gayr-ı menûs bir kelimeyi kullanmaya ne zarûret var? Mücerred kongre lafzının bir lafz-ı ecnebî oluşu için mi? Eğer o çirkin görünüyorsa meşveret kelimesi ne güne duruyor.

Mektubumu gece evde yazmağa başlamış idim. Saate bakayım ki on ikiye gelmiş. Yattım. İşte alt tarafını da burada matbada yazıyorum.

Notadan mâbad! İkdâm’ın Paris muhabiri, Mösyö BarbiyeDominar’ın bu reyde olduğunu ve hattâ mukâbilleri varken kelimât-ı ecnebiye istimâl edişimize hiddet ettiğini söylüyor. Bizce müsteşar Kay’nın bu sözleri kraldan ziyade kral taraftarlığı kabilindedir.

Bizden biri çıksa da Fransızlara– şu âlî-dâd kelimesini niçin kullanıyorsunuz. Ulûm-ı heyete de bu kadar teâlî etmiş bir kavimsiniz. O kadar âlât-ı heyet icad eylediniz ki Araplar rüyalarında bile görseler bahtiyar olurlardı. Şimdi mücerred kavle benzediği için Arab'ın vermiş olduğu bu ismi muhâfazaya ne lüzum var. Siz de lisanınızdan bir kelime-i münasibe intihâb ve tesmiye edin – demiş olsa gülünç olmaz mı?

Bir de gerek mütemer olsun gerek meşveret olsun, kongreyi tamamiyle maarif olmayınca mücerreden bizde bir isim takabiliriz. Fikrinden başka bir fâidesi olmayan bu tebdîle ne mecburiyet var?

*

**

Notamın aynı burada bitti.

Kemâl'in Ebul-Alâil-Marî hakkındaki hapis tabiri bir fikr-i hapisâne ile yazılmış olduğunu anlamamak sizin gibi ashâb-ı irfâna yakışıyor mu yâ? Bilirsiniz ki Kemâlbunu Ziyâ Pâşâ'yı muâhezeten Tahrîb'de yazmış idi. Dünyanın her neresinde olursa olsun o yolda yazı yazanlar elbette hısmına temîn-i galibiyet için bir takım taraftar peydâ etmeye mecburdur. Her sınıfın mizâcına göre şerbet vermek herkesin zayıf damarını yakalamak iktizâ ederse erbâb-ı taassubun nahvetini okşamak zaruri değil midir?

Ben muâheze olsam böyle yapmam fikrimi netice-i içtihadımı doğruca yazarım. Yazdıklarımda isâbet etmiş isem efkâr-ı selîme erbâbı bit-tabi benimle beraber olur. Artık efkâr-ı mahsûsa ashâbına vücûd vermek insan kendini onların dûnunde tutmaya razı olmak demektir. Bu benim elimden gelmez.

Her ne ise bahs-i Kemâl'de idi. Kemâl Ebul-alayı Arab'da gelen felâsefenin cümlesine tercih eder. Ve hattâ eşârını fart-ı haz ile okur dururdu. Ah onu dûrdan değil fakat benim gibi senelerce yakından görmüş olsa idiniz kendisine ne kadar ağlar idiniz. Mamâfih ne kadar şâyân-ı ıslâh çocuklarını da görür dil-hûn olurdunuz. Hatırma gelmişken o mübarek için yalnız edebiyâyata ait olan tercüme-i halini size göndereyim. Zannetmem ki burada görmüş olasınız.

...Efendi bir makâle-i edebiyenizi vardı. Vâ-hayfâ ki okumaya muvaffak olamadım. Mürettibler ki pek çok karışık yazılar okumak mecburiyetinde bulunarak pek çok hutût-ı acîbe ile itlâf hâsıl etmişlerken bir satrını bile okuyamadılar.

Eğer siz bu yolda yazı yazmakta devam ederseniz en sevdiğim bir oğlumun benimle konuşacağı zaman ebkemiyyete giriftâr olduğumu görmüş kadar müteessir olacağım. Bâkî bekâ-yı afiyyet ve muhabbetleri hass-ı temenniyâtımdır efendim oğlum.

Peder-i Mükedderin

Ebüzziyâ Tefik

2.23. EYYÂM-I MAHSÛSA: PLEVNE

Sana ait ne varsa hep hasenât
Sana ait öper kazâ-ı seferin
Bütün âfâka verdiği
Parlamakta “Plevne” de eserin

Sen yiğit kahraman Osmânsın,
Özü, dini ne mutlu Türkoğlu,
Türklerin sînesinde rahşânsın,
Gittiğin yol velî, sahâbe yolu,

Rûh-ı Ahmet seninle şâd oldu,
Nâm-ı Osmânı, Türkü kurtardın,
En derin yaralar tutup sardın,
Şöhretin, şöhrete midâd oldu,

Sen sükût eylesen bu kabre dahi
Arş-ı rifatde müstakar nâmın
Hizmet ettin sen öyle ki gayrı
Sana ait duâsı eytâmın

2.24. KISM-I EDEBÎ: ŞEMSEDDÎN SÂMÎ'YE

Hayatın mevti öldürdü senin ey hâce-i kudsî,
 Ölür ervâh-ı âdiyye teessür-yâb-ı zulmetten.
 Hatadır düşmenân-ı fikr ü ilmin şevk-i hûnîni
 (Ölür, lakin cihânda kimse mahvolmaz hamiyetten)
 Otuz yıllık hisâr-ı fikri tamire delâlette
 O âli kemâl-i mebrûrun muîne oldu muhtâç!
 Bize bir cümle söz irâdı kahren men' edilmişken
 Lugatlarla ederdin bir zavallı halkı sen inhâc
 Eder irfân-ı Türkiyyet bütün ifzâlini tezkîr,
 Eder idrâk-i Osmânî me'al-i cehdini îrâd.
 Gönülsüz beş kişiyle sen inerken sâ'idin hâke
 Dururdu yirmi beş milyon gönül karşında, ey üstâd.

Paris'ten

Abdülhalîm Memdûh

2.25. MUSÂHABE: EVRÂK-I PERÎŞÂN ARASINDAN

Geçen gün kitaplarımı tertîp ederken evrâk-ı perişânımın arasından elime koca bir defter geçti. Bir defter ki şekl-i garîbi ile nazar-ı dikkatime çarptı. Büyükçe, mutantan, oldukça da müzeyyen bir sûrette mücellid idi. Açtım baktım ki tâ mekteb-i mülkiyeden beri söylediğim şiirlerin defteri imiş.

İlâhi! Bu mecmua-ı garâibde neler yok! Tâ Cerîde-i havadisten itibaren Tercümân'a, Saâdete, öteye beriye gönderilmiş, derc ettirilmiş bir alay gazeller, nazireler, tahmîsler, bil-âhare, mekteb-i mülkiyenin üçüncü senesine ererek üstâd Ekrem'in takrîrlerini dinledikten sonra manzûmeler!...

Cerîde-i havâdise gönderdiğim parçaların arasında İsmet Efendi merhûmun “Şimşîrine” redifli gazel-i marûfuna bir nazîre var ki meâlen bana cidden çirkin, münâffî-i ahlak göründü, mazâllah böyle bir parçayı bütün âsâr-ı kalemiyye-i bendegânemi ne türlü tezlîl edeceklerini bilemeyen, ma-mâfih satır-be-satır harf-be-harfte nazar-ı mutâlaadan geçirmek mecburiyet-i garîbesinde bulunan o küçük, büyük, yaş, kuru, hele bazıları hem fodul! Gürûh-ı muârızîn ele geçirseler, bunun için bir risâle-i rezâlet daha neşr ederler. Bu vesile ile diğerk husûsiyyât-ı ahvâli fasla girişirler! O vâdî-i hafâda kizb ve iftiraya pâyân mı vardır. Matbuât serbest mi değil! Bu da edebiyât ad olunamaz mı? O heriflere edîb denildikten sonra!

Hulâsa bu nazîremın en makbûle geçen şu beytine bir kere bakılsın da bu eserlerden utanmaya hakkım yok mudur, hükm buyurulsun:

Sallayıp gezdirmeden bir şey çıkar mı tîgini

Sîneme sapla, dil olsun âşnâ şimşîrine

Şu kadar ki “Ben eyler iken o nazmı tanzîm” mekteb-i mülkiyyenin birinci senesinde, hakikat-ı edebten bî-haber bir çocuk, şâir değil fakat bir nâzım-ı mukallid idim. Bu bir mazerettir.

Bu faslın tuhafıklarından biri de şudur ki Nâcî Efendi'nin gazellerine ammâ nazîreler hattâ tahmîsler yağdırmışız! Bir naziremde:

Vakf-ı gûş ettik serâser söyle ey müncî-i dehr

Olmasın zinhâr mânî tane-i düşman sana

Diyorum, bu tecbîl muallimin hoşuna gitmiş olmalı ki birkaç gün sonra başka bir eserle:

Tahsîl-i kemâle sa'y edersen,
Şâyeste-i âferîn olursun!
Râhında devam edip gidersen
Fahr-âver-i nâzımîn olursun

Kıta-ı teşvikiyyesine mazhar oluyorum, nazîrelerimi, tahmîslerimi adeta tazîf eyliyorum. Fakat efsûn bu yazıların içinde bir satır, bir harf yok ki bugün bana hoş görünsün...

Mecmua-ı eşârımın hemen sülüsünü kaplayan bu devr-i edeb böyle geçtikten sonra Ekrem, Hâmid mukallidliği başlıyor çünkü biz, mekteb-i mülkiyenin üçüncü senesine erdik. Talim-i edebiyâta başladık. Bundan mâadâ tercümân-ı hakikat tebdîl-i meslek eyledi. Matbuât bütün tarz-ı cedîd taraftarı oldu.

Bu fasılda öyle bî-meâl nazîrelerim, tahmîslerim yok, az çok manîdâr şiirlerim, manzûmelerim var. Mesela “Maha hitaben” uzun bir nazmda:

Melâl içinde nümâyân cemâl-i pür-nûrun
Esîr-i hicri misin bir nigâr-ı mağrûrun?
Nedir o vaz'-ı hazînin, o tavr-ı mehcûrun?
Bitirdi ömrümü der firâkı bir hûrun,
Ne söylesem ki harâbım, ne eylesem ki harâb
Diyorum fakat hakikat aranırsa bu da bî-esâs!

O zaman ömrümü hiçbir hûrun derd-i firâkı bitirmiyordu, hele asla harâp değil idim bilakis, hâsılı, Fuzûlî'nin dediği gibi:

Aldanma ki şâir sözü elbette yalandır.
Kemâl Bey merhûm bile
Sermâye-i şâirân tükenmez
Dünya tükenir yalan tükenmez

Diyor, daha evvelleri Nizâmî:

Çün ekzebu Ahsenû

Demiş, İmâm-ı Şâfi ise:

Velev lâ eş-şi'ru bi'l-ulemâi yezrî

Le küntü el-yevme min Lebîdi

Hükmünü veriyor ki bu tarz-ı masâni-i edebe göre hep doğrudur. Kadının biri bir gün Yeni Cami'deki mahûd yazıcılardan birine gider, taşrada bulunan kocasına hâlınden bir parça şikâyeti mutazammın bir mektup yazdırır, yazınca bu nâmeyi o kadar söz seli yazar ki okur okumaz. Kadıncağız –Vah benim başıma neler gelmiş- de haberim yok imiş!- diye feryâda başlar. Bu nev-i şâirlik de bana daimî bu fıkrayı andırır. Cüzî bir teessürümüz varsa onu büyütür büyütür... Muhâllül-izâle bir derd mertebesine ref eyleriz. Yine bu faslın eşârı içinde artık hâtımeye doğru “Hayatım unvânıyla bir şiir-i hazînım var ki, meded Allah, bir ummân-ı teessürdür.

Bu şûre-zârda yirmi beşinci sâlimdir.

Bu yirmi beşinci senenin bir nehârı yoktur ki...

Tahattürüyle beni bir dakika şâd etsin

Esef, bu köhne hayatın baharı yoktur ki

Sebâvetim nice afetle oldu derd-abâd

Şebâbetim daha rikkat-nümâ daha berbat!

Tazallümü ondandır. Halbûki hakîkat böyle değil, hiçbir kimse için de böyle olamaz. Çünkü her hayatın az çok latîf hatırâtı olur? Bir de âlemi nevhât-ı sûziş-i ahvâlimizle lâ-yenkati izac etmekte ne mani vardır?

Mamâfih bu teessürat ilâ-nihâye devam etmiyor, bir iki sahîfe sonra “Hep sensin” diye başlar, uzun bir nazm-ı pür-neşe görünüyor.

Baharın müncelîsin âb u tâb-ı pür-sefâsından

Gelen reng-i latîfinden, neşât-ı bî-bahâsından

Nihâl-i safvet-ârânın hırâm-ı nev-edâsından,

Emelzâr-ı kemâlin mebdeinden, müntehâsından

Baharımsın, gülümsün, gülbünümsün, gülistânımsın

O keder ne idi, bu şetâret nedir? Bir de edep ve irfân-ı hakîki ne kadar sab olursa olsun, bütün bu ictihâdat-ı kalemiyyeden ne feyz alabilir? O renk renk yaprakların, sahîfelerin belki hayat şöyle dursun bir bahar kadar hükmü, eseri sürmez, sürememişti.

Şiirin aleyhinde değilim, o bir nâtika-i ulviyettir ki beşeriyetin sâik-i teâlisidir, müşevvek-i tekemmülüdür. Fakat öyle şiir, öyle şâirlik binde bir ferde, bir kavimde birkaç kişiye ya müyesser olur ya olmaz. Bizde ise benim gibi efal ve tefileye mutâbık, gelişi güzel nazma girişenler hep şâir kesiliveriyor, başka işi gücü bırakıyor, filen malûl fikren enîn oluyor. Memnûn, müftehir bir acz-i muallâya bir meskenet-i muazzamaya bürünüyorlar, nedir o...

Şâir!

Efsûs ki böyle söylediğim hâlde bizzat ben bile hayatımın yirmi beşinci sâline kadar bu gaflet içinde yuvarlanmışım, bir aralık o koskoca divân-ı eşârımı “ömrüm” unvanıyla tab etmek istemişim ammâ lehül-hamd maârifden bunun için ruhsat almak mümkün olmamış?

Nihayet hakîkate, bir nebze kesb-i ittîlâ etmiş olmalıyım çünkü bir gün bütün o binlerce beyitlerin içinde şimdi en ziyâde hoşuma giden şu nazm-ı basit ve hakîkiyi inşâd ederek bu mecmûa-ı tıflâneyi bir gûşe-i nisyâna ayıverir mişim:

Vâ Esefâ!

Şebâbetim ne kadar gâfilâne geçti esef,

Esef ki etti beni şimdi böyle derde hedef

Bütün hevâ vü hevesti meâl-i mâlım

Cünûna müntec idi cümle-i fikr ü ef'alım

Merakımın büyüğü şiir ü şâiriyyet idi.

Bu sende böyle merak, şüphe yok ki cinnet idi.

Dürûs-ı feyzi bıraktım teşâür etmek için

Bu tavr-ı hârı takındım, tefâhür etmek için

Cehâletim bana setr-i hakîkat etmiş idi.

Hakikatim bana ihfâ-ı ta'lat etmiş idi.
Bu vech-i sâf-ı semâya şu reng-i nûru veren
Bihâra, baĝa o didâr-ı pür-sürûru veren
Cemâl-i yâre o hüsn-i emel-feşânı veren
Şu zülf-i târe bu feyz-i safâ-resânı veren
Bu tab'a-ı ni'met-i şiiri müyesser eylememiş
O nûr ile bu zemîni münevver eylememiş

2.26. HAVÂDİS-İ MAHALLİYYE

Şâir-i meşhûr Eşref bu hafta bil-izz ves-selâmet Mısır'a muvâsalat eyledi. Hicivde Nef'ileri, Kazım Pâşaları bütün gölgede bırakmakla beraber hoş-gûlukta, nükte-fürûşlukta eblağ-ı şuarâ add olunabilir. Bu hârîka fitrat cûş ü hurûş-ı daimi içinde bir lücce-i ilâhî andırır. O karîha-i fûshat-âbâdıyla meclislerimize başka bir şevk, sohbetlerimize bir neşe-i dîğêr verdi. Biz Hazret-i Eşref'i ancak ateşîn-i zaman bir hâce-i cihân bilirdik. Fakat bu sefer anladık ki o ummân-ı marifet hîn-i hâcetten nüzhet-i lisân ile tarz-ı beyâna yine öyle parlak bir savtda muktedir imiş!

Şâir şâir doğar anadan

Âsârı görünür ibtidâdan

işte Eşref de bu nevâdir-i hilkâttendir. Umarız ki ümm-i dünyânın o âb-ı revân-ı lezîzi zaten sükût ve sükûnet nedir bilmeyen o tabiat-ı garrâya bir feyezân-ı müstesnâ verir de bize yeni yeni mazmunlarla lâtif lâtif nüktelerle zevk-yâb-ı fesâhat ve belâgat oluruz.

Mısır evkâf müdürlüğü vasıtasıyla evkâf-ı hayriyye îrâdının sene-i milliye ibtidâsından bu geçen haziran nihâyetine kadar olan tahsilâtı 87.811 Mısır lirasına bâliğ olmuştur. Müddet-i mezkûre zarfında masârifi ise 7.171.711 lira bulunmuştur.

2.27. KISM-I EDEBÎ: EN BÜYÜK TÜRK ŞÂİRİNDEN

O kadar hüzn ü gamım var ki bugün,
Cân ü cismim, denilir, giryândır.
Zâhirim bâtına kırgın, küskün,
Batınım zâhire lanet-hândır

Herkesin hâline ettim dikkat,
Görmedim ben bana benzer hilkat;
En büyük lezzeti rıf u rikkat,
Gamım, ey zühre-i bud-ı vuslat
Dem-i vuslatta gam-ı hicrândır.
Sevdiğim hasta değil, bir meyt!
Meyt ancak o yine fânîdir.

Bir hayâlet, yine lakin sâbit,
Bir cesed, halbûki ruhânîdir.
Benim ey yâr-ı samût ü sâkit
Çektiğim dert değil dermândır.

Aydın He

2.28. BU DA BİR TÜRK ŞAİRİNDEN

Tunus Hâtıraları

Kartaca

Ey kûh-ı ibret, ey âdem âbâd-ı intibâh
 Vech-i harâb-ı şevketine yüz sürer nigâh!
 Târihe, bahre, berde göğe karşı pür-gurur
 Her bir taşın, zaman gibi öldükçe hayy olur
 Olmuşsa da nîce Anibâl tume-i sinîn
 Yıkamaz harâbeyi yine dest-i zaman senin,
 Ettirmek üzre şânını bir zühre-i ilticâ,
 İstanbul asr-ihâzıra olduysa Kartaca
 Arşı, kebûdi-i yemi yek-ser sana misâl!
 Yoktur fakat o kişver-i gamda bir Annibâl
 Türkler olaydılar Romalı her biri bu an
 Eylerdi “Annibâl kapımızda” diye figân

Gulet

Ömer Bu Hâcib Efendi'ye

Duyarım ruhta bir üns-i hazîn
 Niye bilmem severim ben burayı,
 Hüzn hissini bana târî
 Belki hüzn nedeminden dolayı.

Bana bî-gâne değıldir asla
 Buranın hâli de mazisi de âh!
 Birisi kalbime bir derd-i nihân
 Birisi fikrime bir şugl-ı siyâh!

Bir yeşil kol, ucu bu şehir-i sefid
 Sallıyor bahre Tunus mendilini
 Bak vapurdan hele bir: Avrupa'ya
 Çıkarır Afrika sanki dilini!

Beşir Sefer Efendi'ye

İbn-i Haldun'un Hânesi

Sana, ey vakfe-i râh-ı ezel, furat-ı zira'atla
 Ebedden hürmet-i bî-had ü encâmı getirdim ben.
 Atıyyendir vukûf-ı müslimine mâzî-i İslâm
 Sana şükrân-ı istikbâl-i İslâm'ı getirdim ben.

Ayın Mim.

2.29. BU LATÎF PARÇA DA BAŞKA BİR TÜRK ŞÂİRİNDEN

Muğfele-i Sevdâ

Önünde dalgalanan penbe hande-i ezhâr
 Emer gözündeki râkit melâl-i sevdâyı.
 Döker hayaline elvânını cemâl-i bahâr:
 Açar dimağını örten sehâb-ı hülyâyı!..

Gelir sımâhına fıslidar peri-i şâd-ı sabâ
 Nedir? Melâlini önden su'al eder gibidir!
 Uzaklaşır nağamât-ı şarıyla sanki ona
 Baharı besteler... Aheng-i tesliyet getirir!..

O, gözleriyle çevirdikçe her varakta bulur:
 Bütün serâir-i sevdâsı mündemic... Nâgâh
 Yakar cüfûnunu bir ânlı katre-i mahrûr;
 Düşer cebînine manâlı bir bulut... Bir âh!

Ki gark olur bu bulutta muhît-i nur-a-nur
 Önünde titreyen afâk-ı hande-nâk hemen!..
 Şükûfeler, bu emeller, bu nûrlar boğulur
 Görür o katre-i sevdâda bin hazîn-i tûfan!..

Geçen bahar gülerken bu kız bugün dalgın...

Nedir bu yıl bu tagayyür... Bu vaz'-ı istikrâh

Suâliniz bu mudur? Söylüyor nigâhı bakın:

Değil idim o zamanlar muhabbete âgâh!..

Kâhire / Elif Kef.

2.30. MAKÂLE-İ MAHSÛSA: FUZÛLÎ'YE DAİR

Bir iki sene evveli İngiltere’de, vefât eden meşhûr Mister Gibbgibi bazı fuzalâ-yı nâdireden sarf-ı nazar olunursa ekseriyetle Avrupalılar Türklerde ancak bir mazî-i edebi tanımazlar. Onlara göre biz ibtidâ-yı zuhûrumuzdan beri yaktık, yıktık, yürüdük lakin hiç okumadık, yazmadık, düşünmedik hülâsa, irfân ve kemâl nedir bilmedik... Şuarâmız, ulemâmız, fikren, ilmen dühâtımız, yetişmedi gibi!... Ulûmda, edebiyâta hemen hemen hiç idik...

Hâlbuki hakâik-i târihiyye nazar-ı insâfa alınırca görülür ki Türkler bir taraftan kılıçlarıyla cihân-ı tekevvünde tecellî ederken diğer cihetten fikirleriyle, irfânlarıyla parlıyorlardı. O tesîs eyledikleri cihângir bir devlete, bir aşiretten çıkardıkları büyük bir millete evvela bir lisân ibdâ eyliyorlardı. Sâniyen maârif-i gûnâgûn bahş ediyorlardı. O kadar ki bu kalem, bu fikirde, o kılıç kadar mütecellî idi. Bir asır içinde sade bir hükûmet-i muazzama sahibi olmadık, o zamana göre vasi bir lisâna, zengin bir hazîne-i irfana da mâlik olduk.

Fil-hakîka gâye-i devr-i istilâmızda Fuzûlilerimiz, İbn-i Kemâllerimiz, Sinân Paşalarımız türememi mi? O vakit öyle bir şâiri, öyle bir allâmeyi Avrupa’da bile parmakla gösteremezler miydi? Esef ki derd-i inkırâzımız esbâb-ı gûn-â-gûna mebnî, zuhûr edince sâde kılıcımız kırılmadı, o terakkiyat-ı kalemîyye ve fikriyyemize de hâlel târî oldu. Fuzûliler, İbn-i Kemâller fevc-â-fevc halefler, hayrul-halefler çıkmadı, ne gezer... O nûr henüz muttalide iki vâdi-i zevâli tuttu... Yoksa hazret-i Fatih’in, Selîm-i evvelin, Kânûnî’nin, bütün o saltanat-ı muhteşemlerine eser-i mübeccelini, sâha-ı seyf ve fikr ve kalemde takîp edebileydik bugün Avrupa’nın sâde mülkce değil, irfânca, mezâyâyı maneviyyece de büyük bir kavmi olurduk... Ne Hâcet, “En-nasüala süluki mülukihüm” demiyor muyuz? Fatih, Yavuz, Kanûni, o asırda bütün hükümdârların seyfen olduğu gibi kalemen, fikren de ser-firâzı değil midir? Hazret-i Fatih’in o vüsat-ı kemâlatı nedir! Ovüsat-ı kemâlât ki hala bile müverrihin-i Efrenci mebhût eyliyor. Selim-i evvelin ise kudret-i ilmiyyesine meftûn olmamak mümkün müdür? Frenklerin “muhteşem” diye vasf eyledikleri Süleymân-ı Kanûnî de bir kutb-ı irfândır. Bütün bu sevâbi-i meâlî birçok şuara ve fuzalâ ile seyyârelerle dâiren medâr-ı muhât idiler...

Bu davâyı böylece serd eyledikten eyledikten, bu hakîkat-ı târihiyyeyi esasen best ettikten sonra biz bu makâlede o tecelliyattan bir nümûne arz etmek, o edvâr-ı marifetin

müstesnâ bir fevvâresini bir nebze de şerh eylemek isteriz ki o da sürûr-ı şuarâ-yı etrâk hazret-i Fuzûlî'dir.

Fuzûlî bir şâir-i muazzamdır ki tabiatın binde bir yetiştirdiği nevâdir-i dehâdandır, ancak Fuzûlî'yi zaten her şâiri anlamak için insan hâli değil, o mâzîyi pîş-i nazar-ı imana getirmeli, öyle mütehasıs, müteheyyic olmalı, hâsılı, fikren, hissen, hayâlen öyle yaşamayı bilmelidir. Yoksa tefekkürât-ı ihtisasat-ı zaman ile tettebbudan geçirilirse Fuzûlî'den o kadar zevk almaz. Meselâ insan bir mümin-i müttakinin Allah'ına, Peygamberine tefekkürât u ihtisasât-ı zaman nedir, ne şevk, ne vecd iledir? Anlamazsa Fuzûlî'nin tevhîdlerinden, alel-husûso bülend-i naatlarından müteheyyic olur mu? Fuzûlî hazret-i Mahmud'u istiğrak ile sever, bir sevdâyı bu mertebeye eblağ etmek dehâ-yı şâiriyyete mütevakkıftır. Nedir o his, o ihtirâs, alel-husûs o his ve ihtirâsın tarz-ı tebliğ-i ulviyyesi nedir! İnsanda fikr ve kalp ne derece bülend olmalı, ne kadar da fesîh bir hayâl bulunmalı ki, bütün o bedialar husûle gelsin.

Saçma ey göz eşkten gönlümdeki odlara su

Kim bu denli tutuşan odlara kılmaz çâre su

Suya versin, bağbân gülzârı zahmet çekmesin

Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin gülzâre su

Hayretinden parmağın dişler kim etse istimâ

Parmağından verdiğin şiddet günü Ensâr'e su

Yâ Resûlallah, yâ Hayre'l-beşer müştâkım

Eyle kim lebteşneler yanıp diler hemvâre su

Gam günü kılma dîl-i mecrûhtan tiğın diriğ

Hayrdır vermek karanu gecede bimâre su

Umduğum oldur ki Rûz-ı Haşr mahrûm olmayam

Çeşm-i vaslın vere bu teşne-i didâre su

Evvelâ beş asır evveli Türkçemizi bu tarz mûnis ve muallâ ile yazmak bir semere-i dehâ değil midir? Nedir o beyân-ı sade, fakat ulvî? Bu kenz-i güzîn-i mazîdendir ki lisânımızın hâl-i mesûdu, âti-i muazzezi iktitâf olundu. Şâirin bazı mahsûsât-ı latîfe-i

ifâdesinden sarf-ı nazar olunursa bugün bile eblağ-ı lisân-i Osmâni böyledir. Selâset, vuzûh, icâz, sıhhat, hulâsa bütün şerâit-i fesâhat bu beyitlerde ne parlak bir surette mündemiçtir. Üçüncü beyit ne mûciz, hele ne tabîi surette musannadır. Beşinci beyit her nükte-i nazardan bir bedîa-ı edebtir. Ya o ne belâgat, o ne sûzişdir ki okurken insan âdeta şâirin kalb-i ulviyyesine dokunuyor gibi müteessir oluyor. Bir aşk için bu ihtirâsı beslemek, besledikten sonra da vech-i mübeccel ile ifade edebilmek fitrat-ı şâirânenin en metîn tecellîsidir. Sevdâ-yı nebevîdir ki Fuzûlî'nin kalb-i fasîhini baştanbaşa müstevlîdir. O sûzişden hisse-yâb olmak için, tekrar ederiz bit-tabî bir ferd o tabiatta, o terbiyede olmalıdır.

Fil-hakîka o şâir-i âzamın başka sevdaları, sevdikleri de vardır, fakat bunlar da bütün bir reng-i necâbet ve safveti ihtivâ eyler. Nefî'nin tehevvrâtı, Nedîm'in şathiyyâtı, Fuzûlî'de görülmez. Meselâ Nefî:

Yoklamazsan hiç var mı dilde dağın yâresin

Böyle mi gözler güzeller âşık-ı âvâresin?

Diye sevdiğine hiddet gösterir, değil mi, Fuzûlî:

“Ben gedâ sen şaha kul olmak yok amma neyleyim?

Arzû sergeşte-i fikr-i muhâl eyler beni

Der, aşkına daima hilm ve tevâzu mezc eder.

2.31. MAKÂLE-İ MAHSÛSA: İNTİKÂD NASIL OLMALIDIR?

Maksadımız, burada intikâdın ne demek olduğunu, yollarını ve kendisinden ayrılan yolları beyân eylemek değildir. Oralarını resâil-i ilmiyye ile kavâid kitaplarına terk ederiz. Bizim meramımız şurada edeb-i intikâdî ve şurûtunu muhtasarân beyân ile kâriîn-i kirâma bir müntekidin nasıl intikâd eylemesi münâsip olacağını ve intikâdından ne türlü üslûp ile beyân fikr eylemek lâzım geleceğini bildirmektir.

Üslûp ve edeb dairesinde edilen intikâd kâriîlerinin hoşuna gideceği gibi intikâd olunan meselenin muharririni bile memnûn eder şurût-ı intikâdiyyenin en birincisi muharirin lisânında affî olması yani kaleminde edeb-i beyâna cidden hürmet eylemesidir. İntikâd eyleyeceği meseleyi muharirine izhâr-ı hürmetle berâber nazik hâşiyeler ve latîf ibareler yazarak şerh eyler. İntikâdında muharririne izhâr-ı hürmetle beraber nazik hâşiyeler ve latîf ibâreler yazarak şerh eyler. İntikâdında muharirine hücûm etmek cihetine asla meyl eylemeyip redlerini ıslâh-ı mesâile için eder.

İntikâda mevzû bahsi bir tarafa bırakarak muharirine tan etmek, edeb ve şurût-ı intikâda taaddi sayılacağından mezmûmdur, en makbûl intikâd tab-ı selimin bir müddet-i hâlisâne ile beyân eylediği itirazlardır. Bir de müntekid bulunan zâtın kelâmı daima letâfete mukârin olmalıdır. Mesele-i müntekide de vukua gelen yanlışlıkları sehven ve hulûs-ı niyete haml eylemek ve mahall-i hatalarını celb-i nazar-ı dikkat için bî-garazâne irae etmek lazımdır. İnsan bir zâtla mükâlemesinde darıltmamak için itirazlarını kemâl-i edeble eylediği gibi kalemen olunacak intikâdını daha ziyâde edeb ve âdete tevfiik etmesi vâciptir. Zirâ kalemle ifâde-i merâm sabit ve beynel-halk münteşirdir.

Edîb olanların intikâdât-ı kalemiyelerinde görülür ki mücâdeleleri hep lutf ve zarfla karışıktır. Siyâk-ı kelâmları edeble mümteziçtir. Hasımını tahtie veya redde tevazuu terk etmezler. “Yalan söylüyorsun” diyeceği yerde “Belki hak sizin söylediğiniz sözün gayrısındadır” ve “Yanlıştın” yerinde “Hakikat-ı mesele size kemâhî vâsıl olamamış zannediyorum” gibi cümleler istimâl ederler.

Bu gibi kelimât-ı zarîfe ve latîfe istimâlleri gösterir ki müntekid olan zât mesele-i müntekide ile meşgul olarak muharrir-i meseleye hürmetini elden bırakmaz. Hasımına itibâr ve sâmi ve kâriilerine hürmeti ise kendi zatına hürmet ve makâmına riâyet demektir.

Bir kâtip intikâd eylemeyi bilmekle kâtip sayılmaz. İntikâddan ziyâde nasıl intikâd edilmek münâsip olduğunu bilmeliler. Zira intikâd etmek ilme delalet eder ki akl ve fehmin hasâisindedir. Turuk-ı intikâdı bilmek ise edebe alâmettir. Bu ise insâniyyet ve mürüvvetin hasâisindedir.

Artık bu ikisi bir kâtipde ictimâ ederse yani âlim ve edib olursa herkes tartafinan sevilir. Hasımları nezdinde bile bir mevki-i mahsûs sahibi olur. Fakat bu ikisini cem edemeyerek hiddet ve tehevürüne mağlûp olan muharrirlerin âsâr-ı kalemiyyelerini kâriin istiskâl ederek yazdıklarından nefret eyerler. Hattâ intikâdâtında haklı bile olsa garaz kokusu var diye o hakkı kabul etmezler. Kadh ve zemm eylediği zâtı tebrîe ile kendi sözleriyle kendisini zemm eder. Edeb-i kaleme hürmet eyleyemediği için efsûnu üzerine sıçratarak nazar-ı umûmda garazkâr bir zât kalır. Hakkı hak, bâtılı ibtâl ve bâtılı teyîd etmiş olur.

Hâsılı: “İntikâdın nasıl olmasını” bilmek ve kalemini ona göre kullanmak hakkı himâye ve nefsinin muhâfazadır.

2.32. TERÂNE-İ SEHER

Zulmet ü şer bulsa da bir dem zafer
Perteve hükmetse de zulmet eğer,
Sönse de envâr-ı kemâl-ü hüner.
Gam yeme sabret, bu da yâhû geçer!

Hak ve adaletten eser yoksa da
Haris-i kanun bir er yoksa da
Zulmedene karşı siper yoksa da
Gam yeme sabret, bu da yâhû geçer!

Millete, milliyete, hürriyete,
Âşık olan uğrasa da mihnete
Yar-ı vatan düşse de ger gurbete,
Gam yeme sabret, bu da yâhû geçer!

2.33. HAKİKATİN BÜYÜĞÜ

Ucundadır dilimin
Hakîkatin büyüğü,
“Ne koydular diyeyim”
Ne kestiler dilimi.

Bilir misin, cühelâ
Ne ettiler vatana?
Ne koydular uyuya,
Ne koydular uyana.

Durur belâ hareket:
Revâ mı bir diriye!
Ne gitmede ileri,
Ne dönmede geriye.

Adû kırar kapıyı,
Biz evde bî-haberiz?
Ne başka başkadır.
Ne ittihâd ederiz.

Ayılmadı kalemim
Şu Türk ile Acemi:
Ne koydular yazayım,
Ne kırdılar kolumu.

Adû kırar kapıyı,
Biz evde bî-haberiz?
Ne başka başkadır.
Ne ittihâd ederiz.

Ayılmadı kalemim
Şu Türk ile acemi:
Ne koydular yazayım,
Ne kırdılar kalemi.

2.34. RUS MEŞÂHİR-İ ŞUARÂSINDAN DERJAVIN'DEN TERCÜMEDİR

Zaman bir nehirdir, her an akar durmaz.

Güzer eyler bütün asârı insanın:

Mülkler, memleketler, kavim ve milletler

Giderler ka'rına deryâ-yı nisyânın.

Eğer tarih ya eşârın ahengi

Ederse hıfz bir şey ademinde

Daha bulmaz evde gelen nasibinden

Olur fani adem-i âbâd sermedde.

2.35. EYYÂM-I MAHSÛSA: NÂMIK KEMÂL

Her akşam güneş humret-i ıztırab içinde kenâr-ı ufka çekilir; yorgun nazarlarını bir nokta-i mechûle dikerek bir hüzn ve elem-i gurûb ederdi. Geceleri yıldızlar siyeh-pûş-ı mâtem, kıvrıntılı dalgalar üstüne serpilir tabi ki devâ-yı sâf-ı yetîmân gibi gizli gizli parlardı. Bazen kamer bir kefen-i beyaz içinde hâbîde-i sükûn olan semâda mâzinin solgun simâlarını hatırlatırdı. Bu yer bahr-i sefidin sîne-i sadefinde âlemin hay huyundan uzak, münzevî bir ada... Bu adanın sahil-i figân-resîdesinde bir âşiyane-i iğtirâb... Her gece –adanın istirâhât-ı leyliyesine rağmen- o evin penceresinden nûr-ı marifet ve insaniyet sabaha kadar parlar; o pencere çeşm-i hakikat gibi kâinâta karşı daima uyanık bulunurdu. Ara sıra mevce-dâr-ı tefekkür geniş nâsiye-i dehâsıyla, cevval ve nâfız nazarlarıyla, mesâib-i âlemle çarpışmaya küşâde sînesiyle, omuzlarına kadar dökülmüş perîşan ve mevvâc saçlarıyla, lihye-inîm-sefidiyle mehîb bir sîma, bir sîma-ı müstesnâ görünürdü. Dâima güneş maşrıktan onu selamlar. Yıldızlar gizli endişelerini ifşâ eder. Kamer bir hâle-i nurânıyla ser-i hayâlâtını tetvîc ederdi. İşte güneşin selamladığı, yıldızların ifşâ-yı râz ettiği, kamerin tac-ı zerrîn giydirdiği o vücûd-ı asr-iftihâr o büyük Kemâl idi.

Kemâl Bey o adada pek çok buhranlı geceler, güneşsiz günler geçirmiştir. Karşısında saatlerce temâşâ ettiği o lücce-i ebediyyet, piş-i nazar-ı tefekküründe birer cerîha-ı vatan gibi gittikçe ittisâ eden derîn girdaplarıyla feryâd-ı menkûbîn gibi boğuk şekhalarıyla ateşin dimâğında fırtınalar hazırlar: Kâh bağıryanık çöllerden nûkhet-i hûn-ı şehâdet toplayan serseri bir rüzgâr-ı bî-karar onun kalb-i hassâsında volkanlar açarak bir ulviyyet-i mahbusenin suret-i güzerân-ı vefâtını gizlice fisıldardı. O zaman şiddet-i beyânını tesâdüm-i emvâcdan, vezn ve ahengini ruûd-ı semâviyyeden iktibâs edercesine bir lisân-ı hamâsetle:

Mübârek bâd! Et İslâmın medâr-ı şevket u şânı

Şehâdettir sana Allah'ın en kıymetli ihsânı.

Matlalı uzun bir neşîde, bir neşîde-i mâtem inşâd eder. Onu bir tavr-ı Firdevsî-pesedâne ile cehren okurken zulmetler ürker, nazar-ı hışmından şimşekler kaçardı.

Felek her türlü esbâb-ı cefâsın toplansın gelsin

Dönersem kahpeyim millet yolunda bir azîmetten

diyen, zindanlara, menfâlara bî-fütûr-ı mesâib giden o kalb-i hayat-ı istihkâr o zaman bir çocuk gibi ağlardı. Fırtınaları takip eden yağmurlar gibi gözlerinden dökülen yaşlar gerilmiş asâbına biraz sükûn-ı rehâvet, ateşin kalbine biraz serinlik verirdi. Onun böyle buhranlı zamanından yazdığı vatan-perverâne manzûmeler elden ele etrafa dağılır.

İstanbul'un küçük bir mahallesine, Anadolu'nun en hücre bir karyesine varıncaya kadar dağılır. O şiirleri büyük küçük bütün bir halk heyecanlı takdîrlerle alkışlayarak okur, ezberler, birer nüsha kübrâ-yı hamiyet gibi koynunda saklardı. Maârif nezâreti âsâr-ı Kemâl'in tab ve neşrine mûmânaat gösterdikçe –her men edilen şeye harîs bulunan tabiat-ı beşeriye sayesinde- sûrat-i intişârını bilmeyerek teshîl ediyordu.

Bizde Kemâl Bey gibi saltanat-ı edebiyeye, şöhret-i âlem-şümule mâlik bir reis-i edebiyât yetişmedi. O hem sultân-ı üdebâ hem de mâlik-i kulûb idi. Kemâl Bey'i bir cezîre-i deryâ-muhât içinde hapis ederek emvâc-ı hurûşânı milletle arasına hâil farz edenler aldandılar. O revâbit-ı zevâl-nâ-pezîr hiçbir suretle kırılmadı.

Ölürsem görmeden millette, ümit ettiğim feyzi

Yazılsın seng-i kabrime vatan mahzûn... Ben mahzûn

Diyan o neyyir dehâ günün birinde nâ-be-mevsim söndü. Milletinden dûr, evlad u ayâlınden mehcûr olarak sönüp gitti.

Her Kemâl'in zevâli var mutlak

Küllü şey'in yezulün illel-hak

Kemâl Bey kahraman bir milletin kahraman bir sâhib-i kalemidir, onun dehâsı, kalbi, rûhu bütün Türk'tür. Şiddet-i beyânı, azamet-i hayali hattâ tasvîr ettikçe levâlarda, manzaralarda intihâb ve istimâl ettiği renkler bile Türkleri teshîr eder. Lisân ve edebiyât bir milletin sinn-i terakkisini vazihan gösterir. Bazen bir cümle bir dimâğın kalbidir. Bir muharririn tarz-ı tahrîrinden derece-i hareket ve faaliyeti anlaşılır. Kemâl Bey Türklerin ruhuna, kalbine nüfûz etmek onlara vatan, hamiyet, hürriyet hislerini ilkâ eylemek için ne gibi vasıtalarla hedef-i âmâline vâsıl olacağını bilirdi. Türklerin kırılmış kuvvetlerini yorulmuş şecâatlerini yeniden canlandırmak istediği zaman

Biz ol nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyyânız kim

Muhammerdir serâpâ mâyemiz hûn-ı şehâdetten

Biz ol âlî-himem erbâb ced ve ictihâdıyız kim
Cihângirâne bir devlet çıkardık bir aşiretten.

Tasvîrleriyle mefâhir mazîlerini parlak, rengârenk şaşalar içinde arz eylerdi. O zaman cümleler, kelimeler onun yed-i üstâdânesinde canlanır, vecde gelirdi. Vatan hiss-i mukaddesini hissiyât-ı diniyye ile mezc ederek vatani Kâbe'de siyâha büründürür. Bir kolunu Ravza-i Nebî'ye diğerini Kerbelâ'da meşhede attırdı. O zaman o temâşâyâ Hak da âşık olurdu. Ve bu sâyede Türklerin kalbinde yeni yeni ihtisâslar uyandırır, insanlardan bahs ettikçe fikrine Rüstemler, Fatihler, Selim-i evveller, hayvânâtı düşündükçe hatırına aslanlar, kaplanlar, şahinler gelirdi. Daima şiddet, daima kudret, daima azamet... Öyle bir millet ki sükûnet-i mülâyemeti sevmez. Şiddet ve kuvvete hayran olur, azamet ve ihtişâma tapar. Bundan dolayıdır ki üstâdın eserleri mensûb olduğu milletin ruhunda derin bir tesîr-i zeval-nâ-pezîr bırakmıştır. Zaten kaleminde o derece kudret-i teshîr, o mertebe-i şiddet-i tesîr olamasaydı asırlardan beri köklenmiş olan edebiyât-ı atıkayı bir darbe anı ile tek başına yıkamazdı. Husemâ-ı efkârını iskât ve ilzâm etmek istediği vakit insan zanneder ki kalem yerine gürz-i girân istimâl ediyor. Reh-güzâr-ı azminde hilâfgirân mesleği olan efkâr-ı meyte ashâbını bir seyl-i hurûşânın önüne katılmış eski kütükler gibi sürükleyerek lücce-i nisyâna asardı. Artık kimsede ne bir sadâ-yı itiraz.. Ne bir mecâl-i hareket. O yine maksad-ı ulviyyesini serbestâne, bî-pervâ takip eder giderdi. Kemâl Bey mâlik olduğu kudret-i hârikulâde ile lisânımıza büyük bir inkılâb millete derin bir intibâh vücûda getirdi. Bugün büyük küçük, genç, ihtiyar bütün erbâb-ı kalemimiz, daha doğrusu okuryazar bütün efrâd-ı milletimiz o üstâd-ı azama medyûn-ı şükrân-ı irfândır.

On altıncı sene-i devriyye-i vefâtı münasebetiyle o büyük insanın yâd-ı ulviyyesini ihtâr içindir ki şu perişan satırları yazdım. Zulmetlere karışan mâhtâbın ihyâ-ı hatıratına çalışan hakîr bir şeb-tâbı andırdımsa erbâb-ı mutâlaa cüretimi hüsn-i niyetime bağışlasın.

82 Neşrin Şânî Sene 1904

Durmuş

2.36. KISM-I EDEBÎ: TÜRK EDEBİYYÂTININ NOKSANLARI

Türk Edebiyyâtı yirmi otuz seneden beri gösterdiği büyük bir terakki itibarıyla pek şâyân-ı dikkat ve ehemmiyettir. Türklerin edebiyât-ı kadimesi birçok dühât-ı edebî bıraktığı muhelledâtıncüduyla bizlere büyük bir mevcûdiyyet-i mâziye göstermekten geri kalmıyorsa da bunun her kavimde olduğu gibi kendi zamanına hoş gelen bir tarz-ı diğerde söylenmiş ve alel-husûs İran mübâlağalarına biraz ziyadece temas etmiş olması bugünkü zevk-i edebiye kendini tamamen sevdirecek derecede değildir. Eski edebiyâtımızın felsefî, hikemî kısımları meyânında maânî-i rakika-ı amîkayı muhtevî bulunanları az olmadığından bu ciheti şâyân-ı takdîr ise de eâzım-ı devlet ve kübrâ-yı saltanat hakkında olabildiğine yazdıkları kasâid-i mehdiyede ihtiyar etmiş oldukları gulüvv, taba kelâl verir derecesindedir. Bu zeminde gösterdikleri hüner-i belâgatı hissiyât-ı millîye ve vataniyyenin ilâ ve tahrîkinde kullanmamış olmaları tarihimizin husûsen devr-i inhitât kısmında bize hakîkaten zararlı bir boşluk göstermiştir. Edebiyyâtın efkâr-ı âliye ve hissiyât-ı şerîfeyi tekvîn ve tagziyyede haiz olduğu kuvve-i harikulade ve tesîr-i garîbe nazaran hamâset ve şehâmet ve fazilet ve hamîyyete dair söylenen eşârın husûsen Türkler gibi necîb bir kavimde uyandıracağı meâlî-i fitratı insan düşündükçe kadeh ve bade, şarap ve meyhaneden başlayarak çeşm-i âhû ve hâl u gîsûda karar veren o yek-renk ve yek-âhenk bir kısım eşâr-ı eslâfî adeta unutmak istiyor. Bunlarda gözetilmemiş olan itidâlin fıkdanı ahlâk-ı umûmiyye ve edebiyât denilen mahfaza-i cevher-i kalbin layıksız makamlara konmasıyla fezâil-i edebîyyenin rahne-dâr olmasına sebebiyet verdiği görülür. Ve umûmiyetleri itibarıyla üdebâ-yı kadîmenin bu vadideki eserleriyle fezâil-i ailiyye ve millîye için yazdıkları şeyler birbiriyle mukâyese olunursa her birine ne kadar mâil oldukları derhal anlaşılır. Edebiyyât-ı Cedîde, Şinâsiler, Kemâller, Ekrem ve Hâmidlerin vücûduyla edebiyât-ı hakîkiyyeyi kalplere îsâr, vicdân-ı millete takdîm etmek istedi. Bu husûsda Namık Kemâl adeta bir dehâ-yı azamet-nümâ, hilkât-ı hayret-âverinde âlem-i edebiyâtta doğuverdi. Kalemî bir harika-i kudret gibi âsmân-ı edebîte âteşîn tulûlar, berk-efşân fırtınalar, husûle getirdi. Güya ki onun kırtâs ve kalemî nazarlarda büyüye büyüye bir livâ-yı milliyet oluyordu. Teşbihât ve istiârâtından sarf-ı nazar, tarz-ı tasavvur ve tahassüste merdâne etvârı, dilirâne muhâcemâtı birçok kulûb-ı âhenîni cezb etti.

Yeni edebiyâtı Ekremler, Hâmidler, takriben bu üstâd-ı maâlî-nüvisden telakki ettiler, şu kadar ki bunların fitrat-ı edebîyye ve hilkat-i şiiyyeleri öyle âteş-feşân

bürkânlar, sâika-nisâr bulutlar, nazar-hirâs ve tâkat-şiken dalgalar şeklinde olmaktan ziyade gizli hıyâbânlar, sâf ve berrâk dereler, şükûfedâr ormanlar, asabî olduğu kadar rûh-perver gözler, sevdâvî geceler tarzında bir mevcûdiyyet-i samîmiyye gösterdi. Ekrem, büyük şâkirdler yetiştirdi, Hâmid onlara büyük emsâl-i şiiiriye ve berâhîn-i edebiyeye hazırladı. Cenâb Muallim bunların bilerek muhâlifî, bilmeyerek mütemmem ve mürâdifî idi.

Bu ulemâ-yı edibin şâkirdânı arasında feyz-i cevval-i şebâb ile ter ü tâze bir neşât-ı ruhâniye mâlik erbâb-ı şiiir ve inşâdan Türklerin istikbâline doğru elinde tac-ı edebiyetle giden ümîd-bahş-ı teâlî birtakım nevâdir-i fitratın hâlihazırda mevcût bulunmaları Türklere büyük bir feyz-i edebi vaad ediyor. Bu eâzım-ı istikbâlîn vicdân-ı millete edecekleri hizmet elbette evvelkilerden ziyâde olmak lazım gelir. Çünkü bunların şimdiye kadar yazdıkları âsâr-ı perâkende bize gösteriyor ki şiiir ve inşânın fûrû-ı mühimmesinden her birini ayrı ayrı birer servet-i müstakille ile yükseltecekleri, meselâ daima aşk ve sevdadan bahsedecekleri yere fezâil-i ahlâkiyyenin hep vatan, ihtirâm-ı kavmiyyet, tehbîl-i hamiyet, tahrîk-i rahm ve şevkat gibi kemâlat-ı maneviyyenin nâtık-ı samimisi, tercümân-ı hakîkîsi olacaklardır. İşte o vakit Türk Edebiyyâtı, Türk kalbinin lisân-ı hâl ve müessir-i vicdân-meali olmak üzere noksansız bir heyette meydana çıkacaktır. İstanbul, azametli dağları, dil-nüvâz denizleri, esrârengiz geceleriyle tab-ı şâire her vakit baharın bütün şükûfeleri, şitânın uryân manzaralarıyla muhtelif ve şâd ve nâ-şâd hedâyâ-yı his ve hayâl takdîm etmekte hiç dûçâr-ı suûbet olmaz. O hâlde şâirlerimizin dörtte üçü İstanbul'dan yetişmek bir kanûn-ı tabiat gibi derece-i ekseriyeti bulmuştur. Ulûm ve maârifin memâlikin her cihetinde ilerledikçe bu kanûnun tagayyürü tabîi olmakla beraber şimdiki hâlde İstanbul'un yetiştirdiği erbâb-ı edibin gösterdikleri kifâyet-i hakîkiyye cidden mûcib-i hayret derecededir.

Bazıları edebiyâtı yanlış ve eski bir nazarla görerek mevzûn ve mukaffâ, dil-dâde-i aşk ve sevda birtakım hayâlât-ı mübâlağa-nümâdan müretteb süslü sözler, meyhane köşelerinde söylenir cinâslı nükteli ibâreler sanıyorlar. Bu kısım zan ashâbının edebiyât hakkında zerre kadar bir fikirleri yok demektir. Bazıları da bunu daha başka bir nazarla görerek eşâr-ı manzûmeye oldukça ciddi bir mevcûd vermekle beraber mâhiyyeti hakkında yine gayet mahdûd bir fikir beslerler ve zannederler ki bir milletin edebiyâtı onun, vücûdu pek zarûfî olmayan bir nev-i ziyetî, nezâket-i tabî, sâfâ-yı rûhunun hevâî bir meyl-i mahâsin-perveridir. Hâlbuki bir milletin edebiyâtı bilakis onun maneviyyâtı,

fezâil-i ahlâkı, mikyâs-ı ulviyyet ve mekârımı, meyl-i meâlfiye derece-i istidâdının mîzânı, metânet-i kalb, ulviyyet-i vicdanının eser-i kuvveti rûhunun sâfiyyeti, tabının nezâketidir. Edebiyyâtın gayet muhtelif menâzırını içinde bir aşk u muhabbetin hirmân ve firâkı nasıl ağlarsa bir askerinin mevki-i harbdeki şehâdeti de melekül-mevte öyle güler, refâh ve adalet gönüllere nasıl hande-nisâr-ı sürûr olursa zulm ve sefâletle öylece enîn-i tazallüm içinde feryâd eder. Şu kadar ki böyle hissiyyâtı kulûb-ı ümidde uyandıracak âsâr olmalıdır. Garbin kemâlât-ı medeniyyesi işte bugün bu dediğimiz tesirât-ı edebiyeye epeyce büyük bir mikyâsda hâiz bulunuyor. Bu meziyet sanâyi-i nefisenin kâfe-i aksâmında görülerek mesela şanlı vakayi-i harbiyyenin ebediyyen saklanması vâcib olanları gayet güzel resimler, müessir mûsikî parçaları, azametli heykeller ile millete ihtâr edildiği gibi belîğ kasîdeler ibret-nümâ hikâyelerle de kalplerin en samimi köşelerine tevdiolunuyor. Bu hâl o milletin izzet-i nefsinin vücûd-ı maneviyyesini okşuyor. Onu gittikçe yükseltiyor.

Bu tesîr, eşhâs-ı muhayyel ve vakâyi-i mutasavver ile mensûr ve manzûm birçok şekillerde okutturulmak suretiyle kalblere yerleştiriliyor. Sîhr-i beyân bu muvaffakiyyetiyle hissiyyâtı yükseklerle götürüyor; ulviyyeti, kemâle, insâniyyeti evc-i mekârım ü meâlîsine doğru sevk ediyor. Büyüklük öğretiyor, süfliyyetten insanları uzaklaştırmaya çalışıyor.

Bizde zevk-i edebinin daha lâyıkıyla terakkî edememiş olması ve hürriyetin fikdânı efkâr-ı şâirâneyi noksan bir hâlde buldurmuştur. Üdebâmız hikâyelerinde meselâ Çerkes cariyelerin hüsn ü cemâlinden bahsetmişler de onların ana kucağından nasıl koparak ne dilsiz bir gurbet-i ebediyye içinde diyârdan diyâra atladıklarını tasvîr etmemişler, namuslu bir kahramanın, hâlisül-kalb bir fedâinin harekât-ı merdânesini Osmânlılara yakışacak bir hisle tavsîfte kâfihimmet göstermemişlerdir. İlahiyyât ve hikemiyyâta Sadî, felsefede Marî, ibret-bahş mudhikâtda Moliere gibi dâhîler her ne dense bizde yetişmemişlerdir; lâkin bundan sonra Türkler de hürriyetin vücûdu şartıyla yetişebilmeleri ihtimâlden baîd değildir. Çünkü Türklerin şâhrâh-ı edebiyâtına geçilmez ve atlanmaz hâiller görerek onu gayet muvaffakiyyetle varacağı bir nokta-i tekemmülden men eden sebep matbuâtın selb-i hürriyeti ve serbestî-i telîf ve neşrin pek müthiş bir teftîş ve muâyene altına alınmasıdır. Yoksa Türk şuârâ ve üdebâsı bugün meşâhîr-i garbin hüner ve marifetini pek güzel anlamış nevâdir-i kemâlattan ad olunacak derecede kuvveti haizdirler.

Türkler vusûl-i kemâlata ulûm ve fûnûn ve sanâyile beraber edebiyâtı da hakîkî bir ehemmiyetle vâsıta-i kaviyye ad etmelidirler. Tehzîb-i maneviyâttan diğerk sanâyî-i nefise aksâmındaki tabîî bir mahdûdiyyet tesîr cihetiyle edebiyâtı en birinci derecede bulundurduğundan belâğât-ı kelâm ve sihr-i beyândan müteessir ve nâil-i zevk-i fehim olmayıp akvâmbe-heme-hâl sâir-i esbâb-ı terakkî ve takaddümden lâyıkiyla müstefîd olamayarak tarîk-i tekemmülde hiç şüphesiz yaya kalırlar. Küçükten büyüğe, fakîrden zengine, câhilden âlime kadar her sınıf halk için âsâr-ı edebiyeye meydana getirilerek onlara okutturuldukça terbiye-i umûmiyye ve hissiyât-ı âliyyenin tevsî ve intişârıyla hâlin başkalaşacağı şüphesizdir. Çünkü kemâlât için yalnız kuvve-i akliyye kifâyet etmiyor, ona kalb ve vicdânın meyl-i mahâsinle, insaniyet ve tabiatın her hâlinden bir şey hissetmesine de ihtiyaç görülüyor. Bunu da edebiyâttan başka bir kuvvet meydana getiremiyor.

Türkmen

2.37. KISM-İ EDEBÎ: GÜZELİM AÇMA MAZÎYİ

İstemem ben açılmasın kalsın
 O siyâh perde tâ-ebed meskûk,
 Yatsın eytâm-ı niyetim metrûk!

Söndürür kalbinin harâretini
 Sana ondan esen zehirli hevâ!
 Soldurur neşe-i şebâbetini
 İstemem ben açılmasın burda!

Âh mâzî... Bu sahne-i müellim
 Sana mechûl kalsın ey güzelim
 İstemem anlama hayât nedir?

Yes, ümmîd; nâle-i kahr
 Bir cidâl-i tehî... Hayat denir!
 Bunu sen bilme!.. Oof bilmeyelim!

1905 Kâhire

Ahmed Kemâl

2.38. KISM-I EDEBÎ: MAKSİM GORKİ'DEN

Saat

I

Tik tak... Tik tak!

Gece... sükût ve vahdet içinde hissiz ve adîmüt-teessür, mütemâdiyen çalışan sâatin beliğ ve fasîh olan bu talakatını dinlemek ne kadar elem-nâkdir!

Katî ve muhakkak kâide-i riyâziyyenin, hep seyyân bir mutlakiyyetle taksîm ettiği darbeler, yek-tarz ve muttarid âhen-kârıyla dâimâ aynı şeyi tertîb ve tatbîk ederler: Hayatın durmaz, usanmaz teessürât ve hissiyâtı heyecân ve buhrânı...

Gece, bütün avâlim ve ekvânı, muğlak bir pîrâmen-i nev ve zulâm altında sıkır; yalnız saatler..gâh sâkin ve sâkit, bazen tannân ve aks-endâz... Dâima firar eden saniyeleri, bî-rahm bir kayıtsızlıkla işaret ve takip ederler.

Mine üzerinde yelkovan ilerler, ilerler... hiç geriye dönmez!

Ve hayat, şu bir sâniyecik ile kısalıyor; hem de bize verilmiş zamanın bu en ednâ, en hakîr bir cüzü ile öyle bir cüz, bir saniye ki... Bir daha, hiç avdet etmeyecek...

Fakat bu saniyeler nereden geliyor ve nereye, ne için; nâ-bedîd oluyorlar?

-Esrâr!..

Bunun gibi cevapsız suâller pek çok! Ve daha mühim suâller ki, saâdet-i beşeriye hep onların tahlîl ve keşfine vâbeste...

Mesela nasıl yaşamak? Elzem ve lâ-büdd bu zarûret-i hayat, bu zindegî nasıl anlaşılacak? Nasıl, her itimâd ve emniyeti, her emel ve garamı gâib etmemek? Hâsılı rûh ve kalbi tehyîc ve tesellî etmeden hiçbir saniyenin geçip mahvolmaması için; nasıl, ne yolda hareket etmek, ooh ne yapamak lazımdır?..

Heyhât!.. Sâat bu suâllere cevap verecek mi? Sâat: o durmaz dinlenmez mütemâdî harekâtıyla bunlara ne diyecektir?

Tik tak... Tik tak!

Dünyada sâat kadar bî-rahm ve tagyîr ü teskîni gayr-ı kâbil hiçbir şey yoktur. O yevm-i velâdette olduğu gibi; unfuvân-ı şebâbın en cûş-â-cuş bedâyi-i hayâlâtıyla meşbû, en mütehâlik bir hengâme-i safâ-pûşende olurken, en sevgili emellerinizin, müfteris bir hırs-ı şedîd ile tevem-i canınızdan kopardığı, parçalanırcasına ayrıldığı zamânda da bî-his bir kayıtsızlıkla tanîn-sâz olur! Ve o zamanki, mevtin bî-âmân pençe-i kâbusu altında kıvrnacaksınız; sâat, daima soğuk ve haşîn bir itidâl ve ittîrâd ile yine sâkin ve lâ-kâyde, ânât-ı ıztırab ve ihtizârını ales-seviyye tadâd edecektir.

Onun, bu bî-teessür muhâsebe-i bâridinde, hadd-i gâyeye ermiş yorucu bir külliyyet-i vukûf gibi, ilm-i mutlakı andırır bir şeyler televvün eder; asla katiyyen tahdîd edilmiş olan bu kanûn-ı lâ-yetegayyere karşı kıyâm ve tугyâna, hiç kimseler kadir olamaz!

O, hiçbir şeyden müteessir de olmaz! Ve eğer yaşamak istersen itirâz ve tanî gayr-ı kabil şu soğuk soğuk tanîni ile mütemâdiyyen uzanıp giden sonra... Rûhu bir nâ-tüvânî-i fütûr içinde sıkıp söndürüvermek isteyen bu usandırıcı, bıktırıcı, yek-nesak ve muciz sâatleri tebdîl ve telâfi için, hayfâ ki kendimize pür-ihtisâs ve heyecan... Yeni yeni tefekkürler, hâtıralarla fiiller eserlerle dolu, fakat yine evvelkiler gibi kaçıcı, ömrü kemirici başka sâatler tesîs ve ihdâsına mecbûruz!

3

Tik tak... Tik tak!

Sâatin bu mütemâdi ve bî-teehhür harekâtı içinde sâbit ve muayyen bir nokta, bir karâr-gâh yoktur. O hâlde, bizim hâl ve hazır dediğimiz nedir? Bir lâhza sonra, bir sâniye-i diğerk hâdis oluyor ki, evvelkisini, der-akab gavr-ı hîçîye, girdâb-ı âdeme sürüyor...

Tik tak! Ve siz bahtiyârsınız. Tik tak! Fakat... İşte, her geçen sâniyeyi eğer, yeni ve hayat-rîz şeylerle istihlâf için cehd ü ikdâm etmezseniz, kalbinizdeki zehr-i âlâm ve merâret, sizin belki bütün müddet-i hayâtınızca istikrârı mümkün bir muvânesizliğe mahkûm vesâil-i sükût eder!..

Izdırâb! Rûhî ızlâl ve iğvâ edici müdhiş ve hatar-nâk bir hâssa-i sâkiledir. Bilmem neden? Biz ekseriyyâ, haysiyyet ve şân-ı beşere lâyıık başka hiçbir hakk-ı celîl ve bülend, mümtâz bir adâlet-i fâika aramıyoruz; hep ekdârve mihnet, alâm ve meşakkat!..

Ve giryânımıza sarılan bu emeller; bizi, o kadar kolaylıkla istilâ ediyor ki, belki hiç kimsenin hattâ nazar-ı dikkati celb edilemiyor! İşte bunun içindir ki şu ibtilâ-yı mezâhim ve meşakkatin zulm ve ukubâtтан tedavi ve şifâya değeri olmuyor!..

Hâlbuki rûhu, daha esaslı ve sağlam şeylerle, daha bedî meşâgil-i zihniyye ile doldurmak lazımdır; doğru değil mi?

Izdırab: değersiz bir bizâa, kıymetsiz bir ser-mâyedir. Ve hiçbir kimseye hayattan şikâyet etmemelidir; çünkü teselliyet-âmîz sözler ancak pek ender olarak insanın onda aradığı şeyi şâmil olur.

Fakat,âh!... Eğer insan, az veya çok müşkilât-ı îrâsıyla yaşamasını mâni olanın - her kim ve her ne olursa olsun- ne vakit aleyhinde mübârezeye, hukûk-ı beşeriyyesini katiyyen istihsâle, istirdâda merdâne kıyâm ederse, hayat: daha tam ve ekmel, daha mergûb ve fâideli, hulâsa daha ulvî ve şân-âver olur!

4

Tik tak... Tik tak!

Ooh... Ömr-i beşer pek maskaracasına kısadır; nasıl yaşamalı? Gidenler muannidâne uzaklaşıyor. Hayattan tebâat ediyorlar; gelenler, hâlâ aynı evsâf ile bunların yerine kâimen devr ve sarf ve tahsîs olunuyorlar...

Günlerimizin inhitât ve zevâliyle, birinciler: mâzînin bütün idrâk ve meâlinden şüphesiz eğer varsa bütün âsâr ve hâtîrâtтан mahrûm ve bî-haber olacaklar; sonrakiler, bütün onlarla mâl-â-mâl ve kıymet-dâr bulunacaklardır. Ve sonra, bunların hepsi mahv olacak; eğer insan, pâk ve bî-menfaat, hiçbir maksad-ı hafîye müstenid olmaksızın, hâtîrât ve idrâkinden ihfâda bir ber-güzâr bırakmaz, hayata bir tuhfe terk edemezse, hiç... Hiçbirinden ne bir eser, ne bir hayal kalmayacaktır! Öleceğiniz vakit ise, sâat daima o mümteniüt-tagayyur harekâtıyla ânât-ı ihtizâr ve vedâmızı tadâd edip duracak: Tik, tak!

Ve bu esnada başka insanlar doğacak, başka mahlûkat gelecek hem de... Bir tek saniye içinde birçok... Fakat siz artık her şeye veda etmiş, tamamıyla sönmüş bulunacaksınız! Hayatınızdan, pis kokular içinde çürüyüp, sonra toprağa munkalib olacak rûhsuz bir cesetten başka ne bir yâddaş, ne bir hâtıra; hiçbir şey... Nişân bile kalmayacaktır!

Tuhaf! Bu irâdet-i hılkat önünde asabiyyet-i insâniyyeniz hiç müteessir olmuyor, uluvv-i cenâbınız tuğyân etmiyor mu? Bir kukla gibi şu sahne-i hayatta bir zamân dikili durmak, sonra tekrâr sökülüp hâristân-ı âdeme yıkılmak... Ooh hepsi bundan mı ibaret?

Hafâya ve le-dünniyât-ı cihâna rağmen, silsile-i beşeriyyeti cerîha-dâr ve tahkir eden bu hissizliğe karşı, eğer merd iseniz, ey insanlar! Hâtırât-ı ömrünüze metânet ve kuvvet-i zindegîve şân veriniz; onları, âsâr-ı hayr u bekâ ile şerefendiriniz!

Bir kere fihrist-i ömrünüzü düşünün, bir tuğla, bir kalıb... Ona beden-i insanî şeklinde tıpkı binâ gibi cismiyyet verilmiş, biraz sonra bu şekilde, topraklara yıkılarak pinhân ve bî-nişân oluyor!..

Bir kalıptan farksız olmak... İnsan için bu, pek âdî pek zelîl ve müellim, hâsılı pek sefilânedir; değil mi?

Eğer sizde idrâk ve vicdân varsa, kan ve rûha mâlikseniz? Ve eğer zamanın bu en tatlı ve bedîa-pîrâ sânihât ve ihtisâsâtıyla pür-teheyyüc fezâil ü necâbetinden tesrîr-i hayat için biraz tatmak, hisse-dâr olmak isterseniz, şu kalıba benzemeyiniz o halde!..

5

Tik tak, tik tak!

Sâatin şu pâyânsız harekât-ı faâliyyet-kârîsine nisbetle, eğer kendi itibâr ve ehemmiyyetinizi teemmül edersiniz? Ehliyetsizliğimizin, atâlet ve meskenet ve kusurlarımızın mûris olacağı gazâb-ı vicdânîden mahcûben yerlere geçersiniz!

Ve kâşki bu noksânı sizi tehyîc etse... Kâşki sizi tahkîr ve tezlîl eden bu sefil ve müfteris tarz-ı hayat aleyhine ilân-ı cidâl için hissettiğiniz husûmetten insanlığınız, uluvv-i cenâhınız müteyakkız, izzet-i nefsiniz mütenebbih olsa!..

Hudâ bilir... Ne vakit ki hılkat, beşeri, dört ayak üzerinde yürüme hâssasından mazhar-ı istisnâ etti; ona, bir hâssa-i zî-şân, bir nûr-ı vecîh tahsîs ve ihâle etmişti. Fikir ve idrâk!

Ve o zamândan beri böyle, sevk-i tabî ile tekemmül ve tekâmüle muntehâ şu yolda ve ilâhâne devam ve şedd-i rahl ediliyor.

Bu muvâfık hâsse-i ulviyeti, bu tevcîh-i münâsibi etrafa neşr ve âşikâr ediniz. Saâdet-i hakîkiyenin mutlaka, terakkî ve tekâmül yolunda ihtiyâr edilecek say ve makâsıda vâbeste olduğunu hem-cinslerinize talîm ve tefhîm ediniz. İktidârsızlıktan, aczden şikâyet etmeyiniz; hiçbir şeyden şikâyet etmeyiniz..

Sizin enîn-i iştikânızı, kahr u nüfûz ile tekrar sizde iâdetan tevlîd u hâsıl eden yegâne sâik sefâlet-i rûhiyenin önünde mütezellil bu acz-i miskinâneye karşı terahhum ve şefkâti, sadakasıdır! Ve bütün insanlar mütesâviyen zavallıdırlar. Fakat hâşâk-ı edbâr arasında mutî ve münkadd, sersemcesine, miskîncesine memnûn görünenler, tahammül gösterenler, daha bed-baht ve sefil, hattâ dûn ve küştenîdirler! Bunlar o mezellet erbâbıdır ki, âlemin nazar-ı dikkatini üzerlerine celb için diğerlerinden ziyâde teşne ve harîs oldukları hâlde, sevk-i meskenetle, bu yolda, daha az istihkâka mâlik, daha nâ-sezâ bulunmakla kanâat ederler... Dâima ve mütemâdiyyen ilerlemek... İşte hedef ve gâye-i hayât! Yaşamaktan maksad budur!..

Ve şu hâlde ancak bu merâm ve bu ulviyyet-i müstahsen içinde ömr-i insanî pek sâf ve affîf, câzibe-dâr ve letâfet-pîrâ sâatlere mâlik olacaktır.

6

Tik tak, tik tak!

Niçin insâna ziyâ-yı fikir ve tenevvür verilmiştir de yollar mesdûd... Ve sen yâ Rabbî! Nâ-bedîd... Ve zulmetlerle muhâtsın? Diye (Piyer Eble) Lem-yezelden soruyordu!

Bugün insânlar, alel-ekser, daha az değer verirler, sonra sevk-i cehâletle bazen muktezâ-yı tıynetle nefislerini de pek çok severler ve her ne kadar ondan ictinâba kimseler muktedir olamazsa da, ölümden de korkarlar!

Halbuki adem-i ictinâb; bir mübremiyet, bir hanûn-ı umûmîdir; çünkü, beşeriyetin ibtidâ-yı vücûdu olan edvâr ve ezmineden beri insan, ölüyor! O hâlde, artık buna alışmanın, şu kanûna tatbîk-i hareketin zamanıdır, değil mi?

Bu vazîfe yolunda tamamen hayyiz-i husûle getirilmiş taahhüdât-ı vicdâniyye, fenâ bir hasletten ibâret olan bu havf-ı memâtı mahv u tathîr edebileceği gibi baştanbaşa pâkve affî bir pîrâmen-i nâmûskârıyla tezeyyün edecek râh-ı azîz-i hayatta da âsûde ve müsterîh bir akıbet temîn ve tehiyye eder... Tik tak! Ve insan için diğer sâatler de gelirler; o sâatler ki ömr-i âdemî ona mahkûmdur: Sert ve haşîn sâatler...

7

Tik tak; tik tak!

Hakîkat! Bütün muâraza ve müşkilât, tenâkuz ve mübâyenet, kizb ve hurâfât, bütün şiddet ve tehevür ve kesret-i ibtilâ ile leb-â-leb şu dünyada, her şey oldukça basit, oldukça sâfiyânedir! Ve her şey daha sade; daha basit olacaktır; eğer insanlar yek-diğerini tedkîk ve tahkîk edecek olurlarsa ve herkesin bir dostu, bir muhibb-i vefâ-kârı bulunursa!

Tecerrüd ve tenhâyî içinde, en şanslı küberâdan bulunmak bile insan için pek azdır! Kendi kendimizi bilmek kadar, müşâreket-i müttekâbile sûretinde yek-diğerle anlaşmak da elzem ve lâ-büddür; zîrâ hepimiz, düşünmekten ziyâde az vuzûh ile biraz kapalıca hattâ kuyûd ve takayyüd altında idâre-i lisân ediyoruz.

İnsân başkaları önünde râz-ı kalbini açmak için muhtâç olduğu sözleri îrâd edemiyor! Bu niçin? Vâh!

İşte bu süfliyyet-i havf ve ihtirâz iledir ki, en ulvî sânihât ve tasavvur, en parlak ve mühim efkâr ve mülâhazât, hayat için en lazım, en vekârlı endîşe ve mütâlaât hiçbir eser ve tesîr bırakmaksızın mahv ve hebâ oluyorlar. Çünkü onları, istenilen zamânda tavsîf ve ifâde için tarîk-i hakk ve hürriyete muntelhî bir kâide-i tam ü muvâfık taharrîsine henüz sülûk olunmamıştır!

Bir fikir doğuyor, bir sâniha hâdis oluyor ki, onu kelimelerle teccîm ve temsîl etmekte, katî ve zarûrî bir emel, bir şevk vardır; parlak, vâzih ve metîn kelimelerle; fakat... Fakat, işte bu kelimeler bulunamıyor, söylenmiyor...

Tefekkür ve mülâhaza her yerde ve tamamıyla mevcûddur; hattâ taşların yarıklarında bile!... Ve bunu keşf ve idrâk edebilirsiniz. Eğer bil-hâssa anlamak isterseniz... Çünkü arzû etseydik hayâtın hâkim ve mutasarrıfı olacaktık; şimdiki gibi, zebûn ve mahkûmu değil!

Elverir ki yaşamak için bizde şevk ve emel bulunsun; yoksa hayatın, fiil ve amel tesîr-i necâbetiyle aks-endâz şanlı ve mesûd sâatler arz etmesi için de iktidâr ve metânetimizin ulviyyet-i zamîr ü ihtimâmı, ahkâm-ı rûhiyye ve idrâkiyye ve kudret-i ahlâkiyyenin vuzûh ve aleniyetiyle, ooh... Azîz kâri! Hürriyet ile leb-â-leb olmalıdır!

8

Tik tak, tik tak!

Adalet ve hüsn-i niyet uğrunda ibrâz-ı fedâkârî edenler, tuvânâ bir istidâd, dinç bir meziyet-i ahlâkiyye içinde yiğit olarak yaşarlar... Biz onları tanımıyoruz; çünkü onlar âlî-cenâptırlar ve fedâkârlıklarına mukâbil hiçbir mükâfât istemiyorlar!

Kalblerini nasıl bir hazz-ı ulvî, hangi bir nûr-ı ibtihâc ile leb-rîz ve tenvîr ettiklerini de göremiyoruz! Bir nûr ki hayatı en şanlı füyûzât ile şaşaalandırılmış, bizzât âmâları bile birer sûretle tenevvüre medyun bırakmışlardır!

Evet, nâ-bînaların da görmeleri lâzımdır; onlar ki iyice bir yekûn teşkîl ederler: Her biri, şu sürüklenen hayatın ne kadar âdî ve kaba, ne kadar hakkaniyyetsiz ve bî-insâf, kanûn-ı tabîate ne derece mugâyir ve çirkin olduğunu havf ve dehşetle, nefret ve istikrâh ile mutlak görmeli ve sonra bütün bu çirkinlikleri, mugâyereti, zulmleri, haksızlıkları parçalamak ve ıslah etmek için nasıl bir gayret-i Hudâ-pesendâne lâzım olduğunu anlamalıdır.

Böyle insanlar, âmâl ve eşvâkının mâlik ve mutasarrıfı olarak yaşarlar! Kâinât onların sîne-i idrâkindedir; âlemin bütün ekdâr u ızdırâbâtı onun rûhunu doldurur. Ve hayâtın mezellet ve fesâdı onun hurâfâtı, gadr u itisâfı da düşmanlarıdır.

Onun bütün sâat-i ömrü, bir semâhat-ı dilrâne ile yalnız mübâreze-i hayât için sarf ve istihlâk olunuyor. Ve bu sâatler mütehavver ve tünd-hû meserrât ve sürûr ile leb-â-leb bulunuyor, latîf ve güzel tehevürât ve tahrîşât ile bülend ve şanlı bir sebât-ı muannidle...

Rencîde-i hâtır olma ey kâri! Bu âlemde, en çok güzel, en ziyâde âlî bir iffet, bir tebdîr, bir marifettir!

Yaşasın, o civân-merdlar ki, pintilik ve hasîslik nedir bilmezler!

Hayatın iki tarz-ı intihâsı vardır; biri çürüyüp tefessüh etme; diğeri ihtirâk...

Korkaklarla, harîs ve tama-kârlar, birincisini; cesûr ve sahî ve âlî-cenâb olanlar da, ikincisini intihâb ederler ki, hüsn ve mehâbeti sevenler, bunu pek vâzih görürler.

Sâat-ı hayâtımız pek tehî ve keder-engîzdir; ooh, ey insanlar! Kendimizi esirgemeyerek onları efâl ve mesâi-i hayriyyemizle, merdâne, imlâ ve ikmâl edelim, tesrîr eyleyelim!

Ve o hâlde, en hârr u heyecân-perver şân ve mefharetlerle, en şâdân ve müferrih halecânlarla dolu pek güzel ve müsterîh sâatler, pek ulvî ve şân-âver dakîkalar, saniyeler yaşayabileceğiz. Bir daha: Yaşasın hasîs! Ve tama-kâr olmayanlar, yaşasın civân-merd ve fedâkâr olanlar!...

Kâhire – 42-9-1906

Manastırlı Bahâeddin

2.39. KISM-I EDEBÎ: TÂİRE-İ MENÂM

Gûyâ şu bâhr-ı muhît-i hasret sevâhilinden bir kuş hafîliğiyle, tâ maskat-ı resim olan Manastıra kadar uçuvermişim... Hayat ve muhîtimiz, birdenbire, bir bedeviyet-i şâirâneye tahavvül etmiş.

Envâ-ı reng-i çemen ve ezhâr ile bir bedîa-zârı andırır, pür şiir ü saâdet kokularla tarâvet-yâb ufacık bir tepenin sîne-i sükûn-perverine atılmış bir katlı, sâde ve zarîf bir âşiyânda, bir âşiyân-ı âile-perverîde bulunuyorduk.

Henüz uykudan uyanmış idim; yüzümü sâf ve serin bir su ile yıkadıktan sonra; ıslak, perişan saçlarımı tanzîm ediyordum.

Vakit, seher... Rûhlar:

Gözlerden uçan nazâre-i hülyâ gibi mahmûr

Leblerde gülen bûse-i şeydâ gibi lertzân

Sevdâ-yı rebîisine nâlende vü meshûr

Ey bütün âlemleri, bir şûhî-i üryân

Oldukça haz âmân...

En taze sabâlar gibi en sâf ve tabî

Hisler per-isâfindan olur dillere perrân

Bir şûhî-i üryân ki iki şekl-i rebî

Arz eyler o her sâha-i sahrâda pür-elhân

Oldukça haz âmân...

yolunda, bu taze sabâhın şûhî-i istiğrâk-perverine neşîdeler okumakla terennüm-sâz ve cûşa cûş...

Karşımda bütün bu dem-i rikkate yegâne, o gün icrâ edebilecek talîm ve manevralar için dizlerinde beyaz yapağı kalçınları, göğsünde çapraz fişenglikleri, revolveri, kaşı üzerine yıkılmış fesi, askerce, Osmânlıca endâmı ile enzâr-ı teheyyüc önünde hazırlanan zâbit kardeşimden başka küçük kardeşim .....de berâberimde...

Bir aralık seherin, kablet-tulû mevcûdâta bahş ettiği neşve-pirâ bir ihtiyâc-ı tefekkürle sâkit ve pür-istiğrâk... Şarka marûz pencere yanında ara sıra nevâziş-kâr nazarlar ile bu yetişmiş mahsûl-i hayatı yavrularına bakarak memnun ve meftehir, âsumâna bir teşekkür-i mâderâne yolladıktan sonra yine tefekkürâtına dalan, dikiş dikmekle meşgul sevgili vâlidemi görünce, âdât-ı müstahsine-i kavmîye vechile, her sabâh olduğu gibi hemen gidip kemâl-i hürmetle elini öptüm.

-Var ol oğlum! Dedi...,

Şimdi henüz tulû eden güneşin, mevsim-i rebîe mahsûs beyâz ve penbe baharlar, taze ve jale-rîz yeşil varakalarla matar ağsân-ı eşcâr arasından, nâzân ve bediâ-nisâr süzölmeye başlamış işrâk-i rûh-perverine karşı pür-iltimâ ve tilâl ve inkâsât-ı tıbbîyyesiyle îade-i selâma çalışan pencere camlarını yüksöklü eliyle açmakta olan vâlidem:

-Gel, gel.. Behâ!..diyordu; bak işte Nâhide geliyor!

Pür-helecân pencereye koştum, ooh ne göreyim... On iki senelik bârik-terî-i duhterânesiyle bir rûh-ı esîrî, bir hande-pâre-i nûr kadar rakık ve latîf sevgili hemşîrem... Biri, bürüncük bir libâs-ı hafifin büsbütün örtemediği sîmîn ve penbe ten, çıplak kolcağızında küçöük; diğeri sırma renkli, bir tarz-ı zarîf ile uçları kıvrım kıvrım ipek saçlarının üzerine düştüğü epeyce büyük iki testi ile biraz aşağıdaki dereden su getiriyor.

Bütün ömrümde en derin bir hiss-i samîm ve şefkatle üzerine titrediğim bu küçöük hemşîremi rûyâ bu yâ su getirmesi için, gûyâ biraz evvel dövmüşüm de, o çıplak güzel ayacıklarına giydiği mercân terlikleri üzerinde, şimdi sırtında o kocaman testinin ağırlığından eğilmiş kâmetiyle, mahzûn ve boynu bükök, pek yorgun bir meşy-i melekâne ile dereden aşiyânemize gelen yokuşu tırmanıyordu.

Oohh... Tûl-i ömr saâdeti uğruna, bin rûhum olsa, hepsini bir anda fedâyaya her vakit âmâde bulunduğumu hissettiğim bülend bir helecân-ı pür-muhabbet ile, hemşîremi bu bâr-ı sakîl altından tahlîs için, artık koşuyordum. O uzaktan:

-Gelme abeycim! Diyordu, ben yorulmadım, ben sana taze su getiriyorum...

Sekiz senelik bir hasret-i siyâh-ı âile-perverînin cerîha-i kalbimde sızan kanamalarına karşı bu ses, hemşîremi bu hatır-nevâz sözleri... Yâ Rabbî... Halecân-ı rûhuma, tasvîr edilemez, o kadar derin ve hissî bir samîm-i tesellî serpiyordu ki...

Şimdi gözüm yaşlı, onun bir kebûdiyyet-i hazîn içinde yalnız bana ibrâz-ı tesliyyet ve muhabbet için gülen pek iri gözlerini artık öpüyor, öpüyor, sırma saçlarla bezenmiş küçücük, kanarya vücûdunu bağrıma basıyordum. Ve bu bî-nihâye hürmetimin umk-ı cânımda yanan şiddet-i galeyânıyla ona, niçin böyle kocaman testi taşıdığını rikkat ile sorarken, o hâlâ pür-meserret göstermeye çalıştığı çehresiyle iri mâî gözlerini tatlı, memnûn bir hicâb-ı muhteriz ile yere atf ediyor; mühtezz, müterennim sesiyle, bir edâ-yı sâf-ı masûmânenin tegannî eder gibi dane dane sözleriyle, muttasıl:

Ben hiç yorulmadım; Ağabeycim!...diyordu, ben sana taze su getiriyorum...

Âh!..Evet, tamam sekiz yıldır işitmediğim bu elhân-ı sâfiyye ile şimdi rûhum pür-inbisât doluyor, taşıyor ve hep bu uzun sekiz yılın, bu bitmez tükenmez hasretin tesîr-i füsunuyla sevgili hemşîremin muazzez başı üzerinde esîrî himâyet-kâr bir bulut, bir hâle gibi duruyor, her vakit onun üzerine telâş-kâr bir raşe-i cân ile titriyordu...

Heyhât... Uyanınca, yine ejder-i istibdâdın anîf bir sadme-i kahriyle beni bu âşiyândan fersahlarca uzak attığı şu gurbette yine yetîm gibi bî-kes ve garîb bir telhî-i hakîkat içinde idim.

Âh... Ey kâhir istibdâd, ey dîv-i merdüm-hâr, ey nâ-be-kâr adüvv-i âsûdegî-i beşer!

Senin zulmet-engîz ve vicdân-şiken kanlı sahrâlarını nûr-ı irfân ve hürriyet ile pâk ve şâşâlara gark edecek ferîşte-i envâr ve âzadegînin şeref-i kudûmuna artık çok zaman kalmadı... Evlâdını, evlâdının vekâr ve nâmûsunu, şeref ve haysiyetini, evlâdının zekâ veidrâk ve hayat ve âmâlîni, hâsılı evlâdının bütün mevcûdiyyet-i maddiye ve maneviyyesini, saâdet ve istikbâlîni; senin kanlı, mülevves ve müstekreh pençelerinden, tırnaklarından ebediyen tahlîs için mâder-i azîz-i hürriyet artık koşuyor...

Görmüyor musun? Hûn-ı hâl bürümüş ejder-âsâ gözlerini; zulmetler, hıyânetler, cinâyetler içinde çürüyüp, görülmemiş cehl-engiz idrâkîni, vatanın bâlâ-yı âmâlîne beyaz kanatlarını açan perî-i hakk ve hürriyyetin gözler kamaştırıcı câzibe-i nûr-â-nûrî; feşâfeş-i tâyerânî ve sadâ-yı nevâziş-medârî hâlâ tehzîz, tenbîh etmiyor mu?

Bize gelince: Ooh, ey hasîse-i müfteris? Bütün bunları görüyor, işitiyor, hissediyor, pür-şevk ve heyecân senin insâniyyete bedbahtî saçan heykel-i dehhâş ve sefâlet-nümûdunu parçalayarak mezâr-ı tahkîre tıkmak sonra kemâl-i hürriyet ile dâima

vakâr u satvet, ilm ü irfân ile ilelebed seni telîn etmek, daha sonra âşiyânlarımıza, ailelerimize kavuşarak bütün bu âlâm-ı cidâl ve gurbet ile rencîde ve cerîha-dâr ervâh-ı mütehassiremizi, onların agûş-i şefkat-güsterlerinde dinlendirmek, hâher ve birâderlerimizi, ciger-pâre yavrularımızı doya doya sevmek, öpmek için hepimiz, bütün gençler, genç fikirliler cândan gönülden hazırlanıyoruz!

Bundan başka, sizce şâyân-ı endîşe bir şey kalır ki onun için de:

Yâ Rabb cihânda verme elem vâlideynime

Hep tâ'at ü müveddet ile kıl beni fahûr!

Gayret bu yolda eyleyem ifâ-yı deynime

Senden budur tazarru'um, ey Kâdir-i umûr!

Al benden al vedîanı ki lutfunla evvelâ

Tek onların zevâlini gösterme ey Hudâ!..

Yollu, bir muazzez edîbemizle, Nigâr Hanım'la hem-hiss ve âvâz-ı nev-hanâz olmakla kesb-i fahr ve şeref ederiz!

Yaşa ey hürriyet, ey mâder-i müşfik-i âlem!..

31 Mayıs 1906

Manastırlı Bahaeddin

2.40. TEZKÂR-I NEFÂİS: HANDE-İ BÛM

Mütehâlik, samût bir mahşer...
 Nâzil olmuş edîm-i arza kamer;
 Toplanıp seyr için bütün kişver,
 Ediyorlar büyük küçük, mebhût,
 Karşidan ihtizâz içinde sükût.
 Gündüzün böyle zulmet-i yeldâ,
 Sonra toprakta mâh-ı arş-ârâ
 Bütün ezhâna bir kesel veriyor;
 Hepsi parmaklarıyla gösteriyor
 Bu yatan kitle-i münevvereyi,
 Kumlar üstünde mevc uran dereyi,
 Ki onun hûn-ı şu'le-perveridir;
 Soruyorlar: Kimin bu iş, bu sihr?
 “Hangi sehâr-ı mucizin bu füsûn?
 “Hangi Hârut olup acîbe-nümûn
 “Eylemiş kubbe-i semâyı nigûn,
 “Bedri pâ-yı türâba indirmiş?...”
 Nâgehân bir tarrâka-i mûhiş
 Sarsıyor hep kulub-ı huzzârı;
 Kamerin safha-i ziyâ-bârı
 Bir mukassî dumanla örtülüyor.
 Tâ uzaklarda bir sadâ ki rad-efşân,
 Veriyor hâke lerziş-i heyecân;
 Bunu dehşetle eyliyor takip

Bir hurûş-ı hamûş-dîv-i jiyân...
Sonra her yanda bir sükûn-ı mehîb;
O dumanlar, o cûybâr-ı lehîb,
Hepsi bir an içinde mahv oluyor;
O zaman sanki ortalık soluyor.
Bu teneffüsle parlayan gözler
Bakıyorlar ki yok yerinde kamer.
Şimdi kumlarda bir yığın haşerât,
Nice bin engerek, çıyan, akrep,
-Hepsi meşbu'-ı zehr-i kahr ü gazap,-
Ediyor cüst ü cû-yı gıdâ-yı hayat...
Bu hayâlât içinde ben meşgûl,
Sanki cidden o hârikat-ı ukûl
Gelivermiş bütün vücûda gibi
Titriyordum ki bağıteten asabî
Bir gülüş, bir medîd sayha-i şûm
Başucumdan zemîne aks etti;
Sonra bir bûm-ı bed-likâ, meş'um
Çırpınışlarla yükselip gitti...

Tevfik Fikret

(Rübâb-ı Şikeste)

2.41. TANCA HATIRÂTINDAN: VIVA LA NOVYA

Arap takımı yine susmuş; piyano ekserîsi yerli seyircilerin sımâhını çatlatan “Fan-tango! Fan-tango!..” naraları, el çırpmaları arasında tekrâr bu çılgın İspanyol kadriline başlamış idi...

Şimdi garson Bellâ Mariya’yı bî-tâb ve münkesir vücûduyla serildiği tahta kerevet üzerinde dürtüyor; “Mariya! Mariya!” diye uyandırıyor.

Oof yâ Rabbi!.. Bu güzel İspanyol kızının henüz teri kurumamıştı! Daha şimdi yine bir İspanyol çapkının uzattığı siyâh ipekli mendil ile yüzünü ve kollarıyla göğsünün terlerini silmiş; yorgun vücûduyla, kim bilir kaç aydır artık kendisine her gece yatak vazifesini gören şu kuru tahta kerevete uzanmış idi. Fakat yine kalkmak lazımdı; öyle ya, bak! Seyirciler kıyamet koparıyorlar: Viva La Novya!..

Zavallı matûne-i hayat... Artık gerindi; gözlerini ovalayarak, esneyerek doğruldu. Evet, kalkmalı, yine âyîne karşısına geçerek saçları düzeltmeli, yine şu uzun püsküllü millî şâli omuzlara yerleştirerek, belinden kısarık hattâ şu solgun katmerli yâsemi de dekolte sadrında şâlin kavuştuğu nokta-i üryâne yerleştirmeli ve sonra cebr-i nefisile tebessümler îcâd ederek yine cebrî, fakat... Şûh bir reveransla sahneye çıkarak dansa başlamalı... Âh bu insâfsız hayat!

Şimdi alkışlar, naralar artmıştı: Viva Mariya, Viva... Viva La Novya, Viva Lespanya!..

Artık o gülüyor, dönüyor, ellerindeki siyâh kemikten zillerin mütemâdî şakşakları arasında gâh sağ ve bazen sol bacağını havaya fırlatarak, küçük, nâzik, beyaz iskarpinler içinde saklanan minimini güzel ayaklarını asabî bir aheng-i ittîrâd ile şanonun tahta zemînine vurarak, karıştırarak sıcıyor kollarına, boynuna bel ve bacaklarıyla bütün kâmet-i levendine envâ-ı evzâ vererek kıvrıyor, bükülüyor, süzülüyordu...

Şimdi ara sıra piyano susuyor; o da terlerini silerek duruyor, biraz dinleniyor; bazen şarkı da söyleyerek diğer bir havâ-yı raksa tebean oynuyor, oynuyor, oynuyor, dönüyor dönüyordu...

Sonra hep asabî, fakat hepsinden şiddetli olan son raksına başlar; ayaklarını yere vurarak, saçlarını yolmak istemiş gibi bir demetini güzel yüzünün nısf-ı yemînine doğru şiddetle çekip dağıtarak sanki bir kahraman-ı aşk heybetinde tatlı bir vaz-ı mehîb alır

dururdu. O vakit karşısında yine bir kıyamet başlar: Viva La Novya!... Âh yaşasın gelin! Öyle mi? Fakat yaşamak eğer bundan böyle ebedî ızdırab ve elemden ibâret kalacaksa ona lanetler olsun!

Vâkîâ, o ancak yaşayabilmek için Sevilla'dan buraya gelmişti. Avrupa şehirlerinde oyanayabilecek bir aktris değildi; çünkü bütün İspanyolların bildiği şu taktaklı asabî oyundan başka bir şey bilmez, İspanyolca'dan mâadâ bir lisân anlamaz idi... Başka yerlere gitse, anlamayacakları bu oyunları kimse dinlemez... Hâlbuki cehl ve gaflet yüzünden bütün Şarkta olduğu gibi, Magrib ehlinin de anlasın anlamasın böyle şeylere bayıldığını işitmiş; Katolikliğin taassubu yüzünden kiliselerin sefâletler saçan bî-âmân istibdâdı altında galâ ve harâbî ile perişan olan o güzel İspanya'da artık ekmek kalmadığından; annesiyle ufacık yavrusunu alarak Moro'ların yakın olan şu Tanca'sına gelmiş idi.

Fakat, maîşet kolay mı? Maîşet, her yerde olduğu gibi işte burada da, en vahşî bir yılan heybetinde, insanın hayatına sarılır bir müfteris-i bî-âmân idi!

Bir kuru lokma yemek için gecede, dört peçeteye mukâbil, güneşin tulûuna kadar, tâ-be-sabah dans etmek; dönmek, sıçramak, yorulmak... Sahte evzâ, sahte tebessümler takınmak lazım!.. Doğru değil mi! Ooh, bu genç kız, bu güzel Mariya, başka ne yapabiliirdi; kendisini, ihtiyâr annesini, küçücük yavrusunu doyurmak için!.

Nihâyet, işte artık şanodan iniyor; o siyâh mendil tekrar uzatılıyor fakat uzatılıyor, fakat o tâ öteden, bütün lambaların uzağında karşiki karanlıkça köşenin kavşakları arasında oturan biri tarafından çağırılıyordu!

Ne yapmalı, ne yapmalı... Yâ Rabbî?

Evet gideceksin... Âh ey zavallı kız! Daha terini kurutmadan... Uzaktan sana bakan mini mini Çervera'nı öpmeden, bedbaht annenin o şefik enzâr-ı tesliyyet-perveriyle okşanmadan gideceksin! Sonra konyak mı, malağa mı viski veya birâ mı, her ne verilirse içecek ve sahte, isterse acı olsun; ister istemez: tebessümler, işveler, şîvelerle... Bu iki konyak için, lâ-akall on dakika yanında durmaya mecbûr olduğun adama –sen zehirlenirken, onun muvakkat keyfi için!- hazlar, inşirâhlar, lezzetler saçacaksın!... Hattâ daha sonra bir başkası çağırırsa, ona da gidecek... İktizâ ettikçe belki Arap takımı susup da, tekrâr kendi oyununa başlayıncaya kadar, şimdi beş dakikaistirâhat için kalbinin titreyerek özlediği kuru tahta kerevetinin semtine bile uğramadan birer birer

masaları dolaşacak, zehir gibi içkiler yutacaksın! Yoksa sonra, yarın üçümüzün de hayatını bağlayan o dört peçetayı nasıl alabilirsin? Hem sen o dört peçeta için hayatını, hürriyet ve istirahatını kiralamış değil misin?

Âhh... Hâlbuki bu sefil ve müfteris dünyâ içinde yine bu sâat ve bu dakikada şimdi zenginler vardır ki, sizin üçünüzün de, ilel-ebed hayatınızı tekellûf edecek, zehirlenmiş emellerinizi çiçekleyip yaşatacak bir şeyi, meselâ; birkaç yüz, birkaç bin lirayı ya bir gecelik hevesâtı için salonlarda ya bir sâatlik sıkıntıları uğruna kumarhânelerde isrâf ederler...

Sonra, bunlar içerisi ısıtılmış otomobillerin müskir ve muattar kokulu döşemeleri içinde, -sen ve senin gibi lâ-yuadd ebnâ-yı beşer, tahta kerevetlerin üzerinde soğuk ve sefâletten titrerken -kemâl-i safâ ve inşirâh ile kâşânelerine dönerek yüzlerce liraya alınmış zerrîn ve cevherîn yataklarda menâm-ı lezzete dalarlar...

Fakat niçin, niçin âh! Neden böyledir? Rokfeller gibi milyarderlerden başka, dünyada yegâne sanatı say ve mesleki kasa doldurmadan ibâret kalmış büyüklü küçüklü pek çok ağniyâ vardır ki, fukarâ kalplerini kaldırım taşı ittihâz edencesine onları arabalarıyla; otomobilleriyle çiğnemek ister gibi debdebeler saçmakta lezzet duyarlar!

Ooh, ey ihvân-ı felâket; ey beşeriyet kardaşları! Kendi kendilerini zâdegân, eâlî, tabaka-i bâlâ, asîl, büyük ilhâmlarıyla yâd ederken kendilerinden mâadâsını aşağı tabaka, sınıf-ı avâm falan filân diye tahkîre çalışan bu fena zenginlerin kemend-i esâreti altında daha ne vakte kadar boyun bükecekler? Kanun-ı tabîat böyledir, tâli böyle tecellî etmiş! Saçmaları daha ne vakte kadar bazı tenbel zavallılar için, böyle dâimî bir enîn-i tesliyet, merhametsiz, zâlim zengînler içinde böyle edebî bir terâne-i menfaat olup kalacak?

Mesâîmiz aylık, haftalık, gündelik diye uzattıkları birer kuru lokma mukâbilinde, dâimâ sermâye-dârâne birer makine gibi cansız ve hissiz yâhûd boyunduruğa vurulmuş birer öküz gibi didinerek, uğraşarak... Hep onların cerr-i menfâatları uğruna âletlik etmekten, alinterimizin ancak bir katre-i nâcîzine bile mukâbil gelemeyen cüzî birer maaş için onların kasalarını doldurmaktan ileriye geçemeyecek mi?

Bu bendler, bu parangalar ne zaman parçalanacak; ooh, ey fukarâ kardaşlar bu zillet ve esâret tâ key?...

Manastırlı Bahaeddin

2.42. KÜÇÜK HİKÂYE: İKİ YUVA

Ahmet Râif Bey Kardeşime:

“Bir gün bu tıfl-ı bî-haberin kalb-i sâfına
Bir nokta-i siyâh-ı elem düştü bağteten...”

Tevfik Fikret

Ne kadar mesûd idiler...

İşte kırk gün sonra girecek yedinci sene-i izdivâciyeye kadar geçen bütün günler, safâhat-ı refâkatin bütün o pür-şiiir ve nezîh eyyâm ü leyâli, birbirinden parlak, birbirinden tatlı ve sevdâ-kâr idi...

Onlar; bütün bu muazzez bahâr-ı hayatta ithâm edilecek acı bir gün, bir hâtıra-i elem bilemiyorlardı. Hele, kadın... Zevcinin bazen bil-mecbûriyye ramazan ziyâfetlerinde geçirdiği birkaç gece intizârından, bir iki kere de yavrusunun hafif bir nezlesinden başka hiçbir ân-ı ızdırâb hatırlamıyordu...

Meselâ; nasıl ki geçen senenin bu günlerinde, zevcin daha ilk sene kendi eliyle çattığı yine şu latîf kameriyye altında, şimdi pür-neşe ve pür-heves gülerek, eğlenerek küçücük değneğiyle çenberi arkasında koşan küçücük Seher’in, kendi devre-i izdivâciyelerine müsâdif beşinci yılını, eş dost birkaç ahıbbâ içinde pür-sûr u sürûr idrâk etmişlerdiyse işte şimdi de hattâ o vakitkinden daha memnûn daha mahzûz aynı günleri yaşıyor; aynı lezzet-i saâdeti belki daha taşkın hissediyorlar.

O vakit, evlerinin bahçeye açılan şu zarîf kapısı kenârındaki kutu gibi yuva içinde Dilber ve Şâhbâz ismini verdikleri sevgili güvercinleri, yumurtalarının üzerinde nasıl, münâvebeten yatıyorlardıysa; işte şimdi de, şu ak göğüslü erkek boynu yeşilli kırmızılı bol pul-ı zerrât ile parlayan ufak siyâh benekli Dilber eşini mütemâdiyen kovalıyor onu... Havada, yerde, damda alet-tevâlî takîp ediyor, yetiştikçe... Güzel minkârıyla ötekinin kuyruğuna, benekli kanatlarına dokunarak, yumurtlamaya teşvîk ediyor...

Bazen öteki nazlandıkça, bu gerdenini şişirterek kabartıyor, ucları siyâh, gök çengeli kuyruğunu bir yelpâze gibi yerlere sürüyerek gönüyor, ötüyor, böbürleniyor; tâ umk-ı cânından taşıp gelen medîd ve samîmî, pür-sevdâ ve iştiyâk neşeli guguvularıyla ona neşîdeler terennüm ederek yalvararak yakararak râz-ı aşkını teşrîhe çalışıyor...

Ve artık nihâyet yarın, bu dilber diş inci gibi iki tane küçücük yumurta yapınca eşiyle dâimâ nevbet değişerek onları tüyleri arasında sînelerinde ısıtınca... On beş yirmi gün sonra da iki yavru çıkacak; bunlar, onları besleyerek büyütmeğe çalışırlarken biraz sonra da küçük Seher'in altıncı sene-i ömr-i ibtidâsı olan mayıs girecek...

-Kuzum Nihâd! Artık bu sefer yavrulara dokunma, e mi? Kim isterse istesin, vermeyelim!

Binnâz, kocasına dâima “Kuzum Nihâd!” terânesiyle başlayan hâr u sevda-kâr iki kelimelik mûsikâr ile döktüğü muhâtabâtını, mevzûn ve hassâs neşide hâlinde nâzlı, evzâvü güftâre uydurarak işte, her vakit temîn-i muhabbete çalışıyormuş gibi söyler; Nihâd, onun bütün bu muhabbetine karşı ebediyen perestiş eden ihtirâm ve teslîmiyetiyle cevap verirdi:

-Pek, a cânım! Zâten sana sormadan evin hiçbir şeyine karışıyor muyum?..

Nihâd, sarı saçlı, sevimli bir erkân-ı harb kolağasıdır. Genişçe sadrı, mevzûn ve mütenâsib kâmeti, ciddiyet-i hâl ve ahlâkıyla tam bir askerdir. Vatanını sever, dedikoduya sokulmaz; mehb ü gâret ve her yere sirâyet eden rüşvet ve sâire gibi mülevves ve müstekreh şeylerden kaçır, sevdiği meşguliyet, vazîfesi ve çalışması; sevdiği adamlar da hâlisül-itikâd, civân-merd ve gayûr olanlardır!

Ekseriyyâ; devletin, milletin, zavallı neferciklerin hakkını, tayînâtını yiyerek, şundan bundan uzatılan rüşvete avuç açarak kırdırılan yetîm maaşlarından der-cîb ederek, nihâyet yekdiğerini mevkiinden düşürüp mahv ederek, hafiyeliğe, zâlîme alet olan pek çok memûrlar gibi devâir-i askeriyesinin her şubesinde de eksik olmayan bazı bî-nâmûs büyüklerinden ve bütün bu yolda bildiklerinden dâimâ, dâimâ uzak, muhteriz bulunur. Bunun içindir ki sınıfının birincisi çıktığı hâlde, bütün sınıf arkadaşları, hattâ kendindeniki sene, beş sene sonra çıkanlardan bile, ihtimâl ki livâlîğa kadar terakkî ettirilmişler varken, o hâlâ kolağası kalmıştır!

Fakat o, böyle terakkıyyâta gözü kalanlardan değil, zaten hased nedir bilmedikten başka edvâr-ı istibdâdiyyede zaleminin terfî nâmını verdikleri bu “istihkâksız terakkînin, erbâb-ı nâmûs için istihkâklı mahrûmiyetten acı”, hattâ müellim bir sükût olduğunu bilir; sırmalı, kılınclı, rütbeli, nişânlı, isterse vezîr pâyeli olsun, mademki tâcdârın verdiği boyundurukta umûm ile birlikte mutî ve münkâdhârve zelîldir; asker, memûr, tâcir, paşa herkesin köle ve esîr olduğuna ve “şahsen rütbe-i esârete dâhil olduğu gün, fezail-i

insâniyyenin nısfını zâyî eden” bulunduğuna tamamen kânidir! O paşalar, o vezîrler, o yavrular, nihâyet o saçma ulemâ ve hükemâ taslakları içinde haklı haksız biraz zamm-ı maâşa, bir rütbe, bir nişan parçasına mukâbil yazılan ubûdiyyet-nâmeye “abd-i ahkarları, kulları, âcizleri, bende-i kemterîn ve dâîleri...” ve sâir daha birçok mülevves ve müstekreh tabîrât-ı kelbâne doldurduktan sonra; altına da behîmî bir gurur-ı hâr ile kızarmadan imzâ koyan kaç yüzlerce hayvan bilir ve müstebidin işte böyle paralar, rütbelere, nişânlar ile onların gayretli kullarına birer öküz gibi boyunduruğunu geçirerek vicdân ve îmân ve şeref veşânını satın aldığı derk ederdi!...

Binâen-aleyh, daha küçükken, parlak sırma ve düğmelerine, nazar-rübâ âteşîn şeridlerine o kadar özendiği askerliğin şimdi bu devr sultânının istibdâd-ı kâhîrine “gardiyan”lıktan başka bir şeye yaramadığını düşündükçe, vaktiyle, meselâ sanat ve ticaret gibi hür ve faâl bir meslek-i say-pervere girmediğine teessüfler eder sevgili annesinin tâ beşikte tutturduğu

Uyucak yavrum uyucak

Sonra da paşa olacak...

Malmüdürü değilse

Ya defter-dâr olacak

Ya vezne-dâr olacak!...

E, e... !

meâlîni andırır âdetâ bir hayırsız ninnisiyle mırıldandığı tarz-ı terbiyeye şaşardı...

Âh mektepte iken ne tatlı hülyâları vardı! Asker olacak, zâbit olacak? Bil-hâssa bizi asırlardan beri hırpalayan şu Çar hükûmetinden ve mülkümüzü parça parça eden öteki düşmanlardan, belki bir gün intikâm almaya çalışan sufûf-ı gazâ arasında isbât-ı vücûd şerefine nâil olacak!

Fakat çisûd!

Bu pâdişâhın daha birinci senelerinde kırılıp da hâlâ bir türlü düzeltmediğimiz belimize inen darbe-i harbin asıl sebebi yine bu meşûm Şehriyâr ve o menhûs Sarây ve İstibdâd gardiyanlığından; beş on mektepli, beş on vatan-perveri evlerinden Taşkısla'ya, Taşkısla'dan menfâ vapurlarına sevk etmekten; bazen Suriye'de, Yemen'de şurada

burada zulmden şikâyet eden zavallı vatan-kardaşlarını katl ve kahr u gâretten ve nihâyet hudûdlarda aç, çıplak altı ayda... Altı ayda bir gelecek maâşlarını, en sarîh hakları olduğu hâlde! “lütfen ve merhameten ihsân buyurulan sadaka, ser-i meâlî-efser veliyy-i nimet-i azam... Falan, filan diye levs ve hakâretle olmaktan ibâret hem de böyle sâilâne bir sanat-ı zulm u cinayet-kâr olup kaldığını, nefretlerle düşünür ve sonra... Vaktiyle haksızlığa mütemâyil, hattâ en kahraman pâdişâhlarını bile, meslek-perver bir gayret-i sâf-ı merdâne ile kaç defalar... Fiilen adl ve hak yoluna ircâa muvaffak olmuş bu sınıfın şimdiki aczine, nâçizliğine, zilletine ve âh! En ziyâde hayat-ı hâkimiyetimize, hâtime çekecek bu melûn istibdâdı hâlâ muhâfaza için zaaf-ı idrâk u vicdân ile bil-fiil ibrâz-ı mesâî ettiklerine şaşıyor ve onların müdürlerine lânetler ediyordu.

Oof askerlik bu kadar kof, bu kadar fenâ idi hâ, öyle mi?

Bugün Türkiye bir hapishânededen başka bir şey miydi; heyetiyle zincire gardiyanları da askerler!

Ve böyle umûmun, olanca cehl ve gaflet ile esîr yaşadıkları bir sırada onların ancak idâme-i esâretine memûr bu sınıfa, evet İstibdâd gardiyanları hitâbından başka ne denebilirdi?

Fakat hayır! Askerlik kof değil; askerlik büyük, bülend, pür-şân ü şehâmet bir şey... Bir şey ki, vatan ve millet, bu mübârek vatan, bu mübeccel millet onun sâye-i hıfzında yaşayacak; istiklâlimiz onun âsâr-ı şânıyla pâyidâr olacak!.. Bir şey ki, heyhât, bu gidişle daha pek çok zaman, milletlerin res-i ihtiyâcını muhît bulunacak! Fakat yazıklar olsun ki “Nektiha hest besi, mahrem-i esrâr kücâst!..”

Artık Dilber yumurtlamış; küçük Seher bu sabah erkenden onun yattığını Şâhbâz’ın da ikide bir etrâfında dolaşp bulduğu nevâle ile bazen ağız ağza, boyun boyuna muânakalaşarak eşini beslediğini görmüş ve taşkın bir meserret-i tıflâne ile koşarak annesine haber vermişti:

-Gel de gör, anneciğim! Diyordu; iki tanecik mini mini yumurta! Ben Dilber’i azıcık elimle kaldırdım seviyordum da... Otların içinde iki tanecik yumurta vardı. Sonra Şâhbâz geldi, kanadıyla elime vurdu. Niçin vurur o, anneciğim?

-Bilmem kızım; hadî sen ispiro lambasını götür, kameriyyedeki seccâdeyi çimenlere, yerimize aç da yavrucuğum... Biz de şimdi geliriz.

Şimdi onlar sabah-ı bahârın, tâ uzaktaki mermere ufuklarını gûn-â-gûn elvân-ı latîfe-i mezc ile arz ettiği bedâyi-i sanata hayrân... Nazlı ve nevâziş-kâr bir seyr-i hafif ile bu taze seherin bahçedeki çiçeklerden topladığı şemîm-i safâyı, kendi sevâyih-i sâf u pâkine karıştırarak yüzlerine, açıkca enselerine, göğüslerine serin serin esîrî bûseleriyle neşr eden şûhî-i pür-tarâveti altında pür-istiğrâk karşı karşıya, fakat yakın yakına çaylarını içiyorlar ve uyku mahmûrluğu; tenlerinin, bu güzel sabahın hevâ-yı sâf ve nevâziş-kârına hürmeten, zarîf bir lâ-kaydî ile ihmâl edilmiş açıklıklarından süzülerek saçılan hüss-i müskir ve musahhiri ile birbirini tedkîk ettikçe gaşy oluyorlardı.

Şimdi sandıktaki yuva içinden Şâhbâz, yattığı yerde “gu, guu” diye eşine sesleniyor, onu arıyor, artık yorulduğundan biraz nevbet değişmek istediğini ona anlatmaya çalışıyor; Dilber damdan cevâp veriyordu...

Ötede küçük Seher... Yine çenberi arkasında koşuyor, hâher isminin şebnemleriyle tezyîn, serinekleriyle tathîr ettiği gül fidânları, yâsemen sarmaşıkları arasında ilerliyor; ağaçlar arkasında gâib oluyordu.

Gâh çenberi elinde duruyor, henüz titreyen bir yeşil mayıs böceğinin dört kanadıyla tuhaf bir sadâ çıkarıp mavi, kırmızı veya sarı diğer birini nasıl kovaladığına hayrân... Bazen onu yere atar; yaldızlı kanatlarıyla gölden göle, çiçekten çiçeğe konup kalkarak tâzegî-i behârın şûhî-i üryânı içinde raks eder gibi pırlıl pırlıl uçan turuncu benekli, zarîf bir çift kelebek arkasında memnûn ve şitâbân... Saatlerce koşar koşardı!..

Nihâyet... Nihâd’ın ve annesinin ikide birde tekrar eden

-O kadar koşma yavrucuğum, düşeceksin! İbrâmına, yorgunlukda zammolarak kızarmış çehresi, terlemiş kanarya vücûduyla gelir; terden alınına yüzüne yapışmış açıkkumral saçlarını parmaklarıyla tarayarak, bazen başını arkaya doğru sarkıtıp sallayarak tanzîme çalışır; küçücük tombul bacaklarını ancak dizlerine kadar örten kolsuz, kısacık entârisini, beyaz kısaca çoraplarını düzeltir; biraz babasının, sonra annesinin kucağına atılarak okşanır okşanır, dinlenir dinlenirdi. Ohh, hakîkaten ne kadar mesûd idiler!..

Yavrular çikalı tamam üç gün olmuştu. Artık Şâhbâz’la Dilber bazen berâberce yuvadan çıkarlar, topladıkları yemi beraberce yavrularının ağızlarına doldururlar, sonra çeşme kenârında biriken suda bir iki çırpındıktan sonra kanatlarını şaklatarak yine beraberce pervâz ederler; evin üzerine doğru havada iki üç devr-i teyerân ile kiremitlere

konarlar, orada kanatlarını birer birer güneşe açıp uzatarak banyolanırlar, ıslanırlar, rahatlanırlardı...

Seher yine şenşatır koşuyor oynuyor; Binnâz sabah işlerini henüz bitirmiş; sofrayı hazırlıyor, Nihâd'ı bekliyordu.

Biraz sonra o gelmişti; zeki vakûr çehresi, askerce endâmı, güzel Alaman bıyıklarıyla kendisine her vakit koşarak kapıyı açan mini mini Seher'i her gün olduğu gibi yine boyundan yukarı kaldırıyor, öpüyor, bağrına basıyor, onun şakrak, ince katılmaları arasında yemek odasına girerken karşıdan Binnâz dil-sîr-i sūrûr gülerdi...

Sofrada birkaç gün sonra girecek yedinci sene-i izdivâciyyeleriyle, Seher'in altıncı velâdetinden bahsettiler: O gün için umûmî bir kuşluk ziyâfeti yapacaklar, akşama doğru da Çamlıca tarafına geçerek Binnâz'ı birâderi Âgâh Bey'in köşkünden o ve onun da haremi ile birlikte Kayış Dağı'na gidecekler ve mehtâp altında tatlı bir gece âlemi geçirdikten sonra, takrîben nısfül-leylde bâ-kemâl-i iclâl ü azamet, hafâ-gâh-ı hâbına çekilen maşûka-i leyâlin son enzâr-ı vedâiyle yıldızları selamlamaya başladığı devre-i insanî muhabbet içinde avdet edecekler.

Seher: -Anneciğim! Diyordu; o gün benim başıma sırmalı bir hotoz yap; hep beyazlar giyeceğim, olur mu? Dayı beyin kızı Melek'in de hotozu vardı.

-Peki kızım hele Mayıs girsin de...

Nihâd, vazîfesi başına gitmek için çıkmak üzere idi; pencereden dışarı bakmakta olan Seher, acı bir çığlık kopardı:

-Â... O nedir, âmân Beybaba!

İkisi de koştular; şiddetli bir sadmeden sonra Dilber, tâ saçak hizâsına kadar kendisini kovalayan kocaman siyâh bir şahin kuşunun mevt-alûd pençesinden, bin belâ ile kurtulup bahçeye açılan kapının içerisine atılmıştı.

Aşağı indiler; zavallı hayvancık o yırtıcı kuşun gaddâr tırnaklarından kanadına elîm bir yara almış, azar azar sızan taze, al kanı içinde yatıyor. Sersemleşmiş sönük bir nazra-i istimdâd-kâr ile etrafına bakınıyor, göğsü sık sık inip kalkıyor, yerinden kalkamıyordu.

Güzel kanadı sarkık ve bî-mecâl idi: Oraya hemen biraz ispiroto döküp pamuklara sararak onu yuvasına koydular. Eşi Şâhbâz şaşkın ve telâş-kâr... Yavruların üzerinden kalktı; birkaç kere etrafına dolaşarak onu biraz muayeneden sonra başı ucuna çöktü; mecrûhiyyetini anlamıştı.

Şimdi derin, müessir gugularla ona ağlıyor, mûnis minkârıyla zavallı dişisinin boynundaki tüyleri tarayarak okşayarak gûyâ açması için gözlerinin etrafını, kapaklarını öperek; bir ıttırâd-ı muntazama tebean oynattığı kanadıyla onu sığayarak tesellîye çabalıyor; ötede, açıkta kalan iki yavru titriyor, üşüyor, her şeyden bî-haber... Malûm cıkcıklarıyla açlıktan yalvarıyor, yem istiyorlardı...

Bir sabah, yine ber-mutâd, bahçede çay içiliyordu. Dilber şu dört gün içinde gözlerini açmış, muztarip değildi! Yalnız yuvalarını gündüzleri yere indirdikleri için, çıkar biraz gezerse de uçamıyordu çünkü kanadı sakat kalmış idi. Bundan başka zavallı hayvancıkta evvelki neşe ve şûhîye bedel müebbed bir kasvet-i hüsrân-engîz vardı.

Bazen o, alîl heyetiyle eşinin enzâr-ı şefkat ve taziyet-kârîsi önünde yavaş yavaş yürür, düşük kanadı, taşınamayacak bir bâr-ı girân zahmetiyle yerlerde sürünürdü. Ekseriyyâ yuvasından da çıkamaz; Şâhbâz'ı oradan medîd iniltilelerle çağırırdı.

Bazen de yine o şikeste hâliyle yavrularını kaşıyarak okşarken Şâhbâz, kursağını doldurmuş, gelir, hem zavallı sakat dişisini, hem de iki yavruyu sıra ile doyurdu.

Artık o da ötmüyor. Ak göğsünü şişirerek döne döne böbürlenemiyor; gök çengeli kuyruğunu bir yelpaze gibi açıp yere sürterek bir horoz gibi başını arkaya kaldıramıyor, râz-ı aşkını bu sûretlerle anlatamıyordu...

Evvelden ona neşeli gugularıyla yalvararak yakararak neşâid-i muhabbet söylerken, şimdi acı, sûzân mersiyeler okuyor, yanarak yakılarak zavallı Dilber'in sakat kanadına devâlar arıyor zannedilirdi.

Bu hâl öteki yuvanın, Nihâd, Binnâz ve Seher'in de neşelerini kaçırmıştı. Her ne kadar onun kurtulup ölmediğine, Şâhbâz'ı ve yavrularını eşsiz, öksüz bırakmadığına biraz sevinmişlerdiyse de; yarın Seher'in altıncı, kendilerinin de yedinci yıl ibtidâları olduğu hâlde, bir neşe duymadıktan başka, her nedense hele bugün pek mükedder idiler. Binnâz:

-Nihâd! Diyordu, bilmem neden, bugün pek sıkılıyorum!

Seher'in çenberi şurada duruyor; kendisi bir yetim mahzûnluğuyula düşünüyor; peder onlar için merak ederek bugün vazifesine nasıl gidebileceğini teemmül ediyordu.

Öteden komşu çocukları toplanmış, yanlarındaki evde-hiç şüphe yok- saklanbaç oynuyor, ikide birde “Bulamadın yâ!.. Bulamadın yâ!..” diye akseden şakrak, ince ve keskin kakhahalarıyla bunların sâmia-i sükûn ve sükûtunu çınlatıyorlardı.

Küçük Seher, gitmek istedi; komşularından Dilârâ ile mâvî evin kızı Sermed ve kardaşı Fikret'i seslerinden tanımişti. Annesi:

-Peki, cicim! diyordu, git, evvelâ Hanım Teyzenin elini öp de usluca oyna, e mi?

Sonra oradan Dilara'ya seslendiler. Onlar da bütün o afacan alay ile hepsi birden koşarak oynaşarak kapıya geldiler, birer birer Nihâd'la Binnâz'ın ellerini öptükten mini mini Seher'in de küçücük alına küçücük bûselerini kondurduktan sonra onu da alaylarına karıştırdılar ve birer serçe kuşu meserretiyle hoplaşarak, sıçraşarak geldikleri yere gittiler...

Artık Nihâd'la Binnâz içeriye, küçük odaya girmişlerdi. Galiba bugünkü son nisan sabahı serinliği onlara dokunmuştu; üşüyor gibiydiler. Binnâz zevcine:

-Oof! Bu ne kadar kasvet? Diyordu; hava da bir türlü açılmıyor ki... Ömründe bu kadar sıkıldığımı bilmiyorum. Galiba yağmur yağacak! Hem sen de Nihâdcığım artık bugün daireye gitme de...

-Peki, elmasım hele sen gidip mantonu sırtına al ki rutûbet dokunmasın! Ben, zâten yarın sene başımız olduğundan bahisle, bugün için de belki gelemem diye izin almıştım.

Binnâz açık kurşûnî mantosu sırtında kapıdan içeriye girerken, Nihâd arkaüstü uzandığı kanepede sigarasından savrulup uzanan serpantinlere o lâtîf, hülyâ-perver duman tabakalarına dalgın bakıyor, ara sıra sâkit bir asabiyet-i zarîf ile başını daha ziyâde tavana meyl ile yükselterek onları uzun uzun üflüyor, gûyâ oradan nüfuz ettirerek bu garip iç sıkıntısını tâ hârice, boşluklara atmak, tard etmek istiyordu.

Bazen karşiki keten örtülü geniş koltuğa gömülerek; yanındaki beyaz dantelâlî sigara masasının üzerinden aldığı Rübâb-ı Şikeste'nin galiba yine başındaki Sühâ ve Pervîn parçasını karıştıran zevcesine meftûn bir nezâre-i şefkatle bakar, ona bu hiç görmediği tavr-ı mahzûnu için acırdı.

Şimdi, Binnâz hem düşünüyor hem okuyor gibiydi. Pervîn'in "Güzel kız, bize gelir misin?.." davetine "Şitâb ederim!.." âheng-i icâbetiyle göçenlere karışan zavallı Sühâ'yı yalnız bırakıp gaib olduğu satırını bitirince artık gözleri kararmıştı. Bu ince yazılı sahîfede bulut gibi dumanlıklardan başka bir şey göremiyordu. O anda garip bir hirâs, acı bir raşe-i ittirâk ile ürperdi. Fakat Nihâd karşısında idi. O, hâlâ birbirini iterek, kıvrılarak, halkalanarak büklüm büklüm yükselen duman mevcecikleriyle mütefekkir bakıyordu. Ona seslenmek istedi; sonra tekrar yakazâtına daldı.

Şimdi sahne sahne pîş-i hülyâsında açılan bütün safahât-ı ömrü, olanca halâvet ve mezâkiyle tekrar dumanlanan ruyet-i nâ-binâsı önündeki vasî' boşluklardan birer birer geçiyor, gidiyor; muhtevî olduğu hâtırât-ı lezâizi gaşy-âver bir şiiriyet hâr ve sâfletâfetinde onun hassasiyet-i rûhunu karıştırıyor ve o, bütün bu kendine âid şebâb-perver ilhâmât-ı bedâyii, sanki ilel-ebed mahfaza-i hayâl ve ruyetinde idâme için yavaş yavaş, ağır ağır kavuşan siyâh, iri kirpikleri arasında tatlı ela gözlerini baygınlaştırarak süzüyor, süzüyordu.

Sonra aklına yine Sühâ ve Pervîn'in sûret-i elîm iftirâkı geldi: Gûyâ Pervîn'in gâib olduğu dolambaçlı dağ yolu kenarındaki kesîf ağaçlı tepeden, baykuş şeklinde bir çehre-i menhûs göründü. Arasında uyuyan hâtırât-ı saâdetleri için acı bir sayha-i sem-şikâf ile:

-Yalan mı?...diye bağırdı.

Ne, yalan mı?... Binnaz titredi: Ânî pür-sevdâ bir hevl-i hicrân ile Nihâd'ın kolları arasına atılmıştı.

Biraz sonra kendine gelerek olduğu yerde, güzel gözlerini, bir vaz-ı sevdâ-kâr ile onunkilerinde dikti, hârve nazar-rubâ, tatlı bir tebessümle: "Korktum!" dedi.

Nihâd, çıldırmış gibiydi, kalb-gâhını parçalamak isteyen muhrik bir helecân-ı telâş-kâr ile muttasıl:

-“Gülüm!” diyordu, âh sen hastasın. Müsâade ver de bir hekim getireyim!

Ve sonra; bir çocuk gibi onu dâima kolları arasında, sînesinde sıkarak, sallayarak:

-Hâ? Söyle bana ne oldun bakayım? Niçin öyle atıldın; neden korktun; titriyordun? Âh, söyle kuzucuğum! Diye yalvardı.

Hâlâ kapının zili şiddetle çekilmekte idi. Nihâd'ın artık sabrı tükenmiş,

-Biraz bekle kızım, geliyorum, diye feryâd etmiş idi. Fakat o, beklemiyor olanca kuvvetiyle asılıyordu.

Nihâyet açınca içeriye iki efendi girmiş, Nihâd'ı Reis Paşa bekliyor diye. Giyindikten sonra kapının önünde bekleyen araba ile beraber belki bir daha avdet etmemek üzere kim bilir nereye götürmüşlerdi?

Heyhât! İşte dokuz ay oluyor, zavallı kadın menfiyyen Fizân medfenine gönderilen zevcinin tahlîsi için, böyle belki her gün Zabtiyye Kapısı denilen şu Karakuş Çardağı'na fedâkârân-ı millet için bilâ-inkitâ felâketler saçan bu menhûs engizisyon karar-gâhına geliyor...

Kardaşı Âgâh Bey, Nihâd'ın târih-i nefyinden bir buçuk ay sonra ölmüştü. Kendisine ve kızına bakacak kimsesi olmadığından gâh Zabdiyye Nâzırına arz-ı hâllerle, bazen aldatılarak, evde ne var ne yoksa satarak falan ve filana verdiği rüşvetlerle hâlâ bir şey yapamadı.

Seher'in ikide birde:

-Anne! Hani artık beybabam gelecekti; fakat daha işi bitmemiş! Hadi sen azıcık Dilara'nın yanına git, oyna da ben de postaya gidip beybabana mektûp atayım! Diye kaç defalar boğulur gibi yutkunarak, kaynar gözyaşlarını ateş yanan kalbinde buhâra kalb ederek yalanlar söylemişti.

İşte bugün de yine öyle olduydu. Zaten evde yükde hafif her şey satılmıştı. Artık merhûme annesinin; "Büyüyünce Seher'in boynuna asarsın!" diye vasiyet ettiği o altın madalyonu bin acı, bin ızdırâp ile sandıktan çıkarırken, off ne kadar, ne kadar ağlamış ve sonra gözyaşlarını Seher'e göstermemek için hemen yüzünü yıkayarak kaçmıştı. O güzel, o kıymet-dâr hediyeye işte ancak iki lira vermişlerdi. Onun da beş kuruşu dellâla gitmiş, bir mecdiyesini de kim bilir kaçınıcı defa, arz-ı hâl takdîm edebilmek için Nâzır Paşa'nın odasının önündeki Polis Çavuşuna vermek lazım.

Oof... Bu ne kadar acı bir felâketti; yâ Rabbî! Nihâd ve Seher olmasaydı, bu ızdırâb-âlûd hayat-ı semm-dârı sürüklemekten ise, işte şu güdük paşanın biraz aşağısından, Çatladıkapı'dan geçen şimendifer katarının tekerlekleri altında çatlatarak; onu hattâ kemikleriyle beraber kırarak hurd u hâş etmek, işten bile değildir. Hâlbuki onlar

ooh, yalnız... Yalnız onlar için yaşayacak, mümkünse... Hattâ Azrâil ile pençeleşerek cânını, yalnız onlar için muhâfaza edecekti.

Ve zaten diyorlardı ki: asıl, bütün sefâletlere bu vatanın bütün, bütün felâketlerine sebep olan son derece hasta imiş!

Âh, evet o, can verip de Neron'ların attığı çâh-ı nefrette lânet-i ebedîye karışınca bütün bu âlem-i felâket, sürûrlar, bayramlar, der-agûşlarla diğer-gûn olacak, haklar yerine gelecek, ızdırâplar, refâh ve saâdetle tazmîn edilecek; şu kurumuş ağaçlar yeşerecek, tazelenecek, baharlar açacak ve ser u pâyini okşayan nesneyi aradığının sermedî nevâzişlerine karşı nâz ile salınırken, kurumuş dağlarımızda, bayırlarımızda, bahçelerimizde şimdiki dikenler yerine güller, çiçekler açacak; yılan ısıklarıyla o menhûs baykuşların, safir ızdırâbına mukâbil lâtîf kuşların neşâyid-i ahrârânesi işitilecek; nihâyet... Bu mübârek vatanın dağlarında, taşlarında, göllerinde, sularında, bâdiyelerinde, sahrâlarında, ufuklarında, semâlarında hâsılı... Baştanbaşa bütün cihât ve tevabiinde şimdiki zalâm, izlâm, cehl ve esâret yerine mebzûl ve feyz-kâr hürriyet kuşları doğacak; tâ Kerbelâ sahrâlarından İşkodra dağlarına hattâ Bosna ve Hersek'lere; Edirne ve Erzurum'un meştâ-yı satvetinden, Yemen'in Trablus'un ıssız fakat pür-enîn çöllerine kadar her yeri nûrlara, teceddüdlere, imâr ve fâaliyetlere gark edecek; kahr edilen refâh-ı umûmîyi "istirdâd" ve onu irfân ve medeniyetle ilel-ebed ber-hurdâr ve pâyidâr eyleyecek...

Oof! Fakat bu vücûd, o vakte kadar bütün bu acılara nasıl nasıl tahammül edecekti; yâ Rabbî!... Bu zaîf, bu âciz, bu nârin ve nâ-tüvân kadın vücûdu!...

Hâlbuki âh eğer kızıyla beraber Fizân'da olsun, Nihâd'ının yanında, şimdi bu harâp olan yuvanın bütün hatırat ve saâdetini tekrar tesîs etmek mümkün olaydı; evet yine bu âciz, bu nârin ve nâ-tüvân, Nihâd'ın da dediği gibi taze ve nermîn vücûd üzerine kâinatı yükletselerdi: Aşkın fevkal-icâz bir gayret-i füsûn-perveriyle onun sikletine tahammül edebilecek zannediyordu.

Tek onlar yanında bulunsun ve onlar, şâdân ve müsterîh olsunlar!

Zavallı Nihâd!... Şimdi kim bilir ne kadar tâkatsiz, zulm ateşiyle kavruluyor, ıstırâplar çekiyordu. Bâ-husûs o her vakit gülüm, canım, ruhum dediği Binnâz'ından; yavrum, gözüm nûru dediği Seher'den bir gece ayrı kalsa çıldırırdı.

Bazen biraz geç kalıp da eve gelince, nâzir bir tehâlûkle onların boyunlarına atılır, kendisini âgûşunda sıkır, Seher’i hoplatarak havaya kaldırırdı.

Hele, âh o meşûm günün, o sıkıntılı, hengâme-i muzıkındaki telâşu ne idi? Kendisini onun kucağında, onun güzel gözlerine nasb-ı enzâr ettiği vakit biraz evvel okuduğu Sühâ ve Pervîn’den sârî havf-ı iftirâk ile titreyerek onun kolları arasında, sînesine sokuldukça; o çılgın, pür-harâret bir tehâlûk-i aşk-perver ile muttasıl:

-Gülüm; âh sen hastasın! Filân demiş ve sonra:

-Hâ?.. Söyle bana ne oldun bakayım; niçin öyle atıldın; neden titriyorsun? Âh söyle, söyle kuzucuğum! diye yalvarmış idi!

Hele ondan evvel o kanepeye arkasıüstü uzanıp da cigara içişi sonra duman mevcecikleri içinde gâib olan o mütefekkir, tatlı bakışı, hele, o mahzûn ve pür-istiğrâk vaz-ı şâirânesi? Ne kadar ne kadar sevimli idi...

Bî-çâre Binnâz, şimdi bunları düşündükçe, kalbinde volkanlar yanıyor; bazen şiddetli bir elektrikiyyet-i asâb ile beynine hücum eden tahassüsât-ı asabiyyeden çatlamak dağılmak isteyen dimâğının âlâm ve ızdırâbıyla eriyor, tebâh oluyordu... Ara sıra:

-Gel de Nihâdcığım, her saniye üzerine titrediğin Binnâz’ının hâlini gör; beni kurtar diye bağırarak sonra yine âh ne yapayım ben de senin için çalışıyorum, beni affet demek isterdi.

Nihâyet artık, “Nâzır Paşa geliyor, savulun” dediler. O, zaten sabahtan beri ayakta durmaktan başka, tahassüsâtına karışan bu taab-engîz intizârdan yorulmuş hattâ kaç defalar başı dönmesiyle yüz üstü düşecek olmuştu! Bereket versin ki, ince... Nihâd’ın dediği gibi taze ve nermîn güzel vücudunu, rutûbetli ise de duvara dayanmış bulunuyordu.

Ve bu tesâdüf fena olmamıştı; sonradan bin bela ile onun odasına kadar gidebilmekten, tekrar o her vakit kapısında duran, yılan bakışlı polisin yüzünü görmekten ise her çi bâdâ bâd... Olanca kuvvetiyle havli kapısında selâma duran şu polis saflarını yarararak Nâzır’ın önüne atılmak, arz-ı hâlini vererek ağlamak daha muvâfik olacaktı.

Şimdi, o, arabasından inip kapıya yaklaşmıştı. Genç kadın, etrafındaki haşerâtın mümânaâtına rağmen oraya atılarak belki yerlere kapanmak istemişken, onda gördüğü hâin bir nazar altında katiiyen taş kesilmiş bir kalb bulunduğunu hissederek, ânî bir tehayyüle yalnız arz-ı hâlini onun eline vermiş bulundu.

Ooh, bu ne kadar iyi olmuş idi, yerlere kapanıp da ne olacak? Zaten öteden beri böyle, yalnız kilâb-ı İstibdâdın değil, hattâ kimin olursa olsun eteğini öpmek, karşısında el bağlamak, ayaklarına kapanmak gibi zilletleri, ancak yine köpeklere yakıştırabilirdi.

Ve böyle murdâr ayaklara kapanmak -şüphesiz- insanın cebîn-i ismetini yakardı; “izzet-i nefsin ne kadar ulvî bir hâssa-i Hûda-nümâ olduğunu bilenler, yalnız “maşûka”larının ve dâimâ yaşayan “büyük mezârlar”ın huzur-ı kudsiyyet-perverinden başka- büyük olsun, küçük olsun zengin, fakîr, âlim veya cahil bulunsun- hiçbir ferdi hayy karşısında ser-fürû zilletini irtikâb etmezler!.. Çünkü maşûkalara ve o büyük mezarlara münhasır bu hâl zillet değil, onların ulviyetlerine ihtirâmen hissedilen ilhâmât-ı rûhiyye ile mütenâsiben teâlî etmek demektir.

Zabtiyye Nâzırı, yalnız imza yerine bakarak gözlerini açtıktan sonra:

-Yine mi sen? demişti. “Raiyye kulları için gece uykularını bile terk eden şevket-meâb efendimiz hakkında fikr-i hıyânet besleyenleri, Allah yere inse kurtarmak imkânı olmadığını hâlâ öğrenemedin mi? Gebermediğine dua et!” yollu bir canavar vahşetinde homurdanmıştı.

Zavallı kadın, şimdi o ince vücûduyla siyâh çarşafı ve kalın siyâh peçesi altında, pür-hiddet, bütün bu heyet-i istibdâda lanetler ederek Dîvân Yolu’ndan avdet ederken yanına biri yanaşmıştı. Bu, Nâzırın her vakit oda kapısında zincirli bir çoban köpeği gibi durup da kaç kereler:

-Hanım, ben senin işini yaparım, merak etme diye birçok parasını alan o yılan bakışlı menhus idi.

-Baksanıza, Küçük Hanım! Diyordu; nâfile para filanla bir siyâsî mahbûsu kurtaramazsınız! Size uzun lafın kızasını söyleyim, ben size acıyorum, daha pek gençsiniz... Nihâd Beyi kendine selam vermediğinden dolayı Fehîm Paşa curnal etmiş ve sürgüne göndertmişti. Şimdi onun kurtulmasını isterseniz yalnız bir çâre var; o da mutlak ser-hafiyye Fehîm Paşa Hazretlerine gidip bir uğramalı, gönlünü yapmalısınız, sözümü iyi anlayın! Hakîkaten Allaha sarılısanız bundan başka çâre yoktur. Hem Fehîm Paşa da genç ve yakışıklı bir adamdır.

O vakit bu yorgun, nârîn vücûdda baştan ayağa pür-âteş bir tezelsül-i ruûd-efşân parladı, “çehre bir anaför gibi karışdı”, mahzûn gözlerde şiddetli şimşekler çakıyordu: Bu

melûnun artık ne demek istediğini anladığından pür-teheyyüc, tüyleri ürperten, gâleyân-ı ismetiyle, ona.

-Alçak! diye haykırmış ve boğazına sarılmak istemişti fakat o melûn korkmuş, bir hırsız gibi orada kalabalığın içine sığışarak firâr etmişti...

Birçokları gibi onun da zevcini menfâya gönderen, evlerini, yuvalarını yıkıp saâdetlerini harâp eden, hep bu “Fehim Paşa” dedikleri kudurmuş canavar idi, öyle mi? Nihâyet onlara da mı yed-i tasallutını uzatmış idi?

Düğünler bozan, saâdetleri hüsrana kalb eden Fuâd Paşaları, Nâzım Paşaları yiyen, canlar yakan, evler yıkan, hânümânlar söndüren hep, hep bu denî Fehîm! Âh...

Şimdi zavallı Binnâz, Nihâdın uzanıp da cigara içtiği kanepa üzerine yüz üstü serilmiş, bî-tâb vücûduyla hüngür hüngür ağlıyor, başı ucunda Seher, annesinin saçları ile kolu arasından sokabildiği tâlisiz başını onun yüzüne dayanarak, kendi gözyaşlarını onunkilere karıştırıyor; ilk defa gördüğü bu acı levhaya karşı, yine ilk defa olarak fakat hissile merâetle ağlıyordu. Ötede Dilber, medîd hüsrânlarla yuvasında inlerken hiç şüphe yok, onun sakat kanadına yüzünü gözünü süren Şâhbâz da, aynı hüzn ü teessür ile mersiyye-hân ve giryân idi...

Artık denilebilir ki bu iki yuva gadr ve zulm ile harâb oldu ve henüz her şeyden bî-haber Seher ismindeki bu zavallı kızcağızın gözlerini, daha bir güneş görmeden şebnem-i eşk-i felâket vaktinden evvel suladı!

Benhâdan, 21 Kânûn-ı Evvel

Manastırlı Bahaeddin

1906

SONUÇ

19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Osmanlıda Meşrutiyet tartışmalarının yoğun bir şekilde gündeme geldiği görülür. Sultan II. Abdülhamid'in saltanat yıllarında cereyan eden bu tartışmalar kısa sürede Osmanlı hükûmeti ile Meşrutiyet taraftarları arasındaki gerilimi tırmandırır. Osmanlı Sultanı'nın sıkı tedbir ve denetimlerine karşı muhalefet de sert bir üslup benimseyerek karşılık verir. Ülke içindeki muhalefet kısa sürede sınırları aşarak Jön Türk grupları aracılığıyla ülke dışındaki merkezlerde teşkilatlanmaya başlar.

Jön Türk gruplarının siyasi faaliyette bulunduğu yerlerden biri Mısır'dır. Merkezi yönetimin denetiminden uzak kalan yarı özerk bir yapıya sahip olan Mısır, Jön Türklerin Sultan II. Abdülhamid'e karşı muhalefet etmesini kolaylaştırır. Matbaa imkânlarının gelişmiş olması, coğrafi konumu, tarihî kökleri dolayısıyla Türk kültür ve medeniyetinden derin izler taşıyan Mısır, İstanbul'dan buraya kaçan aydınlar için hiç de yabancılaşmama bir yerdir. İttihad ve Terakkî'nin Mısır şubesinin etkisiyle Kahire ve İskenderiye'de Meşrutiyet taraftarı muhalif şair ve yazarlar basın yayın faaliyetleri içinde bulunurlar. Yayımladıkları gazete ve mecmualarla Meşrutiyet fikrinin taraftar bulmasına katkı yaparlar.

Mısır'daki yayımlanan gazeteler arasında hem uzun süreli yayın hayatında kalmayı başaran hem de etkisini Mısır sınırları dışında geniş bir coğrafyaya taşıyan *Türk* gazetesidir. 1902 Jön Türk kongresi sonrası Kahire'de bir heyet tarafından yayımlanan gazete, siyasi hayata, kültür, düşünce ve edebiyat sahasına hitap eder. Gazeteye hem Mısır'da bulunan şair ve yazarlar hem de Mısır dışında bulunan fikir adamları yazılar gönderir. Hüseyinzâde Ali Bey, Yusuf Akçura, Vambery, Abdülhalim Memdûh gibi isimlerin gazeteye Budapeşte, Bakü, Paris ve İstanbul'dan gönderdikleri yazılar *Türk*'ün etki alanının ne kadar geniş olduğunun göstergesidir.

Türk gazetesinin en dikkat çekici yönü gazetenin ismidir. "Türklük" kavramına güçlü vurgular yapan gazetede; Türk dilinin önemi, Türk edebiyatının zenginliği ve Türk milletinin köklü tarihi üzerine yazılar içerir. Türkleri bütün dünyaya tanıtmak, Türklerin uğradıkları haksızlıklara ve hukuksuzluklara karşı çıkmak, Türkler arasında birliği tesis etmek gazetenin temel amaçları arasında yer alır. Türklük vurgusunun yanı sıra gazetede İslâmî duyarlılıklar da etkili olur. Özellikle gazetenin 1905'te Hüseyin Ali'ye devredilmesiyle gazetede islâmî çizgi belirginleşir. Bundan sonra bütün islâm

coğrafyasını bir araya getirme arzusu öne çıkar. Böylelikle Meşrutiyet sonrası Türk fikir hayatında etkisini güçlü bir şekilde hissettiren iki farklı siyasi hareket *Türk*'ün sayfalarında kendisine yer bulur.

Türk, Mısır'da yayımlanan Jön Türk gazeteleri arasında edebiyat içeriğiyle de önemlidir. Türk edebiyatının bütün devirlerinde övgüyle söz eden gazete, Fuzûlî, Nedim, Nef'î gibi klasik dönem şairlerinin Türkçenin ve edebiyatın gelişiminde büyük rol oynadıklarını belirtir. Namık Kemâl, Şemseddin Sâmî, Recaizâde Mahmut Ekrem ve Abdülhâk Hâmid gibi yeniliğin öncüsü şairlerin öneminden bahseder. Edebiyat-ı Cedîde şairlerine ise daha fazla ehemmiyet verir. Cenap Şahabeddin özellikle de Tefvik Fikret büyük bir hayranlıkla Türk'ün sayfalarına taşınır. Bu şairlerin daha önce yayımlanmış şiirleri gazetede bu ilgi ve beğenin işaretleri olarak yeniden yayımlanır. Ayrıca Fikret'in bazı şiirleri nesre çevrilerek yeniden dikkatlere sunulur.

Jön Türk gazetelerinde yaygın bir şekilde görülen imzasız yazılar *Türk*'te de vardır. İmzasız yazıların yanında şair ve yazarlar genellikle takma isimler kullanırlar. *Türk*'ün milliyetçi duyarlılığına yansıtan “Bir Türk”, “Bir Koca Türk”, “Oğuz”, “Türkmen”, “Uygur”, “Özbek”, “Orhan”, “Tuğrul”, “Turgut” gibi takma isimler gazetede yer alır. Gazetede edebî içerikli yazılarda imzası görülen yazarlar arasında Ahmed Kemâl, Manastırlı Bahaeddin, Abdülhalim Memdûh gibi isimler mevcuttur. Buna ilaveten Hüseyinzâde Ali Bey, “Aydın Turânî” ve “Aydın He.”; Mehmed Suad, “Mim Suad”; Şerafeddin Mağmumî, “Bir Türk”, “Bir Koca Türk”, “Oğuz”, “Uygur” gibi müstearları kullanırlar.

Gazetede yer alan şiir ve hikâyelerde Meşrutiyet fikri ve hürriyet kavramı, üzerinde durulan hususlardandır. Ayrıca yaşama sevinci, gurbet ve yalnızlık duygusu gibi bireysel duyarlılıklar, yoksulluk ve sefalet gibi toplumsal aksaklıklar işlenen izlekler arasındadır. Sultan II. Abdülhamid'i doğrudan hedef alan ifadelerden kaçınılması edebî ürünlerde de genel eğilimdir. Gazetenin dış politikada Osmanlı hükûmetini ve Sultan II. Abdülhamid'i eleştirmekten uzak duran tavrı böylelikle edebiyat metinlerinde de etkisini hissettirir. Bu özelliğiyle *Türk* gazetesi, Mısır'da yayımlanan diğer Jön Türk gazetelerindeki sert muhalif söylemin dışında kalır.

Türk gazetesi, edebiyat ve siyaset arasındaki etkileşimi gösteren örneklerden biridir. Meşrutiyet sonrası Türk edebiyatında güçlü bir ses olan Türkçü eğilimin erken

örneklerini sunması yönüyle *Türk*, hem siyasi tarih hem de edebiyat tarihi bakımından dikkat çekicidir. Meşrutiyet sonrası Türk edebiyatında artan dil, tarih, kültür ve milli kimlik bilincinin köklerinin sürülebileceği bir yayın olmasıyla dikkatlerden uzak tutulmaması gereken bir öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Kemâl, “Güzelim Açma Maziyi”, *Türk*, S. 66, 24 Kanûn-i Sâni 1320 / 2 Şubat 1905, s. 3.
- AkşamGazetesi*, “50. Yıl Jübilesi”, 29.05.1953.
- AKÜNAL, Dünder, “Jön Türk Gazeteleri”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi C.3*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 850-856.
- Ali Kemâl, *Ömrüm*, haz. M. Kayahan Özgül, Cümle Yayınları, Ankara 2016.
- AYGÜN, Özcan “Abdülhalim Memduh”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2004, C. 29, s. 85-86.
- Aydın Turânî, “Hakîkatin Büyüğü”, *Türk*, S. 56, 12 Teşrîn-i Sâni 1320 / 24 Kasım 1904, s.4.
- AYVAZOĞLU, Beşir *Fikret*, Everest Yayınları, İstanbul 2019.
- BAYAT, Ali Haydar, *Hüseyinzâde Ali Bey*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- BİLGEGİL, Kaya *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I Yeni Osmanlılar*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1970.
- BİRİNCİ, Ali, *Tarihin Gölgesinde-Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât-*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2001.
- DEMİREL, Fatmagül, *II. Abdülhamit Döneminde Sansür*, Bağlam Yayınları, İstanbul 2007.
- DEVLET, Nadir, *İsmail Bey Gasıralı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- Durmuş, “Eyyâm-ı Mahsûsa: Namık Kemâl”, *Türk*, S.57, 1 Aralık 1904, s.1.
- GEORGEON, François, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura (1876-1935)*, çev. *Alev Er*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

- GÖÇMEN, Muammer, *İsviçre’de Jöntürk Basını ve Türk Siyasal Hayatına Etkileri*, Kitabevi, İstanbul 1995.
- HANİOĞLU M. Şükrü, “Jön Türkler”, *TDV İslam Ansiklopesi*, C.23, İstanbul 2001, s.584-587.
- HANİOĞLU, M. Şükrü, *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)*, İletişim Yayınları, İstanbul 1986.
- HANİOĞLU, M. Şükrü, *Preparation for a Revolution The Young Turks 1902-1908*, Oxford University Press, 2011, s. 65.
- HANİOĞLU, M.Şükrü, “Jön Türk Basını”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi C.3*, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 844-850
- Heyet-i Tahrîriyye, “Afganistan’da Türkçe”, *Türk*, S.7, 19 Aralık 1903, s.1.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, *Darülfünun Osmanlı’da Modernleşme Odağı*, C.I, IRCICA, İstanbul 2010.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, *Mısır’da Türkler ve Kültürel Kaynakları*, IRCICA, İstanbul 2006.
- İmzasız, “Bend-i Mahsûsa; Tiyatro, Medhal-i Târîhî”, *Türk*, S. 21, 24 Mart 1320 / 24 Mart 1904, s. 4.
- İmzasız, “Eyyâm-ı Mahsûsa: Namık Kemâl”, *Türk*, S.5, 3 Aralık 1903, s.1,2.
- İmzasız, “Küçük Hikâye, Ahmet Refik Bey Kardeşime: İki Yuva”, *Türk*, S. 168, 20 Haziran 1323 / 4 Temmuz 1907, s.4.
- İmzasız, “Lisânımız Edebiyatımız”, *Türk*, S.2, 12 Kasım 1903, s.3.
- İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa: Abdülhâk Hâmid Bey”, *Türk*, S.30, 26 Mayıs 1904, s.3,4.
- İmzasız, “Makâle-i Mahsûsa: Şemseddin Sâmi Bey”, *Türk*, S.36, 7 Temmuz 1904, s.1.
- İmzasız, “Türk’ün Üçüncü Senesi”, *Türk*, S.107, 2 Kasım 1905, s. 1.
- İmzasız, “Türk”, *Türk*, S.1, 5 Kasım 1903, s. 1.
- İNAL, İbnü’l-Emin Mahmud Kemâl, *Son Asır Türk Şairleri*, C.III, Haz. Hidayet Özcan, AKM Yayınları, Ankara 2000.

- KARAKAŞ, Dilara, *Turan Aziz Beler'in Romanları Üzerine Bir İnceleme*"
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul 2011.
- KOLOĞLU, Orhan, *İlk Gazete İlk Polemik*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2014.
- Manastırlı Bahaeddin, "Rübâb-ı Şikeste –Bir Mülâhazacık", *Türk*, S.22, 31 Mart 1904, s.4.
- Manastırlı Bahaeddin, "Tâire-i Menâm", *Türk*, S. 149, 22 Teşrîn-i Sâni 1322 / 6 Aralık 1906, s. 4.
- Manastırlı Bahaeddin, "Tanca Hatırâtından: Viva La Novya", *Türk*, S. 161, 26 Nisan 1322 / 9 Mayıs 1907, s.4.
- Manastırlı Behâe'd-dîn Eyyâm-ı Girizân*, haz. Harid Fedai, Lefkoşa 2010.
- MARDİN, Şerif, *Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri (1895-1908)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- MARDİN, Şerif, *Türk Modernleşmesi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- MARDİN, Şerif, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.
- Mim Sin., "Mısır Tiyatro'sunda Vatan Yahud Silistre: Namık Kemâl Bey", *Türk*, S. 152, 21 Teşrîn-i Evvel 1322 / 3 Ocak 1907, s.3,4.
- Oğuz, "Ezbekiyye Tiyatrosunda Kazazedeler Piyesi", *Türk*, S. 49, 23 Eylül 1320/6 Ekim 1904, s. 3.
- Orhan, "Âmâ", *Türk*, S. 66, 24 Kanûn-i Sâni 1320 / 2 Şubat 1905, s. 3.
- Orhan, "Tesâdüf", *Türk*, S. 66, 24 Kanûn-i Sâni 1320 / 2 Şubat 1905, s. 3.
- ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- ÖNGÜL, Bilal, *Abdülhalim Memduh'un Hayatı ve Eserleri Üzerine Bir Araştırma*, Ege Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 2002.
- ÖZGÜL, M. Kayahan, *Son Jön Türk Kalesi Ahmed Kemâl Akünal*, Kitabevi, İstanbul 2010.
- ÖZKOÇ, Özge, *Mısır'ın Uzun 19. Yüzyılı – Modernleşme, Merkezileşme ve Özerklik-*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2015.

- ÖZÖN, Mustafa Nihat, “Türk Tiyatrosu’na Toplu Bir Bakış”, Türk Dili Tiyatro Özel Sayısı, Temmuz 1966, C. XV, S. 178, s. 654-679.
- POLAT, Nazım H., *Dr. Şerafeddin Mağmumi-Bir Jöntürk’ün Serüveni*, Büke Yayıncılık, İstanbul 2002.
- Taha Toros Arşivi, Dosya No:37,e-arsiv.sehir.edu.tr.
- TİKEN, Servet, *Mısır’da Jön Türk Basın ve Edebiyatı*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum 2017.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasal Partiler C.I İkinci Meşrutiyet Dönemi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Azerbaycan Türk Edebiyatı*, C. 4, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.
- Türkmen, “Türk Edebiyatının Noksanları”, *Türk*, S.59, 15 Aralık 1904, s.1,2.
- TÜRKOĞLU, İsmail, “Şerafeddin Mağmumi” *TDV İslam Ansiklopedisi*, EK-2, İstanbul 2016, s. 167-169.
- ULUSOY, Ayşe, “Ali Kemâl” *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C.I, AKM Yayınları, Ankara 2001.
- Üç Tarz-ı Siyaset ve Tartışmalar*, haz. Arslan Tekin, Bilge Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul 2018.
- VAMBERY, “Mektûb-u Mahsûsa”, *Türk*, S. 49, 23 Eylül 1320/6 Ekim 1904, s. 1.
- YALÇIN, Alemdar, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı 1920-1946*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.

۱۵ شعبان ۱۳۲۱

رہنجی سنہ : نومبر ۱

No 1 LE TURC 1re Année
Journal politique, scientifique et littéraire
Adresse: B^o Abou-Alex No 43 Le Caire
Abonnement 1 an (13 F^{rs})

ترک

امور ادارہ و تحریرہ یہ ایجنٹ ہیٹ ادارہ نامتہ عمل آئی ہے
مراجعت ابذللیہر:
(ادارہ جہرہ ترک) شارع عبدالعزیز نومبر ۳۳ مصر الفناہرہ
مسکوہ موافق آثار قلیہ یہ صحیفہ لیسر آیتقدر . پوسٹہ اجری ویرہش
مکتوب قبول ایڈاز ، املاہا بل تجارت کری ویرلز .
اعلامت اجری تصانیلہ آیتجہ قرالاشدیہر

شرط اشترکہ سنہ کی داخل و خارج ایجنٹ پوسٹہ اجریہ ہر ای غروش صافدر .
اشترک انانی واملان اجرتی پیشین آیتیر
نسخہ سی بر غروش صاغ

5 Novembre 1903

(شہریک ہفتزدہ بر نسر اولنور ، سیاسی ، علمی و ادبی جہرہ ملبردر ۰)

۲۳ تشرين اول ۱۳۱۹

تندرہ از یہ کلش قوم شہیدہ قاریہر .
۱۹۶۲ سال
آری مدینہ عالمہ جدال جانتن غلالہ
اعتزاز انفریڈر ، مل مقنہ تک ، حق تصاری
شرکت بابدقاری کی دنیاک ہانکی طرفدہ
المرسہ اولسون قدرت و قابلیت ظہرہ لری
کوسترکہ ویو سامیندہ نحصا و ملیہ
مستند اولنہ جالیہلر ہر ، نہ بلیدرک بو
زیندہ دخی حال (یونہ) ، (سالی) مکرک .
لوندہ کولیدی کی ناب ، مظفر اولیاہ جنر
بر ایشدہ منلوبہ قائل اولق ایجورٹ اول
برجیہ کرک ڈکلیڈر ؛ دمتلریک یہ اعتراف
ایتکری قدرت مادہ و خلقہ ترک مجلیو
بولدہ موقیئزہ تائیری ، پارہی نمازی ؟
عالمہ آرتق اولقدتر تکہ ، صافسک میدان
قالادی ، پارچہ کوز آملی ، جان جدال
ترقیہ زدہ آقلی پر ، اذعان و ادراک تکہ ، مظہر
تیزک وار قوتدن زدہ استفادہ غیرت نالی بز
اوروپاہ کوسترکہ حقیقہ انسانز ، انسان
مترق و متعالی پر ، اصلا اصلا عرق متدی کی
مطابق پوزدہ مقوق ، استقلال ، مساوت قادیرک
جولان ایڈر . اولوی بر عمر مغزہ ترجیح
ایارز . آتی یوز یوزدہ سنہ اولی طوی سکمان
کئی ایہ (کیلیون) بند اورہ ایہ کیجک ،
شدی اوروپا وایرک دیک ایستری کی
تاریخدہ بر جوق قضاہ Accident historique
دکل ، بر حکم شہت ازل ایڈی ، قدرتک
ضعفہ ، فضیلتک دواتہ ، عدلک ، خلامہ ،
جنارلک ، اورخانلک ، خسدانہ کوزلک
یا تلویغ آرد ، (قسطنطنین) لہ تعلق ، تنکی
ایڈی کہ بر قاج سنہ اولی لورڈ (صولسوری)
کک مسائل شرقیہ ہدائر بر خطبہہ بسط
ایڈر کی ظلفہ تاریخ قومہ قابیلہ معلق
ایڈی .
ہیات ؛ عصارہ دہری آلتاج بر زمینک ،
برباد بر زمانک زبون تأثیرات و الفاتی اولدیہر
ایجنٹ بوکن اوربہ جلادت و کمال ادا ایدم
مزانکدہ یہ او اجداد کوزینک شوبہ بولہ
اعنادی بز ، سکمان کئی قلیہ یہ قدر چاییشیر
قیر یلیردہ ، بلکہ اورادین آسیاہ اولہ بولہ
اوروپا لیر شو قلعہ ، بانیورورکہ ایسداسہ
موجودیت قویہ لاندن بری منور اسارت
و حکومت نادر ہیلمش دہا خاکانہ احرارہ
پاشاش ترکری شرقک اولتدہ تیری ذل حکم

۱۹۶۲ سال
۱۳۲۱
دولت بیزرک بر ربہ قدرت ، جلالت کوسترش
ولسون . . . مورخین تجربہ نہ دیکل کہ دولہہ ،
لہ ناز ، اولدیہر ہیج پوندن بارلاق بارلاق
سواق تاریخہ اختراع انتمکہ افرایشورزدہ
ترکولک شومانی غمشتی کومبورول . نصب ای
اولتالی پرکہ غرب دینکاری حلا اساسا اهل
صلیب اوجالیہر ، حالا صلاح الدین ایوبی
ایہ چاریشتی ایجنٹ و قلیہ قفس شرعیہ
طوغری منشوشانہ قوشوشانک احادیہ
مسکوندر .
۵۵۵ دہا زلفزدہ (۵۵۵) دہ ، (میج) دہ
ولنجی (ناپولون) ، (بزن) یوز یکری
مجاز اولدیولہ خانانہ آلسائزہ تسلیم تنی
ایڈوریلر ، حال پرکہ (پرنہ) . ہ ستان باشا
کولک بر اردو ایہ لشکر عزم انداہ
آپریجہ کوشی کردی . دفات ایہ غلبہ
چالیہ ، کردی ، چالیہ دہ اک کوچکدن
اک یونکہ قدر یون دینکاری انکتش بر
دہان حیت بر اقدی . تکرار ایڈر ؛ غربک
ہیج انصاف برتی یوقیدرک ماہیدہ او
ممالکی سکوندرش ، حالہ ایہ فرست
دوشدیکہ ایز مزیت ظہرہ دن کری
قائمش بر قویک شیدی ہر دولو فضائلی
انکار ایڈرک ما عدا عادتاغو واضعلا ،
چالیورول .
۵۵۵ شیدی بجلا بسط ایڈیکر بو حقیقتری
یز شو صحیفہ مطبوعہہ ہر ہنہ ییڈرین
دلایل وضمیمہ ایاتہ چاییشجنز ، سادہ
اوروپاہ دکل ، حتی ترکزہ ترک پاتنتہ جہد
ایلیجکر . چونکہ بقوم غریک من الارل
خصالندن بری دہ سادہ کلفک درجہہ واران
صوتیڈر ، مزیت حقیقتمی بلہ میدر ، مویشیز
بالقرش جہرہ ترک ایڈی تأسنی اوروز تاریخ
مفترقہ تصادف ایتدی مگہ مایہ اولدقیز
قوسوہ نغمہ کراسی صریلر حالہ برید کی
تعبیل ایڈر ، ترکرہیچ بزمان قالیہ آلاز .
حال بوکہ ، ولو خنجر ہیبت عدو ، بر صورت
مربانہ و خانانہ دہ بدخلرب بر شہر بارکیشیز
شان ایچندہ شید ایملش اولسون ، حتی اولہ
اولدیہر ایجنٹ قوسوہہ غالب ، مظفر بز
ایڈک ، منسوب ، منمز اولزایدی . . . ایشہ
آمال تحریر ہر یزدن بری دہ بولہ ایام مغار
ملہوی ہند مخصوصہ لہ خامرہ انامدہ
او یاہر مقعدر .

ترک
بر جہرہ علیہ وادیہ و سیاسیہ درک
باغشاہ ترکہ محافظہ حقوق ، تہذیب اذہانی ،
تسلیم افکاری ایجنٹ تأسیس اولندی .
برکون کلر ، تاریخ ، حقائق شونلک اورآ
ازلیہی عراک کوسترکہ جہاک نامق تاریخ
عدواتہ افرایشن ؛ حالادہ افرایشن
اوتامندن بری دہ ترکدر . بوکن اورو بادہ
ترک لند پندی ، شرک تلوشتدن ظلت قدر ہر
دولو مساویتی نقتندہ جم ایملش برظوق
کوز اوکنہ کتیریلر ، بر ترک نور وروندن ،
عدل و عرفاندن ظرہ عرویت ازلیہ سنہ ذاہب
اولفور ، سادہ حکومتہ ، حاکیتہ دکل ،
وارنتہ ، ہوتہ سنہ قصد ایڈیلر . . . بویعدا
زردہ مبالغہ ایڈیلر ؛ طن اولفاسون ، انکازین
لک (تمبلی) ندن فرانسیزک (نان) غزوتہ
سنہ وارنجیہ قدر ہانکی برصیفہ آجینیہ ،
اولہ بر ترخان حیاتیہ موسیقیہ مطالعہ
ایڈرہ کر ایڈیکر ہر سطر پاشندہ بوقلرک
تصادف ایڈر سکر . امراری ، محافظہ کارانک ،
غربک ہمان تون ایجان اولزادی اوراقدن
اورانہ ترکر ایجنٹ بولہ یی ایمان انسانسات
پسزلر .
ایڈی ، بز ترک اولیشزدہ دولای دکل ،
قط حقیقی یقیندن کورڈیکر ، حس ایڈیکر
ایجنٹ عاٹا یلیورکہ غربک ترکزہ شو
مدارت بقلی قدر بر خشکک تصور اولنہ
ماز . . . اوق بر شیرندن قوجہ بر دولت
چیلویش ، آز مدت ایچندہ آیمانک سوزک
بر گوشہ سندن اورو بارلاق بر رقتہ نہ ،
(سکرڈ) دن (ویاٹہ) یہ قدر بلخاصہ قیبتہ
مابانہ مابانہ ایڈر ہشہ بر قویک ظہرت
ہماز سنہ قائل اولمق مشکک کلدیر ؟
او دوردہ یہ تکر قلمدہ مسل ، غیر مسل نیہ
نیہ اقوام موجود ایڈی . . . ایجنٹ بولزادن
بری اولہ بر خلو قہ ظہرہ کوسترمدی ،
اک نیوک دولرلہ ، مسود ، غیر مسود ،
قط دائم مرادہ ، مظفر ؛ چاریشش ؛
اشدن باشہ خستاملک اللہ دوشش بر قلمہ
دہ ، ہرجاندہ شوبہ بولہ اسلامک بیکانہ
تاریخدہ آجینی قائلش بر قویک فیضت
ی . تسلیم انتمک سنہ مشکک
بر کت تاریخ پشردہ قاج قومہ تصادف

امور اداره و تحریک ایچون هیئت اداره نامه عمل آئییه
مرحمت ایلدیلیر:

(مقلبه و اداره جریده ترک) : شارع عابدین، نومه ۵۰ . مصر لقاغه

سالمکده موافق آکار قلمیه به صیغه لرمز آجقدهر، پوست اجرتی ویرلش
مکتوبلر قبول ایلتار. باسلیبان عیبرت کرمی ویزیر.
اشترک اتمای و اعلان اجرتلری بیخاسته آلیتیر.

اعلانات اجرتی اصحابیه آریجه قرارلاشدیریلیر.

«Le TURC» 1re Année
Journal Politique, Scientifique et Littéraire.
Abonnement 1er Ann (18 Frs)

شرائط اشتراك: سالکی پوسته اجرتی ایه راز داخه ائی محروس صاع؛ خارج ایچون
اوان اوج (فرانسی) ویا (الف) ویا (تروان) ویاخود بی (رویه) ادر. هر معرض
مصرفه آئی ایستیلر لاده مذکور ملکت زمتی عام و علامه ایتدیر.

نسخه بر عیون صاع

6 Octobre 1904

«شیدلیک هتده ریشتر اولونور سیاسی، علمی وادنی جریدهلمه در.»

خطار مخصوص

بیایدت وریفده ورتده ائی که حته کرمی بی ائی
مکتوبلر قبول ایلتار. باسلیبان عیبرت کرمی ویزیر.
اشترک اتمای و اعلان اجرتلری بیخاسته آلیتیر.

تذکره

«تذکره اولونور...»
«تذکره اولونور...»
«تذکره اولونور...»

مقاله

«مقاله اولونور...»
«مقاله اولونور...»
«مقاله اولونور...»

تبریک و نیی ایدرکه بو مولوه غزلهلر لسانکده
چو ناسون و چایل کورسونک تکرارک مندیث و ترق
بندله کمال مرتبه قیامتی اولوب کانه ملل اسلامی
ایتهله کله زنده ایلمی کیشلدر. و آیده انشائه
دها زاید فیض آله جقدهر. اقدم آکی توکلهز
بو شوخیندن حاصل اولش و مدح و ستایشک
سببی سورامسکز طوغریض سولیم غزلهلرک
ایکی فضائلکندن نثات ایلدیلدر. بری اولکه
(حیا اولوش) امر مقدسی بلسا کوز اولکده
طوبی بندانلارک غیری ایضا ایلدیورسکز.
ایته بو یویوک خدمتدر و آکچون فیکر ایلدیور.
بندکده درسمدانه شیدلیشه عالی، خانی، مؤلفده
باشا دایرلهنده شایقو مهورانوائی سالیتمده اقامت
ایلمی قرق بدینه اولدور. اولوقده هیوا اولوم
(حب اولوش) تمیزی ایشیلدیر. هر قشدر
(حب اولوش من ایلان) مصادقه یمنی دیکرک
امری موچیجه وطن منوی افکاری میهادله
ایدی. شناسی افسدی مرحوم موسوم بو (حب
اولوش) اولودمده جوق جلالدی اکی اناه
ایمن ذرات آوا هیچ ایدی. و ملل نصبار.
قلایته اعتراف اولوق اوزوره اسلامیت شان و
شوکت ماییمنه قوشو قویته شیلاییلر. شیلایا
(تذکره اولوش) کتانی نر ایشکیر. برهیجان نام کی
ایرتا اولوب سالیان افکارک ووقاری ایکن
کره اولدیور. لکن بو حرکتک ملت ادهشده
قلمیه اولدی. و (انفال اولوش) آق دهه
زاید قوتی اولدی. (ملیت ترکیه) تصور عظیمی
جیوراً دوچار تآخر اولدی. واما قواولاینا (قواص
شایه) ایتمیله بو یاده چیر آچیدی. لکن ترک
لسانی ایه میثوق اولوق اول دوردده عبت و بوئی
کوروبول حق قواولاینا بلات چتانی لسانیه
مشقول اولان بندکده مکرراً (کوشش قلمیه
وسه بر آبیورکوز) دیشلدر. عالی باشا بلمسک
بندکده شرق ترکیمکله منته نیرت ووروبیک
کوزل و کاد کینجامنده یولان (میر علی شیرازی)
کیلی آکر می ویرش و سکرلری امرا ایشدیمک
آسیا وسیطی سیاحتمده مکاردمس اولمشدی. ایته
اقدم «ترک» غزلهلمک صلاحی آتا لسانکوزک
قدر و قیسی ایلمی کیزمکده. م و وقده
ترک ایه اوغرایانه کوزلر و (قاز ترک) لئی
منظاردی. کوا لسان عدلیالیان عیالی ایه.
(اورده آتای) لسانریک. بو جوهر قیسمتک
عجاری عیب بریشدر. حمد اولسون بو یاده عنون
ایله حق تبارلر قویوشلدر. و آکر ترک ملیتک
ترک لسانک اهریمه بوندن بوئه توجیه کلام ایدر
کیمکیز. ملکز زمان استقامتده سابق برالاقتمه
لال اولهجنه هیچ شیم یوقدر.

بویا— (بیته) ایل ۳۱ نوامبر ۱۹۰۴

دوشونمده که

«دوشونمده که...»
«دوشونمده که...»
«دوشونمده که...»

مقاله

«مقاله اولونور...»
«مقاله اولونور...»
«مقاله اولونور...»

کمز کتر رعب عدل راتلر ادهنر مدقوب هوسیات
اولدی. طریق طله مایه. کیت وارزو ایه حرکت
قیام ایستی. اوکونن انشائه مقیمد چیشیز مرمیوه
تکرار ایکنه ایتدیلر. و کوزی باصمه قدر
وارقد.

«دوشونمده که...»
«دوشونمده که...»
«دوشونمده که...»

مقاله

«مقاله اولونور...»
«مقاله اولونور...»
«مقاله اولونور...»

مقاله

«مقاله اولونور...»
«مقاله اولونور...»
«مقاله اولونور...»

LE TURC Journal politique, scientifique et littéraire

شرايط اشراك: سہ ماہی کے لئے ہر ماہ ایک روپے، ہر ماہ ایک روپے، ہر ماہ ایک روپے...

امور ادارہ و تحریر: بیرون ہیٹ ادارہ نامہ محل آئی بے... (ادارہ: جریڈا ترک) شارع: عابدین، نومبر، مصر القاهرہ...

۱۴ Ravi 1904 (شعبہ ہائیکہ: دفتر انٹور سیاسی، علمی و ادبی جریڈا ملیہ درہ) ۲۵ مارت ۱۳۲۰

شہد مرہوطیت و عبودیت، غیر مسلم اقوامہ... قزاقی قدرت تکتی اینک اوزرہ خلق آرمسہ...

آرقق وار قوقی بازوہ ویروب اسلام عناصری... اولاً مسلاک غائبہ کاری، سوکرا یونون...

اساسی عرق اولقی اوزرہ، تفسیر اولدی ویر... تفسیرک غلبہ سی دیک اولان ۷۰ - ۷۱ غزیرہ...

قائم اولمشہ برابری، بوسلاک سیاسی اولترہ... طوطی پندین طوطیہ تعلق ایچوردی...

اعطال... کبریا کتحنی نورسیدہ منہ منہ آئی آتہ اولور...

لکن اشبو مسلاک سیاسی ایہ دولت غائبہ... نظریات نورندہ ترک اینک ایندی...

آرقق سربستی، سربستی، سربستی... سربستی، سربستی، سربستی...

مات غائبہ، سیاست عدم موقتی... اوزرہ تریک اولمشہ، یونانی دین الی (۱)...

سلطان محمود و مبارکی، ایچہ قہم ایچہ مکاری... بوقعدہ اغترار، مختلف المرق والین تہہ...

پولساکردن اینک اولمشہ بر زمالور... دولت غائبہ سیاست عبویہ تہہ...

عرق اوزرہ ستمدن ترک سیاستہ... ہی حصولہ کتیرک فکری یک یکدر...

عراقی تقیم ایندکن سوکرہ، کتج غائبلی... سہ ماہی کورویہ و اولترک حلیسی اولان...

مات غائبہ فکری اذ زیادہ عال و فواد... ایثار زمانہ منہ منہ ای، قرانتز قاعدہ...

مات غائبہ فکری اذ زیادہ عال و فواد... ایثار زمانہ منہ منہ ای، قرانتز قاعدہ...

عراقی تقیم ایندکن سوکرہ، کتج غائبلی... سہ ماہی کورویہ و اولترک حلیسی اولان...

عراقی تقیم ایندکن سوکرہ، کتج غائبلی... سہ ماہی کورویہ و اولترک حلیسی اولان...

عراقی تقیم ایندکن سوکرہ، کتج غائبلی... سہ ماہی کورویہ و اولترک حلیسی اولان...

عراقی تقیم ایندکن سوکرہ، کتج غائبلی... سہ ماہی کورویہ و اولترک حلیسی اولان...

عراقی تقیم ایندکن سوکرہ، کتج غائبلی... سہ ماہی کورویہ و اولترک حلیسی اولان...

عراقی تقیم ایندکن سوکرہ، کتج غائبلی... سہ ماہی کورویہ و اولترک حلیسی اولان...

دوشنبه ، که

ایست غلغله فغانک سماع مستورم مندرجی بری
دها . قاس ساری حریری وزیری حج دونوی استانبول
اورغایهتی پروانه کندیسه ملاقات این من کیمسه
لره سوباشه و بدنه تکمیل فریده ازمشده . جن
ذات شاهانه یاس سلطانی مولای عدالته ز خبرنار .
بنک خط مشدی به نام و مرصع بر فاق لیغ قندم
ایدمیک سوشدی طوری . زیم «ترک» یله وزیر
مشایر ایله یوک تاشار ، تطیلله آردوبهوق
سارولایوب ایکی دولت اسلامه آراسنه بر راهلیجیده
و مقیده حمله پایتشیلی تثنایی اظهار لشدی .
بازی وزیر حجازده ایکن یمده ۶ یمیلدی ؛ هانکی
اونوروز پارلمانیته سوتولدی ؛ یونون و بلایر آلت
اوست اولدی . وزیر «اللهی» به عصره دونهک
بر مدت اقامت کهنه طوغریجه ماریلیا طریقیه
بیعت مکتله دندی کیسی . ایست عتاقی دیارنار
سارولایوب ایست عتاقی مابین حقیقین تماماً آکرهده .
وزیرک آنگازن تحریرمندن بری و شیاضه وزیر
مشایر الهیه قدر اولدوق کتلمیه موثق اولدیده
آنگازن سوزو قلمی . بر یوق ورواشر آرتوده
دونیور . آک قورنی توره ؛ کوزا (اللهی) عمل
اولدی بلنه سلطانیه مولا عد الهیز . خبرناری
امامیق علیه سلیمان دیده یازیش . استانبول یون
قولون طغیا طاعت ایست ایست . بر رویه کورهده
یار اولدوق ملاه دار اولان بنش اوروا دولتی
آرینه قاصدوهقری مقرر و مغرب سلطانری آراسنه
مصلحت سیاه حمله مانع اولتار .

حجاز

جدمدن مصر غزته لرینه یزیرورکه ؛
حجاز والیسی راتب پاشا یوکره درسماده
بک حوق هدایر کوردیش . بو هدایرجه
سندن اولوق اوزره بحیره نظریه بر خلی اینجو
و یوزالی بیک فراق قیتمده برقمه اینجو
کر داتاق ارسال اولمشدر . نافذ الکلمه بر یوره
دخی اولدوز بدیغ نایغ علی حجتستان حجابده
لری دخی حدهایر جلهندن بوکیوشورمش .
حجاج کراره ایردین مطلق تحقیق ایجون
حیازه کارهک شریف ثلثلک داریمنه مسافری
اولان هیئت غزته سینه شریف ایله والیک
حیاج حقرنده یازدوقری حجه افعالی شایان
ثنا بولدیق و حجاج ختده قوقی روایت
ایدیلن قتل ونفا و ساریمک بر مبالغه من عیارت
اولدیق و یوزلرک دخی و حجه امین بولدیق
بایراق ما فی هابویه بیلدرمشدر .

حجاز

حیث تحقیق ملک شریف کی منبع قاصدو ثابان
بر حریفک داریمنه مسافر اولدیق استیجار
ایدرک غزته من یازدوقری زمان نیجه شده تیره
ایدیجه جگاری سولیمایدیک . اشته موزمن
طوس طوغری و حقیقی .

حجاز

شورای قواپن جمعی اعضاندن ه طایه
بک سوده ؛ بوکچن هغه اجتماع ایند مجلسده
مصرده حیرت مطبوعه ختله چکلمتی و ۱۸۸۹
سنه منده موجود اولان مطبوعات قانون تکلیف
سنی حکومتن طلب ایجون بر تکلیفه بولوش
و مجلسده موجود بولان ۴۳ اصمادن یالکر
سکری بو تکلیفه موافقت ایقشدر .

حجاز

حیرت مطبوعه تکلیف منتهی بویمین ادراک
شویه طورسون ، حیرت شخصی لغتی ابو جهل
قاریوزی قدر اسی کورون ذوانک حال مصر
کراسی اراسنه آسکک اولدیغنه ، اسارت
مطبوعات ایستابار دلیدر .
مطبوعه تکلیف و اختلاف ساهای ارلانز
ایجون حکم مصره تک شدید قانونی بولدی
و خلاف قانون تشریبات ایدرک ایله دوجار
مجازات اولدی شو زمانده دار شورای قواپنده
لغو حیرت مطبوعات سوزاریک دورانی بو سوتون
عیدر .

حجاز

سودانه بحیر الزوال معبرکنده و کوب
و تلیات ایجون یالکر مرکب و اوکوز بارادینی
و آت و قاطر و دوه کی حیوانانک اورالده
یشایه مدینی بالبحیره ثابت اولدیندن بعدما
سودان حکومت بفر الزوال تلیاتی مرگباله
اجرایه قرار ویرمشدر .
شده سودانک باحوروموسی اولدیندن
مقتضای و کلاوا تلیات جهننر بک برکتلی
یاغوریا غتده بولقدشدر .
آمریقان یوق غمخاری جاب اولدوق
بمن حیرتله زرع اینلشدی ؛ اشیر یوق
زاشته نایغه مضر بر حیرته [بو جک] ظهور
ده مسالدر . مکتله تصدیق دوقونار . قط بو تکیون

تذکره

ایدریک مصر زراعت جمعیتجه بو کره ثابت
اولدیندن بعدما آمریقان مصره یوق شخصی
ادخال با امر لایع اولدی .
درسمات زراعت نظریاتک بو یابده نظر
دقی جاب ایدرز .
مصر عموم شنده و فریاد شکر استوبه سفاغیه
ایستادن اعتباراً حزران فرغینک اون اوج
تاریخته قدر اولان بکون ایرادی ۱۸۴۳ ۱۶
مصر ایراتنه بلغ اولمشدر . ستمائیک بو مدت
نظر قنده کی ایرادی ایسه یالکر ۳۰۶۳۰۴۰
ایرا اولش ایدی . بو حجابجه بو ستمک ایراد
۱۸۴۳ ۱۶۰۰ ایرازادهدر . برده مدت مذکوره
طرز قنده بو طیلرک عددی ۲۶۸۴ ۷۰۷
قوسوه بلغ اولمشدر . ستمه شاییده ایسه
۱۸۴۳ ۱۶۰۰ ایراد بلوغ اولش و بو حجابجه
۱۸۴۳ ۱۶۰۰ قری بولجی زاده بشمشدر .
مصر حریری نظاری عا سکر صریه اتنده
بولان سارلیری ده ختلف و دشمنی دیگر بر
سلاحه تبدیل ایتمک ایستلشد .

حجاز

بو التقوموش شمس الدین ساسی بک وقایت
ایش . یون بویوده مائز و مناسف اولیج
منور بر عتایی تصور اولوقه ، جمکرک مکلیسات
علیه سی ایجریسنده بومع فیض و اوراند آغش
بیولک کویک بر پارچه واردر . جلمن بو سون
ذکاک حیران ایله دانامیون شکران قله جنز .
مشایر ایله عصر اجزک ک بیوک . ک هنرمت علما
و فضالسنده ایدی . مکتلمزده بک حیرت
ادیرلر ، شاعرلر یئشدی . فقط ساسی بک کی
احتیاجات بلینی آکلایوق علوم و فنون ساینده
بک نعم و انتشارینه و فک حیات ایستی رخمرز
بک آزر کورلی . حیات شخصی ایجون طوز
و اتک نه ایسه شمس الدین ساسی بکک وجوده
کندیریجی آثار و اولانات دخی حیات ملی ایجون
او درجه لازمه در معارف غریبه دخول ایجون
التمه اجتناب قیل ایسه بو تکلمه منقشی دیک
اولان (مفاتیح) زده مفهومیاتی انوار ساسی بک
(قلموس فراسدی) یایوب اولدوق قواپن بو
قائل واجب الاحترام . یالکر یوزاری کندیق
(ضمایرک لاروسی) دیبه توفیقه کثایت ایدر .
یالکر بو ارنندن طولانی بو ملت غنایی الی اابد
کندیته منمشکر و ممتاز قله جقدر . یون
تعییب ایند (مفاتیح الاملا) (قلموس ترکی)
(قلموس عربی) کی آثار جسمیه منخنده ایسه
حضرت مؤلی (لایوت) درجه است اصماد
ایته سزادر . بو نلرین بقیقه شمس الدین ساسی
بکک (جیب کتبخانه سی) اعهادای حیاند
انتشارایش بر . کولک ، لسان ، به لسان ، انسان
وساره عنوانی خلق ایجون نایغ ، نایغ
قاده لی حسی کویک ، فقط قویق بک بیوک آثار
شده سی واردر . وساح غزته سی ایلیک اوکجه
تأسیس ایند یته بو علامه واجب الاحترامدر .
شمس الدین ساسی بک غزته نلرمدی عادی
مقالات و راجحیه قدر تون آرتاده فکر علامه
و حکایه کوزه جرابار . حبیبی بر وقوق نام
ایله یازلمش . طریز لادوسی نایغ ساهه بر
دروککندن آرتاده لوقته بریاغرت جدی ، الفاظ
زاده و لزومس ترمیلانن عاریدو .

معارف غنایه شمس الدین ساسی بکک ساه
امثالدر بر خادم فیض و عرفان و قندز اولهوق
ثاب ایتمدی . هنوز الهی درت ایستده عالم
سماویه و فاع ایسه ایدیا جکیلی س ملت و
ملکت ایجون بر مایم عمودیدر . استاد معظم
ساسی بک ماده اولدیسه معنی الی اابد ذی حیات
قلاه جقدر . نام عالیسی جمیل اولوقه حجیج
بر وقت لسان تقدیر و تکریم دوشیمه جکدر .
جن او دور تاملی و ترقی شغولای ایدیه ایسه
ارکتکنده ، انجمن دانش صکیرک حویلسنده
مذهب هیکیلر کر ایدیه جکدر . (سید القوم
جناب الله مظهر رحمت و غفران آپیل .
شمس الدین ساسی بک روز ایله دخی ولایت
تأمیر رفاران قریتمده ۱۳۶۰ سنه کول ایش و
دهما یوچ ایکن ایوبی وقت ایستیکدن رادولرله
فرانسیزه ، روسیه و فرسی سارلیری تحصیل ایتمک
سکره روم مکتبه لیسنه دینی سنده علوم وفنن
سارموق غرض اتمس و بعده استانبول کویک
محرکه کلامتلاشد . آمورت روسیه ایله جرابر بحر
سید و طرابلس طرفینه رمت اوقت ایدرک نهایت
تنش عسکری قومیوش بک حجتستان تسخیر
ایلدشدر . کندیرلی اساس شیف و نجف ایله
اوبو بر یوق ستادبری رومایزنا کی بعضی مشرف
خسته نظر میل اولش و بو کون ایله «سید سزاد
طولانک آتار جلیقه کتوبی آلام و ادیج مرتبه
ایچریسنده بورلمشدر غنایا یاشیدوق یازمش میانه
چیناریمشدر ، نسیمش اود کوننده کالی کویکتکن
فصل و ذکاک ، غیرت و مسانیتک متونی اولان
بیرج بک ایند و ترقین طرفند ایران وآلام
ایچنده قارییهوق زدهای قریه سزادسناغه موجود
ذکاک حیران ایله دانامیون شکران قله جنز .
انکتزته تک درسمات سفیری سیر نیقولا
اوقوزور و فرانسه سفیری موسیو قولستان و
روسیه حکومتک مصلحتکاراری ارمی مستلشی
انکتزده اخیراً اجتماع ایقشدر . یبده انکتزده
سفیری صدر اعظمه ملاقات ایست اختلاف
و شورشک دوام ایستیک قیدره بیلایس والیسی
شخصاً مسئول طوته حجی صدر اعظم حشرناری
انکتزده سفیریه بیلدرمشدر .
منابع خصوصیه من ترخ ایند قتل عام
ختندمک شایعت شهجه شده ی قدر رسماً
تصدیق اولمشدر . انکتیز قولسوسی بزانی
تیرک موش کیشمشدر . مساسون طرفند
کچمک تحقیقات اجرا اییدجکدر . راپورینه
انتظار اولمقددر .
انکتزته تک درسمات سفیری ، ارمی
حاضرمنده تمایز لازمه جیبیه حکومت غنایه
توسل اولهوق شورش نهایت ویزان ایسه بر
نمایش بحری اجرا اییدیه جکی باب غلبه
چیلدرمشدر .
ایرانک درسمات سفیری ، شامحضر تریک
عساک غنایه فرار و اجما آغش اولان بر
برادریک کندیتنه تسلیم ایلدشی باب عالیدن
طلب اولمشدر .
مجموعه شان پاشا زاده داماد کالین پاشانک
حریمی نسیم [ه] سلطانی زهنگه کتبت تنبیه
انجام اولدوق اون بئین سنه سکوره حکم
ایلدیک کچن نسیم منده یازمشمشدر . سلطان
مشایرک پاشانک توسله شفاغیه کال لهرین پاشانک
مظهر عفو شاهه اولدینی و یوز لیرا آبلق
و تریمیه اعاده اولدوق یروسده اقامته مأمور
ایلدیک اوزو یازمش نلرمدی نایغ ساهه برده
ناه سلطان دیشمک صحیح اولدر .

حجاز

ماتن غزته سندن :

وهرشیا کین نامندگی عسکری بر سراسک
بشو باولوق زهلیسنده امیرال مارقور ایله
غرق اولدینی معلومدر . ایسته بو رسام شهر
فرالنده بولان بر عینه یازدینی بر مکتوبه
روسینی تعریف اییدینی صرمده : روسیه ؟
اوبله بر مکتبره کوره اواره جیوستخارلر وار
مکتیلر بو قدر ، بحیره وار کچی بو قدر ،
وقطار وار فقط ایستخارلر بو قدر ،
دیشمشدر .

اوروی غزته سنده خیریروسک یازدینی
مقالهده : روسیهده اوقوز بازار آمدلک بوزده
اوج لیسنده اولدینی بیلدرمشدر .

زایویان اروسنده ایسه ایشل بشقه دول
کچمکده ۱۸۷۵ ده زایویان مکتب عمومیته
بر میلیون بیی یوز بک طبله دوام ایتمکده ایش .
حالبوکر بو کون مکتبیلرک عددی بیلیسوندن
زادهدر .

۱۸۷۵ ده غزته مایله معارف شخصیصاتی
نامیه سکر میلیون فراتق وریورودی . بو کون
ایسه یوز میلیون فراتق صرف ایبیور . بو
بلنده بلنده سارمه حاصلتسدن آغش بیی
میلیون فراتق دهام اولمشدر .

غزته نیجه ایمن زایون ، تقیبات حریری
اولدوق الهینی ایکی یوزالی میلیون فراتق
جهلیت تدریسه و مکتب اناش و تیرسافت فکر
تخصیص اییدی .

زایویاندر بر مکتب خصوصی آچوقری
حکومتک مکتبه وقایت ایند کوبو نام ذانک
بروجه آتی سوزاری اوزورلیته بنای فکر
ایلدشدر .

اصولک تدریسمز ، غریک قون حاضره
سنه نایغ اهمیت ویرمکن عیارتمدر . چنک
و زایونک قلاسیق تدریسانن قله آله حق دروجه
بیله تکدر . چونکه غریک قونک موضوعی
طبیعتدر ، اسباب ، اشیا تک تأثیراتی بیلدریور .

السانیه نایغ بیوک بر نور اعطا ایله حیا حیا طوغرو
ایسته بوندن آکلایلیورک زایونر قون
غزته تک سبب و زایونک قون عتیقه منجه جانی
اولدینی اوکر دکاری زماندن اعتباراً علوم
غزیه یه سارلشدر .

ابا و اجابادن متئل حلالی بکین قریوب
بر شکل جبدیه و یبده تیک ایسون کون
چوق بر جنابت ایستد بر ایسته بو جنابت
زایونرده کورولدی . حقیقه طوغرو و ادراک
اوله ییلج منیت بر استقامت تعقیب ایتمک بک

هفتی تأیید ایدمجکر. روسیه حکومتی یالکز جایوتیایه اخراج اولونابولردن اخراجات روسی المالیاجتدر. جاپوتی... آاور نیردن بلتته عیلمرده باقی استعتراتی ایچین جاپون عهسی استعتراتیله نطنهظندن معاف طولوناجق وخصومات سازنده روسیه قانون و نظامتد تابع یولوناجتدرد. یو مغلوبه اولونابولده حکمتی معتبر اولاجتدر.

چین

اسرار قوملرین قیاقی ملیان حکومتکله اتحادیایله دیری خار حسته بیله شته کمال سکوتنه اجرا اولونوب هیچ برقوقیایه میدان وریملمه مشدر. معناف اسرار هر یوده ماتلیبور، یو خصوصیه صدور اییدن اارایه کیمه قولاق وریمه یور. قاتون وایلیکت ملیانی به حرکت اییدن کومرک مدبری قاتون و غرب تهری کی صالحیاریه نغریرات یولوناجق گیرده اسرار ایلیکتدن یو دئالیک اولرکی آلق ایچین ایجاب اییدن تعاریبه نول اولونانی کی صالحیارینه رجا ایلیک مشدر.

قسم ادبی

کومرک معنه

احد رالیق نه فرادله

ایکی یوا:

هیات ۲۰... ایسته و قورقانی اولور. ذوالی قایل منقأ (فیزان) مدقته کومرک دیرین زوجک تخامی ایچین، یوپه... بلکه هرکون مشیطه قایمیه ده. تیزایق قاراقوش چاربتنه، فداکار ملت ایچین، بلا افتاع، کمال ناکر ماجان یو محضو آنکیز بیرون قرانکده کلبورد.

قاراقانی آغ کده، نهدک کورخ قیلیدن بیر یو جوق آئی سوکرانایلدی، کندیت و قیزی باقماق کیسهی اولدی یندن، که شیطه نکلیرنه هر حال لاره. بیمن آمانیله اقی، توده نه وار نه یوقه ساراتن قلان و فادنه و مدبرین کوشورته حلالارشی ییله دی.

سحرک، ایکیده برده... آت: اهل آرق نیه کجک: باه، کار... کنیرک، دیوردیه یو (سلازیک) اوقادار اولونانی؟ بری یز اولویه کیدم، قوزوم آتیمیم، هم خانم تیزمه (دک) ده کووروزو، اولوی،... استرحملارنه:

— کهک کجک قیزم... کهک فقط داهالیی شیه من: اهدنی... آرتیق دیرلرک پیک کتک اورنده یزده برهسه کیدوب کتا که مکتوب آتم اده، قاچ ده لار... بوغولور کپ یوقدورانی، قایقارکوز پشیلاری آتیر پان قلینده بخاره قالیاده کلالار سوله مشدی.

چاووشه و مدرك لازم... اوف... یوه قدار آچی برلا کندی، پاری... نهداد و سحر اولمایدی، یو اضطراب آوره جات سمداری سوورکه شکرکدن ایسه، ایسته.. شو هکله بلیک بیزان آتشیپندن، جاجادی قایلندن کیچن شومردن فطاریتک تکرارکی آتشد، جیلانلراک، اولی کیکلریه بیز ابرقراق خروخش ایتک، ایشدن یقه ده کدی. سالوکه اولنار اوح، یالکز... یالکز اولنار ایچین ییشایاق، مکنسه... حق عزرائیل ایه شیجه تکر جانی، یالکز... یالکز اولنار ایچین عهقله ایدم کچی، دانا میورلر ده کی، اصل، یوتون بوشاق لره یورنک یوتون، یوتون نلا کترینه سبب اولان سوک درجه خسته ایشت!

آه، بجهوت، اوجان و دروبیده (نورون) لارک ایشتی جای نقره منداییه قاریتبه... یوتون یو غل فلاک: « سرورلار بازلار، درافونلا وله دیگر کون اولاجاق، حق لار برنه کهک، کجک، اضطراب لاره، رقه و سمانه تعقیب ایلیجک، شو قوروشی آغاجلار ییشایاق، نازله نه کجک، بابلار آچاقاق، سروانی اوقشان لده آرازکی نك سردمی توزا شریه قاری نزه ایله ماتلیورک، قوروشی دافون مزده، بابلر مزده، باجلرین ده، شیدمکی دیکلر برنه کلره، چیچکار آچاقاق، بیلان ایملیقلار، اومحوسو باقو شارک صیر سطرارینه مقابل طریف قوشلوق نشاید احرارانه سی ایلیجه چک، نهایت.. یومارک و طیک دافونلر نه، مانا نلا ندنه، کوراند، صولالار نه، بدیزلر نه، صرالار نه، افلازنده، سامنده، حاصلی.. یاشدن یاقه یوتون جهات وتایسته شیدمکی ظالم آنظر جامل و سمارت برنه میسقول و فیچکار حریت کولناری دوجاقاق... آه کربلا صرالیار نکلن اشتهورده دافونلر نه، حق یوست و مگر ادره و ارضومک مشقای سلطنتندن، بیك وطرابلیک ایسمز، فقط بر این جور بیره قدار هریری نوزلاره، نهددره، اعملور مایلیت لر مرق ایلمکده، قهر ایبدان رقه، عرومی (استرداد) اولوق، عهقلر دهمیه لی الاید برخورده و یادار ایلمه چک...

اوقاق فقط یو وجوده اولونه قدار یوتون یو احوارو ناسل... ناسل حتمیل ایلمکده، یازین... یوشنیف، یوجانیز، یولونر، وانوان قارین و جودیه...، سالیوکه، آه... آکر قیزیه برابر... نیزانده اولوسون... نهادینک پاننده شیدی بوخرا باب اولان یووانک یوتون غلظرات و سادتی تکرار آتیش ایتک منک اولادی، «توت، یته یوجانیز، یو گری و وانوان... نهاده دده دیدیکی کی تزه وره یین و جوده اوزورمه، کتانی بوکنشده دی: عشق قونو لانجاز بر غیرت فسوتوروبه اولمقله تعقل ایلمه جک ظن ایچوردی...، تک اولر پاننده، بولوسون، اولرار، شانان سوله مشدی.

وسترخ اولولارا زوالی نهاده، شیدی، کیم بیلمه قادر مطقتوسوز ظانی آن لره یو قورولور، اضطراب لار چیکوردی...، بخصوص، او... هر وقت: کجک، جام، روجم ده دیری بیکناننده، یوزوم، قوزوم توری مددی سحر دن برکیچه آیری قالمه چیلدیریری...، بیمان یز اراجق قاریده نوه کلیمه، نظر بر ایتکله اولونارک یو یولار بیه آتیر، کندیسی آتوشنده صفار، سحری سو بلا قراق هوا قلیدر بردی...،

عه... آه... اوغوشوم کونک، اوغوشیتل حکمتکله مشقتمدکی لاتینی بایدی... کندیسی اولوناق و جاقانده، شیطه قاری، یلکرام ساریته لاراق کورلری

اولم کوزل کورلیزه ناسب انظار ایلتیبکی وقت بیز اول اولونابوی مویا و پروین دن ساری خوق انراق ایه تیزیره ک اولم قوللاری آراندیه سیمنه سوورکجه، او، جاپون، بحر حاتیر تهاک عتقرو اولنار نامل: «آه... آه... سن خشک: قلان... قلان دهمش! سوکر:— ها... سوله باه اولمک باقیم، بیچن تویه آنکده، ندن تیزه یوسک... آه... سوپه قوزونجیم! ده یولار شین ای...! هله، اولدن اول... او، قابله آرقانی اوستی اولوایدیه جیبارا ایچی... سوکر... دومان موجه جیکاری ایچینه نابل اولان اولونگر، طاق باینی... هله، اهرزون و استراق و شمع خاراله من... نه قدار... اوقادار... سوچی ایلی...»

بچاره بیکنان، شیدی یولاری دوکوشونجه، قلینده و وفلانار بائیوره، بیمنه شقیل بر آنکیز یقیت اصصاب ایه بیته هرمن ایدن نغمتاس صویه دن جیلانلار فانیان ایستیه نول سنک آت او اضطراب بیه غویبرده نباه اولورده...، آراسیا:— کده، نهادیم، هر نایه اوزه ریه تیزه دیکک بیکنانز حقی کوردا، قورونگرا ده یایمراق، سوکر... بنشه: آه، نایم، بنده سنک ایچین جالیبوریم، بی غوزات! ده کله ایسته... زدی... نهایت آرق... (ناملر یاشاکیور، ساوولک) دهریل...، اوه، فادامیچان بر آیه قده دورماند ییشاق، نغمتاسه قاریتان توبم آنکیز انظرلده یوروش، حق قاچ ده لاره، بلش دوقه شیه یوزلوق شوه جک اولدی، ا برک و درسمک، ایچمه... نهادک دهرمکی کی: کوزوم زین کوزولر جودیه، وطولش ایسه ده وارده فایلیش بولونورده...

یو تصادف قا اولمشدی، سوکرمان بیك لره اولم اولدات قدار کیده بیلگنک، تکرار او هر وقت قایمنده دوران بیلان یاقیش بولیک یوزی کوروسکن ایسه، هرچه بکاید... اولامیجه قوشیه حافی قایمنده سلاره دوران سو بولیس صلا رفی بلراق لمارک ارگنه آیتماق، عرض حال و مدبروک آقلامان داهو مولانی اولاجدی، شیدمکی او آرلمشمن یلیتوب قالی، باقلا مشدی، قنج کاغذ، اطرافندکی شترکله ناملته رغانا اولیه ایتک ایلیراق بلسکه زور قارمان ایستمکن، اولده کوریدی حال، بر اظنر اولنده قلمانی کیدایش فریب بولمیشی حس ایلمک آتی بر نهجه پلکز هر حال ای اولمک اول ودرمش بولندی.

اوح، یوه قدار این اولش ایلی، بیزه قلم نویده نه اولاجاق، فادامیچان، یو، یالکز کلاب ایستدک دکل، حق کون اولورسه اولوسون آنکیز اولمک، قاریشمنه ایلانلاق، آقیلار بیه قایناق کبی ذلتلی، اتخاق یته کوریکرله یاقشندرا بیلیدی

یو یوه مردار آقیلاره قایناق... شپهسز... اسناک حیین عهصتی یاقردی (عزت نفسی) اولده قدار علوی بریخا عهصت خندا اولدیشی ییلتر، یالکز حصون قفسیر نوردن یاشفا... بو یوک اولسون، کوچوک اولسون زنجیر، قنیر، عاق و یا جامل بو اولسون— میچ فرعی قاریشنده سر فرو ذلتی ارتکاب اتیلر!... چوکمقوشقه لاره، او، بو یوک حرارلامه منحصرواح ذلت ده کیل، اولونارک علو یتزرتیه احتزامله حق ایبلش الملمات روسیه ایه متسابی نملی ایتکده مکنسز...

آچمندن سوکر... «... ییمنی سن! دهمش، رجه قوللاری ایچین کیچه اویتولاری بیه ترک ایدن نول کتاب اقدمن حتمده کرحیات بیه ییلری، آه بره ایته قورونماق اتفاق اولدیشی جالا کوزکده مکنی! کهتر نه کیمک ده گالت!...»

یوه، بر جانوار وحشتده خومورده اقمشده، زوالی قادن، شیدی اولامیجه وجودیه سیاه چارشلق و قایل سیاه بهجه می آتشد، بر حخت، یوتون یو جاشانستیده لمنت لرایده، رکن دیوان یوشدن عدوت ایلمکی، یانت پری بلانششده، یوه نظرم کبی دوروبیده، قاچ کربلر: (خانم! بن سنک ایشی بیلیم، مراق ایته کیمه بیز جاپون آلان اویبلان یاقیشل منحوس بولیس ایلی: — باقه کز، آ کوجو خانم، دیوردی، ناله یازا، لانا نه سیسای جوموی قورنارامسکز! سزه اولزون لانا ک فیصسه سو یولیم، بر سیزه آچوبیم، داهلیک کجک سکز... نهادیم، کنیمیه سلام و مرهمه بیکنندن دولاق فیم یاشا بوزمانک نیی سوکوره، کورنمشده، شیدی اولمق قورون لائی ایسترسکز یالکز بر چاره وار، اولده، ی منطاق سرخیه فوم یاشا حفرت لره کیدوب، بر اومراسیل کونکلی بائانی صکتر... سوژی ائی آقلاک! حقیقه اهر صاریسه کرب یوشن یاقه چاره یوقدرا، هم فیم بیله کجک و یاقیشیل بر آدوم، اوقوت یوروتون، لارن وجوده یاشدن آیاشه بر آتیش بر نزلار رعدو فغان ییلا دی، (چهره بر آتافور کبی قاریشی)، هرکوز کوز لره شدتی شترک چاتیوردی، یو لولونک آرق نهدک ایستدیکر آکلر یندن بر نهج تولری زور مانه غلیان عهصتیله، اوا...، آلیق! ا به حایریم، یو نلقزیه حایلرلیق ایستمده، فقط، اولمون قوروش، برخیتر سیکلی اورداه قلالانک ایچمه میویشراق قرار ایشدی...

بر جوقلاری کبی، اولمک و زوجه یی متفا یوکنده زن، ناورلی، یوللاری قیویب سمدانلری خراب ایلمه، هم یوز فوم یاشا) دمکلازی قورودن رضن جانلور ایلی، نولیم! نهایت اولورده می بی تاسلط اولماش ایلی، دوکوتلر یوزان، سمدانلری خسره قلب، قواد یاشیلاری، نظم ییشلاری، یه، جیلار یاقن، نوه لر بیستان، کاتملار سو خورونم هه، بی بونی فوم! آه... شیدی، زوالی بیکنان، نهادک اولونابوده جینار ایلیمکی قالیه اوزورمه، یوز اوسق سه ریش، بی، نی، سو یوریده کور هونکر اولور، یاقی اولجده سحر، آت سنک حاجالاری اهلوقی آراندن صواق سیلرکی طامسز یاشی اولمک یوز بیه دایلیق! کندی کوز ییشلاری اونکیر لیکلر یاقشده بزیوی، ایتک دهه کوریدی اچی لوجه قاری، یه ایلك دهه اولراق، فقط حق ایه، مزارکه آغلاوردی...

توت، دایر، مدید خسران لاره یوروسنده ایلکدر کیم چیغ شیوق، اولمک غلط قادیته یوزی کوزنی سورن شاهبازده، حتی حزن و تار ایه منیه خوان و کریان ایلی... آرق، دمه ییلرک، یو ایکی یوا غنر و ظن ایه خراب اولدی، و هوز، هر شیندن چیخسر اسمنده، یوزوالی قور جتنگ کوزنی، داهلیر کوشی کورمده ن شیم آنک فلاک وقتدن اول صولادی...،

نهان: ۲۹ کانون اول، ۱۹۰۶
ناملر کی: به اعلین

آعدانات

اورشمنین کوبل

[۱۰۲۱ میلیون رفاق لاسهل برتر کسدر]
ذات عالی خدای خدوی متعبد لراند:

شمنه دفره مغانن بالجه ادوات حدیدیبه طارخطی زرعی ندر میر یولاری و شرعیاتی، اراه بیلر و لوموویس، لوموویس صو ما کیمکه لرندن اسکندریه و قاهره ده کی مغاز سنده، ۳۰ کلیتی موجود.

بخارلی آراه، زراعت ما کناری برسلر ده مشهور زنگام یاقره تکسدر، هر دول مدبر ایشری، اودون آماج کیمک ما کیمکه زه غاز یاغاله ایشارم توروما کناری طومره ل الکتریکه مغانن بالجه آلات وادوات،

همره: شاره سالیه ده، هله کورلیه ۱۹۰۶
عمل حرماقت اسکندریه شاری نشیده دوسرده، ۱۰۰ غازی ایه سنه کبیر کورلورده،

تلرف ادوسی ایسه: لوکو موویف «ده» ۵۲-۹

قاموس فی

۴۸ صیخوره سر چیشتمده، فونتور شرف ایلک اکر قلیب سنده اولور هر کسکه اکلریوب استعاده ایلمکی طرفه یوش اولان ایشو قوس کیک بکیری بوش بوسدن مرتب ایک دهرتک شوی مظهره ختام بوقوق (۲۰۰) غموش بی آتی چق اکر نه ساتینه جبارشلق ایشو ییته کتکنسی یوقه بکیر غموش بی بی ایش اولان ساتیه آتوه فید اولونه یاشلا مشدر، مظهر سولار بیه هر دهر ایچین برقاری اوتور ساتیم بیته ایشی، ماکور ایستدره، دهرور مایا دهر ورسال اولونور، ییچی دهر اویونرک ایشی دهر بقا دخی ارسال ایه نهدک ایتوک بوسلدی، رجا یایلدرد.

اداره خانه مزده صالیق کتب و رسال:
پنهنزه کلانلر از مرحوم عارف ک، جلمی یوسته اجریزه برابر ۳۴ غموش (یک بر حدیث شرح از مرحوم عارف ک، جلمی یوسته اجریزه برابر ۳۳ غموش، ۱۰ پیرسه، هم کسبل، ۱۰ مولی دوتور شم اعلین عارف ک، فیناتی ۶ غموشدر، (عزیمسان سبامق) مترجم، عهده ساندیک فیناتی ۵ غموش، ایکی بییق غموشدر، (شیدمکی آزاد جابلر) عمری هر علم ای ک، مطلق غموشدر، (حجازی خاطر اتسدن) عمری خلیل غله ک، سکتر غموشدر، مذکور کتنامه اوردن مکرک مهری اولانزه، تقلیدور، اوردو باده تمجیل: ده عمری طومانی حلیی ک، فیناتی ۱۱ غموشدر، (انگشکره کورخ مدقین) مترجم مامر سبیه ک، فیناتی بریقین فرانقدر، اوج غموش اوتوز پاردر فرانقدر،

EK 8. Manastırlı Bahaeddin'in gazetede tefrika ettiği "İki Yuva" başlıklı hikâyesinden bir bölüm

اداره سازمانده دواي فرض اولسه، دون سويه دمک شلمبارك اولتور قوق ايدن غير سملدره ششميه شوبه طورسون كيتيكه چينلرئهمه مسافه آييه سق وعايت اوشايدل خوف بويله كه سر ناي ظهور اوله چلدو.

عسكرك يانكدر اغراض سمله تعميل اولديندن رومدي برسد منصفه اوقان ايدنلكن تروس اسلاميك ناصبي كوردن كو دعوت كياييكه قدر روم ارمي، يهودي، مسلمان و سائر ملتلي حركتله هر جهتن اولديكي بو مارهف نقطه نظرلر دن خاصوس كاخاه خطهايتندن سوكره، سملدرين ثابت فله سر برسد، ايسه سكارى قدر مكتب كاشانرئه يكده نامت اولناديكي بو بوغراملر نه، طرز ندر برلر نه سملدرين يك نيزده سردرزا هلوصه خاصوس بو مكتب آجق قنصر سملدر ايون مشكل برابش بو قنصر، حكومت بيوك بر مجوريت آتنده ساهده وردن سوكره قوتلشتوتقييات مزاجه ايله تخيدندن، اولتري طبق طبقه حكومت مكثيرلرئه بكره تخيه قدر اوغراشمقن غلى قللار، اولويه سمنده اولادلري كو ندرويه تعميل ايتيرمك خصصه صدمده غير سملدر كاللا سرابت ايكن سملدر بويدن غير اولقنقدور، ملكنر ماحلته مؤسس مكاتب احبيبن سمنده نمايه غير سملدر، منحصردر، غير سملدر، خط هاولتور، برين مساهده سمنده وعيد ايتيديكى اصلاحات و امتيازاتى اولرويك مظهرتيله عاقلنه ايتك و هر كويك تحياوه قارشى مداخله اجنيه دعوت ايتك، بو مداخله قبول ايون حاكمي توليد ايتك، اجينلره شركتار تائيس ايلك، تيمت كدشيريك كي سملدر ارتكازلرئهمه زمان جنب اوله چنلر، و مطذلق نقطه نظرلر دن ميوب پارلم، علميا مراجعت ايتكدهدر، ايته بوون بو مساهلات وساطت غير سمل و مطذلقلر مزي نهادي بر ترقي سوق ايتيديك حلاله جزئ بر شيفتارى باسدريقن بلقچه بر ندر دوشوغيه اداره استبداديه آتنده زوالى ب سملدارك نه سوكره سيدك احسان حريته كب استحقاق ايون، اراد ترقي و فوض ايدويه چكترى بقات سلبندن سوراوار، وسوق احمد جواد

غفلتن قوتورولمز اداره استبداديهك مانع اولديني اراده و ايتاح ايتيدو .

شمدى اوصاف ايه دوشولسون: حال پينيزك، عدم ترقيديك ايك بيوك موبج و مروحي استبداد ايكن، ترقيه ياشلامز حريته و ايتنه ايكن، استبداد ايتمده ترقي ايشيدن سوكره حريتك احساق بكمك نه ديكتر، بوك قنصر عب، عاججه بر فكر و اسل اولوي ؟

استبداد، ارتقا، اخلاص، ظلم، بطاقت، جهات و سائر بيك درل اولت و اسباب دني و اعطاط مصدري ايكن و اعجب بو سوايت رف و ازاه سيله ايشلره ييلجك ترقي يانكدر حريته ايله ايكن اولوي و ساويه رعا ترقي حويلديز اولسون يتي بو ساويه كتيدلرئهمه زائل اولون، سوكره حريت احسان اولسون، اكي ماسلرئهمه نامل قبول اوله باير ؟

استبداد، حضا كسوز بو باق ايون كورلده آجديني مكاتب ايتدايئي جاهل، مشعب اولقده برار و قك قسم اعظمى املاق، عشاق، اسقال، طليبق، افنديليك، سحر تيرك كي مشافل همو، ميه و خصومه صرف ايدن ملار، تسلط ايتكده دوام ايتيدو قوج ايطورلوق ماطلته، ريك ذراعت مكشيا ايه اكتنا اولسون، تجارت، حقوق، سياست، مباحثات، افتات و ساز تقيات مذهبه اجتنابلرئهمه، اصلا نظره ايتاره آسايينده حريتك احسايبون بوهر بر ملوف ايه آكر ترقي ايرازمن كهلسون:

استبداد، بوجبهك ديولتري، ملك ضيف اصلى يسهلك اوزره قلبدن سريان ايدن بو صحت چيخاق ايه هموم حيات ميه مزي تحت تهكويه قوربان اسرافت مدعه مركزي، فسادات اوچلغرى، فاضلرئهمه، چيلار تيكول ايتونده حريتك احسايبون قنراقم بنباري و ملك مجزه ايه اكتاب قايمه انتظار اولسون !

يو نه اوهام خلمده بو نه تيمات خلمده ؟ يو نه حكايت چاييندر ؟

مستندره مورارز : حريتك احسايبون زده نامل برترينك حصولي منتظرده ؟ اكر ازهرجهت بر ترقي اتم ايه، او حلاله حريت ضلهدو، چونكه مستندرك ادافتره دعا زلده مبالات ايتش اولق ايون شوبهده دوشوغم : ملت عبايهك استبداد ايتمده ترقي ايدمديكي معلوم ايهده حريته ده ترقي ايدمديكي مجبوردر، قرا كلفدره حريتك بيشون مانق انسان اديوب ايمه چي جاي سؤال اولازي ؟ - يو، اولسه اولسه، حريت كلمي، يوقه بر حريت مقيدهم ترقيز دها ناصدر ؟ مستندن چارندر، يوقه هر حاله حريته احتياج قنصر اولديكي انكار قبول ايتز سورنده انكاردر، مع مانع حريتك باقيلل غير مبدن حاصل اولش بر مانلي ياش اظهار وضع مع عاقلويه سعادت ايلز، بو مالمده اديون ايك دوره مضربه حريت اناسنده اظهار ايتيدو ترقيزدر، بولردن پري

تركة يزديمن هيچ اولماير؛ فقط اونلرئهمه بر شيدو فطرات مانعيدر، و بناه عليه مباحث برار چيچيدو. ايته بن بو جايئره شك ايتين تركة يوز فرق ريض نخسندن ايتيارا شجل، عت ندره و تركيك ضف قوق، مفاهلرئهمه مانعا بوون اضمارم مفاهلرئهمه صاجبه اشارت اولق اوزره شو اضماي وضع ايتيدوم.

رضا شاكر

« استبداد و حريت حقتده »

ترجمه فنيه [۵]

مستد وعومي، استبدادلري خلق كو ستمك ايون ملك حريته لايق اولاديني و حريتك هنوز زمانى كلكيكي و افارش بوكون مان نامل حريت اولش اولسه بو حريتي شفته صرف ايدمديكي، بالنكي بو حريتن مان ايون مفرئلر توك ايدم. چكي و اخصوس غير سمل عنصر دعا متري و متيق بولدفقنندن حريتن اصل اولر مستبد و اهالي مسلمك مضر اوله چنن، حى عناصر غير مسلمك قبه بر مدت طرفه كر زار اولوالي عت كي بر غي اولديني و عبايليه اى حضرتلر عضا فطانت دورنهارى ايه كنف ايتديكي نتيجه مدهكدهن ملت اسلامييه وقايه حريتي ورميكي.

حق مانق اسلامي دن و حريت منصوبيك استزداديه قائليلر اولورسه اولر ايون خيرخواهانه اعدام، زلمان، مفا كي حدود اسلا. حويي تقيدن چكديكي و شايد ملت بركون كارهده اداره استبداديه آتنده حريتي تلي ايدم ييلجك قدر آكر ترقي ايراز ايدسه او زمان حريتي الرته تسليم ايدم ييلجكي. يوقه شديكي حاله بوهر حركه خفته ائه سيله جرأ ايدمديكي بيان و اشاعه ايتيورل !

بولقدولر، بقات ملت آومسنده مبوليله منتظردو . هان افراد ملتن بر قابل خطاب كور مسركزه سزه بو مسركزه اداره اسان ايتمين . مستبدرك ، مقام مدافعهده نشرا ايتكارى بو سمبيللرئهمه تصديق ايدمه سلاه ملك، بو رهائي قبوله كوستدويك ناهك سمبيله حكم ايتك ضروردر، بوك ايون جرحلر حقتده بر قاچ چه قردلامنه نوم كوربور .

معلمه من ايشدن شديده قدر، ملت عبايهك حال پينيسي و بوك قسم كاري تيكول ايدن توكبار ايون قبل التاريخ حياتلرئهمه مدافعري ندر، نيت، اختراع كي ملكات عقليه ايله تميز ايدمديك بر عجب ايتيمده گيش اولسندن .. عناصر سازه ايونده فسادات تاريخي مدن ائت ايتديكي و بو حال يتي و عطالت مدافعه وجه و [۵] ل. ج. اسمايه ندر اولون مديت، ترايط اصليه و اسلاميه، مفاهلرئهمه بو ندر اتمده ايتاح ايل ناهه ميهدمدر، اوله شو ماله اناسنده، دورت ناهه دها وارسه، ندرلرئهمه اسان اولسندن، مساهته روس اولان يانكدر بو ندر ايه اكننا ايتيورل.

انسان كورديكي كلك كرتشه مغرورا ارق كورمجي قو قلاقيده حكم ايتمه ايدم، قديمه عالم اولر برار همان دنيسه بيانكه حيات بشر ايتدايه قدار مظهر قلا ندر، بو بونك حيهته برج، جهسه بنقچه بر آجي لق و اورد، و اوشلرئهمه ايتنه قارديش اولك مع بولرئهمه اوبه ايتيدو، هر مريت مخصوص و جدايكر اسمايه كورار ايه - آري، آبي سيلر، ذر، كلك ايه فريده ايدم، سر ايتيكدر كي ايتيكدر بو مسوره تخيهته چيليسكر، بيشتمه مر جيتكر قلا ندر، خفا كه كوزيلار ظلم و كوكرى ايتلا ايدمك تيريق، جموح و هلا فنان حيات منصوبه كرتي ياق غريته سايگندن بر ايش اولورده و جود، نيكزه ايتير ۱۰۰ روروركره او سوك پارل و ضيف سكر فريتك احك مسرتي تيكول ايتيدو، اوتد بويار ايسكن، اسان حال و شديكيكزه اسان ايدم ايكن اولر بديكر طر قده بر بارقلير و تونق ختنه كورلر؛ ايته ب ز انسابلر ايه بيده بشرايسه، كوزيلر، برك بر عيه ساتر ايدمديكي سيله يي حلاله تازاراي ايتكندن كسنيزي مع ايدمه بوور . . .

آوت؛ تازر، بويوك بو كونر سمنده ن دست قديمه تو اولون چكر ياره اولامري كلى ايتدو ايه زمزمه كوربور، بو طبقه طبقه قاربان و افسان قورودني ايتكده دول، قزير ايه او رومسوه قفه اوتيورل . . . زوالى اوزر ك، اباريك بوون، سوز، رحمانه لاقوي ايه ايمه قش اولدني حاله، بر هيجي كاشايه بارقازيل.

هان بر شه ارگه ينه بوهر فريده ايدمك (ترك ايك مغرور ايتدني و بيدهمى قدار آبيني كيده شو حريه ايدن ذواك ارق بورولديني و شامه مطيل اشرايت ايدمديكي بارش ايدك، بو حقيقت هيچ كسكه مك وجدانده بر حمله، بر دوشوغيه تولد ايمه من اولمديكي هر طر فزير غرت كو ترئهمه دو، بيغيتريش كنه منصر، قله، بر آز دها كلكم ده نغيتريش كنهه م باق قللاي، ايدمه بوكون كويك اوزره ترك مطيل شرئيه جيور قله، و ترك كسندني ياشاق ايتين متقى اتي بوغه بولاز ايه ايدميه سوورده تعميل حكوم ايتدو، واقعا سوورده هر كك عصمت ترقيز ئه قنص ايدمك صاجرئهمه توزع ايهك، دكله ايدميه؛ فقط قلدمسرا . . .

تركده بر شرئيه ايتدنه ترقي ايله برار همان هيجد بر اسوط بولغايي آرزومه مفاوت ايدمديك، بو ايتك طن ايتيوروك دنا بر ايتيق ايتيكدر تركدن آز بارش اولما چنن.

انسان كورديكي كلك كرتشه مغرورا ارق كورمجي قو قلاقيده حكم ايتمه ايدم، قديمه عالم اولر برار همان دنيسه بيانكه حيات بشر ايتدايه قدار مظهر قلا ندر، بو بونك حيهته برج، جهسه بنقچه بر آجي لق و اورد، و اوشلرئهمه ايتنه قارديش اولك مع بولرئهمه اوبه ايتيدو، هر مريت مخصوص و جدايكر اسمايه كورار ايه - آري، آبي سيلر، ذر، كلك ايه فريده ايدم، سر ايتيكدر كي ايتيكدر بو مسوره تخيهته چيليسكر، بيشتمه مر جيتكر قلا ندر، خفا كه كوزيلار ظلم و كوكرى ايتلا ايدمك تيريق، جموح و هلا فنان حيات منصوبه كرتي ياق غريته سايگندن بر ايش اولورده و جود، نيكزه ايتير ۱۰۰ روروركره او سوك پارل و ضيف سكر فريتك احك مسرتي تيكول ايتيدو، اوتد بويار ايسكن، اسان حال و شديكيكزه اسان ايدم ايكن اولر بديكر طر قده بر بارقلير و تونق ختنه كورلر؛ ايته ب ز انسابلر ايه بيده بشرايسه، كوزيلر، برك بر عيه ساتر ايدمديكي سيله يي حلاله تازاراي ايتكندن كسنيزي مع ايدمه بوور . . .

آوت؛ تازر، بويوك بو كونر سمنده ن دست قديمه تو اولون چكر ياره اولامري كلى ايتدو ايه زمزمه كوربور، بو طبقه طبقه قاربان و افسان قورودني ايتكده دول، قزير ايه او رومسوه قفه اوتيورل . . . زوالى اوزر ك، اباريك بوون، سوز، رحمانه لاقوي ايه ايمه قش اولدني حاله، بر هيجي كاشايه بارقازيل.

هان بر شه ارگه ينه بوهر فريده ايدمك (ترك ايك مغرور ايتدني و بيدهمى قدار آبيني كيده شو حريه ايدن ذواك ارق بورولديني و شامه مطيل اشرايت ايدمديكي بارش ايدك، بو حقيقت هيچ كسكه مك وجدانده بر حمله، بر دوشوغيه تولد ايمه من اولمديكي هر طر فزير غرت كو ترئهمه دو، بيغيتريش كنه منصر، قله، بر آز دها كلكم ده نغيتريش كنهه م باق قللاي، ايدمه بوكون كويك اوزره ترك مطيل شرئيه جيور قله، و ترك كسندني ياشاق ايتين متقى اتي بوغه بولاز ايه ايدميه سوورده تعميل حكوم ايتدو، واقعا سوورده هر كك عصمت ترقيز ئه قنص ايدمك صاجرئهمه توزع ايهك، دكله ايدميه؛ فقط قلدمسرا . . .

تركده بر شرئيه ايتدنه ترقي ايله برار همان هيجد بر اسوط بولغايي آرزومه مفاوت ايدمديك، بو ايتك طن ايتيوروك دنا بر ايتيق ايتيكدر تركدن آز بارش اولما چنن.

ايران احوال

تيمردن :
سوك بر قح هت طر قده شاه يكي بر قانون اساسي ورميه اجبار ايتيديك كي ملت مجلسك امرئهمه هيث و كلاك عهله ارضا اولوي . بو يكي قانون اساسي حيكمدارلك حسوق ايه مجلسك نودلري تعيد ايتيور، مسريش وجدان، شخص، مارهف، نطق و مطويات بيش ايتيور، بو قايه اولك كيايئنه دها بيشار اولديني خيز بر ديورلر، فقط ايزده جريان ايدن احوال مضاره سايله بار كسوقي تعميل ايدمك

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Sonbahar AKAYDİN
Doğum Yeri ve Tarihi	Trabzon/ 23.11.1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
İletişim	
E-Posta	sonbahar.akaydin@gmail.com
Tarih	22.01.2020